

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**TÜRKİYE’NİN KUZEY VE DOĞU AFRİKA’YA
YÖNELİK YUMUŞAK GÜÇ POLİTİKASI**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
Radouan YOUSFİ

İstanbul, 2016

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**TÜRKİYE’NİN KUZEY VE DOĞU AFRİKA’YA
YÖNELİK YUMUŞAK GÜÇ POLİTİKASI**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
Radouan YOUSFİ

Öğrenci No
140771027

Danışman
Doç. Dr. Armağan GÖZKAMAN

İstanbul, 2016

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Türkiye’nin Kuzey ve Doğu Afrika’ya Yönelik Yumuşak Güç Politikası**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım 20/06/2016.

Aday: **Radouan YOUSFİ**

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

30/06/2016

Enstitümüz *Uluslararası İlişkiler* Anabilim Dalı *Uluslararası İlişkiler* Programı yüksek lisans öğrencilerinden **140771027** numaralı **Radouan YOUSFI'nin** "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*Türkiye'nin Kuzey Ve Doğu Afrika'ya Yönelik Yumuşak Güç Politikası*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 21.06.2016 tarih ve 2016/25 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (45.) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~oyçokluğu/oybirliği~~ ile *Kabul/Red veya Düzeltme* kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN

Doç. Dr. Armağan GÖZKAMAN
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE

Prof. Dr. Ali Vahit TURHAN
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Doç. Dr. Selcen ÖNER
(Bahçeşehir Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Radouan YOUSFİ
Danışmanı : Doç. Dr. Armağan GÖZKAMAN
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans 2016
Alanı : Uluslararası İlişkiler
Anahtar Kelimeler : Yumuşak Güç, Kuzey ve Doğu Afrika, Türkiye, Sivil Toplum.

ÖZ

TÜRKİYE’NİN KUZEY VE DOĞU AFRİKA’YA YÖNELİK YUMUŞAK GÜÇ POLİTİKASI

Yumuşak güç politikası eskiden beri var olan bir politika yöntemidir. Zamanla gelişen bu kavram, 1990 yılında Joseph Nye tarafından akademik literatüre dahil edilmiş, böylece bilimsel bir ivme kazanmıştır. Yılların birikim ve deneyimleri ışığında, sert gücün dış politika hedeflerini yerine getirme konusunda istenilen neticeleri veremediği ve olumsuzlukları beraberinde getirdiği görülmektedir. Bu durum, yumuşak güç politikasının birçok ülke tarafından benimsenmesine zemin hazırlamıştır.

Türkiye de son yıllarda yumuşak güç politikasını benimsemiş ve bu politikayı değişik kurumlar aracılığıyla farklı ülkelerle uygulamaya başlamıştır. Yumuşak güç politikasının uygulandığı bölgeler arasında Kuzey ve Doğu Afrika yer almaktadır. Tarihi sürece bakıldığında, Türk dış politikasının, Osmanlı’dan beri Kuzey ve Doğu Afrika ile ilişkilerinin zikzaklı bir geçmişe sahip olduğu görülmektedir. Bazı dönemlerde Türkiye, bu iki bölge ile iyi ilişkiler kurmuş, bazı dönemlerde de bu ilişkiler istenilen düzeyde gelişmemiştir. Fakat son yıllarda yapılan çalışmalar sonucunda, özellikle yumuşak güç politikası çerçevesinde, Türkiye’nin Kuzey ve Doğu Afrika ile ilişkilerinde önemli bir gelişme sağladığı görülmüştür.

Türkiye’nin Kuzey ve Doğu Afrika’ya yönelik yumuşak güç politikası üç faktörden oluşmaktadır. Bunlar, devlet, sivil toplum ve özel sektördür. Devlet, diplomatik mekanizmalar hazırlamakta; sivil toplum, merkezi bir rol oynamakta; özel sektör ise çevre rolünü üstlenmektedir. Bu üç faktör birbiriyle işbirliği yaparak,

Kuzey ve Doğu Afrika’da önemli başarıların gerçekleşmesine zemin hazırlamıştır. Bir taraftan ekonomik ilişkileri güçlendirirken, diğer bir taraftan Türkiye’nin imajını düzeltmiştir.

Bu çalışmanın sonunda, yumuşak güç faktörlerinin birbirlerini tamamlayıcı rol oynadıkları görülmüştür. Bu çalışmanın ulaştığı önemli sonuçlardan biri de; yumuşak güç politikasının vazgeçilmez olduğudur.

Name and Surname: Radouan YOUSFI
Supervisor : Assoc. Dr. Armağan GÖZKAMAN
Degree and Date : Master 2016
Major : International Relations
Key Words : Soft Power, North and East Africa, Turkey, Civil Society.

ABSTRACT

TURKEY'S SOFT POWER POLICY TOWARD NORTH AND EAST AFRICA

Soft power is a concept that has existed since a long time. As a concept in academic literature and scientific terminology, the term was first coined by Joseph Nye in 1990. In recent past, after the collapse of hard power in foreign policy groundwork, many countries began to endorse soft power concept.

Recently, Turkey started practicing soft power through promoting various institutions in different countries. Besides, North and East Africa were among the areas of Turkish soft power's foreign policy. When we look at the historical proceeding of Turkish foreign policy, we observe a fluctuating relationship with Turkey and these regions since the Ottoman Empire era. Some periods were marked by warm bilateral relations, while others relations were frozen. However, in recent years and based on new foreign policies cores which practiced soft power, Turkey has attained a notable positive improvement in its relationship with the regions.

Turkey's soft power policy toward North and East Africa composed of three factors; state which drew up diplomatic mechanisms, civil society which played the central role, and private sector which took a supportive role. Through the combination of these three factors, Turkey has made significant achievements in North and East African bilateral relations.

The outcome of this study indicates the interplay between all three factors to carry out the above-mentioned accomplishment. Moreover, one of the most important conclusions of this study is that soft power has become an indispensable policy tool.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	Sayfa No. I
ABSTRACT.....	III
TABLolar LİSTESİ	VI
GRAFİK LİSTESİ	VII
KISALTMALARA	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YUMUŞAK GÜÇ KAVRAMI VE TÜRK DIŞ POLİTİKASI

1. YUMUŞAK GÜÇ KAVRAMI.....	4
1.1. Yumuşak Gücün Tanımlanması.....	5
1.2. Yumuşak Güç Kavramının Gelişimi	11
1.3. Yumuşak Güç Kaynakları	18
2. TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA YUMUŞAK GÜÇ	25
1.1. Türk Dış Politikasına Genel Bir Bakış	26
1.2. Türkiye Modeli.....	29
1.3. Yumuşak Güç Politikasının Benimsenmesi	36
1.4. Yumuşak Güç Aktörleri	38
1.4.1. Devlet Kurumları	38
1.4.2. Sivil Toplum Kuruluşları.....	41
1.4.3. Özel Sektör	46

İKİNCİ BÖLÜM

KUZEY VE DOĞU AFRİKA İLİŞKİLERİ VE YUMUŞAK GÜÇ ARAÇLARI

1. TÜRKİYE’NİN KUZEY VE DOĞU AFRİKA İLE İLİŞKİLERİNE	
TARİHSEL BAKIŞ	50
1.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemindeki İlişkiler	51
1.2. 1923-1998 Dönemindeki İlişkiler	57
1.3. 1998’den Sonraki İlişkiler	59

2. TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİNİN KUZEY VE DOĞU	
AFRİKA'YA YÖNELİK YUMUŞAK GÜÇ POLİTİKASI	71
2.1. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)	71
2.2. Türkiye Diyanet Vakfı	78
2.3. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)	81
2.4. Anadolu Ajansı.....	85
2.5. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT)	87
2.6. Yunus Emre Enstitüsü.....	90

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN KUZEY VE DOĞU AFRİKA BÖLGESİ İLE İLİŞKİLERİ VE DEVLET DIŞI AKTÖRLERİN YUMUŞAK GÜÇ ARAÇLARI

1. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI (STK)	93
1.1. Kızılay	94
1.2. Kimse Yok Mu Derneği (KYM)	96
1.3. İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH).....	100
1.4. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK).....	106
1.5. Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konfederasyonu (TUSKON)	109
1.6. Türk Okulları ve Kültürel Çalışmaları	111
2. ÖZEL SEKTÖR	117
1.4. Türk Dizileri.....	117
1.5. Türk Şirketleri	127
SONUÇ	132
KAYNAKÇA	140

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1: Yumuşak ve Sert Güç arasında Fark	7
Tablo 2: 2014 Yılında Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) Sıralaması (IMF) (Cari Fiyatlarla, Milyar ABD doları) ve (SAGP'ne göre)	30
Tablo 3: 1998-2014 arasında Kişi Başı Milli Gelir (ABD doları)	32
Tablo 4: 2014-2015 arasında Türkiye’de Adalet Sıralaması	34
Tablo 5: Türkiye’nin Kuzey ve Doğu Afrika’daki Dış Temsilcilikleri	69
Tablo 6: Türkiye’nin Kuzey ve Doğu Afrika’yla Ticaret Hacmi Değişimi (\$)	70
Tablo 7: YTB 2007-2013 Arasında Kuzey ve Doğu Afrika’ya Verilen Burs Toplamı	84
Tablo 8: KYM 2014’a kadar Kuzey ve Doğu Afrika’yı Açılan Su Kuyu Sayısı	97
Tablo 9: KYM Kuzey ve Doğu Afrika’daki Yetimler Sayısı	98
Tablo 10: KYM Kuzey ve Doğu Afrika’yı Yapılan Harcamalar	99
Tablo 11: 2015 Yılında Ülkelerin Yumuşak Güç Sıralaması:	118
Tablo 12: Turistlerin Türkiye’ye Gelme Kararında Etkili Olan Faktörler	125
Tablo 13: 2011 Yılında Doğu Afrika’ya İhraç Edilen Mobilya	129
Tablo 14: 2015 Yılında Doğu Afrika’ya İhraç Edilen Mobilya	129
Tablo 15: 2011-2015 Yıllar arasında Doğu Afrika’ya İhraç Edilen Elektrik Malzemeleri (\$)	130
Tablo 16: 2011-2015 Yıllar arasında Doğu Afrika’ya İhraç Edilen Mobilya (\$)	131

GRAFİK LİSTESİ

Sayfa No.

Grafik 1: 1992-2002 ile 2003-2012 Dönemlerine ait TİKA Bütçesi (Milyon ABD doları)	37
Grafik 2: Etiyopya'nın Yıllara Göre Bütçeden Aldığı Pay (%)	72
Grafik 3: Kenya'nın Yıllara Göre Bütçeden Aldığı Pay (%)	73
Grafik 4: Somali'nin Yıllara Göre Bütçeden Aldığı Pay (%)	74
Grafik 5: Libya'nın Yıllara Göre Bütçeden Aldığı Pay (%)	75
Grafik 6: Sudan'ının Yıllara Göre Bütçeden Aldığı Pay (%).....	76
Grafik 7: Tunus'un Yıllara Göre Bütçeden Aldığı Pay (%).....	77
Grafik 8: Kuzey Afrika'da Bölgesel Güç Olarak İsimlendirilen Ülkeler.....	81
Grafik 9: KuzeyAfrika'da 10 Yıl Sonra Hangi Ülke Bölgesel Güç Olacaktı?.....	82
Grafik 10: Hangi Siyasi Güç Kuzey Afrika'da Barış Sağlamak için Daha Etkilidir?	82
Grafik 11: Türkiye Arap Dünyası İçin Bir Model Olabilir mi?.....	83
Grafik 12: 2010-2014 Yıllar arasında Kuzey ve Doğu Afrika'dan Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı.....	120
Grafik 13: 2011-2015 Yıllar arasında Türkiye'den Kuzey Afrika'ya İhraç Edilen Örme Giyim (\$)	124

KISALTMALARA

AA	: Anadolu Ajans
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGE	: Adı Geçen Eser
AGM	: Adı Geçen Makale
AGY	: Adı Geçen Yayın
BİM	: Birleşik Mağazalar
BM	: Birleşmiş Milletler
CNN	: Cable News Network
ÇUŞ	: Çok Uluslu Şirketler
DEİK	: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GUK	: Genel Ulusal Kongre
GÜNSİAF	: Güneydoğu Sanayici ve İş Adamları Federasyonu
İHH	: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
KDV	: Katma Değer Vergisi
KYM	: Kimse Yok Mu Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MTV	: Music Television

NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
SAGP	: Satınalma Gücü Paritesi
STA	: Serbest Ticaret Anlaşması
STK	:Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TEE	: Yunus Emre Enstitüsü
THY	: Türk Hava Yolları
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TUSKON	: Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konfederasyonu Organizasyonu
USA	: The United States of America
WJP	: The World Justice Project
YDSK	:Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi
YEKM	:Yunus Emre Kültür Merkezi
YÖK	:Yükseköğretim Kurulu
YTB	: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

GİRİŞ

Yumuşak güç kavramı ilk defa Joseph Nye tarafından 1990’larda kullanılmıştır. Bu kavram, devletin bir politika yöntemini ifade eder. Bu politika, bir devletin amaçlarını gerçekleştirmek için klasik -askeri ve ekonomik- yöntemler dışında farklı bir yöntem kullanmasını ifade eder. Özellikle sert ve ekonomik güçten uzak durarak daha yumuşak, akıcı ve sessiz bir güç kullanmaya karşılık gelir. Bunu gerçekleştirmek için, çeşitli alanlarda ciddi yatırımlar yaparak, bir ülkenin konumunu cazip hale getirmektedir. Öteden beri bir reel politik yöntem olarak uygulanan yumuşak güç unsuru ilk defa 1990 yılında Joseph Nye tarafından kavramsal bir zemine oturtulmuş ve böylelikle bilimsel bir hüviyet kazanarak üniversitelerde ve araştırma merkezlerinde tartışılmaya başlanmıştır. Ancak 1990’larda böyle bir politikayı ciddi anlamda benimsemiş bir ülkeye rastlanmaz. O dönemde devletler askeri ve ekonomik güce çok net bir şekilde odaklanmıştır. Çok geçmeden askeri ve ekonomik gücün bir dış politika enstrümanı olarak etkisiz kaldığı anlaşıncaya yumuşak gücün gerekliliği fark edilmiştir. Yakın geçmişe bakıldığında, 2003 yılında ABD’nin Irak’a düzenlediği 2. Körfez Savaşı’nın sonuçları bu duruma iyi bir örnektir. ABD’nin Irak’ı işgalinden sonra elde edilen başarısızlıklar, birçok ülkenin yumuşak güç politikasıyla daha yakından ilgilenmesine neden olmuştur.

Türkiye, son 20 yıldır kendi hedeflerini gerçekleştirmek için bir cazibe merkezi olmaya çalışmaktadır. Bunun için dış politikada yumuşak güç yaklaşımını bir enstrüman olarak kullanmaktadır. Etki alanının yüksek olabileceği bazı bölgeler için planlama yapan dış politika karar mekanizmaları, TİKA, YTB ve Yunus Emre Enstitüsü gibi uluslararası kurumları bu bölgelerde son derece etkin hale getirmiştir. Yine aynı karar mercileri sivil toplum kuruluşlarına destek vererek, yumuşak güç politikasını bu bölgelerde uygulamaya başlamıştır. Söz konusu bölgeler arasında Kuzey Afrika (Fas, Cezayir, Tunus, Libya, Mısır ve Sudan) ve Doğu Afrika (Cibuti, Eritre, Etiyopya, Kenya, Somali, Tanzanya ve Uganda) dayer alır.

Bu araştırmada Kuzey ve Doğu Afrika bölgeleri ele alarak Türkiye’nin Afrika’daki yumuşak güç politikası incelenmeye çalışılacaktır. Türkiye’nin Osmanlı İmparatorluğu’ndan bu yana bu bölgelerle ilişkileri ortaya konularak, ilişkilerin

zaman içinde gelişimi ve bu gelişmede bazı etkili olaylar belirtilecektir. Çalışma için bu iki bölge seçilmiştir. Zira araştırmamanın yazarı, bu bölgelerden Kuzey Afrika’da doğmuş, büyümüş, eğitim almış ve Türkiye’nin bölgedeki faaliyetlerini yakından takip etmektedir. Ayrıca Arap dilini bildiği için daha kolay ve sağlam kaynaklardan bilgi alma olanaklarına sahiptir. Doğu Afrika ise çok sayıda ülkenin yumuşak güç politikasını kullandığı bir bölgedir ve bu nedenle özellikle büyük devletlerin kıyasıya rekabetine sahne olmaktadır.

Türkiye’nin yumuşak güç politikası incelendiğinde son yıllarda özellikle Arap Ülkeler tarafından dile getirilen bir ifade akla gelmektedir: “Türkiye Modeli” ya da “Türkiye Tecrübesi.” Bu çerçevede daha net bir araştırma ortaya koymak için “Türkiye Modeli” kavramı sorgulanacak ve bunun hangi alanlarda bir model olabileceğine değinilecek. Böylece Türkiye’nin yumuşak güç unsurları incelenerek araştırmamanın çerçevesi belirlenmiş olacaktır.

Araştırmamanın amacı; yumuşak güç politikasının önemini göstermek, ne kadar etkili olduğunu tespit etmek, yumuşak gücün aktörleri kimlerdir, hangisi daha etkilidir sorularına cevap bulmaktır. Yumuşak güç hangi kaynaklardan beslenmektedir? Bilinen kaynaklar dışında, yeni kaynaklar var mıdır? Türkiye’nin yumuşak güç sıralaması uluslararası düzeyde ne durumdadır? Hangi kriterler sayesinde önemli bir konuma yükselmiştir? Araştırmamanın hipotezlerini ise şu sorular oluşturmaktadır: Türkiye’nin gerçek anlamda bir yumuşak gücü var mıdır? Varsa ne kadar etkilidir? Yumuşak güç bir siyasi karar mıdır? Yoksa farklı aktörler devleti zorlayarak devletin politikalarını yönlendirebilir mi? gibi çok sayıda sorunun cevabını bulmak da diğer amaçlar arasında yer almaktadır. Araştırmamanın sınırları Türkiye’nin yumuşak gücü dışına çıkmayacak ve sadece Kuzey ve Doğu Afrika Ülkeleri incelenecektir. Konu hakkında fazla kaynak bulunmadığı için daha çok yüksek lisans, doktora tezleri, makaleler ve birkaç kitaptan yararlanılarak, bilgiler analiz edilmiş ve karşılaştırma yöntemiyle bazı mühim sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırma başta Türkçe, Arapça, Fransızca ve İngilizce olmak üzere dört dilde yapılan çalışmalarla gerçekleştirilmiştir. Ayrıca yapılan röportajlar sonucunda elde edilen bilgilerle varılan sonuçlar takviye edilmiştir.

Birinci bölümde yumuşak güç unsuru ve Türk dış politikası ele alınacaktır. Yumuşak güç kavramı, tanımı, gelişimi ve kaynakları genel olarak ele alındıktan sonra, Türkiye'nin yumuşak güç modeli sorgulanacak, hangi alanda bir model olabileceği ortaya konmaya çalışılacak ve bu çerçevede Türkiye'nin yumuşak gücü tartışılacaktır. Akabinde, "Türk dış politikasında yumuşak güç unsuru ne zamandan beri benimsenmeye başlamıştır ve hangi araçlar kullanılmıştır?", "Aktörleri kimlerdir?", "Hangi alanlarda daha etkilidir?" sorularına cevap aranacaktır.

İkinci bölümde Türkiye'nin Kuzey ve Doğu Afrika ilişkileri ve yumuşak güç uygulamalarından bahsedilecektir. Türkiye'nin Kuzey ve Doğu Afrika ilişkileri üç döneme ayrılarak sunulacaktır. Osmanlı İmparatorluğu'ndan başlayarak, Cumhuriyet dönemi ve 1998 yılından sonraki ilişkilere değinilecektir. Böylece ilişkilerin nasıl ve hangi düzeyde geliştiğini net bir şekilde görme imkanı olacaktır. Ardından yumuşak gücün en önemli aktörlerinden biri olan devletten söz edilecek;devletin kurduğu kurumların ne zaman yumuşak güç kullanmaya başladığı, nasıl geliştiği ve devletin dış politikasına ne kadar katkısının olduğundan bahsedilecektir.

Üçüncü bölümde ise sivil toplum kuruluşları ve özel sektörün faaliyetleri detaylı bir şekilde ele alınarak, faaliyetleri incelenecektir. Bu çalışmada, etki derecesi yüksek olan bazı sivil toplum kuruluşları ve özel sektörün faaliyetlerine yer verilecektir. Böylelikle Türkiye'nin Kuzey ve Doğu Afrika'daki yumuşak güç çalışmaları somut bir şekilde ortaya konmuş olacaktır.

Sonuç kısmında araştırmanın kısa bir özetiyle birlikte önemli noktalara vurgu yapılarak, ana hipotezler ve araştırmanın soruları cevaplanacaktır. Ayrıca Türkiye'nin Kuzey ve Doğu Afrika politikalarında gelecek ile ilgili öngörülleri ortaya konacaktır. Son olarak yumuşak güç aktörlerinin birbirleriyle nasıl bir ilişki içinde olması gerektiğinden söz edilerek çalışma sonlandırılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YUMUŞAK GÜÇ KAVRAMI VE TÜRK DIŞ POLİTİKASI

Yumuşak gücü anlamak için, kavramı kapsamlı bir şekilde analiz etmek gerekiyor. Yumuşak gücün püf noktası güç kavramıdır. Gücün boyutları ve türleri anlaşıncı, yumuşak gücü anlamak daha da kolay olacaktır. Yumuşak gücün tarihsel gelişimi incelenerek, kavramın sabit ve değişen boyutları daha net bir şekilde ortaya çıkacaktır. Gücü sınıflandırmak için (sert yada yumuşak) kullanılan kaynaklara bakmak son derece önemlidir. Çünkü sonucu doğru yorumlamak için, araçları ve kaynakları incelemek gerekmektedir.

Türk dış politikası son yıllarda yumuşak güç politikası benimsemeye başlamıştır. Uygulanan yumuşak güç politikaları sonucu Türkiye birçok ülke için cazip bir merkez haline gelmiştir. Ancak Türkiye'ye daha fazla hayran kalan ülkeler ya fakir ya da gelişmekte olan ülkelerdir. Birçok ülkedeki geniş kitle tarafından Türkiye bir model olarak algılanmaktadır. Türkiye'nin yumuşak gücünü objektif bir şekilde ortaya koymak için Türkiye modelini irdelemek gerekmektedir. Böylelikle Türkiye'nin yumuşak gücüne hangi yönden bakmak gerektiği daha net anlaşılabilir.

1. YUMUŞAK GÜÇ KAVRAMI

Güç kavramının farklı boyutları ve yöntemleri olduğu için akademisyenler arasında net bir tanımı yoktur. Çünkü herkes kendi kanaatiyle ve inandığı değerler çerçevesinde gücün tanımını yapmaktadır. Başlangıç noktası farklı olduğu için kullandıkları araçlar da farklıdır. Bu nedenle ortaya çıkan sonuçlar da farklı olmaktadır. Fakat gücün tanımı sonuç itibarıyla belli bir çerçeve üzerinden yapılmaktadır. Aksi takdirde yumuşak güç hakkında tartışmalardan bahsedemeyiz. Bu noktada tarih boyunca yumuşak güç kavramının teorisyenler ve akademisyenler arasında nasıl tanımlandığı görülecektir. Tarihsel süreç içinde bu kavramın nasıl geliştiği ortaya konulduktan sonra kavramın ana aktörlerinden bahsederek, yumuşak gücün genel çerçevesinde çizilmiş olacaktır.

1.1. Yumuşak Gücün Tanımlanması

Uluslararası ilişkiler disiplininde güç kavramı en temel kavramlardan biridir. Çünkü bir ülkenin dış politikası güce göre şekillenir ve uluslararası dengeler bu güç üzerinden şekillenir. Güçlü olmak her devletin hedefidir ancak her devletin bu hedefe ulaşamadığı da bir gerçektir.

Yumuşak güç kavramına akademik bir karakter kazandıran Joseph Nye göre, “Güç bir kişinin, istediği sonuçları elde etmek için başkalarının davranışlarını etkileme yeteneğidir.”¹ Bu tanımdan yola çıkıldığında güç bir yetenek olarak görülüyor. Buna göre bir devlet maddi imkanları yerinde olsa bile elindeki imkanları nasıl ve nerede kullanacağını bilmiyorsa bu yeteneğe sahip olamayacak, istediği gücü elde edemeyecek ve istediği sonuçlara da ulaşamayacaktır. Bu yeteneğe ne kadar sahip olduğu ise ancak etkileme çerçevesinde ölçülebilir. Yani bir devlet hedef kitleyi ne kadar etkileyebilirse o kadar güç yeteneğine sahip olmuş demektir. Güçlü devletlerin değerini kıyaslamak için en önemli kriterlerden biri bu yeteneği ne kadar kullanabildiğidir. Ayrıca bunu kıyaslayabilmek için bir devletin sadece neler yapabileceğine değil neleri yapamadığına da bakmak gerekir. Böylece bir devletin gücüyle ilgili genel bir değerlendirme yapılabilir.²

Güç kavramı üzerinde net bir uzlaşma yoktur. Bu yüzden akademisyenler arasında farklı şekillerde yorumlanır. Güç tartışmaları çerçevesinde bir örnek vermek gerekirse; uluslararası siyasal teori, güç kullanımının meşru olduğunu ileri sürmektedir.³ Ancak idealizm teorisi ise bunun tam tersini savunmaktadır. Bu nedenle güç hakkında net ve kesin bir tanım veremesek de farklı yaklaşımlar göstererek ortak bir tanımavarmak mümkün olabilir. Tabii ki gücün kullanılmasının farklı yöntemleri vardır. Kimi sert gücü tercih ederek hızlı bir sonuç elde etmeye çalışır. Ancak bu yöntem çok riskli ve her zaman garantili sonuçlar veremez. Hatta bir çoğu

¹ Joseph Nye, *Dünya Siyasetinde Başarının Yolu Yumuşak Güç*, 1.baskı, Elips kitap, Ankara, 2005, s. 11.

² Mehmet Çamır, *Yumuşak Güç Kavramı ve Türk Dış Politikasında Yumuşak Güç*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü, 2009, ss. 3-2.

³ Terry Nardin, Scott Burchill, Andrew Linklater, Richard Devetak, Jack Donnelly, Mattjew Paterson, Christian Reus-Smit, Jacqui True, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, 3. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul, 2013, s. 386.

tam ters sonuçlar verebilir ve devleti ciddi bir yük altında bırakabilir. Kimileri ise ekonomik güç kullanmayı tercih eder. Bu yöntem ne kadar etkili olursa olsun istenilen sonuçları vermeyebilir. Çünkü ekonomi rekabetin ciddi şekilde yaşandığı bir alandır ve burada aynı gücü tutturmak neredeyse imkansızdır. Çünkü belli bir dönemde belli bir devlet güçlü olur ve uluslararası piyasalarda hakimiyet sağlar. Başka bir dönemde ise farklı bir devlet o güce sahip olur. Ekonomik gücün kullanımında belli sonuçların elde edilmesi uzun vadeli bir planlamanın ürünüdür. Birçok durumda farklı ülkelerle ve özellikle de gelişmemiş ülkelerle, o ülkelerin rızası dışında ilişkiler oluşturulup olumsuz bir şekilde bu ülkeler üzerinde etki yaratılabilmektedir. Bu durumda söz konusu ülkelerden, güç kullanan ülkelere yönelik tepkiler oluşabilir. Bazı ülkeler ise akıllı gücü⁴ kullanmayı tercih ederek sert güç ve yumuşak güç arasında bir denge kurmaya çalışır. Dünyada sert güçten herkes çekinir ve bu güç bir devlet tarafından kullanıldığı zaman, başka devletlerden tepki gelir ve inşa edilmiş yumuşak gücü de yok edebilir.

Son zamanlarda birçok ülke, geçmiş tecrübelerle dayanarak yumuşak gücüne daha çok kullanmayı tercih eder hale gelmiştir. Joseph Nye'ye göre yumuşak güç, “başkalarının tercihlerini şekillendirme becerisine dayanır.”⁵ Bunu gerçekleştirmek için bir cazibe merkezi haline gelmek gereklidir. Bu duruma ulaşmak için farklı yöntemler ve planlamalar yaparak hedef kitlenin dikkatini çekmek asırdır. Ancak bunu gerçekleştirmek için uzun soluklu politikalar geliştirmek gerekir ki istenen sonuçlara ulaşılabilsin. Geliştirilecek politikalar bir ya da iki senelik değil belki uzun yıllar nesillerin üzerinde çalışması gereken çalışmalarla elde edilir. Yalnız böyle bir çalışma yapmak için “milli” kavramı çok önemlidir. Çünkü böyle bir girişime yönelebilmek için çok büyük bir gayenin ve hedefin olması gerekiyor. Yoksa sadece bir partinin iktidara gelmesi için böyle bir girişimde bulunmak yumuşak güç politikasında başarılı olmak için çok uzak bir olasılıktır. Bu noktada bir başka önemli husus söz etmek gerekir. O da yumuşak güç ile nüfuz kavramlarının farklı anlam

⁴ Akıllı Güç Kavramı, güç unsurlarının hepsini birden göz önüne alarak bir güç envanteri çıkarmayı, daha sonra belirlenen hedefe göre farklı unsurlardan birini ya da bir kaçını hedefin öngördüğü gereklilik oranıyla kullanmayı önermektedir.

⁵ Joseph Nye, a.g.e, s. 15.

taşıdıkları gerçeğidir. Zira nüfuz sert güce dayanır, ancak yumuşak güç, çekim becerisi ve oluşturulan çekicilik merkezine karşı ülkeyi razı etmeye dayanır.⁶ Farklı tanımlara geçmeden önce yumuşak güçten ve sert güçtensöz etmek için davranış şekilleri ve kaynaklarını inceleyerek ikisi arasındaki farkı net bir şekilde ortaya koymak yerinde olacaktır. Aşağıdaki tabloda bahsedilen davranış şekilleri ve kaynakları gösterilmektedir.⁷

Tablo 1: Yumuşak ve Sert Güç arasında Fark

	Sert	Yumuşak
Davranış Spektrum	Emir-Zorlama-İkna etme	Gündemi Yaratma-Cazibe-Yanına Çekme
En Uygun Kaynaklar	Baskı - Ödemeler - Yaptırımlar - Rüşvet	Kurumlar - Değerler - Kültür - Politikalar

Kaynak: Joseph Nye, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu Yumuşak Güç kitabı

Görüldüğü gibi yumuşak güç ve sert güç arasında ciddi farklar gözükmemektedir. Politika yapıcılar aynı amaçlara ulaşmak istemelerine rağmen, kullandıkları araçlar ve kaynaklar tamamen farklıdır. “Bir ülke yumuşak güç kullanıyor” diyebilmek için o ülkenin, tabloda gösterilen davranışları ve kaynakları kullanması şarttır. Aksi takdirde farklı bir güç türünün kullanılması söz konusudur. Fakat Giulio Gallarotti’ye göre sert güç ve yumuşak güç kavramları birbirleriyle ilişkilidir. Çünkü bazen sert gücün azaltılarak yumuşak gücün artırılması veya yumuşak gücün azaltılarak sert gücün artırılması söz konusu olabilir.⁸ Böylece farklı yöntemler kullanan ve birbirleriyle örtüşmeyen bu iki kavram gerekli durumlarda, daha doğrusu istisnai durumlarda birbirleriyle ilişki kurularak kullanılabilir. Fakat yumuşak güç ve sert güç arasında bir işbirliği söz konusu olunca, hangi ana güç çerçevesinde hareket edildiğinin anlamak için ana kaynaklara bakmak gerekir.

⁶ A.g.e, s. 15.

⁷ A.g.e, s. 17.

⁸ Giulio Gallarotti, *Soft Power: What it is, Why it's Important and the Conditions Under Which it Can Be Effectively Used*, Journal of Political Power, Vol:4, Issue 1, pp. 25-47.

Yumuşak güç kaynakları kullanıldıysa yumuşak güç olduğu savunulabilir, sert güç kaynakları kullanıldığında ise sert güçten bahsetmek söz konusudur.⁹

Konuyla ilgili bir başka tanım ise Alexander Vuving'e aittir. Vuving'e göre yumuşak güç, "başkalarının istediğimiz yönde istemelerini sağlama veya kabul etmelerini sağlamadır."¹⁰ Vuving, bu tanımda Joseph Nye'in tanımına "veya kabul etmelerini sağlama" ibaresini ekleyerek bir fark yaratmıştır çünkü Alexander Vuving göre: "başkalarının istediğimiz yönde istemelerini sağlama" sözü çok net bir ifade değildir, bu yüzden daha açıklayıcı bir ifade kullanarak "kabul" meselesini ortaya koymuştur. Türk akademisyen İbrahim Kalın yumuşak güç kavramını Türkçe'ye ince güç olarak çevirmiş ve bu yeni kavramdan yola çıkarak şöyle bir tanım vermektedir: İnce güç; "bir ülkenin başkaları tarafından ne kadar cazip ve örnek alınmaya değer görüldüğünü ifade ediyor."¹¹ Joseph Nye'nin tanımıyla Kalın'ın tanımı arasında belirgin bir fark yok; çünkü iki tanımda da kilit nokta "cazip olmak"tır. Fakat İbrahim Kalın'ın kendi tanımına eklediği "cazip bir örnek olmak" ifadesi derin bir şekilde incelendiğinde "başkalarına örnek olmak" tabirinin farklı bir anlam katmanına sahip olduğu görülmektedir; o da güven meselesidir. Çünkü birine örnek olmak için ilk önce o kişiyi kazanmak gerekir, bu da sadece somut şeylerle değil, daha çok soyut şeylerle olur; ortak değerler, din, tarih, kültür vs. Soyut kısmına (teori) zemin hazırlanır, kendi diğer yandan da somut kısmıyla (uygulama) da bu kanıtlanır, böylece diğer taraf kazanılmış olur ve bu kitle gözü kapalı bir şekilde söz konusu ülkeyi (yumuşak güç politikası uygulayan ülke olarak) örnek alır. Ayrıca İbrahim Kalın, yumuşak güç (ince güç) uygulamasında sadece devlet değil, sivil toplum ve özel şirketler de ciddi bir rol oynarlar, demektedir

⁹ Geun Lee, *A Theory of Soft Power and Korea's Soft Power Strategy*, (26.09.2011), Korean Journal of Defense Analysis, Volume 21, Issue 2, 2009, pp. 205-218.

<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10163270902913962#preview>, (Erişim Tarihi 26.09.2015).

¹⁰ Alexander Vuving, (2009), *How Soft Power Works*, 28.09.2011, <http://apcss.org/Publications/Vuving%20How%20soft%20power%20works%20APSA%202009.pdf>, (Erişim Tarihi 28.09.2015).

¹¹ İbrahim Kalın, *Kamu Diplomasisi için Mola!*, Sabah Gazetesi, 27.10.2010, http://www.sabah.com.tr/yazarlar/ibrahim_kalin/2010/03/27/kamu_diplomasisi_icin_mola, (Erişim Tarihi 02.11.2015).

vebundan şu sonuca varır: “Bu unsurlar yurt dışında faaliyetlerini artırdıkça o ülkenin ince güç kapasitesi de artmaktadır.”¹²

Michael Foucault ise şöyle tanımlamaktadır: “yumuşak güç bir tarafın tutumunu değiştirmek için, dolaylı bir şekilde zorlamaktır.”¹³Böylece Foucault’ya göre yumuşak güç kavramında ne kadar yumuşak (ince) gibi terimleri kullanmak istesekde, sonuç itibarıyla bir zorlama söz konusudur. Çünkü her ülke kendi imkanlarıyla, kendi kültürüyle, kendi kaynaklarıyla gelişmek ister, başka bir ülkeye başvurması, zor bir duruma düşmüş olduğunu gösterir. Bu zor durumdan kurtulmak ve kendisini geliştirmek için başka ülkelerden çözüm bulmaya çalışır. Bu durumda çoğu zaman güçlü ülkelerden zayıf ülkelere yönelik bir ilişki söz konusu olur.Böyle ilişkilerde ve tarihte görüldüğü gibi, güçlü ülke daha da zenginleşir, zayıf ülke ise daha çok yük altında kalır.Bu nedenle yumuşak güç zımnen sert ve zorlayan bir etkisinin olduğu ortaya çıkar.

Alanın uzmanlarından biri olan Suutlu Yahya Fazıl tarafından, yumuşak güç,önceden bahsedilen tanımlar dışında, farklı bir boyutta ele alınmaktadır. Bu boyut manevi ve ruhani boyutudur.¹⁴Suudi Arabistan, yumuşak güç politikası çerçevesinde ciddi çalışmalar yapmasa bile, sadece İslam’ın kaynağı olduğu için 1.3 milyarMüslümanı otomatik olarak etkilemektedir çünkü kültür ya da ortak değerlerden ziyade inanç önemli bir yakınlık kaynağıdır.Hatta insanlar Suudi Arabistan’ın kültürünü ve yönetimini sevmeseler bile, İslam’ın şartları gereği olarak oraya gitmelerigerekmektedir.Böylece din yumuşak güç kavramında farklı bir bakış açısı verebilir ve bazı ülkeler için en önemli kaynak bile olabilir.

Mısırlı akademiysen Muhammed Ahmet Abuzayd’a göre “yumuşak güç kavramını anlamak için kavramın çıkış noktasını irdelememiz gerekir.”

¹²A.g.y.

¹³Wiley Blackwell, Truth and Power, Flazon, C., O’Leary T., Sawicki J.,(Eds.), *A Companion to Foucault* (1), Blackwell, yıl 2013, USA, ss. 300-318.

¹⁴Yahya Fazıl, القوة الناعمة (Yumuşak Güç), Elshra Dergisi, Sayı 104, ss. 40-41, <https://www.shura.gov.sa/magazine/majalah107/majpdf/mkal2.pdf>, (Erişim Tarihi 02.11.2015).

diyor.¹⁵ Abuzayd’a göre yumuşak güç sistemi İngiltere İmparatorluğu tarafından başlatılmıştır. Ozamanlar İngiliz kültürünü tanıtmaya kampanyası, farklı ülkelere nüfuz etmek için kullanılmıştır, çünkü her ülke kendi gücünü ve güvenliğini genişletmek için uğraşır ve dış politikanın özü de budur.¹⁶ Abuzayd’e göre yumuşak güç bir yumuşak savaştır, dolayısıyla bu politikanın amaçları, uzantıları ve tehlikeleri gözünde bulundurularak analizedilmesi gerekir.¹⁷ Çünkü bu kavramın araçları farklı olsa bile gerçek savaşla aynı amaçları taşır. Bu yüzden yumuşak güç politikaları tarafından etkilenen ülkelerin bu kavramı sistematik bir şekilde yeniden tanımlaması gerekir.

Akademisyen Lord Carnes’e göre yumuşak güç “gücün maddi olmayan boyutudur.”¹⁸ Burada yazar sert güç ile yumuşak gücün, amaç açısından aynı olduğu için ikisi arasında ciddi bir fark görmemektedir. Lord Carnes, yumuşak gücü sert gücün bir parçası olarak ortaya koymaktadır, çünkü sert ve yumuşak güç, bazen birbirini güçlendirebilir ve bazen birbirlerine müdahale edebilir, ayrıca yumuşak güç sert gücün sahipleri tarafından yönetilir.¹⁹

Yukarıdaki tanımlar incelendiğinde farklı tanımlar ve farklı bakış açıları görülecektir. Bazıları tarihten bakarak yumuşak gücün tanımını çıkartmaya çalışırken, başkaları güncel olayları göz önünde bulundurarak yeni bir bakış açısı ortaya koymakta, kimisi kendi çevresindeki durum ve olguları analiz ederek yumuşak gücün farklı bir boyutunu ortaya koymaya çalışıyor, kimisi de yumuşak gücü sert gücün bir parçası olarak görüyor. Bütün bu görüşler değerlendirildiğinde şöyle bir sonuca varılabilir: Yumuşak güç hakkında kesin ve net bir tanım yoktur, fakat bellisınırlar çerçevesinde ortak düşünceler vardır. Ancak bu kavramın ana teorisyeni yaptığı tanımdan ötürü ciddi eleştiriler almıştır. Doğrusu Nye’in tanımında dikkate alınmayan

¹⁵ Muhamet Elhamasi, *السبيل لإعادة تجديد القوة الناعمة المصرية* (Mısır’ın yumuşak gücü yeniden canlandırılması), Alrakoba Gazetesi, 30.03.2015, <http://www.alrakoba.net/news-action-show-id-188546.htm>, (Erişim Tarihi 03.11.2015).

¹⁶ A.g.y.

¹⁷ A.g.y.

¹⁸ Carnes Lord, *Diplomatie Publique et Soft Power*, Politique Américaine 3/2005 (N° 3) , pp. 61-72.

¹⁹ Caroline Castets, *Soft power, Arme de Persuasion Massive*, le Nouvel Economiste Gazetesi, 26.09.2014, <http://www.lenouveleconomiste.fr/soft-power-arme-persuasion-massive-24249/>, (Erişim Tarihi 10.11.2015).

pek çok husus vardır. Fakat Joseph Nye’ingeliştirdiği tanıma akademik çalışmalar çerçevesinde bütün akademisyenler için bir başlangıç noktasıdır ve bu kavramı tartışmak için çok iyi bir zemin oluşturmaktadır. Bu kavram yeni olduğu için henüz yeterince olgunlaşmamış olarak gözümektedir ancak ileride daha çok eleştiri alarak gelişimini tamamlayacaktır.

1.2. Yumuşak Güç Kavramının Gelişimi

Yumuşak güç kavramı reel politikte eskiden beri uygulanan bir yöntem olsa da akademik bir kavram haline gelmesi yakın zamana denk gelir. Çünkü insani değerlerle, kültürlerle ve maneviyatla yumuşak güç politikaları eskiden beri kullanılmıştır. Ancak eski siyasetçiler ve felsefeciler, “etkilemek, ikna etmek, örnek olmak, kültürel hegemonya” gibi kavramlar kullanmışlardır.

Çinli filozoflar daha sağlam bir siyaset uygulamak için yumuşak güç politikasını kullanmışlardır. Örnek olarak Lao Tsu M.Ö 7. yüzyılda diyor ki: “Evrende Su’dan daha yumuşak ve zayıf madde yoktur, fakat en sert maddeler bile parçalanabilir.”²⁰ Bu ifadeden anlaşıldığı gibi o zamandan beri yumuşak güç tanımına uygun düşen yaklaşımlar vardır, fakat o dönemdeki bağlama ve toplumsal koşullara göre ifade edilmektedir. Örnekte görüldüğü gibi Lao Tsu çok basit terimler kullanarak (su, evren, zayıf vs.) yumuşak gücü ifade etmiştir. O dönemdeki algılama düzeyi ve toplumsal yapı dikkate alındığında en uygun bu örneklerle yumuşak güç kavramı anlatılabilir.

Konfüçyüs (559 M.Ö) sosyal ilişkiler ve hakimiyetin sürdürülebilmesi için değerler, edep, ahlak ve erdemlerin kullanılmasını çok vurgulamıştır. Konfüçyüs’ün değerlerinin Çin halkı ve kültürü üzerinde ciddi bir etkisi olmuştur ve Çinlilerin hayat tarzını şekillendirmekte önemli bir rol oynamıştır. Konfüçyüs, Çin’deki siyasi kurumlar için bir teorik zemin teşkil etmiştir. Bu değerler Çin’i de aşarak,

²⁰Cevdat Hwişar, *الجذور التاريخية لنظرية القوة الناعمة (Yumuşak Güç Teorisinin Tarihsel Kökleri)*, Kültür ve Medya Noor Vakfı, 25.12.2014, <http://www.alnoor.se/article.asp?id=262101>, (Erişim Tarihi 07.11.2015).

Vietnam'dan, Kore'den ve Japonya'dan geçerek, bütün Doğu Asya'da yaygın bir kültür haline gelmiştir.²¹Burada da manevi değerlerin ne kadar etkili ve kalıcı olduğu görülebilir.

Lao Tsu örneğine çağımızda pek rastlanamaz çünkü günümüzde bir benzetme yapılmak istenildiğinde teknoloji çağına uygun, günümüz koşulları çerçevesinde yapılır ama Konfüçyüs'ün yaklaşımında görüldüğü gibi o dönemde öne sürdüğü değerler bugün de aynı şekilde kullanılmakta ve yaklaşık olarak aynı sözcüklerle dile getirilmektedir. Burada yumuşak gücü maddi ve manevi değerlerle anlatmanın ne kadar farklı olduğu net bir şekilde görülebilmektedir.

Roma İmparatorluğu bile kendisi için tehlike teşkil eden barbar kavimlerin mensuplarına Roma vatandaşlığı vaat ederek onları yandaş haline getirmeye çalışmış, böylece bir yumuşak güç olanağını kullanmıştır. Orduyu beslemek zor ve masraflı bir iştir; mesafeler uzadıkça masraflar da artar. Bunun yerine işbirliğine ikna edilebilirlerse yerel kaynakları kullanmak daha ucuza gelir.²² Burada yumuşak gücün ne kadar eski bir yöntem olduğu açıkça görülmektedir. Roma İmparatorluğu'nun kullanabileceği yumuşak güçelbette medya ya da bilindik modern unsurlar değildir. Ama o dönemdeki uygun bütün araçlar ustalıkla kullanılmıştır. Fakat o dönemde yumuşak gücün ne kadar etkili olduğu günümüzdeki kadar bilinmediği için zor durumlarda tereddütsüz askeri güç kullanılırdı. Ancak böyle bir imkan olmadığı zamanlarda yumuşak güç politikası kullanılır ve bu zor durum atlatılmaya çalışılırdı. Örneklerden de anlaşıldığı gibi bilinen çok eski zamanlardan beri bir yumuşak güç politikası ve bilinci vardı, yalnızca sözlerle ve anlaşmalarla uygulanıyordu.

İslam dini de yumuşak güç politikasınaciddi önem vermiştir. Bu konuda pek çok ayet ve hadis zikretmek mümkündür. Mesela zekat sadakası "kalpleri (İslam'a) ısındırılacak olanlara"²³ verilir, böylece İslam'ın en temel meselelerinden biri olan kalpleri İslam'a ısındırmak için böyle bir yöntem uygulanmıştır. Bu yaklaşımbugünkü

²¹ A.g.y.

²² Joseph Nye, *The future of Power*, 1. Baskı, Public Affairs, New York, 2011, s. 14.

²³ Kur'an Tevbe Suresi, 60. Ayeti.

yumuşak güç kavramıyla aynı ilkeyi taşır ve aynı amaçlar için kullanılır. Sadece farklı ifadelerle söylenmiş ve onu uygulamak için farklı araçlar kullanılmıştır.

Endülüs Devleti (756-1031) döneminde ilim ve irfanla ciddi bir yumuşak güç politikası gerçekleştirmiştir. Bilim ve teknoloji açısından günümüzün gelişmiş ülkelerinin konumuna benzer bir konum teşkil ediyordu. Yarattığı etki öyle büyüktü ki, çağının en önemli cazibe merkezine dönüşmüştü. Nasıl ki günümüzde bazı ülkeler eğitim ve öğretim için bir çekim alanı yaratmışsa Endülüs Devleti de aynı şeyi kendi zamanında gerçekleştirdi. Bu yüzden insanlar çeşitli yerlerden gelirler ve Endülüs'ün ilmini kazanmak için çaba sarf ederlerdi. Örnek olarak Avrupa'nın çeşitli yerlerinden gelen Hristiyan öğrencilere de eğitim veren farklı medreselerin Avrupa'da Rönesans'ın başlamasında da etkileri olmuştur.²⁴ Hatta Avrupa'da daha sonra yapılacak aydınlanma çalışmalarının ilk taşlarının burada atıldığı gözlenmektedir. Endülüs hakkında yazan bir yazar şöyle der: "Kurtuba'da büyük ve mükemmel bir tıp fakültesi kuruldu. Avrupa'da ilk defa yapılan Tıp Fakültesi budur. Avrupa kralları ve devlet adamları, tedavi için Kurtuba'ya gelir, gördükleri medeniyete, güzel ahlaka, misafirperverliğe hayran kalırlardı."²⁵ Böylece Endülüs Devleti bilimsel çalışmalara odaklanarak ve dünyada yeni bir bilim ve sanat ortaya koyarak, bir cazibe merkezi haline gelmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu (1299-1922) döneminde profesyonel bir şekilde yumuşak güç politikası kullanılmıştır. Hatta şundaki Türkiye'nin dış politikalarına bile ciddi bir zemin oluşturduğu görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun yumuşak güç perspektifi vakıf sistemi üzerine kurulmuştur. Bilinen en çarpıcı örnek Balkanlar'da asırlar boyu iç ve dış ilişkilerde uygulanan yumuşak güç unsurları sayesinde sürekli barış ve istikrar sağlanabilmişti.²⁶ Osmanlı İmparatorluğu, bu sistemle yumuşak güç politikasını kurumsal bir hale getirmiş, bu nedenle daha uzun

²⁴ Ayşegül Sarı Yaşar, *Rönesans'ı Avrupa'nın Gündemine Endülüs Sokmuş*, Dünya Bulteni, 12.04.2010, <http://www.dunyabulteni.net/index.php?aType=haber&ArticleID=110969>, (Erişim Tarihi 12.11.2015).

²⁵ Rehber Ansiklopedisi, Cilt 10. İlim Bahsi. Aktaran: İsmail Ulukuş, *Olup Biteni Doğru Anlamak*, Cilt 2, Antalya, 2015, s. 206.

²⁶ Soner Karagül, *Türkiye'nin balkanlardaki Yumuşak Güç perspektifi: Türk İşbirliği ve Kordinasyon Ajansı*, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi (8:1), 2013, s. 87.

dönemde etkili olmuş ve ulaştığı her yerde günümüze kadarsüren bir etki yaratabilmiştir. Bazı bölgelerde bu etkisi olumsuz bir şekilde değerlendirebilir ama sonuç itibarıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun ulaştığı her yerde halkların kültürleri belli bir ölçüde biçimlendirilmiş ve Türkiye'yle sürekli bir bağ bırakılmıştır. Bu yüzden Osmanlı İmparatorluğu'nun yumuşak güç kavramını ciddi bir şekilde geliştirdiği ve farklı bir boyutlara taşıdığı söylenebilir. Önceden yumuşak güç daha çok maddi olmayan şeylerin (erdem, insani değerler, ahlak vs) üzerine dayandırılmışken Osmanlı İmparatorluğu yumuşak gücü daha sistemli bir şekilde işlemeye başlamıştır.

1930'larda İtalyan filozof Antonio Gramsci (1891-1937) kültürel hegemonya kavramını ortaya koymuştur. Amerika'daki yeni muhafazakarlar ve Avrupalılar bu teoriden çok etkilenmişlerdir. Çünkü bu teoriye göre; kapitalizm sadece parasal güce ve zora dayanmıyor, bir çeşit rıza ve kabul edişleri üreterek egemen olma ya da egemenliği sürdürme çabası içinde oluyor. Burada kitlelerin zorla boyun eğdirilmesi değil, bir çeşit rızayla ve onayla boyun eğmelerinin sağlanması söz konusudur. Bütün bunlar kapitalizmin felsefesinden kaynaklanan değerlerden bir egemenlik kültürü oluşturmaktadır.²⁷ Bu dönemde yumuşak güç kavramının nasıl ifade edildiği de görülmektedir; "kültürel hegemonya" kavramı kullanılmıştır, çünkü o dönemde kapitalizm ve sosyalizm arasında ciddi bir rekabet söz konusuydu. Dolayısıyla farklı araçlar kullanılması gerektiği de egemen sistem tarafından farkedilmiştir.

J. William Fulbright (1905-1990), otuz yıl ABD Kongresinde Dış İlişkiler Komitesi Başkanlığı yapmış olan bir politikacıdır. Fulbright, yumuşak gücü farklı bir şekilde ifade etmiş ve uzun zaman boyunca ABD'yebunu şu şekilde tavsiye etmiştir: "ABD bütün dünya için bir örnek olmalı, yalnızca asker gücüyle değil, daha çok insani, siyasi, kültürel ve insan hakları ve değerleriyle bir örnek olmalıdır. ABD dünyanın polisi gibi davranmaktan vazgeçmeli ve şu anda bütün dünyaya iyilik yapmalı. Ya doğrudan, ya da bir örnek teşkil etmeli."²⁸ Burada Fulbright daha çok iyilik üzerinde duruyor, çünkü iyilik hedef kitleyi doğrudan etkiliyor ve kısa bir

²⁷ A.g.y.

²⁸ Cevdat Hwişar, a.g.y.

zaman içerisinde olumlu etkilergerçekleştirebiliyor. Bu çerçevede 1946'da "Fulbright Eğitim Bursları ve Öğrenci Değişimi" programı kurulmuştur.Bu eğitim hareketi, genel olarak ABD'nin dış politikasının olumlu bir şekilde karşılanmasını sağlamıştır.

Sovyetler Birliği'nin yumuşak güç uygulamak istediği zaman daha çok devlet refahı üzerinde durmayaçalıştığı görülmüştür.Buna karşın ABD yumuşak güç politikasını uygularken daha çok insan refahı üzerinde odaklanmaya çalışmaktadır.²⁹ABD ve Sovyetler Birliği arasında yumuşak güç uygulamasında görülen fark,ideolojikçıkarlarlailgilidir.Buda ideoloji, din ve inancın yumuşak güç kavramıüzerinde ne kadar etkili olduğunu gösterir.Dolayısıyla ortaya çıkan her yeni ideoloji yumuşak güç kavramına yeni bir anlam taşımaktadır.

Iraklı araştırmacı ve yazar Cevdat Hwişar'a göre yumuşak güç devletin çıkarlarını gerçekleştirmek için kullanılan bir araçtır. Bu tanım, daha çok modern çağ çerçevesinde kullanılan bir tanımdır, çünkü bu çağda dış politikanın en önemli yönlendiricisi çıkarlardır. Bir başka ifadeyle, çıkarların söz konusu olduğu ortamda yumuşak güç politikasının uygulanması gerekir. Ayrıca, yumuşak güç sadece bir araç olarak değerlendirilmemektedir.İkinci dünya savaşından sonra ve tam Soğuk Savaş döneminde yumuşak güç dış politikanın bir aracı olarak kullanılmışve daha çok sert güce karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır.Fakat 1990'da Josheph Nye tarafından siyaset biliminde bir teori olarak geliştirilmiştir.³⁰

Akademisyen Lord Carnes, "yumuşak güç" ile "etkilemek" eyleminin karıştırılmaması gerektiğini savunmaktadır.Çünkü yumuşak güç incelenirken etki eylemi üzerinde değil, daha çok cazibe (çekim gücü) üzerinde durulması gerekir. Bir devlet hedefdevleti etkileyebilir ama cazip olmayabilir, cazip olmadığı takdirde ise yumuşak güç politikası uygulamış sayılmaz.Yumuşak güç o kadar gelişmiştir ki, onu

²⁹ Cevdat Hwişar, a.g.y.

³⁰ Cevdat Hwişar, جوزيف ناي ونظرية القوة الناعمة (Joseph Nye ve yumuşak gücün teorisi), Uygur Diyalog Vakfı,18.07.2013, <http://www.ahewar.org/debat/show.art.asp?aid=369043>, (Erişim Tarihi 08.11.2015).

gerçekleştirmek sert güçten daha zordur. Joseph Nye ABD'nin dış politikasını örnek olarak vererek bu düşünceyi ortaya koymaktadır.³¹

Akdemiyen Caroline Castets'e göre yumuşak güç bir görüntü meselesidir.³²Burada yumuşak güç kavramı son dönemlerde yeni bir perspektiften karşımıza çıkmaktadır:Medya'nın etkisi.Bir devletin dış politikası nasıl renkli bir kılıfla ithal edilebilir?Bir devletin görüntüsü nasıl korunabilir?Günümüzün yaygın medyası devletlerin bu tarz çalışmalarına geniş olanak sağlamaktadır.Zaman içinde yumuşak güç kavramının nasıl farklı araçlarla sunulduğu bu örneklerden de görülebilmektedir.

Geçmişten bugüne kadar yumuşak güç incelendiğinde farklı yaklaşımlar, kavramlar ve araçlarla ifade edildiği görülmektedir. Şüphesiz ki yumuşak güç öteden beri varolan bir yaklaşımdır. Tarihin kimi dönemlerinde bazen bilinçli olarak uygulanmış, bazen hissettirmeden ve farkında olmadan uygulanmıştır.Yumuşak güç kavramının gelişimine bakıldığında şunlar görülmektedir:İlk dönemlerde çok basit sözlerle ifade ediliyordu, çünkü o dönemlerde ancak o tür anlatımla ortaya konulabilirdi, fakat çok zaman ilerledikçe ve toplumsal yapılar geliştikçe yumuşak güç farklı boyutlarıyla yorumlanmaya başlandı. Bunlardan en önemlisi manevi boyuttur.Bu boyut yumuşak güç için çok önemli bir gelişmedir çünkü manevi boyut kalıcıdır ve ne kadar zaman geçse de değişmez ve aynı şekilde devam eder.Maddi boyut geçicidir,değişebilir, manevi boyutu ise kalıcıdır, kolayca değişmez. Bu nedenle yumuşak gücün manevi yönden ele alınması daha mantıklı ve daha etkilidir. Roma döneminde ise yumuşak güç politikası beklenti ve vaat üzerine inşa edilmiştir.Odönemin koşullarında Roma İmparatorluğu kavramsal hale getirilmiş bir yumuşak güç politikasını kullanmıyordu daha çok hangisi politikanın daha az masraflı olduğunu hesaba katarak hareket ederdi ama sonuç itibarıyla kullandığı politika bir yumuşak güç politikasıdır.Burada en önemli gelişme devlet bazında böyle bir politikanın benimsemeye başlanmış olmasıdır.Çünkü önceden yumuşak güç sadece bazı filozoflar tarafından bir düşünce

³¹ A.g.y.

³² Caroline Castets, a.g.m.

yada bir teklif olarak ortaya konulurdu, ama Roma İmparatorluğu'nda devlet yumuşak güç politikasını benimsemiştir.

İslam çağında yumuşak güç değişik bir boyut kazanmıştır. Buna göre yumuşak güç politikası sadece devlet tarafından uygulanan bir politika değil, bütün vatandaşlar yani İslam'ainanmış insanların elinde olan bir araçtır. Belli bir miktarda para sahibi olduğunda bir vatandaş bu aracı kullanabilir ve yumuşak güç politikası uygulayabilir. Böylelikle yumuşak güç politikasını uygulayan kitle çok geniş bir hale geldi. Yumuşak gücün uygulama seferberliği gerçekleşmiş oldu. Osmanlı dönemine gelindiğinde çok büyük bir gelişme görülecektir ki o da yumuşak güç düşüncesinin kurumlaşmasıdır. Farklı ülkelere gidip eserler ve müesseseler yapmak ve üzerinde Osmanlı mührü vurarak iz bırakmak bu durumu izah edebilir. Osmanlı İmparatorluğu bu şekilde yumuşak güç kurumlaşmasıyla cazip devlet olmayı başarmıştır. Endülüs döneminde ise çok sistematik bir şekilde yumuşak güç uygulanmıştır. Endülüs Devleti, farklı ülkelere gitmeden bir cazibe merkezi haline gelmiştir, ama bunun gerçekleşmesi için devletin içinde ciddi çalışmalar yapılmış, hem kültüre, sanata ve ilime çok önem verilmiş, hem de yeni şeyler icat edilmiştir. Buradan anlaşılıyor ki yenilikçi olan, kültüre, irfana ve bilime önem veren devletler tarih boyunca cazibe merkezi haline gelmiştir.

1930'larda değişik ideolojilerden hareketle yumuşak güç kavramı ifade edilmeye başlanmış ve daha çok Doğu ve Batı blokları arası tepkisel çalışmalar olarak ortaya çıkmıştır. Yanyo dönemde yumuşak güç kavramı için bir aksiyon yapıldığını söylemek zordur ama daha çok reaksiyon sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu yüzden umdukları sonuca varamamışlardır. 1940'larda yumuşak güç araçları açısından ciddi gelişmeler yaşandı. Örneğin öğrencilere burs vermek, gelecekteki liderlerle ilgilenmek, iyilik yapmak vs. Bu şekilde daha stratejik ve daha uzun soluklu çalışmalar başlamıştır. 1990'larda yumuşak güç kavramı için en mühim gelişme yaşanmıştır. O da bu kavramın bir teori haline dönüşmesidir. Bundan sonra yumuşak güç kavramı akademik bir çerçevede tartışılmaya başlanmış, böylece dışişleri bakanlıkları tarafından bir dış politika unsur ve yöntemi olarak benimsenmeye başlanmıştır.

Özetle; yumuşak gücün tarih boyunca var olduğu görülmektedir. Yumuşak güç maddi araçlarla ifade edildiği takdirde zaman geçince değişir veya kaybolur ancak manevi araçlarla elde getirildiğinde değişmeden kalır ve hatta aynı terimlerle bile kullanılır. Kavram açısından akademisyenler arasında net bir uzlaşma yoktur, fakat birçok ortak kriter üzerinde anlaşma sağlanmıştır. Kavramın geçirdiği evrelere bakıp denilebilir ki yumuşak güç kavramı bundan sonra da gelişecek; maddi araçları daha profesyonelleşecek ve ilerdeki dönemlerde sayısı her geçen gün artan ülkeler tarafından benimsenecektir.

1.3. Yumuşak Güç Kaynakları

Her politika belli kaynaklara dayanır. Bir devletin politikasını incelemek için hangi kaynakları kullandığına bakmak gerekir. Zira kaynaklara göre devletin politikası tespit edilebilir. Yumuşak güç de belli kaynaklara göre hareket eder ve beslenir.

Yumuşak güç uluslararası ve ulusal kaynaklar olmak üzere iki büyük başlık altında incelenebilir. Gallarotti'ye göre uluslararası yumuşak güç kaynağı uluslararası hukuk, insani değerlere, normlara ve kurumlara saygı göstermektir. Bu çerçevede devletin tek taraflı düşünceden uzaklaşarak, çok taraflı ve uluslararası bağlamda hareket etmesi gerekir. Ulusal kaynaklar ise bir devletin mevcut medeniyeti, kültürü ve siyasal kurumları (demokrasi, hukuk, insan hakları vs) demektir.³³ Çünkü bir devlet kendi vatandaşlarını ne kadar memnun ederse diğer uluslar için daha etkili olabilir.

Josheph Nye'a göre "yumuşak gücün üç önemli kaynağı vardır; birincisi kültür (başkalarına çekici geldiği yerler), ikincisi siyasi değerler (yurt içi ve yurt

³³ Necati Anaz, *ABD Örneğinde Yumuşak Güç Kavramı ve Dış Politika*, Ankara Siyasal ve Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Ankara, 2013, s. 9.

dışında onlara göre yaşadığında) ve dış politikalar (meşru ve ahlaki olarak otoriter görüldüğünde)”.³⁴

Kültürden başlanırsa;öncelikle nasıl birkültürün söz konusu olduğunun netleştirilmesi gerekiyor çünkü kültür kavramı farklı anlamları taşır ve üzerinde ciddi tartışmalar yapılmıştır. Joseph Nye’a göre kültür, “bir toplum için anlamı olan değerlerin ve uygulamaların bütünüdür.”³⁵ Burada yumuşak güç felsefesi çerçevesindebakıldığında toplumlar ikiye ayrılır:

İlk anlayış; “belli bir toplumda olan değerler ve uygulamalardır.” Fakat o değerler ve uygulamalar o kadar dikkat çekici hale gelmiş ki, her toplum benimsemek ister.Örnek olarak hayvan hakları her toplumda olan bir şeydeğildir, hata böyle hakların olduğunu bilmeyen ülkeler bile vardır, fakat belli bir ülke böyle bir meseleye önem verince başka ülkeler için de bir ilham kaynağı olabilir.

İkinci anlayış ise;her toplumda ortak olan değerlerin uygulama oranı ülkeden ülkeye değişmektedir.Örnek olarak insan hakları her toplum tarafından önemsenen bir değerdir, fakat uygulamada ciddi problemlerin yaşandığı da saklı kalmaz bir gerçek olarak karşımıza çıkar. Bu konuda başarılı olan ülkeler diğer ülkeler için bir cazibe merkezi haline gelebilir. Bu durum farklı bir boyutla açıklanmak istendiğinde Joseph Nye’abaşvurulabilir.Nye’a göre kültür ikiye ayrılır; elit kesime (hayvan haklarını anlayabilecek) edebiyatla, sanatla ve eğitimle vs. hitap edebilecek ve eğlenceye dayalı popüler kültüre (ancak insan haklarını anlayabilecek)³⁶ farklı araçlarla ulaşılacak.Nasıl bir kültür pazarlığı gerektiğini bilmek çok önemlidir.Örneğin eğer hedef kitle İsveçise insan hakları iyi bir argüman olmayacaktır. Ama hayvan hakları söz konusu olursabaşarı sağlama ihtimali belirecektir. Bu nedenle etkili eylem,şartlara göre değişir.

³⁴ Joseph Nye, a.g.e, s. 20.

³⁵ A.g.e, s. 20.

³⁶ Joseph Nye, a.g.e, s. 20.

Kültürün en önemli araçlarından biri de medya ve sanattır. Bir meseleyi anlatmak için bir Hollywood filmi bir büyükelçiden daha etkili olabilir.³⁷ Çünkü büyükelçi ancak diplomat kitlesine hitap edebilir, fakat Hollywood filmi bütün halka açık olan bir alandır ve özellikle gençler (geleceğin liderleri) için ciddi bir etki unsurudur. Başka bir araç ise eğitimidir; mesela Amerikan üniversitelerinden her sene yarım milyondan daha fazla uluslararası öğrenci mezun oluyor ve kendi ülkelerine dönüyorlar ve en üst makamlara yükseliyorlar. Çinli liderlerin birçoğunun oğlu ya da kızı Amerika’da eğitim görmekteler. Çin’e döndüklerinde Amerika’nın tablosunu farklı bir şekilde çizme imkanını bulmaktadırlar.³⁸ Sözgelimi, farklı ülkelerin öğrencilerine burs vermek, öğrenci ve araştırmacı transferleri sağlamak ve eğitim projelerini desteklemek, öğrenci değişim programları (Erasmus ve Farabi gibi) organize etmek, yaz okulları düzenlemek bunlardan bazılarıdır. Bütün bu çalışmaların kilit noktası farklı aktörlerin (ülkeler) istenen şekilde düşünmesini sağlamaktır. Üniversite bu çerçevede çok önemli bir rol oynar: Ülkelerin gelecekteki yöneticilerinin yetiştirilmesi bu yolla sağlanabilir.

İkinci kaynak ise siyasi değerlerdir. Hem yurt içinde hem de yurt dışında, bir devlet ne kadar demokratik bir anayasaya sahipse ve o anayasaya göre hareket ediyorsa o kadar diğer ülkeleri etkilemiş olur. Kendi vatandaşlarının haklarını ne kadar koruyabilmiş ise o kadar diğer ülkeler için bir ilham kaynağı olabilir, ne kadar uluslararası sorunları çözmeye yardım ederse o kadar farklı ülkeler tarafından kabul edilir hale gelir. Uluslararası arenada ne kadar insan haklarını savunuyorsa o kadar mazlum halkları etkilemiş olur. Tarihe bakıldığında farklı olaylar yaşanmış, devletlerin tutumları ve tepkileri her zaman yumuşak gücün seviyesini etkilemiştir. Kimisi bu gücü güçlendirirken kimisi de bu gücü ciddi anlamda zayıflatmıştır. 1950’lerde ırk ayrımı Amerika’nın Afrika’daki yumuşak gücünü zayıflatmıştı. 1970’lerde Jimmy Carter döneminde Arjantin’e yönelik uygulanan politikalar, 1990’larda Amerika’nın Balkanlara yönelik uyguladığı politikaları Arjantin hükümeti tarafından Birleşmiş milletlerde desteklenmiştir. Fakat Arjantin ekonomisi çöktüğünde Amerika hiçbir şekilde müdahale etmediği için Arjantin’in

³⁷ A.g.e, s. 20.

³⁸ Joseph Nye, a.g.e, s. 22.

gözünden düşmüş, böylece Amerika'nın yumuşak gücü zayıflamıştır. Amerika'nın 2003 Irak'a müdahalesi yumuşak gücünü çok olumsuz etkilemiştir. Bu müdahale hem Irak halkı üzerinde hem de bütün dünya devletleri tarafından hoş karşılanmamıştır. Çünkü yapılan müdahale ne Amerikan hukukuna ne de uluslararası hukuka uygundur. Fakat burada bahsedilmesi gereken bir husus daha vardır ki o da bu siyasi değerlerin sadece söylemden ziyade icraate dökülmesi gerektiğidir. Aksi takdirde hiçbir şekilde etkili olması mümkün değildir. Bir atasözünde de dendiği gibi, "benim liderim olman için benim önümde olman gerekir."

Üçüncü kaynak ise; dış politikadır. Bir devletin insani değerleri dünyada barışı sağlamak için bütün diğer devletlerin tercihlerini etkileyebilir. Bir devletin uyguladığı dış politikayı yumuşak güç felsefesi doğrudan etkiler. Kendine çekebilir ya da kendinden uzaklaştırabilir.³⁹ Fakat dikkat edilmesi gereken bir husus da şudur: yumuşak güç ile sert güç arasındaki en önemli farklardan biri sert güç tamamen devletin elindedir, ama yumuşak güç tamamen devletin elinde değildir. Hem sivil toplum hem de özel sektör ciddi rol oynarlar. Böylece devletin istemediği ya da gerçekleştiremediği birçok şey bu iki aktör tarafından gerçekleştirilebilir ve sonuç itibarıyla devletin dış politikasını etkileyebilir.⁴⁰ Bu yüzden bu üç aktörün birbirleri ile bir işbirliği içerisinde olmaları gerekir, yoksa bu durum çoğunlukla çelişkili bir dış politikayı ortaya çıkarabilir.

Son yıllarda yumuşak gücün en önemli kaynaklarından biri sivil toplum kuruluşlarıdır. Yurt içinde ve yurt dışında yapılan faaliyetler her zaman çeşitli faktörler tarafından etkilenmektedir. Özellikle yurt dışında yapılan sivil toplum faaliyetleri klasik diplomasiden daha etkilidir. Çünkü klasik diplomasının hedef kitlesi çok dardır, fakat sivil toplum kuruluşları herkese açıktır ve herkesi muhatap alabilecek kabiliyettir. Mavi Marmara'nın Arap dünyasına bıraktığı etkiyi, hiçbir diplomat senelerce yapamamıştır. Fakat bu olay ve benzerlerini devletin en iyi şekilde değerlendirmesi, sivil toplum kuruluşlarına ciddi destek sağlaması gerekir ki bu gibi

³⁹ Joseph Nye, a.g.e, s. 23.

⁴⁰ Birçok Hollywood filmi (özel sektör) İslam'ı kötü göstermeye çalışıyor halbuki hükümet İslam devletleri ile ilişkilerini iyileştirmeye çalışıyor, bu filmlerin ortaya çıkması hükümetin İslam ülkeleriyle ilişkilerini iyileştirme çabalarına bir engeldir. A.g.e, s. 23.

olayların neticesinikendi lehine kullanabilsin. İşte bu çerçevede devletin, sivil toplum kuruluşlarına ciddi önem vermesi ve aynı masaya oturup ortak bir vizyonda buluşması gerekmektedir.

Son dönemlerebakıldığında bir kaynaktan daha söz edilebilir, o da özel sektördür.Bu sektörAmerika için çok eski bir kaynak olsa dadığer devletler için aynı durum söz konusu değildir. Hollywood filmlerindünyada ciddi bir etki bıraktığı gözlenmektedir ve Amerika'nın resmidiplomasisiyle karşılaştırıldığında, aralarında birbirlerini tamamlayıcı bir ilişki vardır.Pek çok Hollywood filmi Amerika'nın diplomasiciddiyetini ortaya koymuştur.McDonaldmarkası için de aynı şeylergözlenmekte, birçok insanınAmerika'yıMcDonaldsayesinde tanıdığına şahit olumakta.Türkiye'den bir örnek vermek gerekirse;Türk dizilerinden söz edilebilir.İçinde bulunduğumuz zaman dilimi itibariyle ArapDevletlerinin Türkiye dış politikasındagerçekleştiremediği etkiyiTürk dizileri sayesinde 3 sene gibi kısa bir sürede gerçekleştirdiğini kesin bir dille belirtilebilir, çünkü şimdilerde Arapdünyasında çocuğundan yaşlısına kadarherkes Türkiye'yi tanıyor ve herkes hayallerindeTürkiye'yiziyaret etmektedir.Bunun en belirgin sebebi de bu dizilerdir.Tabii ki böyle bir başarının gerçekleşmesinde devletin de ciddi bir katkısı vardır, hatta devletin vizyonu dadenilebilir, ama meydana inen ve bu vizyonu gerçekleştiren devlet değil, özel sektördür. Bu nedenle devletin özel sektörle sıcak bir ilişkiyle sahip olmasibüyük önem taşır; kolektif şuurla hareket edilmesi önemli bir husus olarak öne çıkar.Çünkü özel sektör devlete sağladığı olumlu şeylerin yanında olumsuz bazı şeylere de sebep olabilir.Devletin dışpolitikasınaolumlu bir zemin hazırlamanın yanında, bazı zamanlarda bir engelde olabilmektedir.

Yumuşak gücün en önemli kaynaklarından biri, ekonomikkalkınmanın gerçekleştirilmesidir.⁴¹Dünyada birçok ülkede ciddi ekonomik problemler yaşanmakta, farklı çalışmalar yapıp bu problemlere bir çözüm bulunmayaçalışılmaktadır.Bu tablonun karşısında belli bir ülke ciddi bir ekonomik

⁴¹ Tuba Çavuş, *Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Aralık 2012, Cilt 2, Sayı 2, ss. 23-36.

kalkınma yapınca birçok ülke için bir cazibe merkezi haline geliyor, aynı zamanda yumuşak g   politikası da uygulanmış oluyor.örnek olarak Türkiye'nin ekonomik durumu gösterilebilir.Uzun zaman boyunca ciddi ekonomik problemler ya anmı , Turgut  zal döneminde yeni açılımlar ba lamı  fakat mevcut problemler o kadar çok ve büyük ki, kısa sürede a ılabilecek gibi gözükmez. Ama o dönemde ciddi bir zemin ortaya konulduğu gözlenmektedir.Bu zemini değerlendirerek, 2000'li yıllarda dünyanın ilk 20 büyük ekonomisi arasında giren Türkiye, geli mi  bir ekonomiyeye sahip olmuştur. Türkiye'nin yumuşak gücünün artmasında en büyük etkenlerden biri olan ihracatı ve dış ülkelerde bulunan Türk malları, Türkiye'nin tanınması, bilinmesi ve imajı için önemli bir yer teşkil etmiştir.⁴²B yle bir kalkınma iki tarafın için de yarar.Bir taraftan Türkiye'de bulunan büyük firmalar yurt dışında bu malları pazarlayınca a lında Türkiye'nin imajını dış dünyaya ta ımı  olur, aynı zamanda böyle bir kalkınmanın gerçekleşmesi uluslararası düzeyde ciddi bir ses getirir ve bu tecrübeden faydalanmak için seferberlik başlatılır.Türkiye'deki kalkınma ve ekonomik gelişmenin takdir edildiği görülmektedir.Birçok  lke Türkiye'yle nasıl bir işbirliği yapabilece inin, ve nasıl ilişkiler geli tirebilece inin arayışına girmiştir.Türkiye güçlü ülkelerle kar ıla tırıldı ında, ciddi bir fark görünmektedir.Fakat geli memi  ülkeler için ya da gelişmekte olan ülkeler açısından Türkiye önemli bir örnektir. Ayrıca Türkiye'nin yumuşak güç politikasının kitlesi gelişmekte olan ya da geli memi  ülkelerdir.Bu yüzden Türkiye'nin ekonomik başarıyı ger ekle tirmesinde yumuşak gücünün etkisi azımsanmayacak kadar büyüktür.

Her devlet bazı yumuşak güç kaynaklarına sahiptir fakat bazı ülkelerde bu kaynaklar son derece iyi kullanılmaktadır, bazılarında ise bu kaynaklar kullanılmamaktadır.Bu yüzden birçok ülkenin doğal bir kaynağı vardır; mesela Türkiye jeostratejik konumundan dolayı dünyada ciddi bir etki yaratmaktadır.çünkü bu topraklarda çok eski bir medeniyete sahiptir, doğal olarak da milyonlarca insan için cazip hale gelmektedir. İyi bir jeopolitik konum ve coğrafyaya sahip olan Türkiye, yumuşak g   konusunda,kullanılabilecek en önemli kaynaklardan biri.

⁴² A.g.e.ss. 23-36.

Türkiye çok değişik devletlerarasında merkez konumda ve birçok kilit noktaların birleştiği bir yerde bulunur. Akdeniz'in ve Karadeniz'in buluştuğu noktada bulunmaktadır, Topraklarının %96'sının Asya, %4'ünün Avrupa'dan oluşmasının bir sonucu olarak homojen bir yapıya, hem Asya hem Avrupa ile yakın ilişkiler içinde bulunan ve değer taşıyan, jeopolitik ve jeokültürel bir öneme sahiptir.⁴³ Ayrıca her kitle ayrı ayrı kaynaklardan etkilenir, bu yüzden hedef kitlenin belirlenip ona göre söz konusu kaynağa odaklanması önem taşır.

Eski dönemlerden beri çok etkili olan yumuşak güç kaynaklarından ve herkesin sahip olmadığı yumuşak güç kaynağı; kutsal mekanlardır.⁴⁴ Dünyada bilindiği gibi yaklaşık 6 milyar insan belirli bir dini benimsemektedir. Her dine göre belli kutsal topraklar vardır, kutsal mekanlarıyer aldığı ülkeler çok özel bir yumuşak gücesahiptirler. Örnek olarak Suudi Arabistan Müslümanlar için kutsal bir yer olduğu için her sene yaklaşık 17 milyon ziyaretçi almaktadır.⁴⁵ Suudi Arabistan bundan hem ciddi bir gelir elde etmektehem de benimsediği değerleri kolay bir şekilde bütün dünyayaihraçdebilmektedir.

Hristiyanalemindede aynı şey geçerlidir. Hristiyanlığın birçok kutsal yerleri vardır, en başta gelen ve özellikle Ortodoks Hristiyanlar için Vatikan'dır. Vatikan devleti ve yanında bulunan İtalya bu kaynaktan ciddi bir biçimde beslenmektedir. Her sene milyonlarca Hristiyan oraya gitmektedir. Doğal olarak bu iki ülke kendi dış politikalarında oldukça etkilidirler. Çünkü hem kutsal bir toprağa hem de çok eski bir medeniyetesahiptirler.

⁴³ A.g.e, ss. 23-36.

⁴⁴ Fazil Elamani, *إلقة الناعمة.. الإعلام الجديد أنموذجاً (Yumuşak Güç.. Medya Örnek Olarak)*, Al Riyad Gazetesi, 14.04.2013, <http://www.alriyadh.com/825857>, (Erişim Tarihi 17.01.2015).

⁴⁵ Arabiaweather, *شاهد ترتيب دول العالم بحسب عدد الزوار سنوياً (Yılda Ziyaretçi Sayısına Göre, Dünyanın Sıralaması)*, 25.02.2014, <http://ma.arabiaweather.com/content/%D8%B4%D8%A7%D9%87%D8%AF-%D8%AA%D8%B1%D8%AA%D9%8A%D8%A8-%D8%AF%D9%88%D9%84-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%A7%D9%84%D9%85-%D8%A8%D8%AD%D8%B3%D8%A8-%D8%B9%D8%AF%D8%AF-%D8%A7%D9%84%D8%B2%D9%88%D9%91%D8%A7%D8%B1-%D8%B3%D9%86%D9%88%D9%8A%D8%A7%D9%8B>, (Erişim Tarihi 17.11.2015).

Akademisyen Falih Elanzi'ye göre yumuşak gücün başka kaynakları da vardır ve oldukça etkilidir. Halkın boykotu bunlardan biridir. Uygulandığında devletin ekonomisini tam dibevurdurabilir,⁴⁶ ve devletin politikasını sert gücü kullanmadan değiştirmeye zorlayabilir. Joseph Nye'ın bahsettiği gibi 1990'larda Amerika'nın Orta Doğu'ya ihracat ettiği mallar %18'den %13'e gerilemiştir. Bunun sebebi ise Arap Devletlerin Amerika'nın mallarını boykot etmesidir.⁴⁷

Elanzi'ye göre bir başka kaynak ise halk ya da sivil toplum tarafından yapılan protestolardır. Arap Baharı denilen süreç bunun en büyük göstergesidir. Protestolarla başlayan süreç çok köklü rejimlerideğiştirebilmiştir. Bir başka örnek ise, sürekli yaşanan Gazze saldırılarıdır. Dünyada farklı ülkelerde Gazze'ye destek amacıyla yapılan protestoların ciddi bir etkisi oldu. Bir taraftan Gazze halkı için çok önemli bir manevi destek sağlanırken diğer taraftan ise İsrail'in amacını çok olumsuz etkilemiştir. Hatta İsrail kendi imajını düzeltmek için yaklaşık bir trilyon dolar harcamıştır.⁴⁸ Joseph Nye'ın dediği gibi protestolar köşe yazarları, milletvekilleri ve devletin bürokratları üzerinde büyük bir etki yaratmaktadır.⁴⁹

2. TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA YUMUŞAK GÜÇ

Türkiye tarih boyunca siyasi istikrarını sık sık bozulduğu bir ülke olmuştur. Bunun en temel sebepleri ise ülkenin stratejik konumu, bölgede önemli bir rol oynayabilme durumu ve tarihi geçmişiştir. Bunlar dışında da değişik faktörler vardır ve bu tablo her zaman dış politikaya yansımıştır. Bununla birlikte hem olumlu hem de olumsuz yönden etkilenmiştir. Bu yüzden Türkiye'nin dış politikası dalgalı bir çizgi üzerinde yürümüştür.

⁴⁶ Falih Elanzi, *القوة الناعمة*, (Yumuşak Güç), Filistin Diyalog Forumu, 10.07.2012, <https://www.paldf.net/forum/showthread.php?t=1014416>, (Erişim Tarihi 18.11.2015).

⁴⁷ Joseph Nye, a.g.e, s. 49.

⁴⁸ Falih Elanzi, a.g.y.

⁴⁹ A.g.y.

1.1. Türk Dış Politikasına Genel Bir Bakış

Osmanlı İmparatorluğu'nun dış politikasına bakıldığında devletlerarası hem ticari hem de siyasi ilişkilerin “Eman” sistemi üzerine kurulduğu görülecektir.⁵⁰ Eman Arapça bir kelimedir ve güven anlamına gelir. Eman kavramı İslam dini için özel bir anlama sahiptir. Zira islam kelimesinin geldiği s-l-m kökü tam anlamıyla emniyet ve güvenle ilgilidir. Osmanlı İmparatorluğu o dönem güçlü olduğu için, dış politikayı kendine göre şekillendiriyor ve diğer ülkeler de onun bu gücünü kabul etmek zorunda kalıyorlardı. 1840'larda Osmanlı İmparatorluğu dış politikası köklüdeğişimler yaşamıştır. Bu tarihlerden sonra yayılma politikasını bir kenara bırakıp kendi topraklarını korumaya çalışmıştır.Sultan Abdülhamit döneminde Osmanlı diplomasisi yeniden şekillendirilmiştir.Bu yeni diplomasinin temel hedefi devletin bağımsızlığını devam ettirmek ve dış politikanın manevra sahasını artırmaktır.⁵¹ Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde ise kendi toprak bütünlüğü sağlamak için, iç politikaya odaklanarak dış ilişkileri en alt seviyeye indirmek asıl hedef olarak belirlenmiştir. Osmanlı'nın dış politikası şöyle özetlenebilir:Altın çağda uluslararası düzeyde kilit bir rol oynamış, ciddi söz sahibi olmuştu, fakat bütün medeniyetler gibi belli bir yükseliş yaşandı ve daha sonra çöküş dönemi kaçınılmaz oldu. Osmanlı İmparatorluğu topraklarını kaybetmeye başladı ve daha fazla toprak kaybetmemek için saldırı politikasından vazgeçerek savunma politikasına geçti.Son dönemlerde dış ilişkilerini azaltarak iç politikaya odaklandı.

Sonuç olarak Osmanlı İmparatorluğu yıkılmasına rağmen, kendisinden sonra gelen devlete (Türkiye Cumhuriyeti) ciddi bir birikim bırakmış ve dış politikanın en üst düzeyden (güçlü dönemlerde)en alt düzeye (zayıf dönemlerde) nasıl işlendiğine dair büyük bir tecrübe devretmiştir.

Atatürk döneminde dış politikada Osmanlı İmparatorluğu'nun dış politikasından farklı bir dış politika izlenilmesine karar verilmiştir. Genç

⁵⁰ Mehmet İpşirli, *Osmanlı Devletinde Eman Sistemi, Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç*, Ankara, TTK Yayınları, 1999, s. 3.

⁵¹ Atilla Sandıklı, *Atatürk'ün Dış Politika Stratejisi: Hedefler ve Prensipler*, Bilgesem Yayınları, İstanbul, 2014, s. 8.

cumhuriyetin dış politikası belirli ilkeler çerçevesinde şekillendirilmiştir. Bunlardan biri, barışçı olmaktır. Yakın tarihte devlet farklı cephelerde savaflara girmiş ve ciddi bir yük altında kalmıştır, bunun sonucunda ise iç ve dış politika alt üst olmuştur. Bu çerçevede “Yurtta sulh cihanda sulh” ilkesi ilan edilerek barışçı bir dış politika izlenmeye başlanmıştır. Fakat böyle bir politikayı uygulayabilmek için ilk önce iç sorunlarla ilgilenmeye başlanmıştır. Kendi içinde devletin bütünlüğü sağlanmadan dış ilişkilerin yeterince geliştirilemeyeceği düşünülmüştür.

Bir diğer ilke, akılcılık ve gerçekçilik ilkesidir. Her türlü meseleye akılcılık ve gerçekçilik merceğinden yaklaşmıştır. Bu dönemde Türkiye büyük topraklara hükmeden Osmanlı İmparatorluğu’ndan koparak sadece Anadolu topraklarına hakim olmaya başlamıştır. Ciddi bir hayal kırıklığı söz konusudur. Bu yüzden köklü Osmanlıcılarda bütün problemlere rağmen eski topraklarını yeniden alma düşüncesi bulunmaktadır, fakat Atatürk mevcut güce dayanarak ancak Türkiye topraklarına sahip çıkılabileceğini anlamış ve gerçekçi bir dış politika izlemiştir.

Türk dış politikası, ayrıca, bağımsızlık ilkesi çerçevesinde yayılmacı politikayı reddeden ama bağımsızlıktan taviz vermeyen bir tutum sergilemiştir. Bunun en büyük göstergesi, Sevr ve Mondros antlaşmaları kabul edilmemiş ancak Lozan antlaşması kabul edilmiştir. Öncelikle Bağımsız Türk Devletini korumaya çalışmış, fakat belli bir zamandan sonra Türkiye’nin dış politikası bağımsızlığını belirli bir seviyede kaybetmiştir. Çünkü belirli müttefiklerle beraber hareket etmeye başlamıştır.

Batıcılık ilkesinin de dış politika için belirleyici olduğu görülmektedir. Bu ilke gerçekçilikten kaynaklanan bir ilkedir; çünkü o dönemde Batı ciddi anlamda gelişmiş durumda ayrıca inanılmaz bir güce sahip bulunmaktadır. Hem onlardan faydalanmak hem de ülkeyi onlardan koruyabilmektedir. Bu nedenle en iyi seçenek onun yanında olmaktır. Türkiye bu dönemde her fırsatta Batı’ya yaklaşmaya çalışmıştır, fakat aynı zamanda Batı’ya düşman ülkelerle de (Sovyetler Birliği gibi) iyi bir ilişki sürdürmeyi çalışmıştır ve bölgede bulunan diğer ülkelerle işbirliği ve diyalog kanallarını her zaman açık bırakmıştır. Türkiye’nin II. dünya savaşında tarafsız kalması büyük bir başarıydı. İkinci dünya savaşından sonra 1952’de Türkiye

NATO üyesi oldu.Böylece Batı'ya tamamen yanında olduğu mesajını vermiş ve dış politikasındaköklübir değişiklik ortaya koymuştur.Her ne kadar Doğu Bloku'yla iyi ilişkilergeliştirmeye çalışsa da, esas olarak tereddütsüz bir şekilde Batı'dan yana tavrını sergilemiştir.O zamandan beri Türkiye'nin dış politikası Batı'ya dönük olmuş, ona göre hareket eder ve ona göre karar verebilir bir hal almıştır.Her ne kadar bağımsız bazı kararlar almış görünse de ittifak olmanın getirdiği belirli çizgileri geçmemeye özen göstermiştir. Bu sadece Türkiye için geçerli değil bütün NATO üyeleri için geçerlidir, ama bağımsızlık meselesi gücüne göre, ülkeden ülkeye değişiyor.

Soğuk Savaş döneminde Türk dış politikasında ciddi sarsılmalar yaşanmıştır, fakat Türkiye her zaman kendi stratejik önemini vurgulayarak, her iki taraftan (Doğu ve Batı blokları) kazanımlar elde etmeyi başarmıştır. ABD tarafından sunulan MarshalPlanı ve Turman doktrinlerindenciddi destek almıştır ve ABD tarafından düzenli olarak askeri ve ekonomik destek kazanmıştır.⁵² Fakat bu dönemde Türkiye ile ilgili birkaç ilginç olay yaşanmıştır. 1 Mayıs 1960'da Sovyetler Birliği bir ABD casus uçağını düşürmüştür. Ancak bu uçak Türkiye'den kalkmış ve ABD Türkiye'den hiçbir izin almadan o uçağı Türkiye'den uçurmuştur.Böyle bir durumda Türkiye hem Sovyetler Birliği karşısında zor bir durumda kalmış hem de ABD'yle bir anlaşma yapmanın ne kadar riskli olduğunu ortaya çıkmıştır. 1970'lerde NATO Kıbrıs meselesinde tarafsız kalmayı tercih etmiş, böylece NATO'nun desteğinin ne kadar sınırlı olduğu net bir şekilde sergilenmiştir. Soğuk Savaş dönemi Türkiye için ciddi bir imtihandı.Bu dönemde dostlukta nereye kadar gidilebileceğini görebilmiş, böylece gelecek süreçte nasıl bir dış politika izlenmesi gerektiğini yeniden değerlendirmiştir.

Günümüzde Türk dış politikasında önemli değişiklikler görülmektedir.Fakat yaşanan bu değişimlererağmen eski dış politikanın en önemli çizgileri üzerinde devam etmekte, Türkiye'nin Batıcılık ilkesi aynı şekilde devam etmektedir.Adalet ve

⁵² Yusuf Sarımay, *Atatürk'ten Günümüze Türk Dış Politikası Hakkında Genel Bir Değerlendirme*, Atatürk Araştırma Merkezi, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-48/ataturkten-gunumuze-turk-dis-politikasi-hakkinda-genel-bir-degerlendirme>, (Erişim Tarihi 02.12.2015).

Kalkınma Partisi geçmişe dayanarak dış politikayı aynı çizgi üzerinde devam ettirmektedir. Özal döneminden 2000’li yıllara kadar ciddi bir zemin oluşturulmuştur. Adalet ve Kalkınma Partisi gelince bu sürecin meyvelerini almaya başlamıştır. Son dönemlerde Türkiye’nin dış politikasında çok olumlu adımlar atıldığı gözlenmektedir. Dış politikanın daha proaktif olduğu görülmektedir. Dış politika belirleme yetkisi genelde hep hükümet dışındaki kurumların baskın rolü olmuştur. Bu bağlamda son dönemlerde yapılan en önemli değişiklik MGK’nın yapısında revizyona gidilerek sivil üye sayısı artırılmıştır. Genel sekreterlik görevine sivillerin atanmasının önü açılmış ve MGK kararları hükümete tavsiye niteliğinde kararlara dönüştürülmüştür.⁵³ Böylece hükümet güvenlik ve dış politikanın belirlenmesi konusunda daha etkili bir pozisyon elde etmiştir. Türkiye’nin yeni dış politikasının mühendisi olan Ahmet Davutoğlu ciddi bir dış politika stratejisi ortaya koymuştur. En önemli stratejilerden biri de komşularla sıfır politikasıdır. Adalet ve Kalkınma Partisi iktidara ilk geldiğinde bu politikayı benimsemiş, komşu ülkelerle yeni diyalog sayfaları açılmıştır. Bu çerçevede birçok komşu ülkeyle iyi ilişkiler geliştirilmiştir. Ancak son dönemlerde (2010’dan bu yana) Türkiye’nin tarih boyunca benimsenen gerçekçilik ilkesinden uzak kalınarak, komşularla eski sorunlar tam kapanmadan yeni sorunlar açılmıştır. Bu nedenle son yıllarda Türkiye’nin dış politikasında çok ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır.

1.2. Türkiye Modeli

Türkiye son yıllarda ciddi kalkınma hamleleri gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte birçok ülke için bir ilham kaynağı olmuştur. Özellikle Müslüman ülkeler için bir ümit ülkesi olarak görülmeye başlanmıştır. Müslüman ülkeler bilindiği gibi ciddi problemler yaşamaktadır. Hele son yıllarda problemsiz ülke neredeyse kalmamıştır. Türkiye böyle bir kalkınmayı gerçekleştirerek, bir ümit ülkesi olarak görülmeye başlanmıştır. Butabla karşısında artık “Türkiye modeli”, “Türkiye tecrübesi” gibi

⁵³ Ali Balcı, *Türkiye Dış Politikası: İlkeler, Aktörler, Uygulamalar*, Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2013, s. 344.

ifadelere sürekli rastlanmaktadır. Ancak model kavramı çok geniştir ve farklı boyutlar taşımaktadır. Türkiye'nin yumuşak gücünün daha net bir şekilde incelenmesi için bu modelin bütün boyutlarıyla ortaya konulması gerekmektedir. Hangi modelin söz konusu olduğu ortaya konularak Türkiye'nin yumuşak gücü incelenebilir. Ekonomide şöyle bir tablo görülmektedir: Türkiye 2014'te Dünyanın 18'inci güçlü ekonomiye sahip ülkesi olmuştur, ancak dünya üzerindeki konumunun daha net görülebilmesi için aşağıdaki tablo incelenebilir.⁵⁴

Tablo 2: 2014 Yılında Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) Sıralaması (IMF) (Cari Fiyatlarla, Milyar ABD doları) ve (SAGP'ne göre)

Sıralama	Ülke	GSYH, Milyar ABD Cari doları	Dünya GSYH Payı %
1	ABD	17.416.25	22.44
2	Çin	10.355.35	13.34
3	Japonya	4.769.80	6.15
4	Almanya	3.820.46	4.92
5	İngiltere	2.847.60	3.67
6	Fransa	2.902.33	3.74
7	Brezilya	2.244.13	2.89
8	Hindistan	2.047.81	2.64
9	İtalya	2.129.28	2.74
10	Rusya	2.057.30	2.65
11	Kanada	1.793.80	2.31
12	Güney Kore	1.449.49	1.87
13	Avustralya	1.482.54	1.91
14	İspanya	1.400.48	1.80
15	Meksika	1.295.86	1.67

⁵⁴ T.C. Kalkınma Bakanlığı, *Uluslararası Ekonomik Göstergeler*, ocak 2015, s. 15, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Yaynlar/Attachments/635/Uluslararası%C4%B1%20Ekonomik%20G%C3%B6stergeler%202014.pdf>, (Erişim Tarihi 16.12.2015).

16	Endonezya	856.07	1.10
17	Hollanda	880.39	1.13
18	Türkiye	813.32	1.05
19	Suudi Arabistan	777.87	1.00
20	İsviçre	679.03	0.87

Kaynak: IMF, World Economic Outlook Database, October 2014

Tabloya bakıldığında Türkiye dünya üzerinde 18. sırada bulunduğu görülecektir. Bazı yıllarda 16. sıraya bile ulaşmıştır, tabii ki bu ciddi bir başarıydı, fakat rakamlar analiz edinince bu tablonun biraz farklı bir görünümü ortaya konulabilir. Türkiye 813.32 milyar dolarla 18. sırayı alırken ABD 17.416.25 milyar dolarla 1. sırada yer almıştır, dünya çerçevesinde bakıldığında 1. ve 18. sıra arasında ciddi bir fark yokmuş gibi görülebilir fakat milli gelir açısından bakıldığında inanılmaz bir fark vardır, yani sıralama ve milli gelir dengeli olarak örtüşmemektedir. 17. sırada olan ülke Hollanda'yla karşılaştırılırsa, milli geliri 880.39 milyar dolardır, nüfusu ise 16.919.139. Fakat Türkiye'nin nüfusu 77.695.904. Bu açıdan incelendiğinde çok büyük fark yaratılabilir. Şüphesiz ilk sıradaki ülkelerin nüfusu Türkiye'ye göre daha fazladır, fakat milli gelir ve nüfus sayısına bakıldığında çok büyük bir fark ortaya çıkmaktadır. Dünya GSYH payı ile gözetilince çok büyük farklar görünmektedir. ABD'nin Dünya GSYH payı %22.44, Türkiye'nin ise %1.05 seviyesindedir. Bilindiği gibi bir devlet dünyanın politikalarını etkilemesi için, GSYH payının büyük olması gerekmektedir. Sonuç itibarıyla Türkiye'nin uluslararası konumunun çok iyi bir yerde olduğu gözlenmektedir, fakat ne kadar etkili olduğunun ve dünya politikasında ne kadar etkin bir rol oynanabildiğinin tespit edilmesi gerekmektedir.

Tablo 3: 1998-2014 arasında Kişi Başı Milli Gelir (ABD doları)

Yıl	Kişi Başı Milli Geliri (ABD doları)
1998	4.311
1999	3.943
2000	4.146
2001	3.006
2002	3.517
2003	4.531
2004	5.779
2005	7.027
2006	7.609
2007	9.305
2008	11.228
2009	10.913
2010	10.022
2011	10.466
2012	10.497
2013	10.818
2014	11.277

Kaynak: AA

Kişi başı milli gelir açısından Türkiye'ye bakıldığında, ciddi bir ilerleme gözlenmekte, ekonominin gelişiminin yararlarıbelirgin bir şekilde görülebilir, belki farklı boyutlar (Enflasyon-Vergi vs) göze alındığında çok büyük bir ilerleme olmayabilir, ama sonuç itibarıyla kişi başı milli gelirin yükselmesinde çok olumlu bir gelişme yaşanmıştır.Böyle bir durumda uluslararası düzeyde çok cazip bir durum söz konusu olabilir.

Siyasi boyutuna demokrasi açısından bakıldığında, çok olumsuz sonuçlara ulaşılır. The Economist dergisinin Dünya Demokrasi Endeksi araştırmasına göre: Türkiye geri kalmış ülkeler arasında yer almaktadır.2014 yılında gerçekleşen araştırma 167 ülke üzerinde yapılmıştır. Endekste ülkeler dört gruba ayrılmışlar: Tam Demokrasiler, Kusurlu Demokrasiler, Karma Rejimler ve Otoriter Rejimler. İlk üç sırada Norveç, İsveç ve İzlanda yer almaktadır. Türkiye ise 2012 yılına göre iki basamak daha gerileyerek98'inci olmuştur. 10 üzerinden puanı 5.70 olarak değerlendirilen Türkiye, Uganda ve Tanzanya ile aynı kategoride yer almıştır.Genel değerlendirme olarak Türkiye'nin hızla "otoriter rejim"e doğru yol aldığı ileri sürülmüştür.⁵⁵

Sıralamadan hareketle şunlar söylenebilir: Türkiye son yıllarda hep 80-100 aralığında yer almıştır; ortaya koymaya çalıştığı vizyonu ve bu sıralamaya bakıldığında, vizyon ve gerçek arasında ciddi bir mesafe vardır.Ancak Türkiye'nin ekonomik konumu ve demokrasi konumu birbiriyle karşılaştırıldığında çok büyük bir fark söz konusudur.Halbuki ekonomi ve demokrasi birbirini bütünleyen iki alandır.Elbette bunu gerçekleştirmek için yapılan çalışmalar vardır, belli bir seviyede demokrasiye ulaşılmıştır fakat hem ağır gitmektedir hem de bazen çok büyük geri adımlar atılmaktadır. Bu yüzden Türkiye'nin demokrasi açısından bir model olması söz konusu olamaz.

"Adalet mülkün temelidir." Bir devlette istikrar yoksa o devlette adalet de yok demektir. Türkiye'ye bakıldığında tarih boyunca hep istikrarsız bir durum

⁵⁵ Bir Gün Gazetesi, The Economist Dergisi, *Türkiye Demokrasi Endeksinde Nikaragua ile Aynı Sırada*, 21.01.2015, <http://www.birgun.net/haber-detay/the-economist-e-gore-turkiye-demokrasi-endeksinde-nikaragua-ile-ayni-sirada-74213.html>, (Erişim Tarihi 08.12.2015).

yaşanmıştır. Bir problemin içinden çıkılmadan bir başka probleme geçilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra birkaç darbe yaşanmıştır. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin 2023 hedefi istikrardır. Yani zımnen şu anda bir istikrar yaşanmadığı itiraf edilmektedir. Bütün bunların ana sebebi incelendiğinde öncelikle adalet ve yargı sisteminin düzgün bir şekilde işlemediği görülecektir. Türkiye adalet endeksi açısından değerlendirildiğinde kritik bir tablo ortaya çıkar. Son yıllarda Türkiye çok geri sıralarda yer almıştır, Dünya Adalet Projesi'nin (The World Justice Project- WJP) her sene düzenli olarak yayınladığı Dünya Hukukun Üstünlüğü Küresel Endeksinde Türkiye, 2014 yılına oranla çok büyük bir düşüş göstermiştir. Türkiye 2015 yılında 102 ülke içinde 80'inci sırada yer almıştır. Adalet açısından durumundaha net görülebilmesi için aşağıdaki tabloya bakılabilir:

Tablo 4: 2014-2015 arasında Türkiye'de Adalet Sıralaması

Kıstas	2014 Sıralaması	2015 Sıralaması
Hükümet Güçleri Üzerindeki Sınırlandırmalar	68	91
Açık Hükümet Sıralamasında	69	82
Temel Haklar Sıralamasında	78	96
Düzen ve Güvenlik Sıralamasında	67	68
Düzenleyici Uygulama Sıralamasında	38	46
Hukuk Yargılaması Sıralamasında	47	63
Ceza Yargılaması Sıralamasında	62	76
Yolsuzluğun Yokluğu Sıralamasında	35	49
Genel Sıralama	99 Ülkeden/ 59.	102 Ülkeden/ 80.

Kaynak: <http://data.worldjusticeproject.org/>

Sonuçları değerlendiren Türkiye Barolar Birliği Başkanı Metin Feyzioğlu, hangi alanda olursa olsun Türkiye'nin en büyük sorununun "keyfilik" olduğunu belirtmiştir.⁵⁶ Bu tablo incelendiğinde Türkiye'de ciddi bir adalet probleminin söz konusu olduğu söylenebilir. Genel olarak eskiye nazaran bir ilerleme olduğu görülmektedir fakat siyasetle bağlantılı yargılamalar, tabloda görüldüğü gibi yargının yeteri kadar bağımsız olmadığını göstermekte. Mesela Türkiye Hükümet güçleri üzerindeki sınırlandırmalar 102 ülke arasında 91'inci sırayı almıştır. Bu konudailerlemek yerine ciddi bir gerileme gözlenmektedir. Sonuç itibarıyla bu çerçeveden Türkiye'ye bakıldığında, bir model olması imkansızdır.

Özetlenecek olursa, "Türkiye modeli" mutlak bir model değildir. Model söyleminin ortaya çıkması bir modelin kriterlerini gerçekleştirdiğinden değil, daha çok İslam ülkelerine bir ümit olarak ortaya çıkmasındandır. İslam dünyasının bu karanlık döneminde, böyle bir başarıyı gerçekleştirmesi Türkiye'nin bir model olarak nitelendirilmesine yol açabilir. Fakat bir modelin olması belli kriterleri gerçekleşmesine bağlıdır, aksi takdirde yolun ortasında fiyaskoyla sonuçlanabilir. Türkiye kalkınmada gerçekten bir modeldir, ekonomide çok saygın bir konumu vardır, diğer İslam ülkelerine nazaran ciddi bir hareket görülmektedir, yenilik ve inovasyon sürekli mevcuttur ve canlandırmaktadır, yoksa ekonominin ayakta kalması imkansızdır. Kalkınmanın çerçevesinde gelişmekte olan ya da gelişmemiş ülkeler için bir modeldir, iyi bir tecrübedir. Yalnız adalet şikkı (insan hakları, basın özgürlüğü, yargı bağımsızlığı, demokrasi...) çerçevesinde, sıralamalarda görüldüğü gibi geri kalmış bir ülkedir. Adalet ve kalkınma arasında ciddi bir dengesizlik vardır. Belki bazı zamanlarda Türkiye'de ciddi krizler (2001) yaşanmıştır, halkın o dönemden sonra kalkınmaya çok ihtiyacı vardır ve belli seviyede o ihtiyaç karşılanmıştır fakat belli bir zamandan sonra devletin diğer temel unsuru(adalet) sorgulanmaya başlanmıştır. Adaletin kalkınmayla ne kadar dengesiz gittiği fark edilmiştir. Bu yüzden son yıllarda adalet Türkiye'de ana gündemlerden biri olmuştur. Telafi edilmediği takdirde mevcut sistemin ayakta kalması çok zordur ve kalkınma modeli de başarısızlıkla neticelenebilir.

⁵⁶Metin Feyzioğlu, *Türkiye'de Hukuk Alarm Veriyor*, Baro Birliği, 03.05.2015, <http://www.barobirlik.org.tr/Detay.aspx?ID=63027>, (Erişim Tarihi 08.12.2015).

Sonuç olarak; Türkiye'nin yumuşak güç modelinin bu çerçevede değerlendirilmesi gerekmektedir. Adalet ve kalkınma arasındaki ayrılık yaparak yumuşak güç modeli ortaya konulabilir.

1.3. Yumuşak Güç Politikasının Benimsenmesi

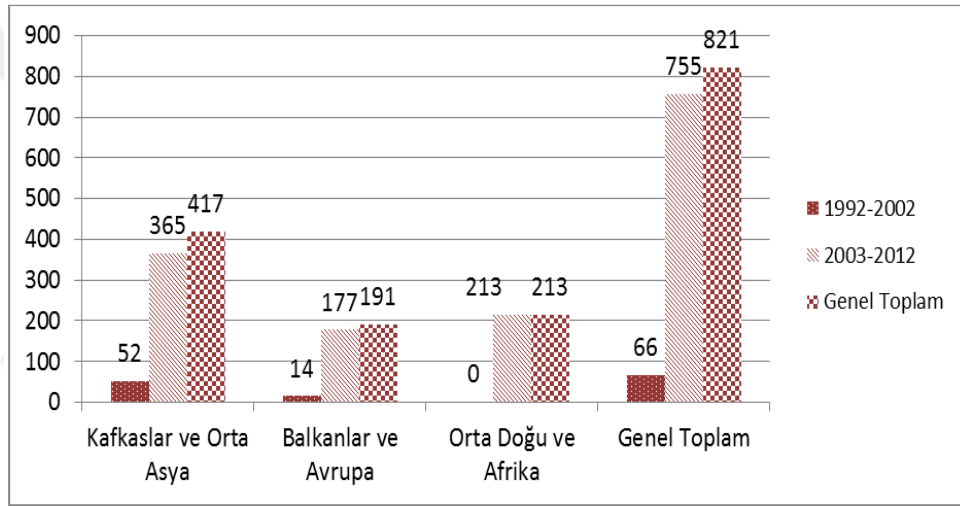
Türkiye'nin dış politikası zamanla gelişme içerisinde olmuştur. Her zaman yeni yöntemler kullanılarak dış politikanın daha etkin yürütülmesine çalışılmaktadır. Yukarıda bahsedildiği gibi Türkiye'nin dış politikası Cumhuriyet kurulduktan sonra, barışçılkeyi benimsemektedir. Bu çerçevede Türkdış politikasını geliştirmek için başından beri benimsenen yol barış yoludur. Ne askeri gücüyle ne de ekonomi zorlamayla dış politikada yol alınmamıştır. Stratejik ve uzun vadeli bir politika uygulanarak yumuşak güç politikası benimsemiştir. Türkiye çok zengin bir medeniyetin sahibidir. Tarih boyunca bölgede ciddi roller üstlenmiştir ve yakın havzasındaki ülkeler tarafından hep bir "ağabey" ülke olarak görmüştür. Bu zengin medeniyet ve tarih ortaya konularak proaktif bir dış politika izlenmeye başlanmıştır. Yumuşak güç politikasının zemini zaten hazırды. Onu yeniden inşa etme çabasına gerek duyulmamıştır. Fakat yumuşak güç politikası başka formlarda sunularak canlandırılabilir. Türkiye, eski kültürel ve tarihsel bağları sayesinde yakın havzasındaki ülkelerin barış ortamında yaşayabilmeleri, daha müreffeh bir yaşam sürdürebilmeleri için önemli bir aktör olabilir. Türkiye gerek devlet gerek sivil toplum gerekse de özel sektör düzeyinde yakın havzasındaki ülkelere kültürel, ekonomik, insani, teknik ve eğitim alanlarındaki çok değişik yatırımlar gerçekleştirmektedir. Çalışmada Türkiye'nin uluslararası nitelikli yumuşak güç enstrümanı haline gelen TİKA'nın yürüttüğü projeler ve programlar, yakın havzasında gerçekleşen faaliyetler üzerinde ciddi etki bıraktığı ele alınmaktadır.⁵⁷

Türkiye TurgutÖzal'dan bu yanadaha yoğun dış ilişkiler geliştirmeye çalışmıştır. 2000'den sonra bu zeminden faydalanarak daha profesyonel bir yumuşak

⁵⁷ Soner Karagül, a.g.e, s. 83.

güç politikası uygulamaya başlamıştır. Türkiye Devleti yumuşak güç aktörleri tespit ederek, desteklemeye çalışmış; sivil toplum için gerekli mevzuatları çıkartarak yolları açmıştır. İnsani yardımı yapan örgütler önemli destekler sunarak onları teşvik etmiş; uzak yerler için (Afrika kıtası gibi) yeni uçuşlar temin etmiştir. Öğrenci değişimleri hatırı sayılı oranda artmış; özel sektör için fuarlar düzenlenerek, gerekli kolaylıklar sağlanmıştır. Türkiye'nin yumuşak güç politikasında kilit rol oynayan kurum TİKA'nın bütçesinin dağılımı, yıllar üzerinde incelendiğinde Türkiye'nin yumuşak güç politikasının verdiği önemi ve gerçekleşen gelişim daha net bir şekilde görülebilir.⁵⁸

Grafik 1: 1992-2002 ile 2003-2012 Dönemlerine ait TİKA Bütçesi (Milyon ABD doları)

Kaynak: <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiyenin-dis-yardimlari-2012/35>

Grafikte görüldüğü gibi TİKA'nın faaliyetleri yıldan yıla daha fazla öne çıkmakta ve daha fazla yardım yapmakta, hedef kitleleri ise daha fazla genişlemektedir. Bu nedenle Türkiye son yıllarda yumuşak güç politikası geliştirmeye kararlıydı ve kilit kurumların bütçeleri de buna göre daha da artırılmıştır. Böylece daha fazla faaliyet gösterebilir ve yumuşak güç politikasını daha geniş bir alana taşıyabilir.

⁵⁸ Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, *Türkiye'nin Dış Yardımları- 2012*, <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiyenin-dis-yardimlari-2012/35>, (Erişim Tarihi 11.12.2015).

1.4. Yumuşak Güç Aktörleri

Belli bir eylemi gerçekleştirebilmek için, belirli araçlar ve aktörler kullanmak gerekmektedir. Yumuşak gücün uygulanmasında da beklenen etkiyi yaratmak için belirli aktörler kullanmak gerekiyor. Yumuşak güç üç temel aktörlere dayanmaktadır. Bu üç aktörün konumunu bir taraftan hedef kitlenin çeşitliği ve genişliğibelirlerken diğer taraftan ise bu aktörler birbirlerine tamamlayıcı bir rol temin etmektedirler.

1.4.1.Devlet Kurumları

Devlet her zaman dış politikanın ana aktörüdür. Yumuşak güç belli seviyede siyasi bir karardır.Siyasi karar ise ancak devlet tarafından alınabilir. Devlet gerekli mevzuatları hazırlar ve onaylar.Gerekli bütçeleri tahsis eder ve kurumların önemine göre dağıtır. Devletsiz yumuşak güç olmaz. Her ne kadar diğer aktörler daha geniş bir alanda çalışsalar bile en ufak idari işler devlet tarafından gerçekleşmektedir.Devlet hem merkezi kurumlar kurar ve onların üzerinde yumuşak güç politikası ithaleder hem de yurt dışında ofis açmakta ve daha etkin bir rol oynamaya çalışmaktadır. Merkezi kurumlar eğitim, kültür, tarih, turizm, ekonomi vs. alanlarında projeler hazırlamakta, belli ülkeler seçmekte ve onların üzerinde uygulamaya çalışmaktadır, aynı zamanda yurt içinde bulunan yabancı kimselerle ilgilenir,onlaraözel programlar düzenler. Örnek olarak Amerika'ya bakıldığında farklı ülkelerden gelen yabancı öğrenci yüzdesi yaklaşık %26'dır.Buçerçevede eski Savunma Bakanı Collin Powell diyor ki “bizim ülkemiz için en değerli kazanç, burada eğitim görmüş, geleceğin liderleriyle bir dostluk kurmaktır; çünkü uluslararası öğrenciler kendi memleketlerine dönünce, Amerika değerlerine ve kurumlarına bağlı kalıyor ve büyük takdirle dönüyorlar.”⁵⁹Buyüzden dış yatırımane kadar önem verilirse verilsin, yurt içinde bulunan yabancılar hiçbir şekilde ihmal edilmemelidir.

Yurt dışında bulunan elçilikler ve konsoloslarda çok önemli bir rol oynayabilirler.Çünkü söz konusu kurumlar (Büyükelçilik ya da Konsolos),

⁵⁹ Colin Powell, *Statement on International Education Week 2000*, U.S. Department of State, 07.08.2001, <http://globaled.us/now/fullstatementpowell.html>, (Erişim Tarihi 11.12.2015).

bulundukları ülkelerde çok saygın bir konuma sahiptirler.Bu konumdan faydalanarak farklı ilişkiler kurabilirler, kolay bir şekilde yerel kurumlarla irtibata geçebilirler.Devlet belli araçları kullanarak yumuşak güç politikası gerçekleştirebilir. Bir devletin ekonomik kapasitesi,yaratıcı düşüncesi, rekabet kabiliyeti, sosyal sermayesi, insan kalitesi,demokrasi ve refahı,özgürlükleri, kültürel zenginlikleri ileri seviyede olursa, o nispette daha etkin bir yumuşak politika uygulayabilir. Ahmet Davutoğlu'na göre yumuşak gücün varlığının en güçlü sebebi demokrasisidir,⁶⁰ çünkü demokrasi olduğu takdirde bütün aktörler rahat çalışabilir, devlet sadece kolaylaştırıcı bir mekanizmayadönüşmektedir. Aynı zamanda günümüz dünyasındabelli bir demokrasi seviyesine ulaşmayan ülkelerin cazip ülkeler olmaları imkansızdır. Bu yüzden demokrasinin gerçekleşmesi devletin gelişmesinde kilit bir rol oynamaktadır.

Devlet kendi politikalarıyla etkin bir aktör olarak yumuşak güç politikası uygulayabilir.Örnek olarak Almanya “düşünce ülkesi” olarak tanımlanmaktadır çünkü her zaman yeni bir şeyler keşif etmekte ve patentini almaktadır.⁶¹ Böylelikle bütün dünya keşfedilen şeyi elde etmek için,Almanya'ya başvurmaktadır.Nihai olarak da yumuşak gücün kilit kavramı olan “cazip olmak” durumu gerçekleşmiş olmaktadır. Fakat bu başarının sırrı incelendiğinde tamamen devlette ait olan bir çalışma olduğu görülecektir. Çünkü bilimsel araştırmalara ana destek veren kurum devlettir.Almanya'da 2010-2013 arası bilimsel araştırmalara tahsis edilen bütçe 14.4 milyar euro'dur.⁶²Sonuç itibarıyla hem kendi halkına hizmet etmekte hem de yumuşak güç politikası gerçekleşmektedir.

Devlet yapacağı bazı siyasi açıklamalarla çok büyük kitleler kazanabilir.Örneğin Recep Tayyip Erdoğan başbakan iken, 2009 yılında İsrail'in yaptığı katliamlara tepki göstererek, Davos'a bir daha katılmama kararı almıştı. “One

⁶⁰ Ahmet Davutoğlu, (2008), *Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007*, Insight Turkey, Vol. 10, No.1, pp. 77-96.

⁶¹ Halit Salama, القوة الناعمة الألمانية, (Almanya'nın Yumuşak Gücü), Deutsche Welle, 28.06.2014, <http://www.dw.com/ar/%D8%A7%D9%84%D9%82%D9%88%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D9%86%D8%A7%D8%B9%D9%85%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D9%84%D9%85%D8%A7%D9%86%D9%8A%D9%91%D8%A9/a-17730715>, (Erişim Tarihi 12.12.2015).

⁶² A.g.y.

minute”ile bilinen olay Arap dünyasında ciddi bir etki yarattı.Bu söylemi ne kadar duygusal olsa daArapdünyasının duygularınıcanlandırmak için iyi bir malzeme oldu.Böylece o yıldan itibaren turist sayısında, yabancı öğrencilerin gelmesinde ve ticaret hacminde ciddi bir artış görülmüştür. ABD tarafından Filistin sorununa yönelik sürekli olumsuz açıklamalar yapılması, İslam Devletler tarafından büyük bir boykotla karşılanmıştır. Bu yüzden siyasi açıklamalar,özellikle dış sorunlar için devletler tarafından gerçekleştirilebilir.Bu açıklamalar bazen devletlere kazanç da getirebilir zarar da verebilir Siyasi açıklamalar duygusal olsa ve somuta dönüşmese de her zaman önemli bir kitleyi elde edilebilmektedir.

Yumuşak güç kaynakları (Kültür, Siyasi Değerler ve Dış Politikalar) açısından bakıldığında bu kaynakların çoğu devletin elindedir, fakat devletin bu kaynakları ne kadar etkin ve profesyonel bir yöntemle kullandığı tartışmalı bir meseledir. Çünkü bazen sivil toplum örgütleri yada özel sektör bu kaynakları kısmen de kullansa devletten daha etkin kullanabilirler.Devlet bu kaynakları ne kadar dinamik bir metotla kullansa o kadar diğer aktörleri rahat yönlendirebilir, aksidurumda diğer aktörler devleti zorlayarak yönlendirebilirler.

Medyasız yumuşak güç olmaz denilebilir.Son dönemlerde medya devletin kurulmasında ve devletin yıkılmasında rol oynayabilmektedir ancak devlet bu aracı elinde tuttuğu takdirde daha uzun ömrü olabilmektedir.Medya devlet içinde ne kadar önemli ise devlet dışında da o kadar önemlidir.Bu yüzden devlette ait olan bir medya kuruluşunun olması gerekmektedir.Türkiye Cumhuriyeti son yıllarda devlete yakınlığıyla bilinenAnadolu Ajansıiçin yurt dışında pek çok ofis açmaya çalışmaktadır. Türkiye’inimajını parlatmaya çalışan Anadolu Ajansı belli seviyede başarılı da olmuştur.Her ne kadar devlet içinde olumlu olaylar gerçekleşse de, yumuşak güç çerçevesinde hedef kitle ülkelerine hem kendi dilleriyleo olayların aktarılması, hem de devletin politikasını iyi anlayan bir kurum aracılığıyla aktarılması gerekmektedir, yoksa olumlu olaylar olumsuz bir şekilde aktarılabilir.Bu çerçevede Türkiye özellikle Arap dünyasında ciddi medya çalışmaları yürütmektedir.Hatta bazı ülkeler kendi yerel haberlerini bile,Anadolu Ajansından almaya başlamıştır. Bu yüzden medya boyutu devlet tarafından iyi değerlendirilmeli ve özel sektörle rekabete değil işbirliğinegidilmelidir.

Dil, dış politika için kilit bir araçtır. Dil olmadan yapılan bütün yumuşak güç politikaları hedefe ulaşamaz, ulaşmak için ve yapılan çalışmaları pazarlamak için dil eğitimi verilmesi gerekmektedir. Çince internet ortamında dünyada en yaygın kullanılan ikinci dildir. Yaklaşık 250 milyon internet kullanıcısı Çince kullanmaktadır. Çin kendi yumuşak güç politikasını pazarlamak için çok stratejik bir adım atmıştır; Konfüçyüs Enstitüleri kurmak. 2006'da yaklaşık 325 profesör dil eğitimi vermek için ABD'ye gönderilmiştir. Bundan sonra aynı program farklı ülkelere de yayılmaya çalışılmıştır. 2008'de devlet 80 ülkede 330 kurum açmıştır. Bu kurumlar hem dil eğitimi vermekte, hem de Çin kültürünü tanıtmaya çalışmaktadır. Yılda yaklaşık 200 milyon dolar bütçe tahsis edilmiştir.⁶³ Çin bütün bu yatırımları bir cazibe merkezi hali gelmek için yapmaktadır. Bunun gibi çalışmalar devlet tarafından benimsenince ciddi meyveler vermektedir. Ve Çin'in dünyada ne kadar etkili olduğunu herkes farkındadır.

1.4.2. Sivil Toplum Kuruluşları

Son yüzyıl sivil toplumlar için altın çağı temsil eder. Sivil toplumları etkin ve aktif olmayan devletler her zaman başarısız olmuştur. Bir devlette sivil toplum kuruluşları ne kadar daha rahat hareket edebiliyorsa o kadar daha demokratik bir devlet olarak nitelendirilebilir. Devlet içinde ve dışında asıl aktörler sivil toplum örgütleridir. Her ne kadar devlet gerekli çalışmaları yapsa da, meydana asıl inen ve gerekli çabaları gösteren sivil toplum örgütleridir. Devlet çoğu zaman amir-memur ilişkisi içinde çalışmalar yapmakta, yani iş karşısında ücret mekanizması işlemektedir. Ancak sivil toplum çoğu zaman bir inançtan yada ideolojiden hareket etmekte, yapacak işin bütün zorluklarına rağmen, kolay kolay pes etmemektedir. Devlet yumuşak güç politikası uygularken, yürütecek kişiler yada kurumlar "Ticari Antlaşma İlişkisi" mantığıyla hareket etmektedir, ancak sivil toplumlar "gönüllülük ilişkisi" yaklaşımıyla hareket etmektedir. Yani sivil toplum kuruluşları içinde

⁶³ Michael Barr, *Mythe et Réalité du Soft Power de la Chine*, *Études Internationales*, Cilt 41, Numara 4, Aralık 2010, ss. 503-520. <https://www.erudit.org/revue/ei/2010/v41/n4/045560ar.html>, (Erişim Tarihi 13.12.2015).

maddi engeller belirdiği takdirde fedakarlık yapacak gönüller her zaman hazır bulunmaktadır. Böylece en büyük yumuşak güç politikası yürütmekte olan sivil toplum örgütleridir.

Bir devlet yurt dışında sivil toplum kuruluşları kadar etkiye sahip değildir. Çünkü o devletin resmi kurumlarının (konsolosluk, büyükelçilik, kültür merkezleri vb.) bulunduğu halklar o ülkeye karşı mesafeli dururlar. Devlet ise istediği gibi hareket edemez, işte bunun içindir ki bir devletin başarılı olabilmesi için yurt dışında bulunan sivil toplum kuruluşlarıyla iyi geçinmesi gerekmektedir. Çünkü sivil toplum kuruluşları hem daha rahat hem de daha geniş kitleye hitap edebilme özelliğine sahiptir. Özetlenecek olursa; yurt dışında bulunan sivil toplum kuruluşları devletlerden daha başarılı ve daha aktiftirler.

Devlet kendi sınırları içinde egemen bir yapı olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte devletin siyaset oluşturma sürecini etkileyen pek çok faktör vardır. Hükümetler arası görüşmeler, müzakereler, diplomatik ilişkiler, askerler vb. etkenler ve kurumlar üzerinden dış müdahalelere maruz kalabilmektedir.⁶⁴ Bu aktörlerin en önemlisi lobi faaliyeti gösteren ve bir çoğu sivil toplum örgütleri tarafından yönetilen oluşumlardır. Sivil toplum kuruluşları yumuşak güç politikasına zemin hazırlayabilirken, bir o kadarda ciddi bir engel olabilmektedir. Örnek olarak İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı Gazze'ye "Mavi Marmara" gemisini göndererek, İsrail'le ilişkilerin kesilmesine sebep olmuştur ama aynı zamanda Arap dünyasındaki ilişkileri geliştirmek için de iyi bir zeminin oluşmasına yol açmıştır. Bu nedenle devletin dış politika oluşum sürecinde sivil toplum örgütlerini dikkate alarak kararlar alması gerekmektedir.

Teorik açıdan sivil toplum değerlendirildiğinde, dünya genelinde Soğuk Savaş'ın bitmesiyle beraber, devletler yanlarında başka aktörlerin de olduğunu vurgulamaya başlamıştır. Başta Neo-liberaller olmak üzere pek çok kişi ve kurum bu çerçevede ciddi çalışmalar yapmışlardır. Uluslararası düzen ve devletlerin yanı sıra

⁶⁴ Can Uyar, *Dış Politika Oluşum Sürecinde Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü: Türkiye'nin Dış Politika Uygulamasında İşadamları Örgütlerinin Yeri*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2014, s. 8.

uluslararası örgütleri ve sivil toplum kuruluşlarını da inceleme sahasına taşımışlardır.⁶⁵ Neo-liberal siyasetçilerin sivil toplum kuruluşlarına destek ve önem verdiği gözlenmektedir. Sivil toplumun etkili bir aktör olmasının başka bir yönü ise “uluslararasılaşma”⁶⁶ kavramı ile izah edilebilir; yani bir devletin toprakları içinde ortaya çıkan olayları kolay bir şekilde uluslararası platformlara taşıyabilirler.

Sivil toplum örgütleri, yumuşak güç çerçevesinde, özel sektör için özel öneme sahiptir. İlerleyen bölümlerde özel sektörün öneminden bahsedilecektir, fakat çoğu zaman yurtdışında özel sektöre zemin hazırlayan sivil toplum kuruluşları olmuştur. Bilindiği gibi son dönemlerde birçok sivil toplum kuruluşu, yurt dışında iş adamları dernekleri kurmaya başlamışlardır. Bu iş adamlarının ihraç ettiği markalar o ülkelerde tanınmış ve ülkelerinin yurt dışında daha çok tanınmalarına zemin hazırlamıştır. Bu nedenle sivil toplum kuruluşları bir taraftan devletin dış politikasıyla beraber yürürken, özel sektör için de büyük hizmetler verebilmektedir. Devletler sivil toplumun ne kadar önemli bir yeri olduğunu görmektedir. Buyüzden devlet imkanlarının belli seviyede STK’lar aracılığıyla kullandırılması tercih edilmektedir. Bu imkanlar STK’ların zamanla daha profesyonelleşmesine ve gelişmesine katkı sağlamıştır.⁶⁷ Sonuç olarak; her iki taraf da (Devlet ve STK) kazan-kazan ilişkisinin göz önünde bulundurarak hareket etmiş ve büyük başarılar elde etmişlerdir.

Sivil toplum kuruluşlarının ne kadar kilit bir rol oynadığı dönemin Endonezya Meclis Başkanı H. Nur’un dile getirdiği bir konuşmasıyla görülebilir; “Devletlerarası ilişkiler bürokratik ve resmi prosedürlere göre yapıldığından, hem yavaş hem de soğuk olur. Oysa STK’lar arası ilişkiler daha sıcak ve hızlı işler. Bu nedenle de bazı

⁶⁵ Erhan Doğan, *Türk Dış Politikası ve Sivil Toplum Kuruluşları*, Faruk Sönmezoğlu, Baklacioğlu, Özlem Terzi, Nurcan Özgür (ed.), XXI. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi, İstanbul, Der Yayınları, 2012, s. 56. Aktaran: Can Uyar, *Dış Politika Oluşum Sürecinde Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü: Türkiye’nin Dış Politika Uygulamasında İşadamları Örgütlerinin Yeri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2014, s.17.

⁶⁶ Gencer Özcan, “Sunuş”, Erhan Doğan-Semra Cerit Mazlum (ed.), *Sivil Toplum ve Dış Politika Yeni Sorunlar Yeni Aktörler*, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2006, s. 11. Aktaran: Can Uyar, *Dış Politika Oluşum Sürecinde Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü: Türkiye’nin Dış Politika Uygulamasında İşadamları Örgütlerinin Yeri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2014, s. 19.

⁶⁷ Engin Akçay, *Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları*, Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, No: 005, 2015, s. 15.

alanlarda ve konularda STK'lar, devletlere oranla ülkeler ve toplumlar arasında ilişkilerin geliştirilmesinde daha büyük rol oynarlar.”⁶⁸Dış politikanın aktif bir yöntemle yürütebilmesi için, en iyi ve en hızlı yol STK'lar aracılığıyla yürütülmesidir. Çünkü gerçek diplomasi sivil toplum diplomasisidir.Klasik diplomasi (Büyükelçilik-Konsolos gibi) ancak gerekli mekanizmalara zemin hazırlamayı ve kolaylaştırmayı sağlayabilmektedir.

Sivil toplum örgütleri hedef kitleye göre faaliyet göstermektedirler.Bu yüzden klasik diplomasiden kaçırarak, uygun faaliyetler esnek bir yöntemle uygulanmaktadır.Böylece her zaman daha başarılı ilişkiler yakalanmaktadır.Sivil toplum örgütleri söz konusu ülkede hangi ihtiyaçların daha fazla ve öncelikli olduğunu tespit ederek, faaliyetlerine başlamaktadır.Bu yüzden daha fazla ilgi görmektedir. Örnek olarak Afrika'da sağlık alanında Türk doktorları tarafından yapılan çalışmaların izi silinmeyecek bir yumuşak güç politikası olarak gösterilebilir.Maddi kar hesabı olmayan bu faaliyetler, o ülkelerin yöneticileri tarafından büyük bir hoşgörülle karşılanmıştır. Türkiye; bu gönüllü ve fedakar doktorlar sayesinde tanınmaktadır. Sudan gibi Türk STK'larının sıkı çalışma gösterdikleri bu ülkede,Sudanlıyöneticiler tarafından dile getirilen yorumlar şöyledir;Batılı sivil toplum örgütleri ve özellikle yardım kuruluşlarından memnun olmadıklarını ve onların çalışmalarını kapatarak, Türk sivil toplum kuruluşlarının daha çok Sudan'da faaliyet göstermelerini istediklerini ifade etmektedirler.⁶⁹

STK'lar bir devletin nabzını tutmada ve konumunu anlamada, herhangi bir ülkede ne kadar etkili olduğunu tespit etmede daha başarılıdırlar çünkü STK'ların hitap etikleri kitle geniştir ve onların günlük olarak nabzını tutabilmektedir.Bu durumda bir devletin bir konu hakkında nasıl bir adım atması gerektiği ancak STK'ların aracılığıyla net olarak tespit edilebilir.

⁶⁸ Nur Hidayet Vahit, “Açılış Konuşması”, Almagül İsina (Der), *Kalkınma Yardımlarında Sivil Toplum Kuruluşları ve Kapasite Geliştirme*, İstanbul, Tasam Yayınları, 2007, ss. 15-17. Aktaran: Engin Akçay, *Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları*, Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, No: 005, Ankara, 2012, s. 16.

⁶⁹ Bu Açıklama Sudanlı Dış Yardım Sorumlusu TİKA'yı ziyaretleri esnasında ifade etmiştir.

STK'ların dış politikada etkin rol oynamasının en önemli unsurlarından biri etnik kimliktir. Örnek olarak etnik kimlik üzerine tesis edilen STK'lar ortak etnik kökündeki birey veya topluluklara Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yardımını temin etmek istemektedirler.⁷⁰ Bunun gibi ülkelerin zemini çok sağlam hazırlamış, en zor aşamayı (temeller kurmak) uğraşmadan söz konusu faaliyetler yapılabilir. Bu görevleri en profesyonel şekilde üstlenecek kurumlar sivil toplum kurumlarıdır ancak devlette burada kilit bir rol oynamaktadır. Bu durumda yüksek bir başarı gerçekleştirilmesi için STK'ların devletle dengeli yürümesi gerekmektedir. Devlet destek sağlamalı, STK'larla meydana inmelidir. Sonunda gerçekleştirilecek yumuşak güç politikası her iki tarafa da kazandırmış olacaktır.

Bilindiği gibi birçok sivil toplum kuruluşları ya belli bir inanç dayanır ya da belli bir ideoloji üzerinden hareket eder. Hedef kitle ülkelerinde ortak inanç ya da ideoloji söz konusu olduğu takdirde STK'lar yumuşak güç politikasında daha etkin bir rol oynayabilir. Bu yüzden din ve inanç STK'lar için çok özel bir araçtır.⁷¹ Her ne kadar STK'lar kendi inançları ve ideolojilerine hizmet etseler de, belli bir vatandaşlığa sahip olmaları yeterlidir, bu vatandaşlığın dış politikasını hem doğudan hem de dolaylı bir yolla hizmet edebilmektedir. Fakat hedef kitlenin aykırı bir inanç ya da ideolojisi söz konusu olduğunda tamamen aksi sonuçlar doğurabilir, bu yüzden ortak değerlerle hareket edilmesi her zaman daha geniş bir kitleye hitap edebilme olanağı yaratmakta, aynı zamanda daha rahat bir üslupla yumuşak güç politikası yaygınlaştırılabilmektedir.

Güçlü STK'lar hedef ülkenin bürokratları ve geleceğin liderleriyle ilgilenmekte ve onlara özel faaliyetler hazırlamaktadır. Böylelikle kendi ülkesinin kültürünü ve değerlerini sunmak için bir ortam oluşturmaktadır. Bunu ABD devleti olarak eskiden beri fark etmiştir ve Amerika'da okuyan uluslararası öğrencilerle ciddi biçimde ilgilenmiştir çünkü bu öğrenciler kendi devletlerinde geleceğin

⁷⁰ Ahmet Hüsrev Çelik, *Sivil Toplum Kuruluşlarının Türk Dış Politikasına Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2007, s. 30.

⁷¹ A.g.e, s. 30.

liderleri olacaklardır. Fakat bunu her ülkede başaramaz ancak güçlü sivil toplum kuruluşları bu amacı gerçekleştirebilmektedir.

STK'ların dış politikada iki özelliği daha vardır. Bunlar hem çeşitli ve farklı alanlarda faaliyet gösterebilme kabiliyeti, hem de pek çok STK'nın aynı ülkede bulunma imkanıdır. Devletin bütçe kaynağı tek olduğu için ancak birkaç kurumla hareket edebilir, fakat STK'ların maddi kaynaklar bağımsız ve çeşitli olduğu için, aynı ülkede birkaç sivil toplum kuruluşu bulunabilmektedir. Türkiye'yi örnek olarak ele alırsak; Afrika'da devletten doğrudan destek alan ve resmi makamlar (Büyükelçilik ve Konsolos) dışında ancak birkaç kurum vardır; Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Anadolu Ajansı, Diyanet Vakfı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Yunus Emre Enstitüsü gibi kurumlar bunlar arasındadır. Fakat sivil toplum çerçevesinde, her alanda birkaç sivil toplum örgütü mevcuttur. Örnek olarak ekonomik faaliyetlerde; Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konfederasyonu Organizasyonu (TUSKON), Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) vs. İnsani yardım alanında; İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH), Kimse Yok Mu Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği (KYM) vs. Eğitim alanında onlarca Türk Okulları ve kültür merkezleri vs. bütün bu kurumlar detaylı bir şekilde üçüncü bölümde ele alacaktır.

1.4.3. Özel Sektör

Özel sektörün diğer aktörlerden en önemli farkı maddi çıkar temeline dayanmasıdır. Bilindiği gibi dış politikanın en hassas konularından biri ekonomidir. Ekonomide en etkin rol oynayan özel sektördür, bu nedenle yumuşak güç politikası çerçevesinde en önemli aktörlerden biridir. Özel sektörün kitlesi hem geniştir hemde bu kitle üzerinde hızlı bir etki gösterebilmektedir. Özel sektör sivil toplumla dolaylı bir şekilde ilişkilidir. STK'lar yurt dışında bazı faaliyetleri gösterirken ancak şirket yada bir yatırım çerçevesinde hareket edebilmektedir. Örnek olarak yurt dışında bulunan birçok okullar, özel şirket çerçevesinde çalışmalarını yürütebilmektedir. Zahirî bir özel şirket olarak görünse bile, aslında bir sivil toplum faaliyetidir. Çünkü o okullar belli değerler üzerinde hareket etmektedir. Bu sebeple bu

okulları kurmaktadır, bu yüzden özel sektörün STK'lar için bazen kolaylaştırıcı bir araç olduğu gözlenmektedir.

Özel sektörün en etkin rol oynadığı bir alanda medyadır. Bu etki ya habercilik yada dizi ve sinema alanında. Habercilik alanında dış politika için ciddi bir baskı uygulanabilmektedir. Mesela CNN bağımsız haberlerin verildiği bir medya kurumudur. Geniş bir uluslararası alanda çalıştığı için, karar vericiler ve yöneticiler üzerinde belli seviyede yönlendirici etkide bulunabilir, farklı dillerle yapılan propagandalar baskı bile oluşturabilmektedir. Hatta medya, dış politika çerçevesinde atılması gereken adımları bile yönlendirebilir.⁷² Bu araç bir ülkenin aleyhinde olabildiği gibi o ülkenin lehinde de olabilmektedir. Devlet demokrasi çerçevesinde hareket ettiği ölçüde medyayı etkileyebilmektedir, böylelikle istedikleri bu kanallarla mesajlarını bütün dünyaya iletebilirler.

Özel sektörün diğer boyutu ise tüketim alanıdır. Küreselleşme döneminde dünyanın her yanına kolay ulaşım sağlanmaktadır. Bu sürecin birey ve toplumlar üzerindeki etkisi önemlidir. McDonaldslaşma⁷³ olarak ifade edilen bu süreç, aynı ürünün dünyada farklı ülkelerde aynı şekilde tüketilmesidir. Aynı zamanda bu süreci istediği şekilde kontrol edebilme yada yönlendirebilmektedir. Örnek olarak ABD'de satılan McDonalds yanına ekstra bir sos eklediği zaman, Türkiye'de satılan McDonads da aynı sosu eklemektedir. Daha net bir ifadeyle bütün dünyada insanlar aynı tavuğu yemekte (Burger King, McDonalds vb. bulunan tavuğun yuvarlak olması, yuvarlak bir ekmekle sunması vs.), aynı içeceği içmekte (Coca-cola, Pepsi, Fanta, Lipton vs.) veya aynı T-şort ve aynı ayakkabıyı giymektedir (Reebok, Adidas, Puma, Nike vs.).⁷⁴ Böylelikle belli bir tüketim kültürünün egemenliği söz konusu olabilmektedir.⁷⁵ Hakim olan kültür böylelikle ciddi bir zemin elde etmiş olur. Bu

⁷² Piers Robinson, *The CNN Effect: The Myth of Media, Foreign Policy and Intervention*, Routledge, 2002, p. 22.

⁷³ Hasan Tağraf, *Küresel Stratejilerden Çok Uluslu Stratejilere Geçiş: Küresel Düşün Yerel Davran*, KMu, İİBF Dergisi, Sayı. 14, Haziran 2008.

⁷⁴ Samet Zenginoğlu, *Çok Uluslu Şirketler: Uluslararası İlişkilerin Görül/meyen Aktörleri*, Akademik Perspektif Enstitüsü, 17.11.2013, <http://akademikperspektif.com/2013/11/17/cok-uluslu-sirketler-uluslararası-iliskilerin-gorulnmeyen-aktorleri/>, (Erişim Tarihi 16.12.2015).

⁷⁵ Deniz Özyakışır, *Ulus-Devletin ÇUŞ'larla İmtihani*, Yarın Dergisi, Sayı. 47, Mart 2006, ss. 22-24. Aktaran: Samet Zenginoğlu, *Çok Uluslu Şirketler: Uluslararası İlişkilerin Görül/meyen Aktörleri*,

yolla kendi dış politikasını istediği şekilde ve istediği zamanda yönlendirebilmektedir.

Özel sektör diğer aktörlere göre daha önemli avantajlara sahipti çünkü özel sektör nereye giderse, iş imkanı sağlayabilmekte ve ciddi bir kalkınma gerçekleştirebilmektedir. Bu yüzden hedef ülke tarafından çeşitli teşvik politikaları sunularak çok uluslu şirketler için caziphale getirilmeye çalışılmaktadır. Bu girişimler gerçekleştirilen çok uluslu şirketler istesin ya da istemesin kendi kültürünü tanıtmış olur. Kendi ülkesi için öngörülemeyen bir reklam kampanyasını bu yolla hedef ülkeye yerleştirebilmektedir. Bu nedenle bu aktörü çoğu zamanlar avantajlı bir yumuşak güç olarak kullanmak mümkündür.

Özel sektör çerçevesinde ABD kültür ve değerleri Hollywood filmleri sayesinde tüm dünyayı etkilemektedir. Bu filmlerin dili (İngilizce) bir prestij dönüşmüş, herkes için çekici hale gelmiştir. Bu dili öğrenmek için gerekli çalışmalar başlatarak Amerikan kültür ve dil merkezleri daha yoğun şekilde yaygınlaşmaya devam etmektedir. Böylelikle daha doğrudan ve yakından Amerika kültürünü yaygınlaştırma görevi üstlenmektedir. Dünyada en önde gelen üniversiteler İngilizceyle okutmaktadır. Türkiye örneği ele alındığında, en önde gelen üniversitelerden olan Boğaziçi ve Ortadoğu üniversiteleri %100 İngilizce eğitim verdiği görülecektir. Bilim insanları Amerikan hegemonyasının “acıtmayan gücü” denilen alanların tamamında dünyanın her yerinde egemen durumdadır.⁷⁶ Özel sektör çerçevesinde hareket eden Hollywood filmleri inanılmaz etki yaratmaktadır. Büyükelçilikler ve konsolosların onlarca senede gerçekleştiremedikleri etkiyi bir buçuk saatlik bir Hollywood filmi gerçekleştirebilmektedir. Üstelik bireyi ve toplumu Amerikan kültürünün bağımlısı haline getirmektedir.

Amerikan TV dizileri de dünyada yüz milyonlarca kişiye ulaşmaktadır. İzleyicilerin büyük kısmı filmin ya da dizinin oyuncularını örnek almaktadır. Ayakkabıdan saç modeline kadar insanlar Amerikan hayat tarzını taklit

Akademik Perspektif Enstitüsü, 17.11.2013, <http://akademikperspektif.com/2013/11/17/cok-uluslu-sirketler-uluslararası-iliskilerin-gorulnmeyen-aktorleri/>, (Erişim Tarihi 16.12.2015).

⁷⁶ Zbigniew Brzezinski, *Büyük Satranç Tahtası*, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 2005, s. 221.

etmeye çalışmaktadır. Bunlar Amerikan mallarıyla gerçekleşmekte ve ancak Amerikan kültür kriterlerine göre olabilmektedir.⁷⁷ Gençlerin ifadeleri bile ABD müziklerinden etkilenmektedir. Bir başka örnek ise, dünya çapında otuz üç kanaldan yayın yapan MTV kanalıdır. Bu kanal toplam bir milyar kişiye ulaşmaktadır. Hiç de azımsanacak bir rakam değildir. Hiçbir dışişleri bakanı bu kadar etkili olamazdı. Dünyadaki internet sitelerinin %70'i Amerika'da bulunmaktadır, bunların çoğu İngilizce diliyle kitlelere hitap etmektedir.⁷⁸ Hiçbir askeri ya da ekonomi güç bir büyük medya grubu kadar insanları etkileyemez. Özel sektör çerçevesinde, medya aracılığıyla yumuşak güç politikası çok profesyonel bir şekilde uygulanmaktadır.

ABD'li çokuluslu şirketler diğer ülke hükümetleriyle diplomasi aracılığıyla doğrudan ilişkiye girebilmektedir. Bu alanda önde gelen şirketler Microsoft, General Electric, Shell, General Motors, Ford Motor gibi şirketler sayılabilir.⁷⁹ Bu da kolay bir olay değildir. Eğer diplomasi aracılığıyla masaya oturabiliyorlarsa, hem kendi ülkeleri hem de hedef ülkeler tarafından dış politika çerçevesinde çok güçlü bir taraf olarak kabul edilmektedirler. Ayrıca dış politika çerçevesinde halk üzerinde birçok anlaşma kamudan gizli tutulabilir, ancak çok uluslu şirketlerden gizli tutulması imkansızdır.⁸⁰

Görüldüğü gibi yumuşak gücün pek çok aktörleri vardır. Fakat bütün bu aktörler birbirlerinin tamamlayıcısıdır. Çünkü her aktörün kullanım alanı çok geniştir ve diğer aktörleri rahatsız etmeden çelişki durumuna da düşmeden çalışmalarını yürütebilir, çalıştıkları alanlarda bakıldığında birçok aktör diğer aktör için bir zemini olabilmektedir, ya da gelişmek için daha yardımcı olabilmektedir, bu tablo karışından en ideal çalışma bu üç aktörleri birebiriyle işbirliğine girmeli gerektiği gerçeğidir, hatta ortak bir vizyonu planlayıp beraber hareket edebilmeli ki, böyle bir çalışma yapıldığı takdirde yumuşak gücün etkisi ideal bir seviyeye ulaşabilecektir.

⁷⁷ Zbigniew Brzezinski, *Tercih*, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 2004, s. 222,

⁷⁸ Sait Yılmaz, *ABD Hegemonya Kurgusu*, 21. Yüzyıl Dergisi, Ocak / Şubat / Mart Sayı, 2008, ss. 87-200.

⁷⁹ Mustafa Çınk, *Rant Lordları*, Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara, 2004, ss. 2015-2016. Aktaran: a.g.e, ss. 87-200.

⁸⁰ Sait Yılmaz, a.g.e, ss. 87-200.

İKİNCİ BÖLÜM

KUZHEY VE DOĞU AFRİKA İLİŞKİLERİ VE YUMUŞAK GÜÇ ARAÇLARI

Türkiye'nin Kuzey ve Doğu Afrika'yla eskiden beri dostluk münasebetleri bulunmaktadır. İlişkilerin tarihsel gelişimine bakıldığında çok dalgalı bir çizgi üzerinde yürütüldüğü görülecektir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde bu ilişkiler üç kategoride sınıflandırılabilir; bazı ülkelerle dostluk ve dayanışma ilişkisi sürdürülürken, bazı ülkelerle ise düşmanca ilişkiler geliştirildiği görülmektedir. Diğer ülkelerle ise rekabet ilişkisi söz konusudur. Cumhuriyet döneminde ilişkilerde soğukluk yaşanmıştır, fakat bu dönemde önemli diplomatik mekanizmalar oluşturulmuştur. 1998'den sonra geçmişte kurulmuş olan zeminden faydalanılarak yumuşak güç politikası uygulanmaya başlanmıştır. Bu politikayı gerçekleştirmek için mevcut kurumlar geliştirilmiş, ayrıca yeni kurumlar oluşturulmuştur. Böylelikle Türkiye'nin Kuzey ve Doğu Afrika'yla ilişkilerinde parlak bir dönem yaşanmaya başlamıştır.

1. TÜRKİYE'NİN KUZHEY VE DOĞU AFRİKA İLE İLİŞKİLERİNE TARİHSEL BAKIŞ

Afrika kıtası 9. yüzyıldan beri Türklerin irtibatlı olduğu bölgelerden biridir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Afrika kıtasıyla ilişkiler kurulmuş ve özellikle kıtanın Kuzey bölgesi Osmanlı egemenliği altına girmiştir. Cumhuriyet dönemi Türk dış politikasında 1990'lı yılların sonuna kadar Afrika'yla neredeyse hiçbir ilişki gerçekleşmediği söylenebilir. Fakat 1998 yılında Türkiye Afrika ilişkilerinin yeni bir döneme girdiği söylenebilir. O dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem tarafından "Afrika'ya Açılım Eylem Planı" diye bir proje ilan edilmiştir. Ancak buna rağmen ilişkilerin sistemli şekilde sürdürülmediği görülmüştür. 2002'den sonra Türkiye'de

işbaşına gelen yeni iktidar Afrika'yı daha fazla önemsemiştir ve Afrika'ya çok boyutlu bir dış politika hamlesi başlatmıştır.⁸¹

1.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemindeki İlişkiler

Osmanlı İmparatorluğu ile Afrika ilişkileri 15. yüzyıla kadar götürülebilir. Kuzey Afrika'da bulunan Fas ile ilişkileri de o dönemde başlamıştır. Bu ilişkinin sebepleri başında din, coğrafya ve siyaset gelmektedir. Çünkü her iki devlet de Avrupa kapısı olarak görülmektedir ve bu kapılar üzerinde İslam dini yayılmıştır. O dönemde hem Endülüs'ün düşüşü yaşanmakta, hem de Osmanlı İmparatorluğu'nun doğu bölgelerindeki yıldızı parlamaya başlamıştır. Fas sultanı bu durumu sevinçle karşılamıştır. 29 Mayıs 1453'te İstanbul Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilince Fas Sultanı Abdülhak Elmerini bu büyük fethi kutlamak için İstanbul'a elçi göndermiştir. Bu olaydan sonra Fas Osmanlı ilişkiler daha da gelişmiştir. Beşyüz yıl süren bu ilişki bütün zorluklara rağmen devam etmiştir, çünkü iki ülkenin arasındaki ortak noktalar ihtilaf noktalarından daha fazladır. Osmanlı İmparatorluğu Fas'ı Osmanlı egemenliği altında sokmak için çok uğraşmıştır. Fas yöneticileri Osmanlı İmparatorluğu'yla ilişkileri devam etmişler, ancak yönetimden vazgeçmeyeceklerini kesin bir şekilde dile getirmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu Fas'ı tamamen kontrol altına almaya çalışmış olsa da, Fas'ın istikrarını sürdürebilmesi için pozitif bir rol oynadığı gözlenmektedir. Örnek olarak Cezayir'deki bulunan Paşalar'ın, Fas'a uzanma niyetleri vardı, bu durumdan rahatsız olan İkinci Süleyman Cezayir'deki birkaç Paşa'yı azletmiştir. Bunun sebebi ise komşulara yanlış davranmasıdır. Böylece Osmanlı İmparatorluğu'nun Fas'ın istikrarına katkısı olduğu gözlenmektedir. Fas Osmanlı ilişkisi belli zamanlar işbirliği ve destek üzerinde yürümüştür, belli zamanlar ise siyasi çatışmalar ve toprak egemenliği üzerinde

⁸¹ Adem Akkaya, *Türk Dış Politikasında Afrika Kıtası ve 1998 Afrika'ya Açılım Eylem Planıyla Başlayan Yeni Dönemin Analizi*, Yayınlanmış Yüksek Lisans tezi, Gazi üniversitesi, 2012, s. 2.

kurulmuştur. Fakat din bağı olduğu için her zaman belli seviyede ilişkileri iyi tutmaya çalışmışlardır.⁸²

Osmanlı İmparatorluğu ile Afrika ilişkileri 16. yüzyılda Yavuz Sultan Selim zamanında gelişmeye başlamıştır. 1517 yılında Mısır fethedildikten sonra Kuzey Afrika'da Osmanlı hakimiyeti doğmuştur ve bu hakimiyet 20. yüzyıl başlarına kadar devam etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu Afrika'nın en geniş topraklarına sahip olmuştur. Cezayir'den Somali'ye kadar 12 devletin toprakları Osmanlı egemenliğine girmiştir. Kuzey Afrika çoğunlukla Müslümanların yaşadığı bir bölgedir. Sahilleri Avrupalı ülkeler tarafından hep tehdit edilmiş ve belli bir dönemden sonra Avrupalılar Kuzey Afrika sahillerini ele geçirmeyi başarmışlar. Özellikle o dönemde denizlerde etkili bir güç olan Portekizliler bu bölgede etkin olmaya çalışmışlardır.

Avrupalılar bu bölgelere girdikleri zaman, oradaki Müslümanlara kötü davranmışlar, ayrıca bölgedeki kabileler arasındaki çıkan iç çatışmalar bölgenin hem istikrarsızlaşmasına hem de dış tehdidine açık bir duruma gelmiştir. Tunus ve Cezayir halkları buna karşı, o dönemde en güçlü devlet olan Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında olmayı en iyi çözüm yolu olarak tercih etmişlerdir. Bölge halkının davetiyle 1513 yılında Kuzey Afrika toprağına ayak basan Oruç Reis ile kardeşi Hızır (Hayrettin) Reis, Tunus ve Cezayir topraklarında Osmanlı egemenliğini kurmayı istemişlerdir.⁸³

Mısır'ın fethedilmesiyle Osmanlı İmparatorluğu kıtanın Kuzeyinde çalışmalarını daha da etkin hale getirmiştir. Oruç ve Hızır Reisler 1514'te Cezayir'i 1534'te de Tunus'u ele geçirmişlerdir. Fakat İspanyolların o zamanda bile önemli etkileri vardı ancak 1574'te İspanyolların elinden çıkarak Türk hakimiyetine girmiştir. Fakat bu topraklar Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezine (İstanbul) uzak olduğu için yönetilmesi nerdeyse imkansızdı, ancak zamanla oradaki yerleşen Türk soylu aileler padişahın da fermanını alarak hüküm sürdürmeye çalışmışlardır.

⁸² Zuhra Nizam, *العلاقات المغربية التركية وتطورها عبر التاريخ (Fas Türk İlişkileri ve Tarih Üzerindeki Gelişmeler)*, Arap Tarihi Dergisi, <http://www.attarikh-alarabi.ma/Html/adad%2048/adad48partie9.htm>, (Erişim Tarihi 22.12.2015).

⁸³ Adem Akkaya, a.g.e, s. 11.

Afrika’da bulunan bu geniş toprakları bir yönetim altında toplamak Osmanlı İmparatorluğu’nun için hiç de kolay olmamıştır, fakat sonunda büyük bir başarı elde edilmiştir. Osmanlılar Cezayir, Habeş, Mısır, Tunus ve Trablusgarp eyaletlerini ele geçirebilmiştir. Osmanlı sınırları zamanla bu topraklarda daha da genişlemiş, böylelikle yerel halkın Osmanlı İmparatorluğu’nun egemenliği altında girmeleri sağlanmıştır. Geçmişte Osmanlı İmparatorluğu’nun Salyane⁸⁴ sistemiyle yürüttüğü bölgeler; Bağdat, Cezayir, Lahsa, Mısır, Yemen, Basra, Habeş, Tunus ve Trablus’tur. 16. yüzyılda Afrika’daki Müslümanların çoğuna yakını ya Osmanlı egemenliğine girmiş ya da Osmanlı halifesine camilerinde dua etmişlerdir.⁸⁵ Osmanlı İmparatorluğu yapılan çalışmalar sayesinde, olumlu etkiler almıştır, halkın desteklediği çalışmalar uzun yıllar sürecek bir sistem kurmuştur. Devletin sınırları günden güne hep genişlemiştir.

1517 yılında Yavuz Sultan Selim, Mısır’ı ele geçirdi. Böylece bölge Osmanlı egemenliği altına girmeye başlamış oldu. Mısır eyaleti, Afrika ve Arap bölgelerinde Osmanlı egemenliğinin kurulmasında ve devam etmesinde çok kilit bir rol oynamıştır, bu yüzden buradaki yönetimlerin mesuliyeti büyüktü. Ancak buralarda ciddi istikrarsızlık yaşanmıştır, Çünkü bu toprakların önceki hakimi olan Memlukler yönetimi bu eyalette zaman zaman isyanları canlandırmıştır. Memlukler, Mısır’ı kendi sistemleriyle yönetmeye çalıştılar, fakat huzursuzluktan başka bir netice doğmamıştır.⁸⁶

1798 yılında Mısır’da devletin geleceğini değiştirecek stratejik bir vaka gerçekleşti. 1789 Fransız Devrimi’nden sonra Napolyon Bonapart kendi ordusuyla Avrupa sınırlarını geçip Mısır’a ulaşmıştır. 1798 yılında Fransız güçleri Memluk kuvvetlerini hezimete uğratarak Mısır topraklarını işgal etmişlerdir. Bu olayı olumsuz karşılayan İngiltere ve Rusya, Osmanlı İmparatorluğu’yla ittifak oluşturmuş, 1799 yılında Bonapart Fransa’ya dönmeye mecbur kalmıştır. Bonapart Fransa’ya dönerken, Fransız güçlerini Mısır’da bırakmıştı. Fakat Mısır’a çıkmış olan

⁸⁴ Osmanlı İmparatorluğu’nda bazı eyaletlerden yılda bir kez toplanan ve başkent İstanbul’a gönderilen vergiye verilen addır.

⁸⁵ Ahmet Kavas, *Osmanlı-Afrika İlişkileri*, İstanbul, Tasam Yayınları, 2006, s.37.

⁸⁶ Adem Akkaya, a.g.e, s. 13.

Osmanlı güçleriyle çıkan çatışmalar sonucunda, Bonapart kuvvetleri 1801'de Mısır'dan çıkmak zorunda kalmışlardır.⁸⁷

Bu olaydan sonra, Osmanlı İmparatorluğu için Mısır'da yeni bir dönem başlamıştır. Napolyon askerlerini Mısır'dan çıkarmak için gelen Osmanlı ordusunun bir bölgesinde görev yapan Kavalalı Mehmet Ali Paşa, Mısır tarihinde önemli bir yere sahiptir. Fransız işgalinden sonra Mısır'da ortaya çıkan düzen bozukluğunu Mehmet Ali Paşa iyi bir yöntemle değerlendirmiştir. Halkın da desteğini yanına alarak idarenin başına geçmiştir. Ali Paşa merkezi yönetime düzenli olarak vergisini vermiştir, böylece 1805'te Osmanlı yönetimi tarafından vali olarak tayin edilmiştir.

Mehmet Ali Paşa etkili bir idare meydana getirmiştir. Orduların düzenini kuvvetlendirmiş ve zamanla Mısır'da kendi hanedanlığını tesis etmiştir. Sonunda Osmanlılar için ciddi bir tehlike oluşturduğu görülmüştür.⁸⁸

Mehmet Ali Paşa, 1818'de Hicaz'daki Vahhabi ayaklanması başlamıştır. Belli bir mücadeleden sonra ciddi başarılar elde etmiştir. Böylece İslam aleminde iyice itibarı artmıştır. Bu olay üzerinde, Osmanlı İmparatorluğu kendisine Habeş ve Hicaz eyaletlerini de eklemiştir. Giderek gücünü artıran Mehmet Ali Paşa egemenliğini daha da sağlamlaştırmıştır. Belli bir zamandan sonra Osmanlı İmparatorluğu'na iç ve dış sorunlar doğurmaya başlamıştır. Bu dönemde Osmanlı sınırları üzerinde farklı isyanlar çıkmaya başlamıştır, Osmanlı İmparatorluğu bu isyanları defetmek için çok zorlanmış ve Mehmet Ali Paşa'dan destek istemiştir. Fakat Mehmet Ali Paşa farklı bahanelerini sürerek destek göndermemiştir. Bu durum son kertede Mehmet Ali Paşa ve Osmanlı yönetimi arasında büyük çekişmelere yol açmıştır.⁸⁹

Yaşanan bu olaylar artık Osmanlı İmparatorluğu'nun Mısır Devletinin kontrolünü elinde tutmakta zorlandığının, merkezi egemenliğinin zamanla azaldığının ve dış müdahalelere karşı çaresiz kalındığının bir göstergesiydi. Sonraki zamanlarda belli telafi icraatları getirilse bile Mısır eyaleti fiilen Osmanlı idaresinden

⁸⁷ William Cleveland, *Modern Ortadoğu Tarihi*, Çev: Mehmet Harmancı, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2008, s.76.

⁸⁸ Adem Akkaya, a.g.e, s. 13.

⁸⁹ Adem Akkaya, a.g.e, s. 14.

çıkıştır. 1882 yılında ise İngiltere tarafından işgal edilmiş ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Afrika kıtasındaki kilit oynayan eyaleti elden çıkıştır.⁹⁰

Garp Ocakları Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuzey Afrika'daki Cezayir, Tunus ve Trablusgarp eyaletlerine verilen isimdir. Bu üç bölge özerk bir muhtariyet ile yönetilmiş olup kendilerine ait donanmaları ve hazineleri vardı. Ancak belirli dönemlerde merkezden bu bölgeye yeniçeriler⁹¹ de gönderilmiştir.⁹²

Garp Ocakları, Osmanlı İmparatorluğu için önemli bir coğrafya olmuştur. Bu bölge sayesinde Sahra'nın güneyinden gelen ticari mallar bu ocaklara ait limanlardan Avrupa'ya ulaştırılmış ve bölge önemli bir ekonomik merkez haline gelmiştir. Böylelikle Akdeniz'deki diğer Avrupa krallıklarına ait donanmaları bastırıp Osmanlı İmparatorluğu'nun Akdeniz'deki hakimiyetini pekiştirilmesi noktasında önemli bir stratejik alan haline gelmiştir.⁹³

16. yüzyılın başlarından itibaren Kuzey Afrika ve Cezayir civarında dolaşan Türk denizcilerinden yardım talep ettiler. Bu talebe olumlu cevap veren Oruç Reis yerel halktan da aldığı destekle 1516 yılında Cezayir şehrini ele geçirdi ve kendisini Cezayir'in hakimi ilan etti. Ancak kendisini Cezayir hakimi olarak ilan eden Oruç Reis yerel halk tarafından hemen kabul görmedi ve ülkede kesin bir Türk hakimiyeti sağlanamadı. Oruç Reis'in ölümünden sonra kardeşi Barbaros Hayrettin Paşa'nın 1529 yılında yaptığı bir seferle Cezayir kesin olarak Türk hakimiyetine girmiş oluyordu. Şehrin muhafazası için İstanbul'dan da yeniçeri gönderilerek Cezayir Ocağı'nın temelleri atıldı.⁹⁴

Kuzey Afrika'nın Osmanlılara bağlı olan bölümü 1587'ye kadar beylerbeyleri tarafından yönetilmişse de 1587'de beylerbeyliği kaldırılarak "Garp Ocakları" adı altında üç eyalete bölünmüştür. Bununla birlikte Cezayir'deki Osmanlı idaresine bakıldığında dört ayrı dönem görülmektedir. Bunlar; Beylerbeyi devri, Paşalar devri,

⁹⁰ Adem Akkaya, a.g.e, s. 15.

⁹¹ Osmanlı Devleti'nde Askeri bir Sınıftı.

⁹² Adem Akkaya, a.g.e, s. 15.

⁹³ A.g.e,s. 15.

⁹⁴ Adem Akkaya, a.g.e, s. 16.

Ağalar devri ve Dayılar devridir. Merkeze uzak olmasından dolayı zaman zaman düzenin oturtulamadığı Cezayir eyaleti, zamanla güçsüzleşmiş ve 1830 yılında Fransa'nın işgali ile Osmanlı idaresinden çıkmıştır.⁹⁵

Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğu Afrika'ya yönelik faaliyetleri zamanla gelişmiştir. Doğu Afrika'yla ilişkileri geliştirmek için Portekizlilere karşı bir mücadele sürdürülmesi gerekmektedir. İlk mücadelelerde başarılı olunamamıştır. Fakat bölgeye yapılan diğer seferlerde Müslümanlar tarafından desteklenen Osmanlı kuvvetleri başarılı olup Kenya'dan Mombasa'ya kadar ilerlemiş ve Portekizlileri buradan söküp atmışlardır. Bu başarı çok uzun sürmeden, Mombasa'yı yeniden Portekizler ele geçirmiştir. Ancak Osmanlı İmparatorluğu Hint Okyanusundaki bölgeler ve Müslümanlarla olan ilişkilerini sürdürmeye devam etmiştir. Bundan sonra Osmanlı İmparatorluğu, Kızıldeniz'deki çalışmalarına devam ederek bölgede Habeş Eyaleti'ni tesis etmiştir. Habeş Eyaleti'nin sınırları, Kızıldeniz'in batı sahillerinde kuzeyden güneye ulaşmaktadır; Cibuti ve Somali, Etiyopya, Eritre, kıyılarını içine alacak şekilde uzanıyordu. Bunun yanında buradaki yerel yönetim, Osmanlı idaresiyle iyi bir işbirliği gerçekleşmiştir.⁹⁶

Habeşistan Osmanlı İmparatorluğu için özel bir öneme sahipti, çünkü 16. yüzyılda Avrupa'da değerli maden buhranının Osmanlı'ya etkisi vardı. Amerika'dan gelen madenlerinin İspanyollarca tutulması Portekizlileri de Afrika'ya yöneltmişti. Habeş eyaleti bu bölgede olduğu için Osmanlı İmparatorluğu'na maden tedarik edebilmekteydi. Bunun yanında, Hint Okyanusu'nda Portekiz egemenliğini bitirmek için gönderilen Osmanlı donanmaları fiyaskoya uğramıştır. Bunu telafi etmek için Osmanlı İmparatorluğu, Doğu Afrika'da ve Hint Okyanusu sahillerinde olan Habeşistan'da egemenliğini güçlendirerek bu bölgedeki ticaret yollarında söz sahibi olmayı hedeflemiştir. Sonunda Osmanlı İmparatorluğu Habeşistan seferine çıkmıştır.⁹⁷

⁹⁵ Adem Akkaya, a.g.e, s. 16.

⁹⁶ Adem Akkaya, a.g.e, s. 20.

⁹⁷ Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Güney Siyaseti Habeş Eyaleti*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1996, ss.32-33.

Özdemir Paşa Yemen’de beylerbeyi görevi üstlenmiştir. 1555 tarihinde Habeş eyaletini tesis etmiş ve Sudan’da bulunan Sevakın eyalet merkezi yapılmıştır. Ancak belli bir zamandan sonra eyaletin merkezi değişmiştir.⁹⁸

Habeş Eyaleti, ayrı bir bölge olsa bile kendi imkanları kısıtlı olduğu için askeri, idari ve mali açıdan Yemen ve Mısır eyaletleri tarafından desteklenmiştir. Habeş, limanları sayesinde Doğu ve Batı ticaretinin önemli duraklarından biriydi ancak 18. yüzyıldan itibaren Habeş eyaleti önemini kaybetmiş ve Cidde Devletiyle birleştirilmiştir.⁹⁹

Tunus ise 1587 yılında Sinan Paşa eliyle, bir Osmanlı eyaleti olmuştur, çünkü Tunus’u terk etmeden önce güvenliği sağlamış, bundan sonra İstanbul’a gitmiştir. Bununla beraber Tunus’a kendisi bir yönetici tayin etmiş. Bundan sonraki yöneticileri doğrudan merkezden tayin edilmiştir.¹⁰⁰

Trablusgarp eyaleti, 1835’te genel sistemi bozmuştur, tepkisel olarak Osmanlı İmparatorluğu’nu oraya müdahale etmek durumunda bırakmıştır. Yapılan müdahale sonucunda tekrar bir eyalet olarak merkeze bağlanmıştır. Ama 1912 yılında Trablusgarp, İtalyan işgaliyle kaybedilmiştir.¹⁰¹

1.2. 1923-1998 Dönemindeki İlişkiler

Türkiye-Kuzey ve Doğu Afrika ilişkilerinde, Cumhuriyet kurulduktan sonra ciddi bir gerileme yaşanmıştır ve ilişkiler alt seviyeye inmiştir. Tabii ki bu durumun oluşmasında her iki tarafın da katkısı vardır. Bir taraftan Türkiye yeni kurulan Cumhuriyetin iç düzenini kurmak için uğraşmaktadır, diğer taraftan ise Afrika’daki ülkeler bir çoğu sömürgecilik altındadır, dolayısıyla herhangi bir ilişki kurmak imkansızdır. Fakat bütün bunlara rağmen Türkiye Cumhuriyeti kurulur kurulmaz

⁹⁸ Ahmet Kavas, a.g.e, s.46.

⁹⁹ Adem Akkaya, a.g.e, s. 21.

¹⁰⁰ Adem Akkaya, a.g.e, s. 17.

¹⁰¹ Adem Akkaya, a.g.e, s. 18.

ilişkiler yeniden canlandırılmaya çalışılmıştır. Bu bölgeyle en eski diplomatik ilişki Etiyopya ile başlamıştır. 1926'da Türkiye Afrika'da ilk büyükelçiliğini Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'da açmıştır.¹⁰²

1956'da Mısır hükümeti Süveyş Kanalı'nın millileştirilmesi kararını almıştır. Türkiye bu karara karşı çıkmıştır, böylece Afrika kıtasında olumsuz bir hava oluşmuştur.¹⁰³ Mısır başkanı Jamal Abdenaser Türkiye'ye tepki göstererek Türkiye'yi "Batı emperyalizminin polisi" olmakla suçlamıştır.¹⁰⁴

Soğuk Savaş döneminde, Türkiye'nin ekonomik ve siyasi olanakları çok kısıtlı, bu nedenle Afrika'yla ilişkilerinde ciddi bir ilerleme görünmemektedir.¹⁰⁵ Yalnız bu dönemde bağımsızlık kazanan ülkeler Türkiye tarafından desteklenmiştir ama Cezayir ve Fas gibi bazı ülkelerin bağımsızlığını hemen kabul etmemesi,¹⁰⁶ ilerleyen zamanlarda ciddi diplomatik problemler yaratmıştır. O dönemde Türkiye bütün Afrika kıtasında ancak 10 Büyükelçilik açabilmiştir.

1952'de Türkiye NATO girmiştir, böylece Batı tarafını tutmuştur. Bu nedenle gelişmemiş ülkeler ve özellikle Afrika'da bulunan ülkeler, bu tutumdan çok rahatsız olmuşlardır. Bunun sonucu olarak da Afrika ülkeleri ile Türkiye arasındaki ilişkilerde uzun bir süre duraklama yaşanmıştır. Ayrıca 1958'de Türkiye'nin Birleşmiş Milletler'de Cezayir'in bağımsızlığını tanımayı reddetmesi, Afrika'yla ilişkilerde derece olumsuz etkilemiştir.¹⁰⁷ Fakat bütün bu olumsuz adımlara rağmen ileri

¹⁰² Francis Bolou-K.Pierre, *l'Entree de la Turquie en Afrique Sub-Saharienne Face à l'Influence Française et la Présence Chinoise*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi, 2001, s. 98.

¹⁰³ Soner Karagül ve İbrahim Arslan, *Türkiye'nin Afrika Açılım Politikası: Tarihsel Arka Plan, Stratejik Ortaklık ve Geleceği*, Uluslararası Hukuk ve Politika Cilt: 9, Sayı: 35, 2013, ss. 21-55.

¹⁰⁴ Elem Eyrice Tepeciklioğlu, *Afrika Kıtasının Dünya Politikasında Artan Önemi ve Türkiye- Afrika İlişkileri*, Ankara Üniversitesi, Afrika Çalışmaları Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, Bahar 2012, s. 71.

¹⁰⁵ Türkiye Dış İlişkiler Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>, (Erişim Tarihi 24.12.2015).

¹⁰⁶ Soner Karagül ve İbrahim Arslan, a.g.e, s. 71.

¹⁰⁷ Mehmet Seyfettin Erol ve Ahmed Said Altın, *Türk Dış Politikasında Afrika: Osmanlı Mirası Üzerine Ortak Gelecek-Etkinlik Arayışları*, Uluslararası Strateji Ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi, 09.05.2012, <http://www.usgam.com/tr/index.php?l=807&cid=646&konu=0&bolge=12>, (Erişim Tarihi 24.12.2015).

zamanlarda bağımsızlığını kazanan ülkelerin BM'ye katılmaları desteklenmiş, ardından Türkiye söz konusu devletleri tanıyarak hemen önemine göre büyükelçilikler ve temsilcilikler açmaya başlamıştır.¹⁰⁸

Türkiye Kuzey ve Doğu Afrika'yla ilişkileri yeniden şekillendirmek için BM tarafından Afrika'da düzenlenen birçok barış operasyonuna katkıda bulunmuştur. Böylece o kıtayla ilişkiler yeniden canlandırılmıştır. Fakat yapılan bütün bu çalışmalara rağmen, 1923'ten 1998 yılına kadar Afrika kıtasınca Türkiye'den beklenen destek gerçekleşmemiş, ciddi seviyede ihmal edilmiştir ve Osmanlı mirasına sahip çıkılmadığı gözlenmiştir.¹⁰⁹

İncelendiği gibi Türkiye'nin bu dönemde Afrika'yla ciddi olumsuz ilişkiler yaşadığı görülmektedir. Bu dönemde hem Türkiye hem de Kuzey ve Doğu Afrika ülkelerinin, iki blokun arasında (Sovyetler Birliği ve Amerikan Birleşmiş Devletleri) bir araç olarak kullanıldığı farklı olaylardan da anlaşılabılır. Böylece her iki tarafta (Türkiye -Kuzey ve Doğu Afrika) rahat bir dış politika yürütememiştir. Hatta iki tarafın belli seviyedeki kendi dış politikalarının süper güçler tarafından şekillendirildiği gözlenmektedir. Fakat 1990'dan sonra Soğuk Savaşın bitmesiyle her iki taraf ve özellikle Türkiye daha rahat davranabileceği bir konuma gelmiştir. Bunun sonucu olarak, 1998'de "Afrika'ya Açılım Eylem Planı" anlaşması imzalanacaktır. Her ne kadar bu anlaşma o dönemde tam yerine getirilmemiş olsa da, gelecek dönem için çok önemli bir zemin hazırladığı gözlenmektedir.

1.3. 1998'den Sonraki İlişkiler

1990 yılında Soğuk Savaş sona ermiştir, uluslararası gerginlikler belli seviyeye düşmüştür. Bunun üzerine Türkiye daha geniş bir dış politika vizyonu başlatmıştır. Bu vizyonun çerçevesine Kuzey ve Doğu Afrika'yla ilişkiler geliştirmek de dahiledilmiştir. Ciddi manada ve kapsamlı bir şekilde yapılan ilk anlaşma 1998

¹⁰⁸Türkiye Dış İlişkiler Bakanlığı, a.g.y.

¹⁰⁹ Mehmet Seyfettin Erol ve Ahmet Said Altın, a.g.y.

yılında gerçekleşmiş.Bu da “Afrika’ya Açılım Eylem Planı” adı altında kabul edilmiştir.¹¹⁰Bu anlaşmanın gereği olarak:

- Afrika devletleri ile Türkiye arasında en üst düzeyde karşılıklı ziyaretlerin yapılması.
- Değişik uluslararası kurumlar arasında Afrika ülkeleriyle bağlantılar geliştirilmesi.
- İnsani yardımların gerçekleşmesi.
- Afrika’daki yeni konsolosluklar ve büyükelçilikler açılması.
- Birleşmiş Milletlerin Afrika’da yapılan destek ve yardım çalışmalarına katkıda bulunulması.
- Ekonomik, teknik-bilimsel ve ticari işbirliği anlaşmalarının imzalanması.
- Teknik düzeyde değişik bakanlar ve uzmanların Türkiye’ye davet edilmesi.
- Afrika Kalkınma Bankası’na bağışçı devlet olarak bulunulması.
- Afrika İthalat-İhracat Bankası’na üye olarak bulunulması.
- İş adamlarının karşılıklı ziyaretler yapması ve ikili görüşmeler düzenlemesi.¹¹¹

Anlaşma işbirliği ilişkileri açısından önemli maddeler taşımaktadır, fakat anlaşmanın somut bir şekle dönüştürülmesi, ancak 2002’den sonraya denk gelir. Böylece Kuzey ve Doğu Afrika-Türkiye ilişkileri açısından en parlak dönemin 2002’den sonra başladığı görölmektedir.2002 yılında yeni gelen iktidar Adalet ve

¹¹⁰ Numan Hazar, *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Afrika İlişkileri*, Yeni Türkiye Yayınları, 2003, s. 24-25.

¹¹¹ Türkiye Dış İlişkiler Bakanlığı, a.g.y.

Kalkınma Partisi Afrika kıtasına ciddi önem vermiştir.Bu dönemde ilişkiler karşılıklı olarak hem ekonomik ve hem de siyasi alanlarda çok önemli adımlar atılmak suretiyle tesis edilmiş ve önemli gelişmeler yaşanmıştır.Bu dönemde dış politikanın daha profesyonelleştiği gözlenmektedir.Başbakan Ahmet Davutoğlu'nun çizdiği Stratejik Derinlik politikasının birebir uygulandığı görülür.Her ne kadar son dönemlerde Stratejik Derinlik politikası ana çizgilerden uzaklaşsa da Adalet ve Kalkınma Partisi iktidara ilk geldiğinde bu politikayı son derece iyi kullanmıştır.Klasik dış politikadan uzaklaşıp daha çok kültürel, tarihsel geçmişe ve insani değerlere dayandırılan bir dış politika ortaya konulmuştur.Bu çerçevede Kuzey ve Doğu Afrika'ya yönelik bir dış politika izlenmektedir.Bu dönemle beraber yumuşak güç politikası daha da öne çıkarak Stratejik Derinlik politikası uygulanmayı başlanmıştır.

2003'ten itibaren Türkiye ve Kuzey-Doğu Afrika'yla ilişkiler ivme kazanmıştır.Ancak 2005 yılının Afrika Yılı ilan edilmesiyle, siyasi ve ekonomik ilişkiler bağlamında fiili olarak daha ileri adımlar atılmaktadır. 2005 Mart ayında dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan Etiyopya ve Güney Afrika'yı ziyaret etmiştir.Bu,Etiyopya'ya Başbakanlık düzeyinde yapılan ilk ziyaretir.Bu nedenle tarihi bir önem taşımaktadır.¹¹²Etiyopya Başbakanı Zenawi'nin ziyareti sırasında iki devlet arasındaki ilişkilerin daha güçlendirebilmesi için yeni anlaşmalar imzalandığını dile getiren Erdoğan, bunların icraata dökülmesi, iki devlet tarafından destekleneceği ve katkıda bulunulacağına inandığını belirtmiştir. Recep Tayyip Erdoğan bu çerçevede, 18-19 Ocak 2007 tarihlerinde gerçekleşen Türkiye-Etiyopya 4. Karma Ekonomik Komisyon Toplantısı'nın da çok faydalı geçtiğini, Etiyopya Başbakanı Zenawi'nin Türkiye ziyareti sırasında kendisine iş adamları eşlik ettiğini, İstanbul'da Türk iş adamlarıyla gerçekleşecek mülakatların yeni inkişaflara vesile olacağına inandığını belirtmiştir.¹¹³ 2006 yılında Recep Tayyip Erdoğan Sudan'ı ziyaret etmiştir. Sudan'a ilk kez bir Türkiye Başbakanı ziyarette

¹¹² Ufuk Tepebaş, *Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Afrika Ziyareti*,Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 19.01.2015, http://tasam.org/tr-TR/Icerik/9463/cumhurbaskani_erdoganin_afrika_ziyareti_, (Erişim Tarihi 26.12.2015).

¹¹³ Milliyet Gazetesi, *Etiyopya, Afrika'ya Açılımımızda Önem Verdiğimiz Ülkedir*, 08.02.2007, <http://www.milliyet.com.tr/2007/02/08/son/sonsiy24.asp>, (Erişim Tarihi 26.12.2015).

bulunmuştur.Sudan'ın başkentinde 28-29 Mart 2006 yılında gerçekleşen Arap Birliği Zirvesi'nin açılış konuşmasında Başbakan Erdoğan "Medeniyetler İttifakı" adı altında bir tebliğ sunmuştur.Erdoğan burada "Arap Ligi" ile tarihsel ve kültürel ilişkilerinin güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.Ayrıca bölgesel ve uluslararası düzeyde işbirliğinin güçlendirilmesine ehemmiyet verilmesi gerektiğini ifade etmiştir.Bu ziyaret sayesinde Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Sudan'a daha çok çocuklara yönelik 40 tonluk insani yardım götürmüştür.¹¹⁴Bu iki ziyaret son derece önemliydi.¹¹⁵

18-21 Ağustos 2008'de İstanbul'da gerçekleşen "Ortak Bir Gelecek için İşbirliği ve Dayanışma" başlığı altında organize edilen I. Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi, Türkiye'nin Kuzey ve Doğu Afrika ilişkilerinin ulaştığı noktayı değerlendirebilmek için son derece önemlidir. Söz konusu zirve toplam 49 Afrika ülkesinden Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Başbakan, Başbakan Yardımcısı, Dışişleri Bakanı ve diğer Bakanlar düzeyinde katılımı ile gerçekleşmiştir. Bununla birlikte Afrika Birliği bünyesinde bulunan 14 uluslararası ve bölgesel örgüt temsilcisi zirveye katılmışlardır.Yapılan bu çalışmalar sayesinde Türkiye Kuzey-Doğu Afrika ilişkilerinin güçlendirilmesi açısından son derece başarıyla gerçekleştiği ortaya çıkabilmektedir.¹¹⁶

Kuzey Afrika bölgesi altı ülkeden oluşmaktadır. İlişkiler Doğu Afrika'dan daha eski ve daha gelişmiş gözükmemektedir. Kuzey Afrika'nın en önemli ülkelerinden biri olan Mısır ile ilişkiler tarihsel bağlara dayanmaktadır. Ancak Türkiye 1948'de Kahire kentinde büyükelçilik açmıştır.2005 yılında iki ülke arasında serbest ticaret anlaşması imzalanmıştır. Kasım 2012'de gerçekleşen Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi çerçevesinde 41 hukuki belge imzalanarak iki devletin ilişkileri güçlendirilmiştir. Fakat 3 Temmuz 2013 askeri darbe yapılmasıyla iki devletin

¹¹⁴Yeni Şafak Gazetesi, *Erdoğan Sudan'a Gitti*, 27.03.2006,

<http://www.yenisafak.com/arsiv/2006/mart/27/5277.html>, (Erişim Tarihi 26.12.2015).

¹¹⁵Kieran Uchehara, *Continuity And Change In Turkish Foreign Policy Toward Africa*, Gazi Akademik Bakış, Cilt: 2, No: 3, 2008, s. 52.

¹¹⁶Adem Akkaya, a.g.e, s. 86.

diplomatik ilişkileri maslahatgüzar seviyesine indirilmiştir.¹¹⁷ İki devlet arasındaki ticaret değişim hacmi 2011’de 4.2 milyar dolara ulaşmıştır.¹¹⁸ İki ülke arasındaki diplomatik gerginliğe rağmen her gün en az iki uçuş bulunmaktadır.

Fas-Türkiye diplomatik ilişkileri 17 Nisan 1956’da başlamıştır, Türkiye yatırımları yaklaşık 240 milyon dolardır. Bununla birlikte Türk firmalarının kazandıkları ihaleler 1.4 milyar dolardan fazladır. İki devlet arasında 1 Ocak 2006’da serbest ticaret anlaşması imzalanmıştır, bu anlaşma sayesinde ticaret hacmi 1.5 milyar dolara ulaşmıştır. 2015’te gümrük tarifelerinin tamamen kaldırmasıyla 3 milyar dolara ulaşması hedeflenmektedir. Ahmet Davutoğlu Dışişleri Bakanı iken 15-16 Kasım 2011’de Fas’ı ziyaret etmiştir. Karşılıklı olarak 18-20 Mart 2012’de Fas’ın Dışişleri ve İşbirliği Bakanı Saad Dine El Otmani Türkiye’yi ziyaret etmiştir. Ardından dönemin Başbakanı Erdoğan 3-4 Haziran 2013’te Fas’a gerçekleştiği resmi ziyaret esnasında Türkiye-Fas Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi’nin (YDSK) Kurulmasına İlişkin Ortak Siyasi Bildiri imzalanmıştır.¹¹⁹ İki devlet arasında her gün en az iki uçuş yapılmaktadır.

Sudan-Türkiye ilişkileri 1956’da başlamıştır. Türkiye, Hortum kentinde büyükelçilik açmıştır. Buna karşılık Sudan da 1970’te Ankara’da büyükelçilik açmıştır.¹²⁰ İki devlet arasında çok sayıda üst düzey ziyaret gerçekleşmiştir, bu ziyaretler sonucunda değişik işbirliği anlaşmaları imzalanmıştır. İki devletin ticaret değişim hacmi 2014 yılında 320 milyon dolara ulaşmıştır, ayrıca Türk firmaların üstlendikleri projeler 300 milyon dolar civarındadır. TİKA kurumu tarafından 150 yatak kapasiteli çağdaş bir eğitim hastanesi Darfur-Nyala’da kurulmuştur. Ayrıca 80 milyon dolarlık insani yardım ve kalkınma için destek yapılmıştır. Ayrıca Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Kurumu 55 Sudanlı öğrenciye burs tahsis etmiştir. Güvenlik işbirliği anlaşması çerçevesinde Sudan polisine her yıl Türkiye’de

¹¹⁷ Dışişleri Bakanlığı, *Türkiye-Mısır Siyasi İlişkileri*, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-misir-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (Erişim Tarihi 30.12.2015).

¹¹⁸ Abderahman Salaheldin, *Değişen Mısır ve Yeni Dönemde Türkiye-Mısır İlişkileri*, Orsam Tutanakları, No: 25, Haziran 2012, s. 17.

¹¹⁹ Dışişleri Bakanlığı, *Türkiye-Fas Siyasi İlişkileri*, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-fas-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (Erişim Tarihi 29.12.2015).

¹²⁰ Samet Zenginoğlu, *Türkiye’nin Sudan’da Ne İşi Var?*, Akademik Perspektif Enstitüsü, 26.05.2014, <http://akademikperspektif.com/2014/05/26/turkiyenin-sudanda-ne-isi-var/>, (Erişim Tarihi 30.12.2015).

değişik eğitimler verilmektedir. Bu çerçevede, yaklaşık 3800 Sudan polisine eğitim verilmiştir.¹²¹ Ulaşım açısından iki devlet arasında her gün en az iki uçuş bulunmaktadır.

Kuzey Afrika'nın en küçük ülkesi Tunus ile diplomatik ilişkiler 1957'den beri başlamıştır. Tunus'la düzenli olarak karşılıklı üst düzey ziyaretler yapılmaktadır. Dönemin Başbakanı Erdoğan 14-16 Eylül 2011'de Tunus'a yapılan ziyaret sayesinde "Türkiye ile Tunus arasında Dostluk ve İşbirliği Anlaşması" imzalanmıştır. 7-12 Mart 2012 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül Tunus'u ziyaret etmiştir. Karşılıklı olarak 28-30 Mayıs 2013'te dönemin Cumhurbaşkanı MoncefMarzouki Türkiye'ye resmi bir ziyaret yapmıştır. Ardından 24-25 Aralık 2012'de Türkiye'yi ziyaret eden dönemin Tunus Hükümet Başkanı HammadiJebali ile Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSK) kurulması için Ortak Siyasi Bildiri imzalanmıştır. Bu anlaşma sayesinde Tunus'ta ilk kez düzenlenen YDSK toplantısı ve Türkiye'nin Başbakanı'nın katılımıyla 5-3 Haziran 2013'te, 21 anlaşma ve eylem planı ile 24 kardeş şehir protokolü imzalanmıştır.¹²² Ticaret değişimi açısından 2004'te serbest ticaret anlaşması (STA) imzalanmıştır, ancak 1 Temmuz 2005'te yürürlüğü girmiştir, bu anlaşma sayesinde 1.182 milyon dolarlık ticaret değişim hacmine ulaşılmıştır.¹²³ Uçak hatları üzerinde her gün en az 1 uçuş bulunmaktadır.

Tunus'un komşusu Cezayir'in ise, Türkiye'yle diplomatik ilişkileri 1962'de başlamıştır.¹²⁴ Ancak son dönemlerde ilişkilerin daha da güçlendiği gözlenmektedir. Son dönemde, iki ülke arasında çok sayıda üst seviyede ziyaretler yapılmıştır. 2-4 Şubat 2005 tarihlerinde Cezayir Cumhurbaşkanı Abdülaziz Bouteflika Türkiye'yi ziyaret etmiştir, ardından dönemin Başbakanı Erdoğan 22-23 Mayıs 2006 yılında Cezayir'e resmi bir ziyaret yapmıştır.Söz konusu ziyaretinde "Dostluk ve İşbirliği Anlaşması" imzalanmıştır.Dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu 25-26 Kasım

¹²¹ Dışişleri Bakanlığı, *Türkiye-Sudan Siyasi İlişkileri*, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-sudan-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (Erişim Tarihi 30.12.2015).

¹²² Dışişleri Bakanlığı, *Türkiye-Tunus Siyasi İlişkileri*, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-tunus-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (Erişim Tarihi 30.12.2015).

¹²³ Dışişleri Bakanlığı, *Türkiye-Tunus Ekonomik İlişkileri*, 11.07.2014, <http://tunus.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=121683>, (Erişim Tarihi 30.12.2015).

¹²⁴ Dışişleri Bakanlığı, *Türkiye Cumhuriyeti Cezayir Büyükelçiliği*, <http://cezayir.be.mfa.gov.tr/Mission.aspx>, (Erişim Tarihi 29.12.2015).

2012’de Cezayir’i ziyaret etmiştir.¹²⁵ Cezayir’le ciddi ticaret değişimi yapılmaktadır. Cezayir’den yılda 4 milyar dolarlık sıvılaştırılmış doğal gaz Türkiye’ye satılmaktadır. Bu da Türkiye’nin ithal ettiği gazın %12’si demektir.¹²⁶ Ticaret hacmi ise 2.74 milyarın üzerindedir.¹²⁷ Ulaşım açısından her gün en az bir uçuş yapılmaktadır.

Libya ile devrimden sonra ilişkiler iyi bir seviyeye ulaşmıştır. Türkiye Ulusal Geçiş Konseyi’ni tanıyarak 2 Eylül 2011’de ilk büyükelçilik açan ülke olmuştur. Hemen ardından 16 Eylül 2011’de dönemin Başbakanı Erdoğan altı bakan eşliğinde Libya’yı ziyaret etmişlerdir. Bu ziyarette Libya halkına olumlu mesajlar iletmışlerdir. Karşılıklı olarak Devlet Başkanı görevi yürüten Mustafa Abdulcelil 17 Aralık 2011’de Türkiye’yi ziyaret etmiştir, daha sonra Genel Ulusal Kongre (GUK) Başkanı Muhammed Magaryaf da 6-9 Aralık 2012 yılında Türkiye’ye bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Libya dönemin Başbakanı Zidan’ın 3 Ocak 2014’te Türkiye’ye yaptığı ziyaret esnasında, Türkiye ve Libya arasında Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Kurulması için Ortak Bildiri iki ülke Başbakanları tarafından imzalanmıştır. Libya’nın devlet yapısını sağlam tutabilmek için Türkiye ciddi teknik ve eğitim desteği vermektedir.¹²⁸ Dış ticaret hacminin değişimi ise Libya’nın 2011 yılında 22 milyar dolara ulaşmıştır, ancak 2012’de 40 milyar dolara çıkmasını beklenmiştir,¹²⁹ fakat son dönemlerde yaşanan iç savaş yüzünden birçok ticari ilişkiler askıya alınmak zorunda kalmıştır.

Türkiye Doğu Afrika kıtasıyla son dönemlerde önem vermeyi başlamıştır. Nairobi Büyükelçiliği 1968 yılında faaliyete geçmiştir. Doğu Afrika’da bulunan

¹²⁵ Dışişleri Bakanlığı, *Türkiye-Cezayir Siyasi İlişkileri*, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cezayir-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (Erişim Tarihi 29.12.2015).

¹²⁶ Smail Allaoua, *Türkiye-Cezayir İlişkileri: Gerçek Olan Hayaller*, DiploAtlas Dergisi, <http://www.diplomat.com.tr/atlas/sayilar/sayi2/sayfalar.asp?link=s2-4.htm>, (Erişim Tarihi 30.12.2015).

¹²⁷ Araştırma ve Yönlendirme Müdürlüğü, *Cezayir Ülke Raporu*, 24.05.2010, <http://www.aso.org.tr/kurumsal/media/kaynak/TUR/haberler/Cezayir.pdf>, (Erişim Tarihi 30.12.2015).

¹²⁸ Dışişleri Bakanlığı, *Türkiye-Libya Siyasi İlişkileri*, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-libya-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (Erişim Tarihi 30.12.2015).

¹²⁹ Türkiye İhracatçılar Meclisi, *Libya’ya Çıkarma Yapan İhracatçılar Yeniden Yapılanmaya Katkı Sözü Verdi*, 01.07.2013, <http://www.tim.org.tr/tr/tim-gundem-libyaya-cikarma-yapan-ihracatcilar-yeniden-yapilanmaya-katki-sozu-verdi.html>, (Erişim Tarihi 30.12.2015).

Kenya ile olan ilişkiler dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün 20-22 Şubat 2009'daki ziyaretiyle canlandırılmıştır. Bu ziyaretin ardından Türk hava yolları (THY) Nairobi ve Mombasa seferlerini başlatmıştır. Bundan sonra Kenya Cumhurbaşkanı Uhuru Kenyatta 8-10 Nisan 2014 yılında resmi bir ziyareti Ankara'da gerçekleştirmiştir. Yapılan ziyaret çerçevesinde 10 anlaşma ve mutabakat muhtırası imzalanmıştır. Söz konusu antlaşmalar ekonomi, enerji basın-yayın, güvenlik ve başka alanları kapsamaktadır. Türkiye, Kenya'nın Afrika ile ilişkiler çerçevesinde kilit bir rol oynayabileceğini belirtmektedir. Türkiye ile Kenya arasındaki ekonomik ilişkiler Nairobi'de 12 Ekim 2004 tarihinde imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kenya Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması" ile kurulmuştur. Türkiye-Kenya ticaret hacmi zamanla artarak devam etmiştir. 2000 yılında 10.6 milyon dolar, 2012 yılında 155.9 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır.¹³⁰ TİKA kurumu ise bu bölgede sağlık, eğitim ve başka alanlarda aktif olarak çalışmalar yürütmektedir.¹³¹ 2009-2011 döneminde Kenya'ya 1.1 milyon dolarlık acil gıda ve ilaç yardımı yapılmıştır, ayrıca 1.3 milyon dolarlık kalkınma yardımı gerçekleştirilmiştir. Üstelik her sene 20 Kenyalı öğrenciye Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) tarafından eğitim bursu verilmektedir.¹³²

Tanzanya ile ilişkiler, diplomatik temsil açısından 1984 yılında kapatılan Darüsselam Türkiye Büyükelçiliği, 13 Ekim 2008'de yeniden açılmıştır. Ancak 18 Mayıs 2009'da faaliyetleri başlamıştır. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül 2009 yılı Şubat ayında ilk resmi ziyareti gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret sayesinde iki devlet arasındaki ilişkilerin gelişim seyri ivme kazanmıştır. Karşılıklı olarak Tanzanya Cumhurbaşkanı Jakaya Kikwete, 17-21 Şubat 2010'da Türkiye'ye resmi bir ziyarette bulunmuştur. İki ülke arasındaki ticaret hacmi 2014'te 186 milyon dolara ulaşmıştır. 14 Haziran 2010'da THY İstanbul-Darüsselam, 4 Aralık 2012'de İstanbul-Kilimanjaro arasında doğrudan uçuşlara başlanmasının Tanzanya ile ekonomik ilişkilere önemli katkılar

¹³⁰ Dışişleri Bakanlığı, *Türkiye-Kenya İlişkileri*, <http://nairobi.emb.mfa.gov.tr/>, (Erişim Tarihi 29.12.2015).

¹³¹ Dışişleri Bakanlığı, *Türkiye-Kenya Siyasi İlişkileri*, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-kenya-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (Erişim Tarihi 26.12.2015).

¹³² A.g.y.

sağlamıştır. Bakanlar düzeyinde Tanzanya Dışışleri ve Uluslararası İşbirliği Bakanı Bernard Meme, 8-9 Mayıs 2014'te Türkiye'ye resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Karşılıklı olarak Türkiye Dışışleri Bakanı Ahmet Davutoğlu 30-31 Mayıs 2014 tarihlerinde Tanzanya'ya bir ziyaret gerçekleştirmiştir.¹³³

Türkiye'nin Uganda'yla ilişkileri değerlendirildiğinde hala zayıf olduğu gözlenmekte, fakat bu dönemde ilişkilerin yeniden ihya edildiği görülmektedir. Türkiye büyükelçiliği 2010 yılında Kampala şehrinde açılmıştır, ancak 2011 yılında faaliyetler başlamıştır. Uganda Cumhurbaşkanı Yoweri Kaguta Museveni 4-6 Mayıs 2010 yılında Ankara'ya resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir, ayrıca 31 Mayıs 2012'de İstanbul'da gerçekleşen II. İstanbul Somali Konferansı'na katılmıştır. Türkiye Uganda ile ticaret hacmi ise 37.9 milyon dolardır. 20 civarında Türk firması farklı alanlarda faaliyet göstermekte, yapılan yatırımlar yaklaşık 150 milyon dolara denk gelmektedir.¹³⁴ Ticaret hacmi ve ekonomik ilişkileri geliştirmek için 2011 yılında Türkiye-Uganda İş Konseyi kurulmuştur.¹³⁵

Somalibu dönemde en çok ilgi çeken devlettir. Recep Tayyip Erdoğan Başbakan iken, 19 ağustos 2011'de Somali'yi ziyaret etmiştir. Somali halk tarafından mucize olarak nitelendiren bu ziyaret uluslararası toplum çerçevesinde çok ses getirmiştir. Yumuşak güç açısından Afrika ülkeleri nezdinde çok kilit bir rol oynamıştır çünkü son 20 yılda hiçbir lider Somali'yi ziyaret etmemiştir. Bu ziyaret sırasında büyükelçilik yeniden atanmıştır. Otarihten bu yana TİKA, Kızılay ve sivil toplum kuruluşları yaklaşık 400 milyon dolar yardım yapmıştır. Söz konusu yardımlar eğitim, sağlık, ulaştırma ve güvenlik alanlarını kapsamaktadır. Yapılan yardımlar Somali'yi geliştirmek için büyük bir katkı sağlamıştır. Mogadişu'daki 200 yataklı Türk-Somali eğitim ve araştırma hastanesi 25 Ocak 2015'te

¹³³ Dışışleri Bakanlığı, *Türkiye-Tanzanya Siyasi İlişkileri*, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-tanzanya-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (Erişim Tarihi 29.12.2015).

¹³⁴ Dışışleri Bakanlığı, *Türkiye-Uganda Siyasi İlişkileri*, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-uganda-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (Erişim Tarihi 29.12.2015).

¹³⁵ Dışışleri Bakanlığı, *Türkiye-Uganda İş Konseyi*, https://www.deik.org.tr/Konsey/28/T%C3%BCrkiye_Uganda.html, (Erişim Tarihi 29.12.2015).

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından açılmıştır.¹³⁶ Mogadişu'da askeri yönetici kadrosunun teşkilatı için 100 askerlik Astsubay Okulu, 200 kişilik Harp Okulu kurularak Türk Silahlı Kuvvetleri aracılığıyla Somali ordusuna eğitim verilecektir.¹³⁷Yapılan bu çalışmalar sonucunda Somali halkı için hem yeni bir ümit ışığı açılmış oldu hem de sömürgeci geleneklerden kurtulup daha insani bir ilişki görme fırsatı bulunmuştur.Bu yüzden Somali ile ilişkilerin yeniden canlandırılması ve üst düzeyde ziyaretlerin gerçekleşmesi Somali halkı tarafından hem sıcak karşılanmakta hem de bir mucize olarak nitelendirilmektedir.

Cibuti Devletiyle ilişkilerden bahsedilecek olursa; Cibuti'nin Ankara Büyükelçiliği 2012'de Ankara'da açılmıştır.Ancak bu elçilik 2013'te faaliyete geçmiştir. Cibuti Cumhurbaşkanı Guelleh Türkiye'yi 4 defa ziyaret etmiştir. Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan, 23-25 Ocak 2015'te Cibuti'ye bir resmi devlet ziyareti gerçekleştirmiştir. Ticaret hacmi değişimi ise şöyledir; 2014 yılında Türkiye Cibuti'ye 60 milyon dolarlık ihracat yapmıştır, Cibuti'den Türkiye'ye yapılan ithalat ise 61.000 dolar olmuştur. Üstelik Cibuti'de aynı yılda Türk firmaları 130 milyon dolarlık müteahhitlik işi üstlenmiştir. Ulaşım açısından Türk Hava Yolları her gün Cibuti'ye doğrudan uçuş yapmaktadır.¹³⁸

Son Doğu Afrika Devleti Eritre'de, Türkiye Büyükelçiliği Asmara kentinde Kasım ayında 2013'te açılmıştır. Dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu 16 Kasım 2012'de Eritre'yi ziyaret etmiştir.Söz konusu ziyaret Dışişleri Bakanı düzeyindeki ilk ziyaret olarak gerçekleşmiştir.Eritre Dışişleri Bakanı Osman Mohammed Saleh ise 16 Aralık 2011'de İstanbul'da gerçekleşen I. Türkiye-Afrika Ortaklığı Zirvesi'ne katılarak Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Türk Hava Yolları 14 ağustos 2014 tarihinden itibaren haftada üç defa Asmara'ya uçuş yapmaktadır. Ticaret değişimi ise 2013 yılında Türkiye Eritre'ye 6 milyon dolarlık ihracat

¹³⁶ Dışişleri Bakanlığı, *Türkiye-Somali Siyasi İlişkileri*, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-somali-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (Erişim Tarihi 26.12.2015).

¹³⁷ Haber Türk Gazetesi, *Somali'nin Astsubayları Balıkesir'de Eğitiliyor*, 13.08.2015, <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1115352-somalinin-astsubaylari-balikesirde-egitiliyor> (Erişim Tarihi 28.12.2015).

¹³⁸ Dışişleri Bakanlığı, *Türkiye-Cibuti Siyasi İlişkileri*, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cibuti-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (Erişim Tarihi 29.12.2015).

yapmıştır, Eritre ise Türkiye'ye 20.000dolar ihracatyapmıştır.¹³⁹

Kuzey ve Doğu Afrika'yla ilişkilerin1998'den sonra ne kadar geliştiği aşağıdaki tablolardan daha net görülebilir:

Tablo 5: Türkiye'nin Kuzey ve Doğu Afrika'daki Dış Temsilcilikleri

Ülke	2000 öncesi	2009	2010	2011	2012	2013
Etiyopya	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Mısır	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Fas	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Sudan	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Tunus	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Cezayir	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Kenya	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Libya	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Tanzanya		✓	✓	✓	✓	✓
Uganda			✓	✓	✓	✓
Somali				✓	✓	✓
Cibuti						✓
Eritre						✓
Toplam	8	9	10	11	11	13

Kaynak: www.mfa.gov.tr

¹³⁹ Dışişleri Bakanlığı, *Türkiye-Eritre Siyasi İlişkileri*, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-eritre-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (Erişim Tarihi 29.12.2015).

Tablo 6: Türkiye'nin Kuzey ve Doğu Afrika'yla Ticaret Hacmi Değişimi (\$)

Ülke	1999	2015
Cibuti	2.412.005	87.541.809
Eritre	--	13.944.317
Uganda	3.446.006	26.987.776
Tanzanya	7.742.252	136.916406
Somali	968.659	65.262.298
Etiyopya	24.297.985	369.230.354
Kenya	12.986.838	132.404.664
Fas	134.912.739	1.868.566.661
Cezayir	1.089.529.623	2.295.042.173
Mısır	576.390.459	3.901.305.641
Sudan	40.591.785	401.455.235
Libya	641.681.157	1.499.763.155
Tunus	305.008.225	882.762.38
Toplam	2.002.143.11	11.681.182.861

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/>

Yukarıda görüldüğü gibi diplomatik temsilcilik açısından Kuzey Afrika'ylailişiler eskiden beri mevcuttur, ancak Doğu Afrika'ylailişiler 1998'den sonra başlamıştır.1998 öncesi 8 temsilcisi varken, 2013 yılında 13 ülkeye ulaşmaktadır bu da demek ki bütün Kuzey ve Doğu Afrika'yı kapsamaktadır.Bunun sebebi de yeni iktidarın o bölgelerle yeniden ilgilenmesi, sivil toplumun o bölgelerde yoğun faaliyetler göstermesi, ayrıca ticaret fırsatlarının daha fazla ortaya

çıkmasıdır.Ticaret değişimi ise 1998 öncesi 2.002.143.11milyardolar iken, 2015 yılında 11.681.182.861 milyar dolara ulaşmıştır.Böylece Kuzey ve Doğu Afrika'ya yönelmesinin özellikle Türkiye için ne kadar yararlıolduğunu görülmektedir. Bir sonraki başlıklarda devlet, sivil toplum ve özel sektör kurumları incelenerek bu dönemde nasıl bir katkı verdiklerini ortaya konulacaktır.

2. TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİNİN KUZEY VE DOĞU AFRIKA'YA YÖNELİK YUMUŞAK GÜÇ POLİTİKASI

Türkiye'nin dış politikasında son dönemlerde köklü değişimler yaşanmaktadır.Bu değişimlerin en önemlisi yumuşak güçpolitikasının benimsenmesidir. Türkiye her ne kadar bu alana yeni girmiş olsa bile, Kuzey ve Doğu Afrika bölgesine önemli başarılar gerçekleştirmiştir. Türkiye'nin yumuşak güç politikası üçsacayağı üzerine dayanmaktadır; ilki devlet kurumları, ikincisi sivil toplum örgütleri, üçüncü ise özel sektördür.Bu bölümde sadece devlet kurumları ele alınacaktır, çünkü devlet kurumları Türkiye'nin Kuzey ve Doğu Afrika bölgesiyle resmi ilişkiler geliştirmek için doğrudan ilgilenmektedir,bir sonraki bölümde ise sivil toplum örgütleri ve özel sektör aktörleri incelenerek dış politikaya katkısı ortaya konulacaktır.

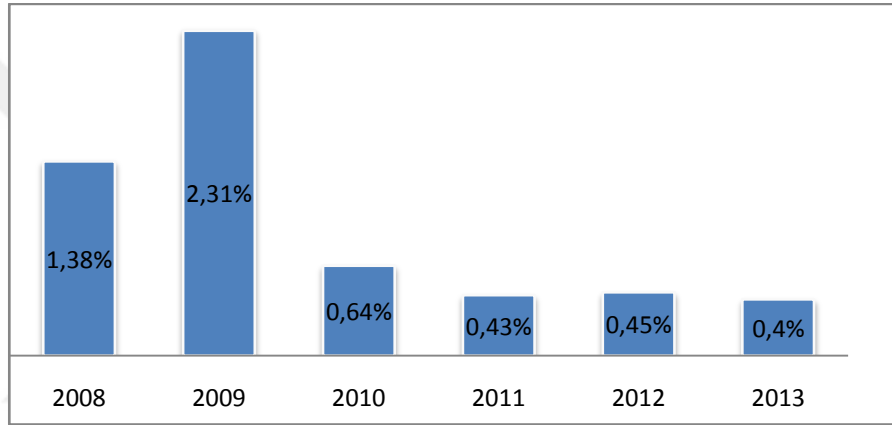
2.1. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)

TİKA kurumu 1992 yılında kurulmuş, daha aktif bir dış politikası uygulamak için yola çıkmış bir kurumdur.Ancak ilk kurulduğunda daha çok ortak değerlere sahip olan ülkelerle ilgilenmiştir.İlerleyen zamanlarda ise hem hedef kitlesini hem de çalışma alanlarını daha geniş tutmaya çalışmıştır.BugünTİKA 48 ülkede 50 programıylave koordinasyon ofisiyle faaliyet göstermektedir. Yapılan yardımlar 5 kıtada 140 ülkeye ulaşmaktadır.2002 yılında TİKA'nın bütçesi 85 milyon dolar iken 2014 yılında 3 milyar 591 milyon dolar olmuştur.¹⁴⁰

¹⁴⁰ TİKA,Başkan'ın Mesajı,<http://www.tika.gov.tr/tr>, (Erişim Tarihi 31.12.2015).

Araştırmanın konusu olan Kuzey ve Doğu Afrika ülkelerindeki bütün devletlerde TİKA'nın çalışmaları bulunmamaktadır. Özellikle Kuzey Afrika ülkelerinin dış yardımlara karşı ciddi hassasiyetleri vardır, bu yüzden bu kapıyı kolay kolay açmazlar. Ancak Doğu Afrika'nın yardım kapısı her zaman açık olmuştur. Bu nedenle TİKA o bölgede ciddi faaliyetler göstermektedir.¹⁴¹ TİKA 2013 yılında 3.3 milyar dolar yardım yapmıştır.¹⁴² Bazı Kuzey ve Doğu ülkelerinin bu bütçeden ne kadar yararlandığı incelenecektir. Etiyopya'dan başlanırsa; TİKA'nın yardımlarına aşağıdaki grafikten yıllara göre bakılabilir.¹⁴³

Grafik 2: Etiyopya'nın Yıllara Göre Bütçeden Aldığı Pay (%)

Kaynak: <http://www.tika.gov.tr/tr>

Görüldüğü gibi Etiyopya TİKA'nın bütçesinde uluslararası yardımların genelinde bakıldığında önemli pay almaktadır. Yapılan yardımlar, eğitim, sağlık, su ve sanitasyon, idari ve sivil altyapılar, sosyal altyapı ve hizmetler, bankacılık ve finans, üretim sektörü alanlarını kapsamaktadır. Örnek olarak Abadir Enstitüsü İlköğretim Okulu'na 2.290 Adet kitap yardımı yapılmıştır. Bazı derneklerin destek sağlaması, Necaşi'nin mezarının yenilenmesi, Etiyopya kalkınma bankası kapasite geliştirme programının gerçekleşmesi vs.¹⁴⁴ bu yardım çeşitlerinden bazılarıdır.

¹⁴¹ TİKA, <http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649>, (Erişim Tarihi 31.12.2015).

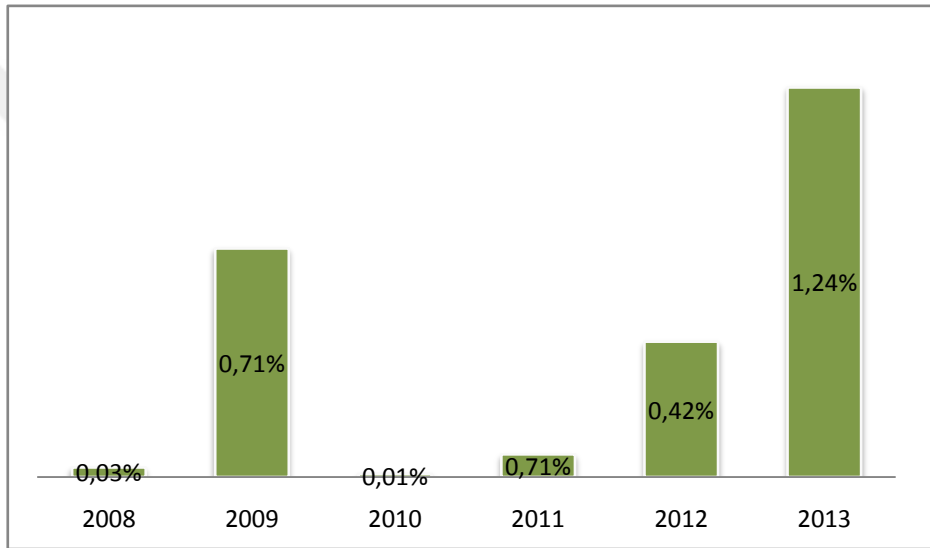
¹⁴² TİKA, *2013 Faaliyet Raporu*, Ankara, 2013, s. 13.

¹⁴³ A.g.e, ss. 131-133.

¹⁴⁴ A.g.e, ss. 131-133.

Kenya'ya TİKA'dan yapılan yardımlar; eğitim, sosyal altyapı ve hizmetler, hayvancılık, sağlık, idari ve sivil altyapılar iletişim alanlarını kapsamaktadır. Örnek olarak Leheley bölgesinde bulunan İlköğretim Okulu'nun fiziksel kapasitesinin geliştirmesi, 3 tam donanımlı ambulansın Sağlık Bakanlığı'na verilmesi, Pwani Üniversitesi'ne Yabancı Dil Laboratuvarı tesis edilmesi, Garissa eyaletinde bulunan hastaneye değişik tıbbi donanım sağlanması, hayvancılık alanında yapılan programların desteklenmesi bunlardan bazılarıdır. Yapılan yardımların TİKA'nın bütçe payına göre için aşağıdaki grafiğe bakılabilir¹⁴⁵:

Grafik 3: Kenya'nın Yıllara Göre Bütçeden Aldığı Pay (%)

Kaynak: <http://www.tika.gov.tr/tr>

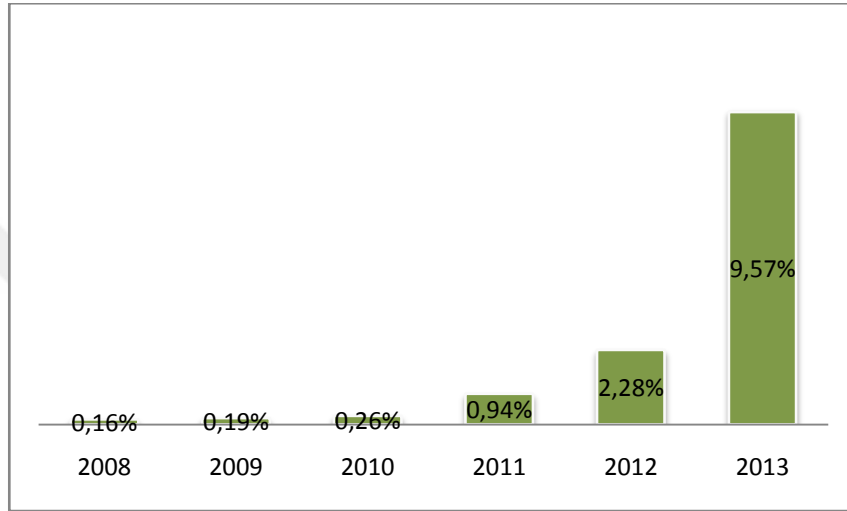
Yapılan yardımların ne kadar düşük oranda olduğu görülmektedir. Fakat son yıllarda Kenya daha fazla ilgi görmeye başlamıştır. Ancak bu yardımlar ne kadar az olsa da başlamış olmasıyla yumuşak güç açısından önemli etki yaratmaktadır.

Doğu Afrika'da en çok yoksulluk yaşanan ülke Somali ise TİKA'nın yardımlarından önemli pay almaktadır. Söz konusu yardımlar; sosyal altyapı ve hizmetler çerçevesinde Mogadişu Yetimhanelerinin geliştirilmesi, tarım alanında İHH (STK) işbirliğiyle tarım okulu yapılması, sağlık alanında Mogadişu Türk hastanesine 600 kalem malzeme sağlanması, ulaşım kapsamında yol yapımı inşa edilmesi, su ve

¹⁴⁵ A.g.e, ss. 141-143.

sanitasyon alanında 45.000 kişinin temiz içme suyuna kavuşması, ayrıca idari, sivil ve ekonomik altyapılar ve hizmetler, eğitim alanlarında farklı projelerin üretilmesi olarak sıralanabilir. TİKA bu bölgeye özel önem vermektedir. TİKA'nın Doğu Afrika'da en çokyardımı alan ülkelerden Somali'dir. Bunu anlamak için aşağıdaki grafiklere bakılabilir.¹⁴⁶

Grafik 4: Somali'nin Yıllara Göre Bütçeden Aldığı Pay (%)

Kaynak: <http://www.tika.gov.tr/tr>

Diğer Doğu Afrika Ülkeleri ise belli yıllara göre yardım almışlardır. Örnek olarak 2013 yılında Tanzanya'nın Zanzibar kentinde bulunan Devlet Üniversitesine kütüphane ve bilişim sınıfı tesisi yapılmıştır. Uganda ise iletişim işbirliği çerçevesinde yerel radyo donanımları tamamen TİKA tarafından yenilemiştir.¹⁴⁷

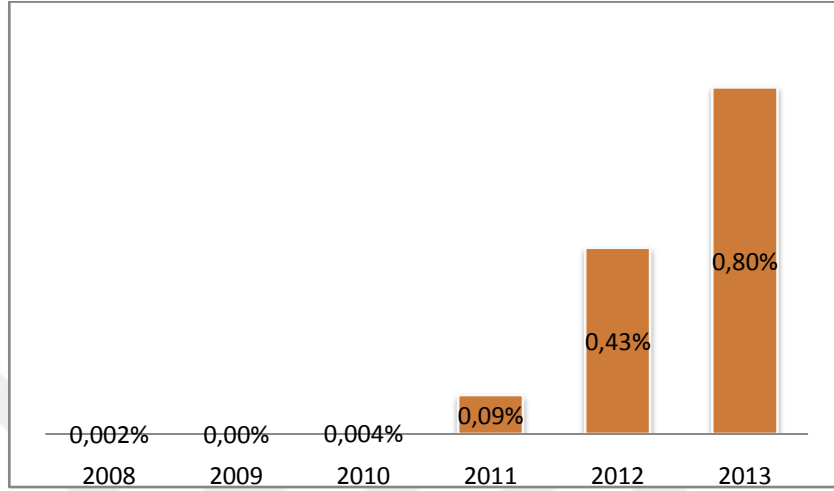
Kuzey Afrika'da bulunan Libya belli yıllarda TİKA'dan yardım almaktadır. Sosyal altyapı ve hizmetler bu kapsamında 2012'de El-Beyda kentinde bir çocuk parkı yapıldıktan sonra, zihinsel engelli çocuklar için bir eğitim merkezi yapılmıştır. Sağlık alanında Misurata şehrinde, günlük 250 kişiye kadar sağlık hizmetleri verebilecek bir hastanenin inşaatına 2012'de başlanmıştır. 2014 yılında tamamlaması hedeflenmiştir. Hayvancılık alanında El Merc kentinde Tarım

¹⁴⁶ A.g.e, ss. 163-165.

¹⁴⁷ A.g.e, ss. 182-189.

Müdürlüğü personeline eğitim verilmektedir.Bunun dışında eğitim, idari ve sivil altyapı alanlarında da yardımlar yapılmaktadır.¹⁴⁸

Grafik 5: Libya'nın Yıllara Göre Bütçeden Aldığı Pay (%)

Kaynak: <http://www.tika.gov.tr/tr>

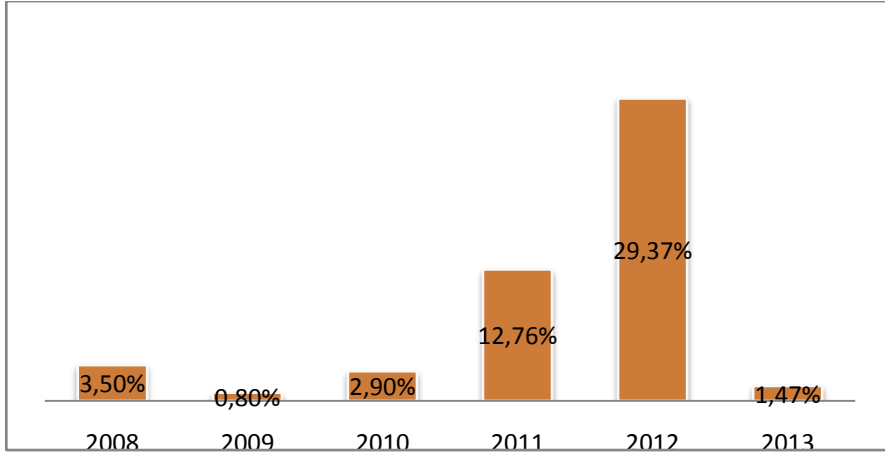
Kuzey Afrika Devletleri,Sudan ve Tunus hariç, TİKA'dan pek fazla yardım alamamışlardır.Yardım alan ülkeler ise ancak son yıllarda almaya başlamışlardır.Bunun sebebi ise söz konusu ülkelerin dış yardımlardan çekinmesidir.Çünkü birçok yabancı dış yardımlar belli bir devletten gelirken belli ideolojilerin propagandası yapılmaktadır.Bu devletler ise söz konusu ideolojileribir milli güvenlik tehdidi olarak algılar. Böylece dış yardımlar ciddi şekilde sınırlandırılmaktadır.

Sudan Türkiye'yle sıcak bir dostluk ilişkisine sahip olduğu için TİKA'dan Afrika'da en çok yardım alan ülkelerden biridir. Bunu gözlenmek için aşağıdaki grafiklere bakılabilir:¹⁴⁹

¹⁴⁸ A.g.e, ss. 145-146.

¹⁴⁹ A.g.e, ss. 167-170.

Grafik 6: Sudan'ının Yıllara Göre Bütçeden Aldığı Pay (%)

Kaynak: <http://www.tika.gov.tr/tr>

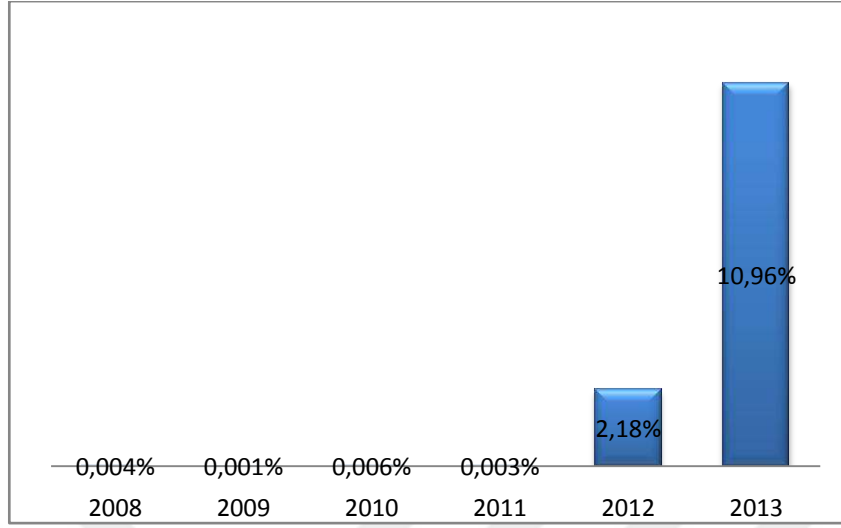
Yapılan yardımlar farklı alanları kapsamaktadır. Eğitim çerçevesinde Sudan Manar Al-Huda Derneğine 30 kişilik kız öğrenci yurdunun tefrişatı sağlanmıştır. Ayrıca 5.000 m² alan üzerine mesleki ve teknik eğitimcilerin eğitim merkezi yapılmıştır. Sağlık alanında ise Nyala bölgesinde Türkiye eğitim ve araştırma hastanesinin işletilmesi, 750.000 kişiye hizmet veren Abu Gute hastanesinin yenilenmesi ve tıbbi cihazların sağlanabilmesi için, su ve sanitasyon kapsamında 6 farklı bölgede 28 kuyu açılmıştır, Temiz Suya Ulaştırma Projesi çerçevesinde 300.000 Sudanlı bu hizmetten yararlanmaktadır. Hayvancılık ve tarım sektöründe yaklaşık 60.000 çiftçiye tohum dağıtılmaktadır. Bunun dışında Sudan'da farklı eyaletlerde bulunan eserlere restorasyon yapılması ve bir turizm kaynağına dönüştürmesi hedeflenmektedir. İnsani yardım çerçevesinde Ağustos ayında 2013 yılında Sudan'daki sel felaketinde yaklaşık 200.000 kişi zarar görmüştür, buna acil olarak TİKA 360 çadır kurarak gıda yardım yapmıştır.¹⁵⁰

Tunus, devrimden sonra yeni gelen iktidar Türkiye'de bulunan iktidarla eskiden beri samimi dostluk ilişkisi içinde bulunmaktadır. Bunun sayesinde Tunus TİKA'dan önemli yardımlar almaya başlamıştır. Bunun görülebilmesi için aşağıdaki grafik incelenebilir.¹⁵¹

¹⁵⁰ A.g.e, ss. 167-170.

¹⁵¹ A.g.e, ss. 173-175.

Grafik 7: Tunus'un Yıllara Göre Bütçeden Aldığı Pay (%)

Kaynak: <http://www.tika.gov.tr/tr>

Söz konusu yardımlar, eğitim alanında bir yurt binasının restorasyonunun yapılması ve gerekli donanım ihtiyaçlarının sağlanması, idari ve sivil altyapılar kapsamında Tunus'un Bölgesel Kalkınma ve Planlama Bakanlığının uzmanlarına Türkiye'deki meslektaş uzmanlar tarafından eğitim verilmesi. Sosyal altyapı ve hizmetler çerçevesinde Tunus Ulusal İstatistik Enstitüsünün uzmanlarına eğitim verilerek geliştirilmesi, balıkçılık sektöründe Gabes kentinde ruhsatlı çalışan balıkçıların ve ihtiyaç sahibi olan ailelere 12 motorlu tekne temin edilmiştir.¹⁵²

Görüldüğü gibi Kuzey ve Doğu Afrika Ülkeleri TİKA'dan önemli yardımlar almaktadır. Söz konusu yardımlar dış politika açısından önemli bir yumuşak güç politikası rolü oynamaktadır. Sömürgeci mantığıyla yardım alan ülkeler, artık daha insani yardımlar almaya başlamışlardır. Bu değerlendirme tamamen Kuzey ve Doğu Afrika Ülkeleri tarafından sürekli olarak zikredilen bir ifadedir.

¹⁵² A.g.e, ss. 173-175.

2.2. Türkiye Diyanet Vakfı

Türkiye Diyanet Vakfı 13 Mart 1975'te kurulmuştur. Kuruluş amacı ise dini çalışmaların daha geniş kitlelere ulaştırılmasıdır. Daha ahlaklı bir nesil yetiştirilmesi için önemli bir rol üstlenmiştir. Kuruluşundan beri Türkiye'de 3421, 25 devlette ise 100'ün üzerinde cami ve eğitim projesi gerçekleştirilmiştir.¹⁵³ 2015 yılında TDV bütçesi %48,9 artırılarak 53.24 milyon dolara ulaşmıştır.¹⁵⁴ Yapılan çalışmalar çerçevesinde 108 ülkeden başarılı öğrenciler Türkiye'ye getirilip imam hatip ve üniversite eğitimi verilmektedir. Söz konusu öğrencilerin önemli bir kısmı Kuzey ve Doğu Afrika'dandır. Ramazan ayında farklı ülkelerde iftarlar verilmektedir.¹⁵⁵ Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) farklı zamanlarda yardım kampanyaları düzenleyip Kuzey ve Doğu Afrika ülkelerine göndermektedir. Örnek olarak 2012 yılında Afrika kıtasına ve özellikle Somali'ye "Her Evden Bir Fitre Bir İftar Afrika'ya" adlı kampanya düzenlenmiştir.¹⁵⁶

Somali Devletinde odaklanan çalışmaları, giyim eşyalar, gıda maddeleri, temizlik malzemeleri, ilaç alanlarını kapsamaktadır. Mogadişu şehrinde Baenadır hastanesinde, günde 1.500 öğün sıcak yemek verilmiştir. Engelli hastalara düzenli bir şekilde 1 yıl boyunca yemek verilmiştir, ayrıca muhtaç ailelere de kuru gıda yardımı yapılmıştır. Hazreti Ayşe adlı Yetimhanenin bakım-onarımı gerçekleştirilmiş, yetimhaneye yerleşen 250 yetim ve görev yapan personelin, gerekli ihtiyaçları TDV tarafından karşılanmıştır.¹⁵⁷

2015 yılında Ramazan ayında Türkiye Diyanet Vakfı, Doğu Afrika'da bulunan ülkelere Ramazan ayı boyunca ihtiyaç sahibi ailelere yardım elini uzatmıştır.

¹⁵³ Türkiye Diyanet Vakfı, *Hakkımızda*, <http://www.diyantevakfi.org.tr/site/icerik/hakkimizda-1038>, (Erişim Tarihi 02.01.2016)

¹⁵⁴ Hurriyet Gazetesi, *Türkiye Diyanet Vakfı'nın Yardımları Yüzde 53 Arttı*, 21.03.2015, <http://www.hurriyet.com.tr/turkiye-diyantevakfinin-yardimlari-yuzde-53-artti-28514740>, (Erişim Tarihi 02.01.2016).

¹⁵⁵ Türkiye Diyanet Vakfı, a.g.y.

¹⁵⁶ Türkiye Diyanet Vakfı, *Afrikaya Yardım Zamanı*, 28.02.2012, <http://arsiv.diyantevakfi.org.tr/33/guncel/afrikaya-yardim-zamani>, (Erişim Tarihi 02.01.2016).

¹⁵⁷ Türkiye Diyanet Vakfı, *Hayri ve Sosyal Hizmetler*, <http://arsiv.diyantevakfi.org.tr/5/faaliyetler/yurtici-ve-yurtdisi-yonelik-hizmetler/hayri-ve-sosyal-hizmetler>, (Erişim Tarihi 02.01.2016).

Etiyopya'da 1500, Sudan'da 1000, Cibuti'de 700, Somali'de ise 5000 aileye gıda yardımı yapılmıştır.¹⁵⁸

Diyanet Vakfı her ne kadar bazı ülkeler tarafından hoşgörüyü karşılansa da farklı ülkeler tarafından çekinmektedir. Çünkü Diyanet Vakfı bir inançtan kalkarak faaliyetleri gerçekleştirmeye başlamıştır ve daha çok İslam dinine odaklandığı için İslami ülkeler tarafından uyumsal bir işbirliği çerçevesinde çalışmaları yürütülmektedir. Fakat halkının çoğunluğu Müslüman olmayan ülkeler Diyanet Vakfından gelen yardımlara sıcak bakmamaktadır. Çünkü onlara göre bunlar insani yardım için değil daha çok İslam dinine girmeyi sağlamak için yapılan yardımlardır. Bu nedenle söz konusu yardımlar ancak belirli sınırlar çerçevesinde kabul edilir.

2010 yılında Türkiye Diyanet Vakfı ve TİKA koordinasyon yaparak; Afrika kıtasına vekalet aracılığıyla kurban mevsiminde yaklaşık 30.123 kurban kesilmiştir.¹⁵⁹Diyanet vakfı çerçevesinde 21-25 Kasım 2011 yılında II. Afrika Müslüman Dini Liderler Zirvesi Ankara'da gerçekleşmiştir.Yapılan konferans sonucunda yumuşak güç çerçevesinde önemli kararlar alınmıştır.Sonuç bildirisinde yer alan bazı maddeler incelenerek bu daha net görülebilir:

- Afrika'da bulunan Osmanlı eserleri ve özellikle İslam dini temsil eden cami mescit gibi, sahip çıkılarak,öncelik verilerek restorasyonu yapılmalıdır.
- 2006'dayapılmış olan I. Afrika Müslüman Dini Liderler Zirvesinde, Afrika Müslüman camiası, özellikle eğitim alanında karşılaşılan problemlerin çözülmesi gerektiği kararlaştırılmıştır. Bu hedefe ulaşmak için, İslam din bilimlari, din eğitimi ve din hizmetleri alanında referans kitaplar sağlanmalı, uzmanlık kütüphaneleri yapılmalıdır. Din personeline yönelik eğitim verilmeli, göreve yeni başlayacak din personeline yönelik formasyon yapılmalı; Türkiye'de orta ve yüksek din eğitimi ve öğretimi yapmak isteyenlere ve ihtiyaç sahipleri olan öğrencilere burs imkanı temin edilmelidir.

¹⁵⁸ Türkiye Diyanet Vakfı, *Türkiye Diyanet Vakfı'ndan Etiyopya'ya Ramazan Yardımı*, 23.06.2015, <http://m.diyantevakfi.org.tr/site/haberler/turkiye-diyamet-vakfi-ndan-etiyopya-ya-ramazan-yardimi-1238>, (Erişim Tarihi 02.01.2016).

¹⁵⁹ Engin Akçay, a.g.e, s. 84.

- Türkiye Diyanet Vakfı her yıl düzenlenen kurban kesiminde yapılacak yardımların bütün Afrika kıtasına ulaşabilmesi için, ilgili STK'larla işbirliğinin geliştirilmesi ve artırılmasıdır.

- Türkiye-Afrika Müslüman ülke ve Topluluklar Zirvesi kapsamında, alınan kararların yakından takip edebilmesi için DİB bünyesinde kalıcı bir sekretarya oluşturulmalı ve hem Türkiye'den hem de Afrika'dan personeller bulundurulmalıdır. Zirvelerde alınan kararların gerçekleşebilmesi için takip yapılmalı ve bir sonrakie yapılacak zirvenin ön çalışmalarının sağlıklı yapılması için gerekli koşullar temin edilmelidir.¹⁶⁰

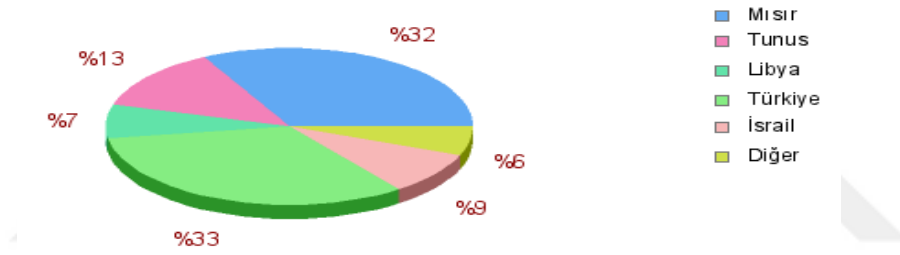
Zirvenin maddelerine bakıldığında Türkiye'nin Kuzey ve Doğu Afrika'da Diyanet Vakfı sayesinde ne kadar etkili olduğu da net şekilde görülebilir. Türkiye Afrika'da din konusunda önemli bir rol oynamaya çalışmaktadır. Söz konusu zirveye gelen ülkeler özellikle Arap Baharı döneminde üstlendiği rol ve halkın iradesini desteklemekle önemli bir takdir almıştır. Ancak din konusu her ne kadar iyi ve olumlu bir yumuşak güç rolü oynayabilse de, aynı zamanda olumsuz neticeler de doğurabilmektedir. Söz konusu ülkeler Maliki mezhebini benimsemektedir ancak Türkiye'de hakim mezhep Hanefilik'tir. Her ne kadar temelden farklı olmasa bile, okuma yazma bilmeyen insanlar cüzi meselelerden ciddi düşünce çatışması yaratabilmektedir. Ayrıca uzun yıllar aynı mezhebi benimseyen Fas Afrika'da bulunan ülkelere din konusunda öteden beri öncülük yapmıştır. Yapılan öncülük her ne kadar zayıf olsa bile söz konusu ülkelere önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle Türkiye'nin din konusunda ciddi bir hassasiyetle hareket etmesi gereklidir. Aksi takdirde ya düşünce çatışması gerçekleşecektir ya da Fas ile istenmeyen bir rekabete girilecektir. Sonuç itibarıyla her iki durumda Türkiye'nin dış politikasını olumsuz manada etkileyebilir. Ancak şu andaki mevcut durumundış politikayı olumlu şekilde etkilediği muhakkaktır.

¹⁶⁰ Türkiye Diyanet Vakfı, *II. Afrika Müslüman Ülke ve Toplulukları Dini Liderler Zirvesi Sonuç Bildirgesi*, 28.02.2012, <http://arsiv.diyanetvakfi.org.tr/71/guncel/ii-afrika-musluman-ulke-ve-topluluklari-dini-liderler-zirvesi-sonuc-bildirgesi>, (Erişim Tarihi 03.01.2016).

2.3. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı 6 Nisan 2010'da kurulmuştur. Hem yurtdışında kalan Türklerle hem de Türkiye'de eğitim gören uluslararası öğrencilerle ilgilenmektedir.¹⁶¹ Türkiye'nin dış politikasında kilit rol oynayan kurum, uluslararası öğrenciler tarafından Türkiye'nin elçisi olarak algılanmaktadır. Bunu açıklayabilmek için Türkiye'de lisans, yüksek lisans ve doktora seviyesinde eğitim gören uluslararası öğrenciler üzerinde bir anket yapılmıştır. Farklı bölümlerde okuyan Kuzey Afrikalı öğrencilerin katıldığı ankette; "Kuzey Afrika'da hangi ülkeyi bölgesel güç olarak tanımlayabilirsiniz? Sorusuna verdikleri yanıtlar aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.¹⁶²

Grafik 8: Kuzey Afrika'da Bölgesel Güç Olarak İsimlendirilen Ülkeler

Kaynak: <http://www.ytb.gov.tr>

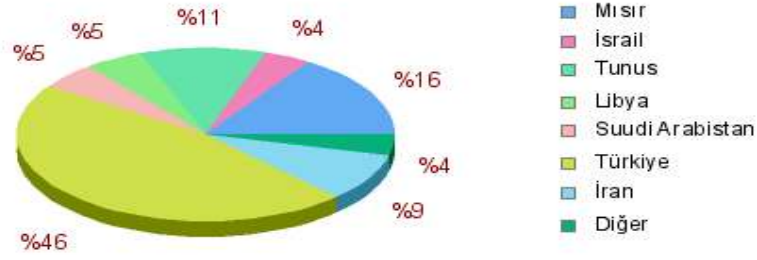
Sonuçlara bakıldığında en çok oyu %33 ile Türkiye'nin aldığı görülmektedir. Her ne kadar Türkiye Kuzey Afrika'da yeni etkin olmaya başlamış olsa da YTB'nin uluslararası öğrencilere sahip çıkması sayesinde, öğrenciler arasında böyle bir algı oluşmaya başlamıştır. Bu algı ileride daha da artacaktır. Aynı öğrencilerin "10 yıl sonra Kuzey Afrika'da hangi ülke bölgesel güç olacak" sorusuna verdikleri yanıta Türkiye'yi seçmeleri, bu algının arttığını göstermektedir.¹⁶³

¹⁶¹ YTB, Kurumsal, <http://www.ytb.gov.tr/kurumsal.php>, (Erişim Tarihi 06.01.2016).

¹⁶² Musa Top, *Türkiye'de Yükseköğrenim Gören Türkiye Burslusu Kuzey Afrikalı Uluslararası Öğrencilerin Arap Baharı Sonrası Türk Dış Politikası Algısı: 2002-2012*, Yayınlanmış Uzmanlık Tezi, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, 2014, s.99.

¹⁶³ A.g.e, s.102.

Grafik 9: KuzeyAfrika’da 10 Yıl Sonra Hangi Ülke Bölgesel Güç Olacaktı?

Kaynak: <http://www.ytb.gov.tr>

Görüldüğü gibi Türkiye’nin bölgesel güç algısı önde gelerek %46 olmuştur. Tahmini olarak görülen sonuçlar yarın bir gerçek de olabilir, çünkü bu cevapları veren, 10 yıl sonra kendi ülkesinde en üst düzeyde yöneticiler olabilecek durumda olabilir ya da toplumda isteseler ya da istemeseler ciddi bir propaganda yapabilme kabiliyeti olan insanlardır.

Arap Baharı sürecini iyi değerlendiren Türkiye, Kuzey Afrika bölgesinde barış sağlamak için önemli bir rol oynayabilir algısı ciddi bir şekilde yerleşmektedir.¹⁶⁴

Grafik 10: Hangi Siyasi Güç Kuzey Afrika’da Barış Sağlamak için Daha Etkilidir?

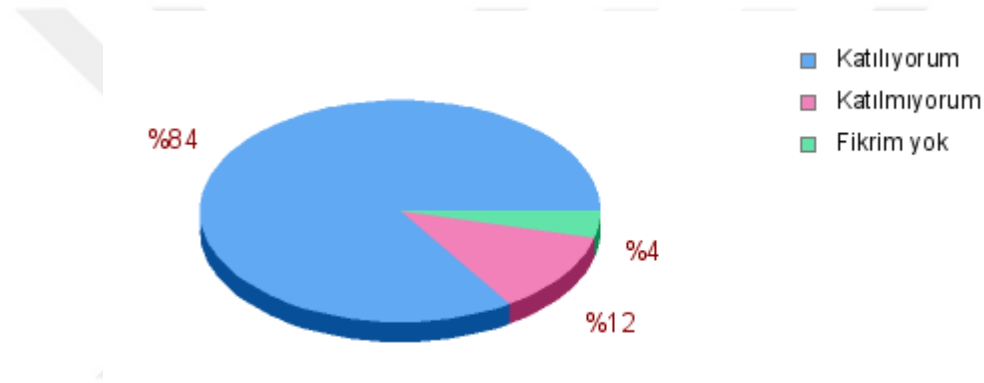
Kaynak: <http://www.ytb.gov.tr>

¹⁶⁴ A.g.e, s.106.

Grafikten da anlaşılacağı gibi %52 olarak Türkiye denilmektedir.Bu sonucun arka planına bakıldığında tamamen Arap Baharı sürecinde Türkiye'nin siyasi açıklamalarının yatmakta olduğunu görürüz.Her ne kadar fiili olarak ciddi bir şey yapılmamış olsa bile, siyasi açıklamalarla duygulara hitap edilerek ciddi etki oluşturulmuştur.Ayrıca Türkiye’de yaşayan Kuzey Afrikalı bir öğrencinin kendi ülkesiyle Türkiye’yi karşılaştırırsak böyle yanıtlar vermesi son derece normaldir.

Kuzey Afrikalı öğrenciler “Türkiye Arap Dünyası için bir model olabilir mi?” sorusuna ilginç yanıtlar vermiştir.

Grafik 11: Türkiye Arap Dünyası İçin Bir Model Olabilir mi?

Kaynak: <http://www.ytb.gov.tr>

Görüldüğü gibi %84 Türkiye'nin Arap dünyasında bir model olabileceğine inanmaktadır.Mevcut yöneticiler tarafından böyle bir şeye imkansız denilmektedir.Örneğin Fas'ın Adalet ve Kalkınma Partisi Başkanı ve Fas Başbakanı Abdulilah Benkiran'a Faslı öğrenciler tarafından benzer bir soru yöneltildiğinde, “böyle bir şey imkansızdır, çünkü her devletin kendi özelliği vardır, kendi siyasi sistemi vardır, parlamenter sistemle ortaya çıkan bir modelin krallık sistemiyle çıkması imkansızdır çünkü araçlar farklıdır,” şeklinde yanıt vermiştir. Bir modelin ortaya çıkması o ülkenin hem kendi tarihine hem de kültürüne dayanmaktadır.Bunlar farklı olunca model de farklı olur. Tabii ki bunlar yöneticilerin algısı. Ancak gelecekteki yöneticilerin algısı, mevcut koşullardan etkilenecek Türkiye'nin Arap dünyasında bir model olabileceğine inanmaktadırlar.Elbette ki bunun bir kısmı duygulara dayanmaktadır. Müslüman halkları savunmak,

Türkiye'nin Müslüman bir ülke olması vs. bu algıyı duygusal yönden etkilerden, objektif olarak da Türkiye ekonomisinin uluslararası düzeyde 17. sırada yer alması bu değişimde pay sahibidir.¹⁶⁵

Türkiye'ye Kuzey ve Doğu Afrika ülkelerinden gelen öğrencilerin sayısına bakıldığında son yıllarda ciddi bir gelişme yaşanmaktadır. Bu gelişmede YTB'nin çalışmalarının büyük payı olduğu söylenebilir. Aşağıdaki tablo yıllara göre gelen öğrencilerin sayısını göstermektedir:

Tablo 7: YTB 2007-2013 Arasında Kuzey ve Doğu Afrika'ya Verilen Burs Toplamı

Ülkeler	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Ülke Toplam
Somali	2	14	19	19	17	315	106	492
Mısır	6	21	25	31	30	35	85	234
Fas	0	7	11	21	71	26	57	193
Etiyopya	3	2	19	9	32	47	43	155
Tunus	3	3	5	21	27	32	47	138
Uganda	3	7	16	16	15	21	34	112
Kenya	2	1	11	14	15	26	35	104
Afrika Ülkeleri Toplamı	19	55	106	131	207	502	407	1428

Kaynak: YTB, Türkiye Bursları 2013 verileri

Görüldüğü gibi son 7 yılda Türkiye Kuzey ve Doğu Afrika'ya daha çok ilgi göstermeye başlayarak bursların sayısını gitgide arttırmaktadır. Bu artış beraber Türkiye'nin olumlu algısında da artış gözlemlenmektedir. Dolayısıyla YTB yumuşak güç politikası çerçevesinde çok stratejik bir rol oynamaktadır. Uluslararası öğrencilerle ilgilenmenin uzun vadeli kazancı vardır. Mezun olan öğrenciler kendi ülkelerine döndüğünde ve hatta eğitim süreci boyunca Türkiye hakkında sürekli konuşmakta, Türkiye'nin parlak yüzünü her zaman ortaya koymaya çalışmaktadırlar. Buda toplum içinde önemli bir etki yaratmaktadır. Ayrıca söz konusu öğrencilerin birçoğunun gelecekte devletin elitleri olma ihtimalleri yüksektir. Bu da Türkiye'nin dış politikası için olumlu bir zemin hazırlamak demektir. Üstelik uluslararası öğrenciler kısa vadeli kazanç sağlamaktadır. Bir öğrencinin eğitim süresi boyunca Türkiye'de kaldığı için kendi ailesinin ve akrabalarının Türkiye'ye gelme

¹⁶⁵ A.g.e, s.112.

isteği başlamaktadır. Bu kişiler geldikleri zaman turist olarak gelmektedirler ve Türkiye’de ciddi paralar harcayarak dönmektedirler. Döndükleri zaman bütün arkadaşlarına ve akrabalarına Türkiye’yi ziyaret etmeleri hususunda tavsiyede bulunurlar ve Türkiye’nin olumlu imajının halka halka yayılması bu şekilde devam eder. Türkiye’ye gelen bir öğrenci ilk yılda memnun dönerse kendi arkadaşlarına Türkiye’ye gelmelerini tavsiye eder. Gelen her öğrenci en az 3 sene kalır ve bütün bu süreç boyunca ekonomiye önemli miktarlarda katkıda bulunur ve bu şekilde halkayı devam ettirir. Diğer taraftan ise zengin aileler ve özellikle iş adamı olanlar sırf kendi çocukları ya da akrabaları Türkiye’de okuduğu için Türkiye’yle ticaret yapmayı düşünebilirler. Sonuç itibarıyla bakıldığında Türkiye’ye gelen bir öğrenci hissetmeden kısa vadeli olarak çok büyük yatırım gerçekleştirebilir. Bu nedenle Türkiye’nin YTB gibi bir kurumunun uluslararası öğrencilerle ilgilenmek üzere görevlendirmesi çok isabeti bir adımdır.

Özetle YTB’nin çalışmalarına bakıldığında kısa, orta ve uzun vadede elde edilecek sonuçlar görülmektedir. Kısa vadede ciddi yatırım kaynağı olabilmektedir, orta vadede ise Türkiye’nin algısı ve propagandası yapılmaktadır, uzun vadede ise söz konusu kitleye Türkiye’nin dış politikasına dost bir zemin hazırlanmaktadır.

2.4. Anadolu Ajansı

Anadolu Ajansı 6 Nisan 1920 yılında kurulmuştur, 10 dilde haber yapan Anadolu Ajansı dünyanın en güçlü 10. haber ajansı sayılmaktadır.¹⁶⁶ Son yıllarda Anadolu Ajansı Kuzey ve Doğu Afrika’yla ilgilenmeye başlamıştır. Bu bölgede Tunus, Fas, Cezayir, Kenya, Etiyopya ve önceden Mısır’da dört ofisi bulunmaktadır.¹⁶⁷

Anadolu Ajansı bu bölgede Mayıs 2012’de ofisler açmaya başlamıştır. Bu bölgede yapılan faaliyetler ise ajans haberciliğidir. O da üç önemli temelden

¹⁶⁶ Anadolu Ajansı, *Tarihçe*, <http://aa.com.tr/>, (Erişim Tarihi 11.01.2016).

¹⁶⁷ A.g.y.

oluşmaktadır; haber, fotoğraf ve görüntü üretimi. Bu bölgede en önemli ofisler Tunus ve Adis Ababa ofisleridir. Tunus Ofisi hem Arapça hem de Fransızca haberler üretiyor. Anadolu Ajansı'nın Fransızca haber üretiminin merkezi Tunus'ta 6 Nisan 2014 yılında başlamıştır. Bu da bu bölgeye verilen önemin en önemli göstergelerindendir çünkü Fransızca haberleri örnek olarak Paris'te bulunabilirdi. Fakat Anadolu Ajansı Tunus'u seçmiştir. Bu bölgeyle ilgilenme düşüncesi Anadolu Ajansı'nın 2020 vizyonu ile ilişkilidir. Anadolu Ajansı 2020'de dünyanın ilk 5. haber ajansı olmayı hedeflemektedir. Bu çerçevede 2011 yılından itibaren yurt dışında açılımları başlamıştır. Ancak Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı geldiği zaman Kuzey ve Doğu Afrika'ya yönelik daha samimi bir dış politika izlemeye başlamıştır. Anadolu Ajansı bu kapsamda devletin dış politikasıyla beraber yürüdüğü için böyle bir yatırıma girmiştir. Anadolu Ajansı'nın bu bölgelerde temel hedefi kendi gözüyle Türkiye'nin gündemini aktarmak, aynı zamanda o bölgelerdeki gündemi Türkiye'ye aktarmak. Bu da yumuşak güç felsefinde çok önemli bir olaydır. İki halkın arasında iyi ilişkiler kurmak, birbirlerine daha yakın olmalarına katkı sağlamak ve daha doğru ve daha sağlam bir şekilde birbirlerini tanımaktadır.

Anadolu Ajansı'nın etkisi tamamen devletin dış politikasıyla bağlantılıdır. Örnek olarak Mısır'ın eski Cumhurbaşkanı Mursi döneminde Anadolu Ajansı Mısır halkıyla çok uyumlu gitmekteyken askeri darbeden sonra gelen yönetim Türkiye tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir. Bu durum da hızlı bir şekilde Anadolu Ajansı'na yansımıştır ve hem yönetim hem de halk tarafından ajansa düşmanca yaklaşılmaya başlanmıştır. Bunun sonucu ise Kahire ofisini kapamak zorunda kalmıştır. Anadolu Ajansı'nın Türkiye'nin Kuzey ve Doğu Afrika'nın dış politikasına en önemli katkısı, her iki halkın birbirini daha iyi anlaması ve iki halkın arasında kültürel bir köprü inşa edilmesi çabasıdır. O da yumuşak güç politikası için çok ciddi bir zemin hazırlamaktadır. Anadolu Ajansı'nın bu bölgede önümüzdeki zamanlar için hedefi 1 numaralı haber ajansı olmaktır. Bu durumda yumuşak güç politikası için kilit bir araç elde edilmektedir. Üstelik Anadolu Ajansı'nın en önemli görevlerinden biri, diğer devlet aktörleriyle; gerek büyükelçilik gerek TİKA gerek Yunus Emre Enstitüsü gerek Diyanet Vakfı vs., ile tamamen bir işbirliği içinde

olmadır. Bu kurumların yaptıkları bütün faaliyetleri söz konu bölgelere aktarmaktadır, o da halk ve yöneticiler üzerinde ciddi bir etki yaratmaktadır.¹⁶⁸

Anadolu Ajansının çalışmaları görüldüğü gibi devletin dış politikasıyla beraber yürütülmektedir. Bu nedenle devletin Kuzey ve Doğu Afrika'ya yönelik dış politikasında Anadolu Ajansı kilit rol oynamaktadır. Medya çerçevesinde hareket eden Anadolu Ajansı söz konusu bölgelerde önemli bir konumu sahip olmuştur. Devletin politikalarına zemin hazırlamak açısından çok büyük bir rol üstlenmektedir, çünkü yerel gazeteler ve medya kuruluşları tarafından bir referans olarak kabul edilmiştir. Bu da bir ajans için büyük bir başarı demektir. Bu başarı devletin yumuşak güç politikası çerçevesinde çok iyi değerlendirilmektedir.

2.5. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT)

TRT Arapça Türkiye'nin medya çerçevesinde en önemli yumuşak güç araçlarından biridir. 4 Nisan 2010'da kurulan televizyon Arapaleminden ciddi bir ilgi görmektedir. Söz konusu televizyona TRT El-Türkiye isimi verilmiştir. Buradada doğrudan Türkiye'ye gönderme hedeflenmektedir. Kanalin amacı ise Arapalemiyle kültürel, sosyal ve insani değerleri ortak bir noktada buluşmak ve yeniden iletişim köprüleri kurmaktır.¹⁶⁹ Fakat TRT Arapça kanalının açılması tamamen hükümetin bir siyasi kararına bağlıydı. Bu siyasi kararda Arapalemiyle (Kuzey Afrika dahil) daha fazla yaklaşma gerektiği kanaati de bulunmaktadır. Mısırlı akademisyen Fahmi Huvaydi, "bu kanalın açılması iki tarafta da (Arapalemi ve Türkiye) hoşgörülle karşılanmaktadır; çünkü her iki tarafın karşılıklı çıkarı bulunmaktadır."¹⁷⁰ Tabii ki bu

¹⁶⁸ Orhan Güvel, *Anadolu Ajansı'nın Arapça Bölümü Müdürü*, 11.01.2016'de gerçekleşen röportaj.

¹⁶⁹ Safer Turan, TRT Arapça Müdürü, *Aljazeera Kanalına verdiği röportaj*, 06.04.2010, <http://www.aljazeera.net/programs/opendialogue/2010/4/6/%D9%81%D8%B6%D8%A7%D8%A6%D9%8A%D8%A9%D8%AA%D8%B1%D9%83%D9%8A%D8%A7%D8%A7%D9%84%D9%86%D8%A7%D8%B7%D9%82%D8%A9%D8%A8%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A8%D9%8A%D8%A9>, (Erişim Tarihi 09.01.2016).

¹⁷⁰ Fahmi Huvaydi, *Aljazeera Kanalına verdiği röportaj*, 06.04.2010, <http://www.aljazeera.net/programs/opendialogue/2010/4/6/%D9%81%D8%B6%D8%A7%D8%A6%D9%8A%D8%A9%D8%AA%D8%B1%D9%83%D9%8A%D8%A7%D8%A7%D9%84%D9%86%D8%A7%D8%B7%D9%82%D8%A9%D8%A8%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A8%D9%8A%D8%A9>

kanalın en önemli amacı Türkiye’yi Arapça diliyle doğru tanıtmaktır.Bilindiği gibi bölgenin Osmanlı İmparatorluğu’yla olumsuz bir geçmişi vardır.Bunun sonucunda Türkiye’den uzak kalmışlardır.Bu kanalın en temel hedefi ise bu imajı düzeltmek ve yeniden işbirliği kurmaktır.

Kanal yumuşak güç çerçevesinde halk üzerinde ciddi etki yaratmaktadır.Fakat yöneticiler ve akademisyen çevresinde çok hassasiyetle karşılanmaktadır.Arap yöneticiler daha çok rakip gözüyle değerlendirmektedir.Bu nedenle siyasi kapsamında olumsuz sonuçlar da bulunabilir.Akademisyen çevrelerinde kanalın tam değerlendirilebilmesi için biraz daha beklenmesi gerektiği tavsiyesinde bulunulmuştur.Fakat yorum olarak şunu dile getirmektedirler: eğer bu kanal eğlence, müzik, diziler vs. odaklanacak ise, Arap aleminde yeterince kanal vardır.Arap alemi için önemli olan “bu kanalın katma değeri nedir?” sorusuna verilen yanıttır. Hatta bazı akademisyenler kanalın politikası Arap ve Türkleri ortak bir düşünceye ve hedefe yönettirse daha isabetli olacağını düşünüyorlar. Ancak kitleler (halk) üzerinde çok önemli etki yaratmaktadır ve stratejik olarak Türkiye’ye çok kazanç getirmektedir. Fahmi Huvaydi’ye göre TRT Arapça kanalı çok önemli bir zamanda gelmiştir.Bu da Arap alemi ve Türkiye’nin birbirini yeniden keşfetme zamanındadır.Dolayısıyla bu kanal bu keşfetme eylemini daha da pekiştirmek için yardım ederse çok önemli bir hizmet sunmuş olacaktır.¹⁷¹

TRT Arapça Haber Müdürü İzzettin Ahmet TRT Arapça kanalının ortaya çıkmasını şöyle değerlendirmektedir: Bu kanal devletin önceden planlamış bir kanalıdır, amacı ise Arap dünyasıyla yeniden iletişime geçilmesi ve önceden Arap dünyasıyla kalan problemlerin düzeltilmesi ve daha güçlü ilişkiler kurmak için bir zemin hazırlanmasıdır. TRT Arapça Arap dünyasında büyük ilgiyle karşılanmaktadır; hem halk tarafından hem de elit kesim tarafından, çünkü Türkiye’yle tarihi bağlar bulunmaktadır. TRT Arapça, Arap dünyasında büyük ilgi gösteren Türk dizilerinin daha fazla yayılması için hem desteklemekte hem de

[D8%A7%D8%B7%D9%82%D8%A9%D8%A8%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A8%D9%8A%D8%A9](#), (Erişim Tarihi 09.01.2016).

¹⁷¹ A.g.y.

tamamlayıcı bir rol oynamaktadır. Ayrıca Türkiye'nin tanınması sadece dizilerle değil, haberle, belgele ve bütün medya araçlarıyla olması daha isabetli olabilecektir. TRT Arapça Türkiye'nin Arap dünyasıyla ilişkilerini güçlendirmek amacıyla, büyük katkıda bulunmaktadır. Geçmişte birçok mesele yanlış sunulmuştur, şimdi daha doğru sunulmakta ve açıklanmaktadır. Ayrıca önceden elde edilmiş kazançlar da ibraz edilmektedir. TRT Arapça gelecek dönemde Arap ve Türkiye ilişkilerinde çok kilit bir rol oynamaktadır. Türkiye'de yaşanan gelişmeler ve ilerlemeleri Arap dünyasına ulaştırmak, ayrıca Arap dünyasına yaşanan gelişmeleri Türkiye'ye aktarmak gibi bir rol. Bu köprüyü en iyi şekilde inşa edebilecek araç TRT Arapça kanalıdır.¹⁷²

TRT Arapça yumuşak gücün araçları açısından da farklı bir rol üstlenebilir. Arap alemindeki yasaklı ve başka mecralarda sesini duyurma olanağından mahrum bırakılmış sanatçılar, akademisyenler, siyasetçiler ve aydınların bu kanala konuk olarak davet edilmesi de çok önemli bir kitleyi kazanmak demektir. Örneğin Fas'ın en popüler İslami cemaatine mensup bir sanatçıya yönetim tarafından konser verilmesi yasaklanmıştır. TRT Arapça bu sanatçıyı davet ederek hem Arap dünyasında geniş bir kitleyi kazanmıştır, hem de daha önemlisi bu cemaatin görüşlerinin Türkiye hükümeti tarafından desteklenmiştir. Bu tutum cemaatin sadece Fas'taki mensuplarını değil cemaatin bütün dünyada Türkiye'nin hükümeti desteklendiğinin beyan edilmesi demektir.

TRT Arapça 350 milyon kişiye hitap etmektedir. Hem değişik seviyelerden hem de değişik yaş gruplarına hitap etmektedir. Kanalın her yaştan kitlelere hitap edecek programları hazırlanmıştır; gençlik, çocuk, kadın, siyasi, drama, sağlık, ekonomi, spor, kültür sanat, din-ahlak müzik, haber, belgesel ve eğlence. Böyle zengin bir içerikle hazırlanmasıyla çok büyük bir kitleyi yakalamış olabilir.¹⁷³ Yapılan bu kültürel ihraç önemli kitleler için Türkiye'yi cazibe merkez haline

¹⁷² Ahmet İzzetin, *TRT Arapça Haber Müdürü*, 01.02.2016'de gerçekleşen röportaj.

¹⁷³ TRT, *Kurumsal*, www.trt.net.tr/Kurumsal/TelevizyonTanitim.aspx, (Erişim Tarihi 09.01.2016).

getirmektedir, bununla beraber Türkiye'nin siyasi görüşleri renkli bir yelpazede sunulmaktadır.¹⁷⁴

Özetlenecek olursa: TRT Arapça Türkiye'nin dış politikasında kilit bir rol oynamaktadır. Halklar üzerinde olumlu etkiler yaratsa da, yöneticiler üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir. Bu nedenle hem hassas davranılmalı hem de Arap dünyasının bakışından düşünülerek kanalın politikasının belirlenmesi gerekmektedir. Aksi takdirde ters sonuçlar da ortaya çıkabilir. Fakat şimdiye kadar TRT Arapça kanalının belli seviyelerde başarılı olduğu gözlenmektedir. Hem Türkiye hakkında haberdarolabilmek için TRT Arapça bir referans olmuştur hem de genel kitleler üzerinde sunduğu programlar ve diziler sayesinde Türkiye kaliteli bir marka oldu ve ülke olarak çok cazip bir yer haline gelmiştir.

2.6. Yunus Emre Enstitüsü

Yunus Emre Enstitüsü 5 Mayıs 2007'de kurulmuştur, ancak yurt dışındaki faaliyetleri 2009 yılında başlamıştır. Şimdiye kadar dünyada 30'dan fazla ülke ve 40'ı aşkın kültür merkezi bulunmaktadır. Bu merkezlerin temel amacı Türkçeyi öğretmek ve Türkiye'nin kültürünü tanıtmaktır, ayrıca vizyon olarak da dünyaya Türkiye'yi hem yakından hem de doğru kaynaklardan tanıtmaktır. YEE üstlendiği misyon ise Türkiye'nin dilini, kültürünü, mirasını ve sanatını tanıtmak, farklı ülkelerle dostluğu geliştirmek, kültürel değişimleri gerçekleştirmek ve Türkçe eğitimi isteyenlere dil eğitimi hizmet vermektir. Kuzey Afrika'da Cezayir, Fas, Sudan ve Mısır'da merkezleri bulunmaktadır.

Bu ülkelerde değişik faaliyetler yapılmaktadır. 2013 yılında Mısır'da düzenlenen 44. Uluslararası Kahire Kitap Fuarı'na Kahire'de bulunan Yunus Emre Kültür merkezi de katılmıştır. Ahmet Karahisari'nin¹⁷⁵ hattıyla yazılmış Kur'an-ı

¹⁷⁴ Cenk Demirkıran, *Türk-Arap İlişkileri Bağlamında Türkiye'nin Yabancı Dilde İlk Uluslararası Kamu Televizyonu: Trt Et Türkiye (Trt Arapça)*, E-Journal of New World Sciences Academy, 2011, Volume: 6, Number: 3, Article Number: 4C0101, ss. 424-432.

¹⁷⁵ Osmanlı İmparatorluğunda En Önemli Hatatlardan Biri.

Kerim nüshası, ebru, kutsal emanetler, tezhip, minyatür, hat ve karagözle ilgili eserler sergilenmiştir. Paralel olarak ebru sergisi ve konser düzenlenmiştir.¹⁷⁶ İskenderiye’de bulunan Yunus Emre Kültür Merkezi İskenderiye Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde işbirliğiyle “Mısır’da Türk İzleri” adlı bir konferans düzenledi. Bu Konferans’ta Türkiye’den katılan Tarih hocası Doç. Dr. Sabahattin Şimşir, Mısır’da Türk varlığı çok önemli izler bıraktığını ifade etmiştir. Bu izleri hem toplum üzerinde hem de idari yapısı üzerinde derin etki bırakmıştır.¹⁷⁷ Görüldüğü gibi Mısır’da bulunan YEKM Türkiye’yle ortak tarih ve kültür değerlerini ortaya koyarak Türkiye’nin kültürünü tanıtmaktadır. Bu da Mısır halkı tarafından ilgiyle karşılanmaktadır.

YEKM Cezayir’de 2014 yılı Aralık ayında "Cezayir Günlük Yaşamında Osmanlı Motifleri" sergisi gerçekleştirmiştir. Sergi kapsamında 16. yüzyıldan bugüne kadar uzanan ahşap, dokuma işlerin, metal ve görselleri Arapça ve Türkçe izahlarıyla ziyaretçilere sunulmuştur. Ayrıca Cezayir’de sıkça görülen Selvi, tavus kuşu, lale, gül, gibi motiflere Cezayirli sanat tarihi Uzmanı Dr. Tayene Cherifa tarafından bahsedilmiştir.¹⁷⁸ Bunun dışında Cezayir 2 Üniversitesi Türk dili ve edebiyatı bölümü açılacaktır, bunu gerçekleştirmek için YEKM doğrudan destek vermektedir ve gerekli lojistik ve insan kaynakları (öğretim elemanları ve kitaplar) sağlayacaktır.¹⁷⁹

Fas’ta bulunan YEKM, 16-18 Aralık 2014’te V. Muhammed Üniversitesinde düzenlenen “Kitap Fuarı’nda” Osmanlı Türkçesi kitapları sergilemiştir.¹⁸⁰ Buda Fas

¹⁷⁶ YEE, *Yunus Emre Uluslararası Kahire Kitap Fuarında*, 14.12.2013, <http://www.yee.org.tr/tr/genelhaberler/yunus-emre-uluslararasi-kahire-kitap-fuarinda> 665, (Erişim Tarihi 14.01.2016).

¹⁷⁷ YEE, *Mısır’da Türk İzleri Konferansı*, 28.01.2014, <http://www.yee.org.tr/tr/genelhaberler/misir-da-turk-izleri-konferansi> 624, (Erişim Tarihi 14.01.2016).

¹⁷⁸ YEE, *Cezayir’de Osmanlı Motifleri Sergisi ve Konferansı*, 16.12.2014, <http://www.yee.org.tr/tr/genelhaberler/cezayir-de-osmanli-motifleri-sergisi-ve-konferansi> 316, (Erişim Tarihi 14.01.2016).

¹⁷⁹ YEE, *Cezayir’de Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümü Açılıyor*, 24.05.2014, <http://www.yee.org.tr/tr/genelhaberler/cezayir-de-turk-dili-ve-edebiyati-bolumu-aciliyor> 514, (Erişim Tarihi 14.01.2016).

¹⁸⁰ YEE, *Osmanlı Türkçesi Eserler Rabat’ta Sergilendi*, 18.12.2014, <http://www.yee.org.tr/tr/genelhaberler/osmanli-turkcesi-eserler-rabat-ta-sergilendi> 313, (Erişim Tarihi 14.01.2016).

halkının Türkiye tarihiyle buluşma fırsatı yaratmıştır. Aynı Üniversite’de Türkçe eğitimi de verilmektedir.³⁰ Nisan 2015’te Yunus Emre Enstitüsü Rabat’ta bulunan Türk Kültür Merkezi, Mevlevî Ayini düzenlemiştir.¹⁸¹ Bu da ilk defa Fas halkının Mevlevilik kültürüyle tanışma fırsatını yaratmıştır. Sudan’da geçen senede bir kültür merkezi açılmıştır. TİKA’yla işbirliği yaparak hat ve ebru sanatını göstermek için, Sudan’ın başkenti Hartum’da bir sergi düzenlemiştir.¹⁸²

YEKM faaliyetleri incelendiğinde görülecektir ki Kuzey Afrika’da az bulunmakta, üstelik Doğu Afrika’da hiç bulunmamaktadır. Vakıf yeni kurulduğu için o bölgelere daha ulaşmamaktadır, ama hızla yayılmaya çalışan Yunus Emre Vakfı, yakın zamanda o bölgelere de ulaşmayı amaçlamakta, ayrıca Kuzey Afrika’da yapılan çalışmaları da olumlu karışlanmaktadır. Kültürel diplomasi görevi üstlenen Yunus Emre Vakfının TİKA ve YTB gibi kurumlarla beraber yürüdüğü gözlenmektedir. YEE halk ve yöneticilerle daha sıcak bir ilişki kurduğu için, diğer kurumlar faaliyetler yapmak istediğinde onlar için zemin hazırlamaktadır. YEE’nin faaliyetleri daha çok ortak tarih ve ortak değerler üzerinde odaklanmaktadır, bu nedenle hem halk hem de yöneticiler üzerinde doğrudan etkide bulunmaktadır. Bu da yumuşak güç politikası çerçevesinde çok başarılı bir adım atılmış demektir.

¹⁸¹ YEE, *Mevlevi Kültürü ve Musikisi Fas Halkıyla Buluştu*, 20.05.2015, http://www.yee.org.tr/tr/genelhaberler/mevlevi-kulturu-ve-musikisi-fas-halkiyla-bulustu_273, (Erişim Tarihi 14.01.2016).

¹⁸² YEE, *Sudan Hartum’da Hat ve Ebru Sergisi Düzenlendi*, 16.03.2015, <http://www.milliyet.com.tr/sudan-hartum-da-hat-ve-ebru-sergisi-ankara-yerelhaber-675435/>, (Erişim Tarihi 14.01.2016).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN KUZEY VE DOĞU AFRİKA BÖLGESİ İLE İLİŞKİLERİ VE DEVLET DIŞI AKTÖRLERİN YUMUŞAK GÜÇ ARAÇLARI

Devlet dışı aktörler Türkiye’nin Kuzey ve Doğu Afrika’yla ilişkilerinin geliştirilmesi için hayati bir önem taşır. Sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda beklenmeyen bir dost ilişkiler ağı ortaya çıkmıştır. Gönül kazanma üzerine inşa edilen çalışmalar Türkiye’nin olumlu imajını, hedef kitlelerin gönüllerine yerleşmiştir. 1990’larda devletin ilgilenmediği ya da önemsemediği bölgeler, sivil toplum kuruluşlarının ilgisine mazhar olmuştur. Böylece sivil toplum kuruluşları Kuzey ve Doğu Afrika’da, devlet için önemli bir zemin hazırlamıştır.

Özel sektör iki ayrı kategoride sınıflandırılabilir: Birincisi, medyadır. Medya bu dönemde çok önemli bir rol üstlenmektedir fakat yarattığı etki geçicidir ve uzun zaman boyunca devam edemeyebilir. İkincisi ise çokuluslu şirketlerdir. Bu şirketler, bölgeyle ilişkileri sürdürebilmek için can damarlarını tutan aktörlerdir. Özel sektör gerçekleştirdiği projeler sayesinde bir taraftan hedef kitlenin üzerinde Türkiye’nin kalıcı izlerini bırakırken, diğer taraftan ise sivil toplum kuruluşlarını finans etmektedirler. Böylelikle devlet dışı aktörlerin yumuşak güç politikasının gerçekleşmesi için ne kadar önemli olduğu belirgin bir şekilde gözlenmektedir.

1. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI (STK)

Sivil toplum kuruluşlarının yumuşak güç politikasında en önemli aktör olduğu gözlenmektedir. Çünkü devlet daha çok siyasi yada maddi çıkar esasına göre hareket etmekte, özel sektör ise tamamen maddi çıkar üzerinde hareket etmektedir, ancak sivil toplum örgütleri tamamen insani değerlere göre hareket etmektedir. Bu nedenle maddi ya da siyasi çıkarlara bakmaksızın çalışmalar yapmaktadırlar. Gönüllülük esasına göre yapılan çalışmalar engel tanımaz, Amerika ve Afrika

kıtasında ayrımcılık yapmaz, bu nedenle her zaman diğer aktörlerden daha başarılı ve daha erken çalışmalar yapmıştır.

1.1. Kızılay

Kızılay Derneği 11 Haziran 1868 tarihinde "Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti" adı altında kurulmuştur, zamanla farklı isimler alarak, 1947 yılında ismini Kızılayolarak değiştirmiştir. Kızılay'ın amacı, her yerde, insanlar arasında ayırım yapmaksızın insanların acısını önlemeye veya azaltmaya çalışmak, insanların hayatlarını korumak, doğal felaketler olduğu zamanda dayanışma ve işbirliği sağlamaktadır.¹⁸³ Kızılay hem yurt içinde hem de yurt dışında faaliyetler göstermektedir.

Son yıllarda Kızılay Afrika kıtasıyla da ilgilenmeyi başlamıştır. Özellikle Doğu Afrika'da aşırı yoksulluk yüzünden Kızılay o bölgede farklı faaliyetler yürütmektedir. LC Waikiki firmasının yaptığı bağış sayesinde Kızılay bağışları Kenya'daki yetim çocuklara ulaştırmıştır. Bu kapsamda 21.000 parça kırtasiye malzemesi, giyim, yatak, battaniye ve benzeri yardım malzemeleri, Garisse kentinde bulunan Najah Yetimhanesi çocuklarına verilmiştir. Yetimhanenin tadilatı yapılarak, yetimhanenin okul masaları, bilgisayarları satın alınmıştır, ayrıca yetimhaneye bir aylık gerekli malzemeler sağlanarak yetkililere teslim edilmiştir.¹⁸⁴ 2015 yılında kesilen kurbanlardan birçok Doğu Afrika ülkesi faydalanmıştır.¹⁸⁵

Doğu Afrika'da bulunan Somali Kızılay'dan ciddi yardımlar almaktadır. 11 Ağustos 2011'de Mogadişu kentinde Türk Kızılay'ı Somali Delegasyon Başkanlığı kurulmuştur. Kızılay farklı kurumlarla iş birliği yaparak "Afrika Açlık Çekiyor Türk Kızılay'ı Yardım Eli Uzatıyor" sloganıyla bir kampanya başlatmıştır. Yapılan kampanya sayesinde 3000 donanımlı çadır kurulmuştur. Buda demektir ki yaklaşık

¹⁸³ Türk Kızılay, *Tarihçemiz*, <https://www.kizilay.org.tr>, (Erişim Tarihi 16.01.2016).

¹⁸⁴ Türk Kızılay, *Türk Kızılayı'nın Merhamet Eli Kenya'ya Uzandı*, 04.08.2015, <https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/2198> (Erişim Tarihi 16.01.2016).

¹⁸⁵ Türk Kızılay, *Türk Kızılayı'nın Kurban Bereketi Ortadoğu ve Afrika'da Yaşandı*, 26.09.2015, <https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/2260>, (Erişim Tarihi 16.01.2016).

25.000 kişi bu hizmetten faydalanmıştır. Su ve sanitasyon alanında 2 su kuyusu ve 10 adet 5 tonluk su tankı yapılmıştır, su eşmeleri en önemli yerlere bağlanmıştır.Eğitim kapsamında Cezire Hayat adır Kentinde bulunan 4 tane derslikteki öğrencilerin ihtiyaçları Kızılay tarafından karşılanmakta, ayrıca halkın daha bilinçli olması amacıyla Kızılay farklı yerlerde levhalar yerleşip önemli uyarı bilgileri yazılmıştır.Sosyal alanlarda Kızılay halkların şikayetlerini dinlemekte ve yardımcı olmaktadır. Hilal-i Ahmer ocuk Parkı inşa edilmiştir, kurban bayramında ise kömür ve gıda dağıtılmaktadır. Yemek ve gıda yardımı çerçevesinde,26 Kasım 2011-15 Nisan 2015 tarihleri arasında yaklaşık 10.272.232 adet ekmek üretilmiş ve ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmıştır.9 Haziran 2012-15 Nisan 2015 tarihleri arasında 9.881.275 kişiye sıcak yemek ulaştırılmıştır, Somali'ye 8 Ağustos 2011-16 Eylül 2014 tarihleri arasında 18 sevkiyat yapılarak 44.356 ton yardım malzemesi sevk edilmiştir. 2011'de 6.620 kurbanlık hayvan kesilmiş, elde edilen 178 ton et 35.500 aileye ulaştırılmıştır. Bunun dışında Türk Kızılay'ı farklı kurumlarla işbirliği yaparak çeşitli ve farklı alanlarda projeler yürütmektedir.¹⁸⁶

Türk Kızılay'ınınDoğu Afrika'da ve zellikleSomali'deyaptığı çalışmalar büyük başarı sağlamıştır. Yapılan alışmalar sayesinde önemli takdirler almıştır. Somali Federal Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Hassan SheikhMohamud tarafından Kızılay'a "stn Hizmet Beratı" verildi. Bu Berat, ilk defa bir Türk kuruluşuna verilmiş oldu. Somali Cumhurbaşkanı,"KızılaySomali'de büyük işler yapmıştır ve bütün zorluklara rağmen kendi faaliyetlerine devam etmiştir, bu nedenle bu beratı hak ederek almıştır,"¹⁸⁷ demiştir. Ardından Somali hükümeti tarafından Kızılay'a "Takdir Belgesi" verilmiştir.¹⁸⁸ Yapılan alışmalar sayesinde artık Mogadişu sokaklarında beyaz renkli birisi görününce hemen Türk olduğunu zannedilmektedir.¹⁸⁹ Her ne kadar yakın zamanda Afrika ülkelerinden geri dönüş olmasa bile uzun vadeli ciddi etkisi olacaktır.Yapılan bütün yardımlar hiçbir zaman

¹⁸⁶ Türk Kızılay, *Ekim 2015 Somali İnsani Yardım Operasyonu*, Türk Kızılay, Ankara, 2015, ss. 2-18.

¹⁸⁷ Türk Kızılay, *Somali'den Türk Kızılayı'na stn Hizmet Beratı*, 16.04.2014, <https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/1254>, (Erişim Tarihi 16.01.2016).

¹⁸⁸ Türk Kızılay, *Somali'den Türk Kızılayı'na Bir Takdir Belgesi*, 17.07.2014, <https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/1474>, (Erişim Tarihi 16.01.2016).

¹⁸⁹ Halil İbrahim Alegz, *Uluslararası ilişkilerde İnsani Diplomasinin Rolü: Türkiye-Somali rneği*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf niversitesi, 2013, s. 99.

unutulmayacak ve Türkiye'nin izleri dış politikasına önemli katkılar sunacaktır, ancak Afrika'da yapılan yardımları farklı ülkeler ve halkları da etkilemektedir. Somali'de yapılan yardımlar bütün dünya ülkeleri ve halkları tarafından büyük takdirle karşılanmaktadır. Bu da Türkiye'nin dış politikasına büyük bir kazançtır.

1.2. Kimse Yok Mu Derneği (KYM)

Kimse Yok Mu Derneği 3 Ocak 2002'de kurulmuştur. Türkiye'de 30 şubesi bulunmaktadır. Dünyada yaklaşık 200.000 gönüllüsü vardır. Ayrıca dernek tarafından 100 ülkede yardım yapılmaktadır. Derneğin çalışma alanları ise sağlık hizmetleri, eğitim yardımları, insani yardımlar, afet yardımları, kalıcı yardımlar, temiz su, yetim ve korumaya muhtaç çocuklara yardım faaliyetleri olarak gösterilmektedir. Think-tank kuruluşu Global Geneva, tarafından yapılan çalışma sonucunda KYM derneği Dünyanın en iyi 100 sivil toplum kuruluşu arasında yer almıştır. Ayrıca Türkiye'de bu seviyedeki ilk ve tek STK olmuştur. KYM Derneği Kuzey ve özellikle Doğu Afrika ülkelerinde ciddi çalışmalar yürütmektedir.¹⁹⁰

Kimse Yok Mu Derneği daha çok kalıcı çözümler üretmeye çalışmaktadır. Bu çerçevede Sudan'da 3 Aralık 2014 yılında, "Gölgede Açan Çiçekleri" isimli yetimhane açılmıştır. 60 kişilik kapasitesi olan yetimhane hem barınma hem de eğitim yuvası olarak kullanılmaktadır.¹⁹¹ Sağlık alanında Kuzey Afrika'da bulunan Sudan'da 2008'den 2014 sonuna kadar yaklaşık 22.626 katarakt¹⁹² ameliyatı yapılmıştır.¹⁹³

¹⁹⁰ KYM, *Kurumsal*, <http://www.kimseyokmu.org.tr/>, (Erişim Tarihi 16.01.2016).

¹⁹¹ KYM, *Gölgede Açan Nilüfer Çiçekleri Yetimhanesi*, Yetim Projeleri.

¹⁹² Katarakt: Göz Bebeğinin Arkasında Bulunan ve Görmeyi Sağlayan Doğal Göz Merceğinin Saydamlığını Kaybederek Matlaşmasıdır.

¹⁹³ KYM, *Katarakt*, 2014 Raporu.

Temiz suyun teminikapsamında birkaç Kuzey ve Doğu ülkelerinde su kuyuları açılmıştır, aşağıdaki tablo 2014'e kadar kaç su kuyusunun açıldığını göstermektedir.¹⁹⁴

Tablo 8: KYM 2014'a kadar Kuzey ve Doğu Afrika'yı Açılan Su Kuyu Sayısı

Ülke	Su Kuyusu Sayısı
Sudan	113
Kenya	66
Somali	42
Uganda	5
Toplam	226

Kaynak: KYM Derneği 2014 Raporu

Görüldüğü gibi KYM Derneği faaliyetleri daha çok Doğu Afrika ülkelerinde yoğunlaşmaktadır. Ayrıca kalıcı projeler üretmektedir. Bu bölgelerde açılan su kuyularından yaklaşık 1 milyon kişi faydalanmaktadır.

Yetimlere destek alanında ciddi faaliyetler gösteren KYM Derneği Kuzey ve Doğu Afrika'da binlerce yetimle ilgilenmektedir. Aşağıdaki tablo bu iki bölgede KYM Derneğinin ilgilendiği yetimlerin sayısını göstermektedir.

¹⁹⁴ KYM, 2014'a kadar Kuzey ve Doğu Afrika'yı Açılan Su Kuyu Sayısı, Temiz Su Raporu.

Tablo 9: KYMKuzey ve Doğu Afrika'dakiYetimler Sayısı¹⁹⁵

Ülke	Yetim Sayısı
Etiyopya	1234
Fas	100
Sudan	14.067
Kenya	378
Mısır	334
Somali	4941
Tanzanya	409
Uganda	890
Toplam	22.353

Kaynak: KYM Derneği 2014 Raporu

Tabloda da görüldüğü gibi KYM Derneği Kuzey ve Doğu Afrika'da 22.506 yetimle ilgilenmiş yada ilgilenmektedir. Bazı ülkelere doğrudan yetimlerle ilgilenirken, bazılarında ise farklı dönemlerde yardımda bulunulmuştur. Derneğin hitap ettiği kitle hem ülke sayısı açısından hem de yetim sayısı açısından çok geniştir. Bu nedenle KYM Derneği bu bölgelerde bir sivil toplum olarak ciddi etki yaratmaktadır.

KYM,Haziran 2011 yılında Darfur kentinde 100.000dolar değerinde bir tıp merkezi açmıştır.Açılan hastanede ağız ve dış, çocuk, kadın doğum, dahiliye ve göz branşları bulunmaktadır.¹⁹⁶Yapılan hastane Darfur'da sağlık alanında önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Kenya'da 2011 yılında Ramazan ayında 388.885 liralıkgıda yardımı gerçekleşmiştir. Ardından kurban bayramında 969.000 lira değerinde kurban kesilmiştir. Kesilen kurbanlar yaklaşık 26.000 aileye ulaştırılmıştır.¹⁹⁷ 2011 yılında Somali'de yaşanan kuraklık nedeniyle ülke içinde ciddi açlık ve problemler

¹⁹⁵ KYM, *Yetimler Sayısı, Ülkelere Göre Raporu*.

¹⁹⁶ KYM, *Siyahlar ve Yetimler Ülkesi Sudan, Ülke Analiz Raporu*.

¹⁹⁷ KYM, *Afrika Parlayan Yıldızı Kenya, Ülke Analiz Raporu*.

yaşanmıştır. KYM Derneği farklı alanlarda yatırım yaparak Somali'ye 2014 yılına kadar 58.242.810 lira yardımda bulunmuştur.¹⁹⁸

KYM Derneğinin Kuzey ve Doğu Afrika'da son yıllarda yaptığı yardım faaliyetleri, hangi ülkelerde yoğun çalıştıkları ve ne kadar para harcadıkları aşağıdaki tabloda daha net görülebilir:

Tablo 10: KYM Kuzey ve Doğu Afrika'yı Yapılan Harcamalar¹⁹⁹

Ülke	Harcamalar (TL)
Kenya	8.509.803
Sudan	18.175.244
Somali	58.242.810
Toplam	84.927857

Kaynak: KYM Derneği

Yapılan yardımlar gıda, kalıcı yardımlar, su kuyusu, sağlık, eğitim, ev eşyası, faaliyet, katarakt tedavisi, kurban, bina yapımı, ev ihtiyacı, yetimlere yardım, giyim ve çadır gibi alanları kapsamaktadır. KYM Derneği bu bölgede yapılan yardımlar hem çeşitlidir, hem de büyük harcamalar yapılmaktadır.

Kenya'da bir yardım kutusu bir eve götürülürken herkes şaşıra şaşıra bakıyordu ve herkesin içinden şöyle geçmekteydi: "bu Türk gerçekten bize yardım edecek mi?" Bu yardımın sonucunda evin sahibi böyle bir ifadeyi dile getirdi: "Bu eve ilk defa beyaz adam girdi, gerçekten siz farklısınız." Bu demektir ki ilk defa o topraklarda "beyaz adam" tarafından yapılan gerçek yardımlar Türk eliyle yapılmıştır. Türk algısının her zaman o bölgede saygın bir yeri olacaktır. Somali'de yapılan yardımlar sonucunda Somali Başbakanı Abdulveli Muhammed Ali KYM Derneğine ve Türk STK'larına çok teşekkür etmiştir, ayrıca Türkiye'de bulunan

¹⁹⁸ KYM, *Somali Faaliyet*, Eylül 2014 Raporu.

¹⁹⁹ KYM, *Kuzey ve Doğu Afrika'yı Yapılan Harcamalar*, Ülke Analiz Raporu.

Somalili öğrencilerin eğitim masraflarını KYM Derneği üstelendiği için çok teşekkür etmiştir.Bütün bu çalışmalar sonucunda Türkiye hakkında çok olumlu bir imaj oluşmaktadır.

1.3. İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH)

İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH), insani yardım yapmak amacıyla 1992 yılında kurulan bir sivil toplum örgütüdür. Yapılan çalışmaları 1995'te kurumsal hale gelmiştir ve kısa bir zaman sonra 5 kıtada 135 ülkeye yardım yapılmaya başlanmıştır. Böylece Türkiye ile dünya arasında insani bir köprü inşa edilmiştir. İHH önceliği savaş etkisi altında kalan bölgeler, afet yerleri ve yoksul ülkeler olarak belirlemektedir. İHH'nin amaçları ihtiyaç sahip olan ve haksızlığa uğrayan tüm insanlara insani yardımı ulaştırmak, insan haklarının ihlal edilmemesi için gerekli çalışmalar yapmak. İHH birçok uluslararası kuruma üyedir. Bunlardan biri; Birleşmiş Milletler ekonomik ve sosyal konseyinde danışman statüsünde üyelik, İslam İşbirliği Teşkilatı danışmanlık statüsü ve İslam dünyası STK'lar Birliği üyeliği, ayrıca 2007 yılında TBMM Üstün Hizmet Ödülü hak kazanmıştır. İHH Afrika'ya ilk giden Türk sivil toplumdur. İHH acil yardım, sosyal yardımlar, eğitim yardımları,kültürel yardımlar ve sağlık yardımları alanlarında çalışmaktadır.²⁰⁰

Kuzey Afrika pek STK kuruluşlarından yardım almamaktadır, bu nedenle İHH'nin o bölgede yapılan faaliyetleri hem az hem daha çok geçicidir. Libya'da devrimden hemen sonra 23 Şubat 2011 yılında İHH gitmiştir ve 27,000euro yardım dağıtmıştır. Libya'ya 10 konteyner tıbbi malzeme gönderilmiştir, gönderilen malzeme 1.068.00lira tutmuştur. Türkiye'ye 321 yaralı Libya'dan getirilerek tedavisi yapılmıştır.Libya'da bulunan Bingazi hastanesine Türk doktorlar gönderilmiştir.Sonradan5.3 milyon liralık bir yardım gönderilmiştir, bu yardımın içinde 2 milyon eurodeğerindeki mobil bir hastane bulunmaktadır.Bu dönemde her gün 7000 kışlık sıcak yemek verilmiştir. 2015 Ramazan ayında 2000 aileye yardımda

²⁰⁰ İHH,Kurumsal, <http://www.ihh.org.tr/>, (Erişim Tarihi 30.01.2016).

bulunulmuştur.Ayrıca hasta insanlara ilaç dağıtılmıştır.Bugüne kadar İHH'nin Libya'ya yapılan yardımları 7.237.000 lira ulaşmıştır.Yapılan çalışmalar sonucunda Libya Ulusal Geçiş Konseyi İHH vakfına teşekkür belgesi vermiştir.²⁰¹

İHH insani yardım çalışmalarından daha çok hukuk alanında çalışmalar yapmaktadır.Yumuşak gücün etkili olabilmesi için ahlak ve insani değerleri savunmak gerekir. İHH bu çerçevede farklı devletlerde bulunan aşırı hukuksuzluk ve baskı rejimlerine karşı çıkmaktadır.Örnek olarak İHH, Mısır askeri darbesinden sonra ortaya çıkan hukuksuzluğu, Mısır'a gidip oradaki ihlalleriraporlaştırmıştır, ayrıca Türkiye'de birçok yerde protesto yapıp darbeyi kınamıştır.Üstelik şimdiye kadar Mısır hakkında onlarca çalıştay düzenlenip Mısır'da vuku bulan ihlaller anlatılmaktadır.²⁰² Her ne kadar İHH'nin Mısır'daki mevcut yönetimle ilişkileri daha kötüleşse de, Mısır halkı açısından önemli bir kısım da kazanılmaktadır.Birçok Mısırlı iş adamı bu çalışmalar sayesinde kendi iş yerini Türkiye'ye taşımıştır. Ayrıca İHH tarafından yapılan hukuki çalışmalar sayesinde farklı ülkelerde özellikle halk tarafından takdirle karşılanmaktadır. İHH vakfının hukuki çalışmalar başlatması STK'lar açısından önemli bir gelişmedir.

Sudan İHH'dan en çok yardım alan ülkelerden biridir. Barınma projesi çerçevesinde Darfur göçmen kamplarda 148 ev inşa edilmiştir.Duhhina Mahallesinde Seyyid Hasan Hüsameddin Uşaki Camii ve Medresesi inşa edilmiştir. Acil yardımlar kapsamında 2013 yılında Sudan'da meydana gelen felaket üzerine İHH müdahale ederek 580 aileye gıda ve et dağıtımı yapmıştır. Kalkınma projeleri çerçevesinde Sudan'daki bulunan çiftçi aileler desteklemektedir. Eğitim alanında 8 sınıflık, 600 öğrenci kapasiteli Sümer Günay adlı okul inşa edilmiştir. 2010 yılında kurban mevsiminde 700 kurban kesilerek Darfur eyaletinde et dağıtımı yapılmıştır.Sağlık alanında 2014 yılında Sudan'da 34.694 kişiden fazla katarakt ameliyatı

²⁰¹ İHH, *Libya Yardım Raporu*, Email Üzerinde Alınmıştır.

²⁰² İHH, *Mısır*, 04.02.2016, <http://www.ihh.org.tr/TR/main/region/misir/40/&page=39>, (Erişim Tarihi 06.02.2016).

gerçekleştirilmiştir. Yapılan ameliyatlar Sudan Sağlık Bakanı TabitaBotrosShokai büyük takdirle karşılanarak İHH'ya teşekkür etmiştir.²⁰³

Cibuti'de 2015 yılında İHH Türkiye büyükelçiliğiyle beraber Senkal Köyüne 300 adet canlı hayvan yardımında bulunmuş, köy halkı yardım heyetini Türk bayraklarıyla karşılamıştır. 2013 yılında yoksul mahallerde 350 kurban keserek et dağıtımı yapılmıştır. Türkiye büyükelçiliği faaliyetlere bizzat katılarak yardım paketleri dağıtmıştır. Halk tarafından Türkiye büyük takdirle karşılanarak teşekkürlerini iletmıştır. İHH düzenli olarak Cibuti'de 100 yetime nakdi destek sağlamaktadır.²⁰⁴ Eritre'de 2007 yılında 5500 aileye gıda yardım paketleri dağıtılmıştır, ayrıca 300 yetime elbise ve kırtasiye malzemesi yardımında bulunulmuştur. Üstelik her sene İHH tarafından Ramazan ayında yoksul bölgelerde gıda yardımı yapılmaktadır. Halk tarafından bu yardımlar büyük sevinçle karşılanmaktadır.²⁰⁵

İHH'nin Etiyopya'da, Doğu Afrika'da yoğun faaliyetler sergilemektedir. 2008 yılında 350 yetim ailesine önemli miktarlarla gıda yardımı yapılmıştır. 2010'da 700 aileye bir aylık yetecek kadar gıda yardımı yapılmıştır, su projesi kapsamında 2010 yılında kadar Etiyopya'da 102 su kuyusu açılmıştır. Eğitim alanında 2010 yılında Desi bölgesinde 720 kapasiteli bir okul açılmıştır, ayrıca 2014 yılında 1500 kapasiteli Barbaros Eğitim Merkezi açılmıştır. Açılış töreniyle beraber 200 çocuğa kırtasiye yardımı yapılmıştır, aynı zamanda kalkınmak amacıyla 20 kişiye nakış ve dikiş eğitimi verilmektedir. Sağlık alanda İHH TİKA'yla işbirliği yaparak 2010-2011 yıllarında 15.000 kişiye katarakt ameliyatı gerçekleştirmiş, yetim yardımı çerçevesinde 2014 yılına kadar 1500 yetim düzenli olarak desteklenmiştir.²⁰⁶

²⁰³ İHH, *Sudan*, 04.02.2016, <http://www.ihh.org.tr/TR/main/region/sudan/17/&page=52>, (Erişim Tarihi 06.02.2016).

²⁰⁴ İHH, *Cibuti*, 04.02.2016, <http://www.ihh.org.tr/TR/main/region/cibuti/22>, (Erişim Tarihi 06.02.2016).

²⁰⁵ İHH, *Eritre*, 04.02.2016, <http://www.ihh.org.tr/TR/main/region/eritre/25/&page=13>, (Erişim Tarihi 06.02.2016).

²⁰⁶ İHH, *Etiyopya*, 04.02.2016, <http://www.ihh.org.tr/TR/main/region/etiopya/26/&page=39>, (Erişim Tarihi 06.02.2016).

İHH'nin Doğu Afrika'da en çok ilgilendiği ülkelerden biri Somali'dir. Bu ülkede 2010 yılında bir camii ve 300 kapasiteli bir okul yapılmıştır, ayrıca kurban mevsiminde 2700 kurban kesilerek yoksul kişilere et dağıtılmıştır. 2014 yılına kadar 1100 su kuyusu açılmıştır. 2011'de Somali kamplarında 45.000 kişiye gıda malzemesi dağıtılmış, aynı yılda gemiyle 3000 tonluk gıda ve ilaç gönderilmiştir. Bu sevkiyat Türkiye'den Somali'ye ilk giden yardım gemisi sahip özelliği taşımıştır. 2012 yılında yangın sonucunda tamamen yok olan Camao köyü, İHH tarafından yeniden inşa edilmiştir. Üstelik 3134 yetimin bütün masrafları İHH tarafından üstlenilmektedir. 2012'de İHH Katar Kızılay'ıyla işbirliği yaparak tropikal hastalıklar merkezi açmıştır. Söz konusu merkez günde 70 kişiye tedavi sunmaktadır. 2013 yılında Mogadişu kentinde yetim kompleksi açılmıştır. Kompleks okul, yetimhane, camii, kuran kursu, klinik binalarını kapsamaktadır. 1500 öğrenci eğitim görecektir, ayrıca 200 kişi yetimhanede kalabilecektir. Ardından Somali'nin en büyük yetim barınma merkezi olan Anadolu eğitim merkezi açılmıştır; barınma, eğitim ve sağlık hizmeti verme özelliğine sahip olan merkezde 400 yetim yatılı olarak kalabilecektir. Açılış törenine Somali Cumhurbaşkanı Hasan Şeyh Mahmut, Türkiye'nin Mogadişu Büyükelçisi Kani Torun katılmıştır. Sağlık alanında 2014'te 1000'e yakın katarakt ameliyatı gerçekleştirilmiştir. Aynı yılda "Tarım Okulu Projesi" çerçevesinde İHH desteğiyle Somali'de ilk ziraat fakültesi açılarak Anadolu ismi verilmiştir.²⁰⁷

İHH Kenya'da 2008 yılında Garissa ve Isiolo şehirlerinde 350 hisse kurban kesilmiştir. 2009 yılında 1500 kişiye sağlık taraması yapılarak, tedavi olmaları sağlanmıştır. Bina yapımı çerçevesinde Nakuru şehrinde bir cami ve 4 sınıflık bir okul inşaatı yapılmıştır. 2012 yılında yoksul bölgelerde 9 su kuyusu açılmıştır, söz konusu su kuyulardan 36.000 kişi faydalanmaktadır.²⁰⁸ Uganda'da 2013 yılında 900 kişilik kapasitesi olan Aslan Çalık isimli cami İHH tarafından inşa edilmiştir. Sağlık alanında 5 farklı bölgede 500 Ugandalıya ücretsiz olarak katarakt ameliyatı

²⁰⁷İHH, *Somali*, 04.02.2016, <http://www.ihh.org.tr/TR/main/region/somali/16/&page=130>, (Erişim Tarihi 06.02.2016).

²⁰⁸İHH, *Kenya*, 04.02.2016, <http://www.ihh.org.tr/TR/main/region/kenya/33/&page=39>, (Erişim Tarihi 07.02.2016).

gerçekleştirilmiştir, aynı senede 84 kapasiteli bir yurt inşa edilmiştir. Ayrıca 2015 yılında Ferah isimli yetimhane açılmıştır.²⁰⁹ Tanzanya’da 2008 yılında Ramazan mevsiminde 50 aileye gıda yardımı yapılmıştır, eğitim alanında Tanzanyalı çocuklara 20.000 kitap temin edilmiştir, teslim törenine Tanzanya Eğitim Bakanı da katılmıştır. 2010 yılında Zanzibar’ın Mazauruimahallesinde 150 kapasitesi olan Faruk Aktaş adlı okul açılmıştır. 2011 yılına kadar Uganda’da 160 yetime sürekli olarak bakılmaktadır. Acil yardım çerçevesinde Tanzanya’da meydana gelen sel felaketi sonucunda İHH 670 aileye su ve gıda malzemeleri dağıtımını yapmıştır. Sağlık alanında 500 kişiye katarakt ameliyatı yapılmıştır. Ayrıca farklı bölgelerde 3 cami inşa edilmiştir, ikisi Türk ismiyle adlandırılmıştır.²¹⁰

İHH 2015 yılında Tunus’ta 100’e yakın yetime yardımda bulunmuştur. Ayrıca 100 yoksul aileye gıda ve et yardımı yapılmıştır. Kalkınma alanı çerçevesinde birkaç aileye dikiş makineleri ve koyun dağıtılmıştır. İHH İnsani Yardım Vakfı, Uluslararası Doktorlar Birliği’yle Tunus’ta farklı bölgelerde sağlık taramaları yapılmıştır, ihtiyaç sahiplerine ücretsiz ilaç verilmiştir. Tunus sınırında bulunan ihtiyaç sahibi 7000 kişiye sıcak yemek verilmiş, ayrıca 3000 kişiye günlük gıda dağıtımını yapılmıştır. Yapılan bu yardımlar sonucunda Tunus halkı gönülden teşekkür etmiş ayrıca Türkiye büyükelçisi İHH’ya teşekkür mektubu göndermiştir.²¹¹

İHH’nin Kuzey ve Doğu Afrika faaliyetleri 90’ların sonunda başlamıştır. İlk başlarda Ramazan yardımlarıyla ya da kurban eti dağıtmak gibi ufak yardımlarla işe koyulmuştur. İHH o bölgelere ilk geldiğinde Türkiye’nin pek çok ülkede büyükelçileri bulunmamaktaydı. O bölgelerin seçilmesi tamamen insani krizlerin oralarda çıkmasından kaynaklanıyordu. Yapılan çalışmalar tamamen yerel kurumlarla işbirliğine girilerek yapılmaktadır. Yerel halklar tarafından genel olarak olumlu ve hoşgörüyü karşılanmaktadır. Birçok çocuk 12-13 yaşına kadar gelmiş ve dünyayı hala görmemiştir. İHH’nin düzenlediği göz ameliyatları sayesinde dünyayı

²⁰⁹ İHH, *Uganda*, 04.02.2016, <http://www.ihh.org.tr/TR/main/region/uganda/53/&page=13>, (Erişim Tarihi 07.02.2016).

²¹⁰ İHH, *Tanzanya*, 31.07.2010, <http://www.ihh.org.tr/TR/main/region/tanzanya/50/&page=26>, (Erişim Tarihi 07.02.2016).

²¹¹ İHH, *Tunus*, 04.02.2016, <http://www.ihh.org.tr/TR/main/region/tunus/52/&page=13>, (Erişim Tarihi 07.02.2016).

ilk defa görmüşlerdir.Bu çocuklar yaşadıkları duyguyu hayatları boyunca unutmayacak ve her zaman kendilerini Türkiye'yi minnettar hissedeceklerdir.Sivil toplum kuruluşları Türkiye'nin o bölgelerle ilişkilerini güçlendirmektedir. Türkiye kendi halkından bağış toplayarak oradaki yoksul halklara ulaştırmaktadır.Böylece STK'lar iki halk arasında bir köprü kurmuştur. STK'lar o bölgelerde bir önderlik yapmaktadır.Bilinmeyen veya kimsenin önemsemediği problemleri gündeme getirip, çözümler üretmeye gayret etmektedirler. STK'lar Türkiye'nin Kuzey ve Doğu Afrika ilişkilerinde gelecekte çok farklı bir rol oynayacaktır. Küreselleşme döneminde STK'lar bir dönüşüm yaşayacaktır; hem çalışma alanları daha da genişleyecek hem de hitap edecekleri kitle daha geniş olacaktır.Eskiden STK'ların çevre gündemi diye bir gündemi yoktu ama şimdi artık çevre bir çalışma alanı haline gelmiştir ve birçok ülke STK'lardan ağaçlandırma projesi istemektedir.Önceden Türkiye'de bulunan ve hiç bilinmeyen STK'lardan, artık Afrika'nın derinliklerinden bile insanlar internet üzerinden yardım isteyebilmektedir.Bunun neticesinde gelecekte sorumluluk daha da artacaktır.²¹²

İHH'nin Kuzey ve özellikle Doğu Afrika'daki çalışmaları çok eskidir.Böylece zamanla hem iyi bir şekilde yerleşmiş hem de saygın bir konuma sahip olmuştur.Yapılan yardımlara bakıldığında hem farklı alanları kapsamaktadır, hem de Kuzey ve Doğu Afrika'yı, Cezayir ve Fas hariç, tamamen kapsamaktadır.Ayrıca yapılan birçok eser Türk ismiyle adlandırılmaktadır, bu da o bölgelere Türkiye'nin izini bırakmak demektir. Gelecek nesillerin Türkiye'yi çocukluktan beri tanıması demektir. Yapılan yardımlar hem halk hem de yöneticiler tarafından büyük takdir ve teşekkürle karşılanmaktadır. Her ne kadar bu teşekkürleri İHH'ya iletirse bile asıl takdir alan Türkiye'dir.Bu nedenle İHH'nin bir sivil toplum kuruluşu olarak Kuzey ve Doğu Afrika'daki faaliyetleri yumuşak güç politikaları çerçevesinde çok büyük bir katkıya sahiptir.

²¹² Serhat Orakçı , *İHH İnsan ve Sosyal Araştırmalar Merkezinde Afrika Uzmanı*, 30.01.2016'de gerçekleştirilen röportaj.

1.4. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK)

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu 1986’da kurulmuştur. 11 Eylül 2014’te “Türk özel sektörünün dış ekonomik ilişkilerini yürütme” görevini tamamıyla üstlenmiştir. DEİK’in amacı yurt içinde ve yurt dışında yatırım fırsatlarını araştırmak, Türkiye’nin ihracatını yükseltmek ve iş olanaklarını geliştirmektir. DEİK bünyesinde 130 iş konseyi, 1000’in üzerinde firma ve 2000’e yakın temsilci bulunmaktadır.

DEİK’in Doğu ve özellikle Kuzey Afrika’yla ilişkileri erken başlamıştır. Cezayir’le 1990 yılında iş konseyi kurulmuştur. Cezayir’den gelen doğal gaz ticaretinin dengelenmesi için ithalatı artırmaya çalışmaktadır. DEİK Cezayir’de sunulan ihale projeleri hakkında üyelerini bilgilendirmekte ve güncel bilgiler sunmaktadır. Cezayir’le serbest ticaret anlaşmasının gerçekleşmesi için görüşmeler devam etmektedir.²¹³ DEİK’in Cezayir’le yaptığı çalışmaların Türkiye’nin Cezayir’deki varlığına çok büyük katkısı bulunmaktadır. Bu nedenle dış politikada çok önemli bir etkisi vardır.

Fas iş konseyi 1990 yılında kurulmuştur. İki ülkenin ticaret hacminin yükselmesi açısından katkısı büyüktür. Yapılan çalışmalar sonucunda 2006 yılında iki ülke arasında serbest ticaret anlaşması imzalanmış, anlaşma sayesinde Fas, Afrika ülkeleri arasında 5’inci ihracat yapılan ülke olmuştur. DEİK sayesinde Fas’ta Türk firmalar varlığını artırmakta ve geliştirmektedir.²¹⁴

Mısır iş konseyi 1992’de başlamıştır. 2005’te STA imzalanmış, yapılan anlaşma sonucunda iki ülke arasındaki ticaret hacmi çok yükselmiş ve iki ülke arasındaki ilişkiler büyük gelişme yaşamıştır.²¹⁵ Tunus ile 1990’da konsey çalışması başlamış, yapılan görüşmeler sonucunda 2005 yılında STA yürürlüğe girmiştir. Bu

²¹³ DEİK, *Türkiye-Cezayir İş Konseyi*, https://www.deik.org.tr/Konsey/16/T%C3%BCrkiye_Cezayir.html, (Erişim Tarihi 16.01.2016).

²¹⁴ DEİK, *Türkiye-Fas İş Konseyi*, https://www.deik.org.tr/Konsey/18/T%C3%BCrkiye_Fas.html, (Erişim Tarihi 16.01.2016).

²¹⁵ DEİK, *Türkiye-Mısır İş Konseyi*, https://www.deik.org.tr/Konsey/18/T%C3%BCrkiye_Mısır.html, (Erişim Tarihi 16.01.2016).

anlaşman sayesinde iki ülkenin ticaret hacmi artmış ve Tunus Afrika ülkeleri içinde Türkiye'nin en fazla ticaret yaptığı 6. devlet olmuştur.²¹⁶

Libya ile 2007 yılında iş konseyi kurulmuştur. Devrimden önce Libya'da Türkiye'nin varlığı açısından çok büyük katkılarda bulunmuştur. İç çatışmalar nedeniyle faaliyetler durdurulmuş, fakat gelecek ile ilgili çıkabilecek fırsatlar takip edilmektedir.²¹⁷ Sudan iş konseyi 2008'de kurulmuştur, iki ülkenin ticaret hacmi sürekli artmaktadır.²¹⁸ Türk müttehitlerinin Sudan'a gitmeleri açısından önemli bir zemin hazırlanmıştır. Sudan'da bulunan yatırım imkanlarından DEİK üyelerinin sürekli haberdar edilmeleri gibi büyük bir hizmet sunulmaktadır.

Doğu Afrika'daki konseyler yeni kurulmaya başlanmıştır. Etiyopya ile 2008'de çalışmalar başlamıştır ve o günden itibaren iki ülke arasında ticaret hacmi, hizmet değişimi ve yatırımlar artmaktadır.²¹⁹ Tanzanya ile 2011 yılında iş konseyi kurulmuştur. Yapılan anlaşma sonucunda ülkelerin iş adamları karşılıklı ziyaretler yapmaktadır.²²⁰ Uganda ile iş konseyi 2011 yılında kurulmuştur. Konseyin ilk amacı iki devlet arasındaki ticaret hacmini yükseltmek ve yatırımların gerçekleşmesini sağlamaktır.²²¹ Kenya-Türkiye konseyi 2010 yılında açılmıştır. Konsey Kenya'da açılan ihalelerden Türk firmalarının haberdar olması ve bu ihalelerden pay alması için çalışmalar yapmaktadır.²²² Cibuti ve Somali'yle iş Konseyleri 2015 yılında kurulmuştur. Kurulan iş konseyleri ticaret hacmini

²¹⁶ DEİK, *Türkiye-Tunus İş Konseyi*,

https://www.deik.org.tr/Konsey/18/T%C3%BCrkiye_Tunus.html, (Erişim Tarihi 16.01.2016).

²¹⁷ DEİK, *Türkiye-Libya İş Konseyi*, https://www.deik.org.tr/Konsey/18/T%C3%BCrkiye_Libya.html, (Erişim Tarihi 16.01.2016).

²¹⁸ DEİK, *Türkiye-Sudan İş Konseyi*,

https://www.deik.org.tr/Konsey/18/T%C3%BCrkiye_Sudan.html, (Erişim Tarihi 16.01.2016).

²¹⁹ DEİK, *Türkiye-Etiyopya İş Konseyi*,

https://www.deik.org.tr/Konsey/18/T%C3%BCrkiye_Etiyopya.html, (Erişim Tarihi 16.01.2016).

²²⁰ DEİK, *Türkiye-Tanzanya İş Konseyi*,

https://www.deik.org.tr/Konsey/18/T%C3%BCrkiye_Tanzanya.html, (Erişim Tarihi 16.01.2016).

²²¹ DEİK, *Türkiye-Uganda İş Konseyi*,

https://www.deik.org.tr/Konsey/18/T%C3%BCrkiye_Uganda.html, (Erişim Tarihi 16.01.2016).

²²² DEİK, *Türkiye-Kenya İş Konseyi*,

https://www.deik.org.tr/Konsey/18/T%C3%BCrkiye_Kenya.html, (Erişim Tarihi 16.01.2016).

yükseltmek ve yatırım olanaklarını geliştirmek için araştırmalarını sürdürmekte ve üyeleri haberdar etmektedir.²²³

DEİK 2015 yılında Türkiye Afrika iş konseyleri çerçevesinde 46 etkinlik gerçekleştirmiştir. 22-24 Ocak 2015'te Türkiye Cumhurbaşkanının katılımıyla, Türkiye-Cibuti ve Türkiye-Etiyopya iş forumları yapılmıştır. 2016 yılı amaçları ise Afrika ülkeleriyle iş konseyleri çalışmaları tamamlamayan ülkelerin çalışmalarını tamamlaması, ortak çalışmalar geliştirilmesi, karşılıklı olarak fuarlara katılması, Afrika ülkelerinde bulunan yatırım ve iş fırsatları hakkında Türk firmalarının bilgilendirilmesi, karşılaşılan sorunlara çözüm üretilmesidir.²²⁴ Ayrıca DEİK'in devlet politikasına paralel yürüdüğü net bir şekilde gözlenmektedir. DEİK Başkanı Ömer Cihad Vardan iş konseyleri istişare toplantısının açılışında: "Türkiye Cumhuriyeti'nin 12'den 39'a çıkarttığı Afrika'daki Büyükelçilik sayısına eşdeğer bir iş konseyi oluşumunu gerçekleştireceklerini"²²⁵ dile getirmiştir. Bu da bir sivil toplum örgütünün devletle beraber hareket etmesinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

DEİK dış ekonomik alanda önemli bir rol oynamaktadır. Afrika'da kurulan konseylere bakıldığında o bölgeye erkenden ulaşıldığı görülecektir. Devlet zemini hazırlarken DEİK mevcut zeminden hareket ederek ilişkilerin güçlendirilmesi ve geliştirilmesi için kilit bir rol oynamaktadır. Kuzey ve Doğu Afrika'da yapılan çalışmalar sonucunda DEİK Türkiye'nin varlığına çok önemli katkılarda bulunmuştur. Bu da Kuzey ve Doğu Afrika halkları ve yöneticileri açısından Türkiye'nin cazip hale getirilmesine yol açmaktadır.

²²³ DEİK, *Afrika İş Konseyleri*, <https://www.deik.org.tr/#>, (Erişim Tarihi 17.01.2016).

²²⁴ DEİK, *2015 Faaliyet Raporu*, DEİK, İstanbul, 2015, ss. 26-27.

²²⁵ Anadolu Ajansı, *DEİK Afrika ile Büyüyecek*, 29.01.2015, <http://aa.com.tr/tr/ekonomi/deik-afrika-ile-buyuyecek/79662>, (Erişim Tarihi 17.01.2016).

1.5. Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konfederasyonu (TUSKON)

Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konfederasyonu (TUSKON), 2005 yılında kurulmuştur. 7 üye federasyon, 211 üye işadamları derneği bu çatı örgütü oluşturmaktadır. Türkiye’de 55.000 müteşebbisi temsil etmektedir. TUSKON’un Moskova, Brüksel, Pekin Washington ve Addis Ababa’daki temsilcilik ofisleri bulunmakta, ayrıca 140 ülkede ortak kuruluşlarla ilişkisi bulunmaktadır. Böylece Türkiye’nin yurtiçi ve yurtdışında en güçlü iş ağını oluşturmaktadır. TUSKON’un amacı Türk iş dünyasının küresel pazarla bütünleşmesini sağlamak, dünyada oluşan iş fırsatlarını değerlendirip kendi üyelerini bilgilendirmektir. Yurtiçi ve yurtdışındaki işletmeleri bir araya getirmek ve onların birebir ilişkilerinin güçlendirilmesi ve fuarlar düzenlenip ikili görüşmeler gerçekleştirilerek ortak çalışmalar yürütmesi esas hedefidir.

Türkiye Afrika Dış Ticaret Köprüleri ilk defa 8-9 Mayıs 2006’da düzenlenmiştir. Bu faaliyete 1700 Türk ve 500 Afrikalı işadamı iştirak etmiştir. Yapılan 20.000 ikili görüşme sayesinde milyonlarca dolarlık iş hacmi olan anlaşmalar imzalanmıştır. Bu programla Türkiye ve Afrika ülkeleri, ekonomik açıdan ilk defa doğrudan ve geniş bir şekilde böyle bir toplantı gerçekleştirmiştir. Böylece Türkiye Afrika ekonomik ilişkileriyle ilgili olarak somut bir adım atılmış oldu. Toplantıya 31 Afrika ülkesinden 20 Bakan, 40 üst düzey Bürokrat ve Yerel Yönetici ve 500’ün üzerinde işadamı Türkiye’ye gelmiştir.²²⁶

TUSKON 2011 yılında Türkiye-Afrika Ticaret Köprüsü-7 zirvesini İstanbul’da gerçekleştirmiş, programa 54 Afrika ülkesinden 350 yatırımcı katılmıştır. Ayrıca Türkiye’den de 700 girişimci katılmıştır. Etkinlik boyunca 10.000 ikili görüşme gerçekleştirilmiş, görüşmeler sonunda 300 milyon dolarlık ticaret yapıldığı tahmin edilmektedir, Tunus’tan katılan Abderrazek Bouricha adlı iş adamı, Türkiye’nin malzemesinin Avrupa ile rekabet edebilecek bir malzeme olduğunu, bu nedenle Türkiye’yi Avrupa ülkelerinden daha çok tercih ettiklerini

²²⁶ TUSKON, *Türkiye Afrika Dış Ticaret Köprüleri*, <http://www.tuskon.org/faaliyet/detay.php?id=18>, (Erişim Tarihi 28.01.2016).

bildirmiştir.²²⁷TUSKON 5 Aralık 2012’de Türkiye-Somali Ticaret ve Yatırım Forumu düzenledi.Foruma Somali Cumhurbaşkanı, bazı bakanlar ve Türkiye’nin Ekonomik Bakanı katılmışlardır. Somali Cumhurbaşkanı Hasan Şeyh Mahmud, Somali’de bulunan yatırım fırsatlarını sunarak Türk iş adamlarını yatırım yapmaya davet etmiştir.²²⁸

11 Şubat 2014 yılında TUSKON Gaziantep’te Güneydoğu Sanayici ve İş Adamları Federasyonu (GÜNSİAF) işbirliğiyle Türkiye-Doğu Afrika Ticaret Köprüsü programını organize etmiştir. Programa birkaç Doğu Afrika Ülkesinden 127 Afrikalı iş adamı ve 500’e yakın Türkiye’den işadamı katılmıştır.Programa iştirak eden Doğu Afrika büyükelçileri, Türk iş adamlarına kendi ülkelerinde de çeşitli girişimler yapmaları için davette bulunmuşlardır. Program sonucunda pek çok ticari anlaşmaya imza atılmıştır.²²⁹ 28 Şubat 2014 yılında TUSKON Türkiye-Afrika Kadın Girişimciler Ticaret Köprüsü etkinliği yapılmıştır. 45 Afrika ülkesinden 300 şirket iştirak etmiştir. 300 Afrikalı, 500 de Türk kadın yatırımcı katılmıştır.Programda söz alan TUSKON Başkanı Rıza Meral Türkiye’nin Afrika’yla ticaret hacminin yaklaşık 2 kat arttığını dile getirmiştir.Programın çerçevesinde 4500 ikili görüşme gerçekleşmiştir.²³⁰ TUSKON 2012’ye kadar yedi kez Türkiye Afrika Dış Ticaret Köprüsü programı yapmıştır.Yapılan çalışmalar sonucunda 5 milyar dolar ticaret hacminin zemininin olduğu söylenmiştir.²³¹

TUSKON bir ekonomik sivil toplum kuruluşu olarak, Kuzey ve Doğu Afrika ülkeleriyle ilişkileri geliştirmek ve güçlendirmek için önemli bir rol oynamaktadır. Türk ekonomik sivil toplum olarak diğer ekonomik sivil toplum örgütleriyle kıyaslanınca en etkin ekonomik sivil toplum olarak gözlenmektedir. Kuzey ve Doğu

²²⁷ TUSKON, *Türkiye-Afrika Ticaret Köprüsü-7*, <http://www.tuskon.org/?p=content&gl=faaliyetler&cl=faaliyet&i=79>, (Erişim Tarihi 28.01.2016).

²²⁸ TUSKON, *Türkiye-Somali Ticaret ve Yatırım Forumu*, <http://www.tuskon.org/?p=content&gl=faaliyetler&cl=faaliyet&i=419>, (Erişim Tarihi 28.01.2016).

²²⁹ TUSKON, *Türkiye-Doğu Afrika Ticaret Köprüsü Programını Düzenledi*, <http://www.tuskon.org/?p=content&gl=faaliyetler&cl=faaliyet&i=757>, (Erişim Tarihi 28.01.2016).

²³⁰ TUSKON, *Afrika Kadın Girişimciler Ticaret Köprüsü Programı*, <http://www.tuskon.org/?p=content&gl=faaliyetler&cl=faaliyet&i=759>, (Erişim Tarihi 28.01.2016).

²³¹ Rızanur Meral, *Oyun Alanımız Bütün Dünya*, TUSKON, <http://www.tuskon.org/?p=content&cl=kurumsal&i=4>, (Erişim Tarihi 28.01.2016).

Afrika ekonomik ilişkileri 2000'den önce 2.002.143.11 milyar dolar iken 2015 yılında 11.681.182.861 milyar dolara ulaşmıştır. Bu rakama ulaşılmasında TUSKON'un büyük katkısı bulunmaktadır. Ayrıca Kuzey ve Doğu Afrika'da bulunan insani yardım ve eğitim faaliyetlerinin birçoğu TUSKON üyeleri tarafından desteklenmektedir. Böylelikle TUSKON Türkiye'nin Kuzey ve Doğu Afrika'ya yönelik yumuşak güç politikasında kilit bir rol oynamaktadır. Bu nedenle TUSKON gibi ekonomik sivil toplum örgütleri devlet tarafından desteklenmeli ve rakip olunmamalı, işbirliği yapılmalıdır.

1.6. Türk Okulları ve Kültürel Çalışmaları

Kuzey ve Doğu Afrika'da yapılan eğitim ve kültürel faaliyetler Türkiye'nin yumuşak güç politikasında önderlik rolü oynamaktadır. İnsani yardım çalışmaları Kuzey Afrika'ya bakıldığında pek bulunmamaktadır, fakat eğitim ve kültürel faaliyetlerle Kuzey Afrika rahat bir şekilde Türkiye'nin tanıtım ve gönül elçisi yapılmaktadır. Böylece kültürel ve eğitim faaliyetleri sayesinde sivil toplum kuruluşları neredeyse bütün Kuzey ve Doğu Afrika'yı kapsamaktadır. Açılan okullar ve kültür merkezlerinin çoğu din adamı Fethullah Gülen'in teşvikiyle gerçekleşmiştir. Bu meseleye gönül ve inanç üzerinden bağlandığı için Gülen Hareketi mensupları sınır tanımadan Afrika'nın en yoksul ülkelerine gidip okullar açmışlar. Ayrıca giden öğretmenler ve iş adamları ülkelerin hassasiyetlerine saygı duydukları için ve ortak değerler üzerinden çalışmaları yürüttükleri için, hedef kitleyle pek problem yaşamamış hatta hoşgörüyü ve destekle karşılaşmışlardır. Bu okullar yerel milli eğitim müfredatı uygulamasıyla eğitimlerini sürdürmektedirler fakat modern ve donanımlı okullar inşa edildiği için özel ilgiyle karşılanmaktadır.

Eğitim faaliyetlerine bakıldığında şunlar görülecektir: Kuzey Afrika'da bulunan Mısır'da 3 okul bulunmaktadır, biri Kahire'de biri İskenderiye'de ve biri de Süveyş kentindedir. Ayrıca 3 farklı bölgede dil kursu bulunmaktadır. Bazı okullar 800 öğrenci kapasitesine sahiptir, Türkiye'nin Mısır'la diplomatik ilişkileri en alt

seviyeye düşse de bu okullar sayesinde kültürel diplomasi aynı seviyede devam etmektedir.²³² Tunus'ta bir dil kursu bulunmaktadır. Ayrıca 2014 yılında bir okul açılmıştır. Libya'da ise bir okul bulunmaktadır. Sudan eğitim faaliyetleri 1995 yılında Fatih Sultan dil kursuyla başlamıştır. 1999'da okul açılmıştır, şu an 3 tane okul bulunmaktadır. Okullarda Arapça, İngilizce ve Türkçe eğitim verilmektedir. Bu okullarda okuyan öğrencilerin %97'si üniversiteyi kazanmaktadır. Kırgızistan'da düzenlenen uluslararası matematik olimpiyatlarında bu okullardan 2 altın madalya kazanılmıştır. Yemen Büyükelçisi kendi çocuğunu bu okullarda okutmaktadır. Türk okullarını değerlendiren büyükelçi, "bu okullar Türkiye-Arap ve Türkiye-Sudan ilişkilerini yeniden canlandırmaktadır" diyerek okullara verilen önemi dile getirmiştir.²³³

Afrika'da ilk açılan Türk Okulları Fas'tadır. 1994'ten beri faaliyetleri sürmektedir. Muhammet Fatih ismi altında faaliyet gösteren okullardan bugün yaklaşık 11 tane bulunmaktadır. Okullar binlerce öğrenciye hitap etmektedir. Fas'ın muhafazakar elit kesimleri hep kaliteli eğitim aramaktadır, fakat hep Batı ülkelerinin okulları bulunduğu için pek tercih etmemektedirler. Ancak Türk okulları ortaya çıktığı zaman muhafazakar kesim için bir alternatif olarak görülmüştür. Bu nedenle Türk okulları muhafazakar aileler tarafından daha çok ilgi görmektedir. Okul dışında Türkçe dil kursu da bulunmaktadır. Üstelik belli zamanlarda ve farklı üniversitelerde Türkiye hakkında konferans ve çalıştaylar düzenlenmektedir. 2015'te Türk Okulları ve Fas'ta bulunan Nilüfer Dil ve Kültür Merkezi tarafından düzenlenen Dil ve Kültür Festivali Fas'ın başkenti Rabat'tın en büyük tiyatrosunda ve 15 ülkeden gelen öğrencilerle gerçekleşmiştir. Programa Kültür Bakanı ve Sivil Toplum ve Parlamento ile İlişkileri Bakanı da katılmıştır. Bu okullar sayesinde Türk ve Fas halkı arasında ciddi bir etkileşim sağlanmıştır, ayrıca iki halk arasında tarih boyunca oluşan olumsuz imaj da tashih edilmektedir. Bu okullar yardımıyla öğrenci değişimi gerçekleşmiştir. Hem Türkiye'den öğrenciler Fas'a gidiyorlar hem de Fas'tan

²³² Nazmi Çifçi, *Mısır Kahire Türk Okulunda Eski Sınıf Öğretmeni*, 06.02.2016'de gerçekleşen röportaj.

²³³ Ayna Programı, *Sudan*, 16.05.2015, <http://www.kure.tv/izle/ayna-sudan>, (Erişim Tarihi 07.02.2016).

Türkiye'ye öğrenciler geliyorlar. Bu okullar aracılığıyla her sene yaklaşık 300 kişi Türkiye'yi ziyaret etmektedir. Türk okulları Bürokratlar ve halk tarafından büyük takdir ve desteğiyle karşılanmaktadır.²³⁴

Doğu Afrika'da Türk okulları büyük ilgiyle karşılanmaktadır, Etiyopya'da birkaç okul bulunmaktadır.2003 yılında Necaşi koleji açılmıştır, 20 öğrenciyle başlayan okulda bugün 127 öğrenci bulunmaktadır, Etiyopya Turizm Bakanı Mahmut Dirir; öğrencilerin Türkçe öğrenmelerinin Türkiye ve Etiyopya arasındaki ilişkiler açısından gelecekte sağlam bir köprü oluşturacağını, Sanayi ve Ticaret Bakanı Tadesse Haile; bu okulların iki ülkeler arasındaki ilişkileri güçlendirmek için önemli katkılarda bulunduğunu ifade etmişlerdir. Düzenli olarak yapılan dil ve kültür festivalinin 12'ncisi2015'teAfrika Birliği'nin Başkenti Addis Ababa'da yapılmıştır.²³⁵

Kenya'daki Türk okulları 1996'daIşık Akademi okuluyla faaliyetlerine başlamıştır. Milli Eğitim Bakanlığı uluslararası olimpiyatlarda doğrudan bu okulların öğrencilerini seçilmektedir ve her zaman da iyi dereceler elde etmişlerdir.²³⁶ Cibuti'de ise eğitim faaliyetleri yeni başlamıştır.Son yıllarda bir dil kursu açılmıştır, okulunaçılması da hedeflenmektedir.²³⁷ Somali'de Türk okullarının faaliyetleri 2011 yılında başlamıştır.Şu an 4 okul bulunmaktadır. 2011'den bu yana 9'u altın madalya olmak üzere 40 madalya elde etmişlerdir. 40 öğrenciyle başlayan okullarda şimdi 200 öğrenci mevcuttur. Somali'de 120 özel okul bulunmaktadır. Türk okulları ilk sıradadır.Ayrıca Somali'de bulunan uluslararası Nil Akademi Okulu akıllı tahtayla eğitim veren tek okuldur. Somali Milli Eğitim Bakanı Zamzam Abdi Adan:"Somali'nin 19.yüzyılda Osmanlıyla ilişkiler koptu sayılır.Türk okulları iki

²³⁴ İbrahim Aktaş , *Fas'ta Muhamet Fatih Türk Okulları Genel Müdürü*, 06.10.2015'te gerçekleşen röportaj.

²³⁵ Ayna Programı, *Etiyopya*, 16.05.2015, <http://www.kure.tv/izle/ayna-etiyopya>, (Erişim Tarihi 07.02.2016).

²³⁶ Ayna Programı, *Kenya*, 24.09.2015, <http://www.kure.tv/izle/ayna-kenya>, (Erişim Tarihi 07.02.2016).

²³⁷ Ayna Programı, *Cibuti*, 28.09.2015, <http://www.kure.tv/izle/ayna-cibuti>, (Erişim Tarihi 07.02.2016).

devlet arasındaki ilişkilerin yeniden başlamasının tarihini yazıyor” demiştir. Ayrıca Türk okullarına çok teşekkür etmiştir.²³⁸

Tanzanya’da Türk okulları büyük destekle karşılanmaktadır. 1998 yılında Feza Okul açılmıştır.Okulun açıldığı zaman Türkiye’nin orada büyükelçisi bile yoktu.Okul açıldığında 20 öğrenci kayıt olmuştur. Fakat şimdi 428 öğrenci bulunmaktadır. Okul paralı olmasına rağmen ortaokul ve liseye 2000 kişi başvurmuştur ancak sadece 91 öğrenci ortaokul ve 72 öğrenci liseye kayıt olabilmektedir. Eğitim dili İngilizcedir yalnız yabancı dil Türkçedir. Tanzanya genelinde düzenlenen ulusal sınavdaki başarılı ilk 10 öğrenci bu okullarda yer almaktadır.2015’te Tanzanya’da düzenlenen ulusal sınav birincisi Türk okullardan olmuştur. Okulun açılışı Tanzanya Cumhurbaşkanı tarafından gerçekleştirilmiştir. Tanzanya Cumhurbaşkanı, Savunma Bakanı, Yüksek Milli Eğitim Bakanı ve Birlik Bakanı, kendi çocuklarını bu okullarda eğitimi göndermektedir. Savunma Bakanı Huma Kapuya;“bu okullar açılmadan önce Türkiye’yi genel olarak biliyordum, ama bu okullar sayesinde daha yakından tanıma fırsatı buldum,”derken, Yüksek Eğitim Bakanı Petter Msolla Türk okulları açanlara üniversite açmayı teklif etmiştir. Birlik Bakanı ise bu okulların önemine işaret ederek şöyle demiştir; “birçok kültürel ve ticari münasebet bu okullar aracılığıyla gerçekleşmiştir.”²³⁹

Uganda’da 1999 yılında Işık Akademi Türk Okulu faaliyetlerine başlamıştır.Şu an 118 öğrenci bu okulda eğitim görmektedir. 2012 yılında Galaxy uluslararası bir başka Türk Okulu faaliyete başlamıştır, okulun açılışı Uganda Cumhurbaşkanı tarafından yapılmıştır, Uganda’da beyaz adamlar Muzungu olarak adlandırılmaktadır.Muzungu kötü anlamalı bir sözcüktür.Yıllarca beyaz insan tarafından sömürülmüş ve hep kötülük görmüşlerdir. Bu nedenle her beyaz adam Muzunguolarak adlandırılmıştır, fakat Türk okulları sayesinde artık Muzungu’nun iki

²³⁸Ayna Programı, *Somali*, 26.04.2015,<http://www.kure.tv/izle/ayna-somali>,(Erişim Tarihi 07.02.2016).

²³⁹Ayna Programı, *Tanzanya*, 16.05.2015,<http://www.kure.tv/izle/ayna-tanzanya>,(Erişim Tarihi 07.02.2016).

çeşitli olduğunun farkına varmışlardır ve Muzungu dedikleri insanların iyi insanlar da olabileceğini görmüşlerdir.²⁴⁰

Kuzey ve Doğu Afrika'daki Türk okulları ortak bir vizyon ve ortak bir çalışma içinde hareket ettikleri için her ülkede yapılan faaliyetler aşağı yukarı aynıdır. Bu okullar eğitim faaliyeti dışında yerel ülkeye Türkiye'yle ilişkileri geliştirmek için birçok etkinlik organizasyon tertip etmektedirler. Her yıl düzenlenen Türkçe olimpiyatları ya dadil ve kültür festivali,²⁴¹ bu okullar sayesinde yapılmaktadır. 17 ülkenin katılımıyla başlayan etkinliklere 2013 yılında 140 ülke katılmıştır. Etkinlikte öğrenciler şiir, şarkı ve halk oyunları gibi aktiviteleri Türkçe olarak sunmaktadır. Farklı ülkelerde yapılan program devletin bürokratlarının katılımıyla gerçekleşmektedir. Böylece Türkiye çok cazip bir konuma getirilmektedir.²⁴² Türk Okulu öğrencilerinin değişime büyük katkısı bulunmaktadır. Gittikleri ülkelerde yerel öğrencilere Türkiye'nin eğitim fırsatlarını sunup Türkiye'ye yönlendirmektedirler. Hatta bazı ülkelerde eğitim danışmanlığı şirketleri kurarak öğrenciler Türkiye'ye yönlendirilmektedir. Bir öğrencinin Türkiye'ye gelmesinin dış politika açısından ne kadar yararlı olduğu detaylı bir şekilde Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar kısmında anlatılmıştı. Ayrıca yerel ülkede herhangi bir eğitim fırsatı varsa Türk öğrencilere sunup söz konusu ülkeye eğitimin devam etmesi için yardımcı olmaktadır.²⁴³

Okullar paralı olduğu için herkes giremiyordu, fakat başarılı öğrenciler ve imkanı pek olmayanlara, bazı okullar tarafından burs tahsis edilmektedir. Böylece eğitimden ziyade insani yardım yapılmaktadır. Türk kültürünü tanıtmak için bazı okullar yemek kulübü açmıştır. Öğrencilerin anneleri davet edilerek Türk mutfağı tanıtılmaktadır. Okullar tarafından her sene Türkiye'ye gezi düzenlenmektedir. Geziye öğrenciler ve velileri katılmakta, Türkiye'nin tarihi ve

²⁴⁰ Ayna Programı, *Uganda*, 24.09.2015, <http://www.kure.tv/izle/ayna-uganda>, (Erişim Tarihi 07.02.2016).

²⁴¹ Bu etkinlik Türkçe Olimpiyatları Adlandırmakta, Fakat İki Yıl Önce Kültür ve Dil Festivali Olarak Değiştirilmiştir.

²⁴² Uluslararası Türkçe Derneği, *Hikayemiz*, <http://www.turkceolimpiyatlari.com.tr/>, (Erişim Tarihi 08.02.2016).

²⁴³ Ayna Programı, *Sudan*, a.g.y.

turistik eserleri gezildikten sonra genel olarak olumlu etkilerle dönmektedirler. Bunun neticesinde Türkiye'nin olumlu imajı bütün çevrelere anlatılmaktadır.²⁴⁴

Türkiye'nin eski Başbakanı Bülent Ecevit tarafından bu okullar şöyle dile getirilmiştir: “bu okulların yaygınlaşması ölçüsünde Türkçe'nin ve Türkiye'nin gücü de artacaktır.”²⁴⁵ Bu okulların bütün faaliyetleri yabancı ülkeler tarafından “Türkiye algısıyla” değerlendirilmektedir. Gerçekleşen her başarı okuldan önce Türkiye'nin hanesine yazılmaktadır. Türk okulları birçok Türk ve yabancı bürokratlar tarafından iki devlet arasındaki bir köprü olarak değerlendirilmektedir. Prof. Dr. Yasin Aktay'a göre Türk okulları Türkiye'nin küreselleşme aşamasında önemli bir rol oynamaktave her Türk okulu bir kültürel konsolosluk olarak görev yapmaktadır. Çünkü bir taraftan yurtdışındaki tecrübeler ve fırsatlar Türkiye'ye aktarılırken, aynı zamanda Türkiye tanıtılmakta ve cazip bir konumu getirilmektedir, diğer taraftan ise bazı ülkelere Türkiye'nin dış temsilcisi bulunmadığı zamanlarda, bu okullar bulunmuş, üstelik Türkiye'nin dış temsilcisi geldikten sonra bile, bu okullar halkın tepkilerine bakıldığında daha etkili olmuştur.

Türk okullarının diğer yumuşak güç aktörleriyle önemli bir işbirliği bulunmaktadır. Özel sektör açısından; Türk okulları gittikleri ülkelerde iş ve yatırım fırsatlarını araştırıp, Türk iş adamlarına sunmaktadır. Böylece iki devlet arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri güçlendirmek için katkıda bulunmaktadırlar. Diğer taraftan insani yardım kuruluşlarıyla da işbirliği yapılmaktadır. Okullar bulundukları yerlerde yoksul yerleri ve aileleri tespit etmekte ve söz konusu kuruluşları yönlendirmektedir. Bu nedenle Türk okulları birçok ülkede diğer yumuşak güç aktörleri için zemin hazırlayıcı rol oynamaktadırlar. Türk okullarının çalışmaları incelendiğinde yumuşak güç politikası açısından bazı ülkelere hayati bir rol oynamaktadır çünkü bazı ülkelere bakıldığında okulların faaliyetleri başladığı zaman Türkiye'nin büyükelçisi bile yokken Türkiye'yi temsil eden bu okullar vardır. Örnek olarak Uganda'da Türk okullarının faaliyetleri 1999 yılında başlamışken Türkiye'nin

²⁴⁴ Ayna Programı, *Tanzanya*, a.g.y.

²⁴⁵ Tokat Ateş, Eser Karakaş, Liber Ortaylı, *Barış Köprüleri Dünyada Açılan Türk Okulları*, Ufuk Kitap, İstanbul, 2005, s. 22.

büyükelçiliği ancak 2010 yılında faaliyetlerine başlamıştır. Özetlenecek olursa; Türk okulları Türkiye'nin dış politikası ve özellikle yumuşak güç politikasında önemli lobicilik rolü oynamaktadır. Okulların bu gücünden faydalanılarak Türkiye daha saygın bir konumu getirilebilir. Bu yüzden yumuşak güç aktörlerinin bu okulları destekleyerek ve rekabete girmeden, işbirliği yapması daha isabetli olacaktır.

2. ÖZEL SEKTÖR

Yumuşak güç politikasında özel sektör çok etkili bir rol oynamaktadır. Maddi çıkar peşinde koşan özel sektör çok geniş bir kitleye muhatap olmaktadır. Özel sektör sınır tanımayan bir aktördür, bu felsefe çerçevesinde hareket eden özel sektör, Kuzey ve Doğu Afrika'da çok önemli bir yer almaktadır. Kuzey Afrika'da son yıllarda Türk şirketler yaygın olmaya başlamıştır. Ekonomik faaliyetleri halk üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır. Ayrıca Türk dizileri Kuzey Afrika ülkelerinde ve bütün Arap dünyasında inanılmaz bir ilgi görmektedir. Doğu Afrika'da ise daha çok Türk şirketlerine rastlanmakta ve halk çerçevesinde önemli bir marka yer halini almaktadır. Özel sektör kapsamında bu iki aktör yumuşak güç politikasına önemli katkılarda bulunmaktadır.

1.4. Türk Dizileri

Son yıllarda Türk dizileri Dünya'da ve özellikle Arap dünyasında çok büyük ilgiyle karşılanmaktadır, ekonomik getiri dışında Türkiye'nin kültür ihracatını yapmaktadır. Türkiye yapılan kültür ihracatı sayesinde 2015 yılında Dünyanın yumuşak güç sıralamasında 28. sırada yer almaktadır:

Tablo 11: 2015 Yılında Ülkelerin Yumuşak Güç Sıralaması:²⁴⁶

Sıra	Ülke
1	 Birleşik Krallık
2	 Almanya
3	 ABD
4	 Fransa
28	 Türkiye

Kaynak: <http://softpower30.portland-communications.com>

Portland şirketi tarafından yayınlanan ankette, Türkiye son yıllarda diğer yıllara göre bir gerileme yaşamaktadır, ancak bu gerilemenin kaynağı siyasi kararlardan kaynaklanmaktadır. Hatta bu ankete göre kültürel ihracat olmasaydı Türkiye belki ilk 30 ülkenin arasına girmeyebilirdi, çünkü aynı ankette kültürel ve dijital kriterler açısından Türkiye 21'inci sırada yer almaktadır.²⁴⁷ Diğer kriterlerle (eğitim, girişim, özgürlük vs.) karşılaştırınca Türkiye'nin en önde ve en saygın kriteri kültürel ve dijital kriteridir. Bu nedenle diziler bu alanda önemli bir rol oynamaktadır. Monocle dergi sıralamasına göre Türkiye 2015 yılında 25. sırada yer almaktadır.²⁴⁸ Aynı dergiye göre 2012 yılında Türkiye 20. sırada yer almakta ama son yıllarda yaşanan olaylar yüzünden Türkiye'nin yeri gerilemektedir. Ancak Türkiye'yi dünya sıralamasında ilk 30 ülke arasında tutan en önemli kriter kültürdür. Bu nedenle Türk dizilerinin hem yumuşak güç politikasına katkısı vardır hem de son yıllarda Türkiye'nin yumuşak gücünü kurtarıcı en önemli faktör olarak gözlenmektedir.

²⁴⁶ Portland Anket Şirketi, *UK is Global Leader in Soft Power, World's Most Comprehensive Analysis Finds*, 14.07. 2015, <http://softpower30.portland-communications.com/>, (Erişim Tarihi 16.01.2016).

²⁴⁷ Anka haber, *Türkiye Yumuşak Güç Endeksinde 28'inci Oldu*, 27.07.2015, <http://www.ankahaber.com.tr/haber/8939/turkiye-yumusak-guc-endeksinde-28-inci-oldu.html>, (Erişim Tarihi 19.01.2016).

²⁴⁸ Monocle Dergisi, *Soft Power Survey 2015/16*, 11.2015, <http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2015-16/>, (Erişim Tarihi 19.01.2016).

Dizilerin etkisi doğrudan incelemek için izleyicilerin sayısına bakmak gerekmektedir. Gümüş adlı dizisinin Arap ülkelerinde 85 milyon izleyiciye ulaştığı belirtilmektedir. Ihlamlar Altında adlı dizi ise Arap ülkelerinde 67 milyon kişiye ulaşmıştır.²⁴⁹ İzlenen diziler Türkiye'nin imajını olumlu yönde etkilemekte ve büyük bir kitleyi cezbetmektedir.

Türkiye'de en çok dizi satışı yapan Calinos Holding yönetim kurulu Başkanı Fırat Gülgen, Anadolu Ajans'ı muhabirine yaptığı açıklamada, şunları anlatmıştı; "Dizilerin ilk satışı 2001-2002 yılında başlamıştır. Satışı gerçekleşen ilk dizi Deli Yürek dizisidir. Bundan sonra Binbir Gece dizisinin satışıyla dizi pazarı tamamen açılmıştır. İlk adımda Türk kültürüne yakın ülkelere satış yapılmıştır, fakat birkaç yıl sonra bütün dünya ülkelerinden ilgi görmeye başlamıştır. İlk satışlarda bölüm başı 30-50 dolar arası satılmaktaydı, ancak son yıllarda bölüm başına 500dolar ile 200.000dolar arasında satılmaktadır. Gümüş ve Ihlamlar Altında dizilerinin Suriye lehçesiyle yapılan dublajı sayesinde Arap ve Kuzey Afrika ülkelerinde inanılmaz bir başarı sağlanmıştır. Kuzey Afrika'da büyük ilgi gören Gümüş dizisinin çekildiği yalı 300.000 turist tarafından ziyaret edilmiştir."²⁵⁰ Fırat Gülgen dizi ihracatının 2013 yılında 150 milyon doları aştığını tahmin etmektedir.²⁵¹

Kültür ve Turizm Bakanlığına göre 2014 yılında Türk dizileri 75 ülkede seyretilmektedir, 2004 yılında 10.000dolara ulaşmayan dizi ihracatı, 2014 yılında yaklaşık 200 milyon dolara ulaşmıştır. Ayrıca 2023 vizyonuna göre 1 milyar dolara ulaşma hedeflenmektedir. Gümüş isimli dizinin final bölümü sadece Ortadoğu bölgesinde 84 milyon kişi tarafından izlemiştir.²⁵²

²⁴⁹ İrfan Ateşoğlu ve Ahmet Andaç, *Yumuşak Güç Pazarlaması Kapsamında Türk TV Dizilerinin Uluslararası Pazarlanması*, 2015, s. 8.

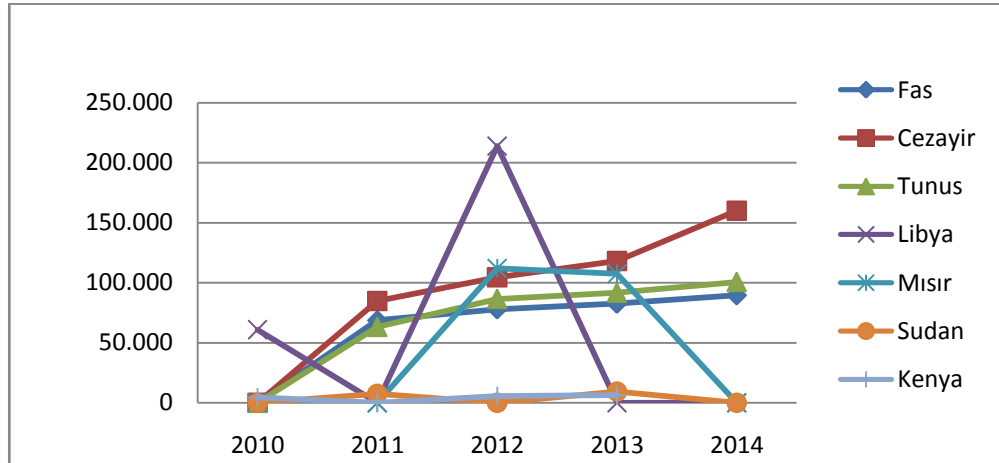
²⁵⁰ Fırat Gülgen, *Dizi Film İhracatı 50 Milyon Dolara Ulaştı*, Zaman Gazetesi, 15.01.2011, http://www.zaman.com.tr/ekonomi_dizi-film-ihracati-50-milyon-dolara-ulasti_1079309.html, (Erişim Tarihi 19.01.2016).

²⁵¹ Sabah Gazetesi, *Türk Dizi Film İhracatının 2013 Yılı Sonunda Yıllık 150 Milyon Doları Aşacağı Tahmin Ediliyor*, 27.10.2013, <http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2013/10/27/turk-dizileri-rekora-kosuyor>, (Erişim Tarihi 19.01.2016).

²⁵² Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, *Türkiye'nin Dizi Film İhracatı 200 Milyon Dolara Ulaştı*, Haziran 2014 Verileri, <http://kdk.gov.tr/haber/turkiyenin-dizi-film-ihracati-200-milyon-dolara-ulasti/362>, (Erişim Tarihi 19.01.2016).

Yurt dışına diziler ihracat eden İzzet Punto Al Jazeera Türk kanalına verdiği röportajda şunları dile getirmiştir; “Türk dizileri Kuzey Afrika’dan Çin’e kadar yaklaşık 400 milyon kişiye ulaşmaktadır.” İzzet’e göre Türkiye Türk eğlence sektörü artık Hollywood’dan sonra ikinci sırada yer almaktadır. Son 5 yılda turist sayısı %350 artmaktadır. Bunda en büyük katkı bu diziler sayesinde çünkü her gece dünyada 400 milyon kişi Türkiye’nin turistik yerlerini ve tarihi eserlerini görüyor ve bu 400 milyon kişinin çoğu Türkiye’yi ziyaret etmeye çok isteklidir. Dizilerde geçen her karakterin giyiminden, konuşma ve davranış biçimine kadar, geniş bir izleyici tarafından taklit edilmeyi başlanmıştır. Dizilerin ekonomik getiri olarak büyük katkısı bulunmaktadır. Dizilerle beraber tekstil ve emlak alanları da büyük ilgi görmeye başlamıştır. Bu dizilerden önce bu kadar ilgi görmemekteydi.²⁵³ Örnek olarak Muhteşem Yüzyıl dizisi Arap dünyasında büyük ilgi görmektedir. Bu durumu değerlendiren Ceylan İnşaatı Muhteşem Yüzyıl konutları projesi başlatmıştır. 192 daire, 6 ticari ve 9 ofisten oluşan projenin metrekaresi 5750 liradır. Satışı başlar başlamaz %50’si Arap müşteriler tarafından satın alınmıştır.²⁵⁴

Grafik 12: 2010-2014 Yıllar arasında Kuzey ve Doğu Afrika'dan Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/>

²⁵³İzzet Pinto, *Türk Dizilerinin Rekoru*, Aljazeera Kanalı, 21.02.2014, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/turk-dizilerinin-rekoru>, (Erişim Tarihi 19.01.2016).

²⁵⁴Muammer Ceylan, *Muhteşem Yeni Yüzyıl Konutları'nda Metrekaresi 5 Bin 750 Liradan!*, Emlak Dream, 30.05.2015, <http://www.emlakdream.com/haber/muhtesem-yeni-yuzyil-konutlarinda-metrekaresi-5-bin-750-liradan/55606>, (Erişim Tarihi 19.01.2016).

Grafikte görüldüğü gibi Kuzey ve Doğu Afrika turistleri genel olarak sürekli artmaktadır. Grafikte söz konusu ülkelerden gelen turist sayısı 2014 yılında 774.083 kişiye ulaşmıştır. Buna paralel olarak bu yıllarda söz konusu bölgede Türk dizileri daha fazla ilgi görmektedir. Sonuç itibarıyla diziler turist sayısının artmasını doğrudan etkilemektedir.

Time dergisi Türk dizileri hakkındaki haberinde “Başbakan Erdoğan’ın gizli silahı” nitelemesini kullanmıştır. Ayrıca Obama’nın askeri gücünden ve Çin’in harcama gücünden daha etkili olduğu vurgulanmıştır.²⁵⁵ Dizilerin hitap etikleri kitleye bakıldığında gerçekten büyük etki yaratmaktadır. Yıllarca siyasetin ve diplomasiinin yapmadığı etkiyi kültürel diplomasi birkaç yıl içinde inanılmaz başarıyla gerçekleştirmiştir.

Dizilerin her ne kadar ayrı bir alan gibi görünse de, farklı alanlardan faydalanarak dizinin senaryosu oluşturulmaktadır. Bu alanlardan en önemlisi söz konusu kitleyle ortak tarih ve değer paylaşımıdır. Örnek olarak sosyal açıdan bu diziler ele alındığında dizilerde işlenen konuların benzeri Kuzey Afrika’da yaşanmaktadır. Bu nedenle hedef kitle için cazip bir durumdur. Karakterlerin isimlerinin Araplaşması çok önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca Kuzey Afrika ülkeleri İslam dinini benimsediği için Türk diziler diğer dizilere göre, özellikle Meksika dizilerine göre daha geniş bir kitleye hitap etmeyi başarmıştır çünkü Türk dizilerinde; camiler, Osmanlı ve İslami eserler gösterilmektedir. Bu da yeni bir kitleyi kazanmaya yol açmıştır. Örnek olarak daha önceden yaşlılar hiçbir diziye ilgi göstermezken, son yıllarda Türk dizileri yaşlılar tarafından ilgi görmeye başlamıştır. Bunun sonucu olarak umreye giden yaşlılar 3 gün İstanbul’a gelip seyahat edip umreye gitmektedir. Dizilerin başka bir etkisi ise dizilerde oynayan karakterlerin farklı yerlerde reklamlarda kullanılmasıdır. Üstelik Kuzey Afrika’da gerçekleşen birçok yarışmada

²⁵⁵Sercan, *Türk Dizileri Hakkında Bilinmeyenler*, 01.02.2015, <http://www.bilinmeyenler.org/turk-dizileri-hakkinda-bilinmeyenler.html>, (Erişim Tarihi 201.01.2016).

hediye olarak Türkiye'ye ziyaret verilmektedir. İstatistiklere göre 2009'da Kuzey Afrika'dan gelen turist sayısında%5 artışı gözlenmiştir.²⁵⁶

Foreign Policy dergisine göre Amerika'nın Arap dünyasında 70 yıldır yapmadığı etkiyi Türk dizileri yapmıştır.²⁵⁷ Amerika uzun zamandan beri Arap dünyasında bir uzlaşma köprüsü kurmaya çalışmıştır. Bütün çabalarına rağmen hala Amerika'ya olumsuz gözle bakılmaktadır. Halbuki Türkiye son 10 yılda yayımlanan diziler sayesinde Arap dünyası üzerinde büyük etki yaratmıştır. 10 yıl önce Arap coğrafyasında Türkiye hakkında fazla bilgi bilmeyen geniş bir kitle, diziler sayesinde, çocuklardan yaşlılara kadar Türkiye hakkında pek çok bilgiye sahip olmuştur ve artık Türkiye'nin gündemini takip etmektedirler.

Devlet diziler sektörüyle ciddi bir işbirliği yapmaktadır. 2008 yılında diziler ihraç ürünü kabul edilmeyi başlanmıştır. Böylece KDV iadesiyle ilgili yasa çıkarılmıştır. Türkiye'nin dizilerinin bir ihraç ürünü konumuna gelmesi, Türkiye'nin kültürünü de uluslararası arenada pazarlaması demektir. Uluslararası İlişkiler açısından bu tür çalışmalar tamamen bir yumuşak güç olarak algılanmaktadır. Bu çalışmalar Türkiye'nin tarihini ve kültürünü yaymak ve hedef kitlelere ulaştırmakta çok etkin bir araçtır. Bu dönemden sonra Türkiye'nin yumuşak gücünün ne kadar geliştiği ve ne hedef kitlelere olan etkisi ticaret hacminden ve turist sayılarından net bir şekilde anlaşılmaktadır. Bu şekilde yumuşak güç aktörleri Türkiye'ye çok büyük kazançlar sağlamaktadır.

Türk dizilerinin Kuzey Afrika'daki etkileri, dizilerin içeriği açısından incelendiğinde tamamen stratejik derinlik politikasından kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin Kuzey Afrika'yla eskiden beri tarihsel ve kültürel bağları

²⁵⁶ Tala Halawa, *المسلسلات التركية وفقاعة الاختراق والتأثير في الوطن العربي (Türk Diziler ve Arap Dünyasına Nüfüzü)*, Jadaleya Elektronik Dergisi, 26.06.2013, <http://www.jadaliyya.com/pages/index/12426/%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%B3%D9%84%D8%B3%D9%84%D8%A7%D8%AA%D8%A7%D9%84%D8%AA%D8%B1%D9%83%D9%8A%D8%A9%D9%88%D9%81%D9%827%D8%B9%D8%A9%D8%A7%D9%84%D8%A7%D8%AE%D8>, (Erişim Tarihi 21.01.2016).

²⁵⁷ Nadia Bilbassy, *Leave it to Turkish Soap Operas to Conquer Hearts and Minds*, Foreign Policy Dergisi, 15.04.2010, <http://foreignpolicy.com/2010/04/15/leave-it-to-turkish-soap-operas-to-conquer-hearts-and-minds/>, (Erişim Tarihi 22.01.2016).

bulunmaktadır. Türk dizileri bu zeminden faydalanarak Kuzey Afrika'yla ortak değerler bulmayı çalışmıştır. Böylelikle hedef kitleler tarafından“onlar da bize benziyor” duygusu oluşmaya başlamıştır. Sonuç itibarıyla bir önceki dizilerden (Meksikalı dizileri vb.) daha çeşitli ve daha geniş bir kitleye hitap etmeyi sağlamıştır. Bu kültürel yakınlık iyi değerlendirildiği takdirde ticari ve siyasi etkinliğe dönüşmesi kuvvetle muhtemeldir.

Akademisyen Kadir Ayhan'a göre: Türk dizilerinin Türkiye devleti ve toplumuna muhtemel getirileri beş maddeden oluşmaktadır. Buna göre Türk dizilerinin popülaritesi Türkiye'ye karşı sempati, aşinalık, prestij, pazar ve etkinlik imkanları kazandıracaktır.²⁵⁸Bu maddeleri incelediğimizde getirilerin neredeyse hepsi gerçekleşmiştir. Sempatiden başladığında son dönemde Türkiye'de yaşanan olumsuz olaylardan daha net anlaşılabilmektedir. Örneğin, Türkiye son yıllarda demokrasi açısından ciddi bir gerileme yaşanmaktadır, fakat ilginç olan Türkiye'ye hayran kalan ülkeler bu gerilemeyi görmezden gelmekte ve Türkiye'ye karşı sempatiilerini sürdürmektedirler. Aşinalık maddesine bakıldığında hedef kitleler üzerinde inanılmaz bir etki yaratılmıştır. Hatta bu diziler bazı insanlar için tamamen bir uyuşturucu etkisi yaratmaktadır. Dizinin saatini kaçırmamak için bütün günlük programları dizilere göre şekillendirilmektedir. Bazı ailelerin yemek masası buluşmaları gerçekleşmemekte ancak dizi saati buluşmaları kaçınılmazlaşmıştır. Bu şekilde dizinin etkisi Türkiye açısından uzun bir bağlantı sağlamaktadır.

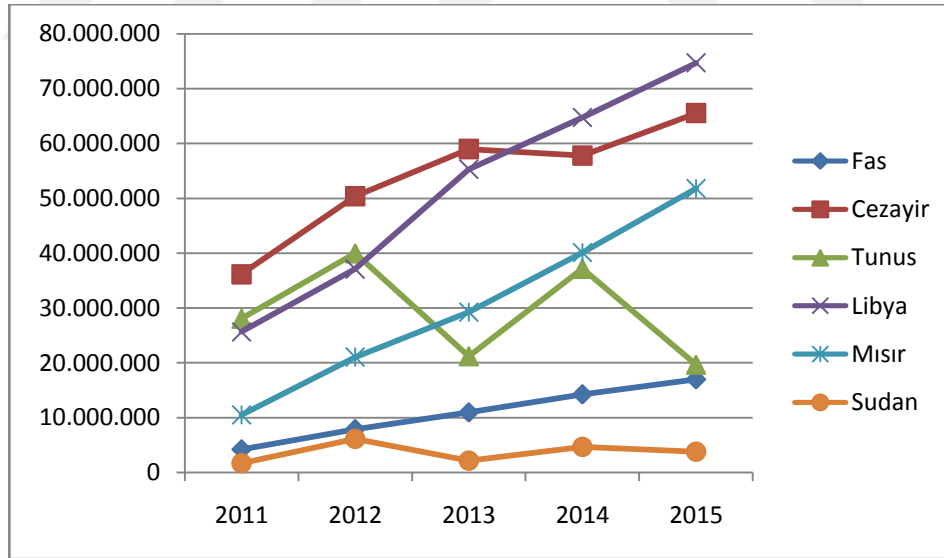
Prestij açısından ise Türkiye önemli başarıya ulaşmıştır. Kuzey Afrika'da Türkiye'ye gitmek ya da Türkiye'den bir şey almak, tamamen bir prestij haline gelmiştir. Bu nedenle dizilerle beraber turizm sektöründe %350 bir artış yaşanmıştır. YÖK'ün raporuna göre; 2011 yılında Türkiye'de öğrenim gören yabancı öğrenci sayısı yaklaşık 30.000 iken 2014-2015 eğitim yılında Türkiye'de 72.178 yabancı öğrenci eğitim almıştır. Çünkü Türkiye'de eğitim almak artık bir prestij haline

²⁵⁸ Kadir Ayhan, *Türk Dizileri ve Yumuşak Güç İkilemi*, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, 20.01.2010, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=552:tuerkdizileri-ve-yumuak-guec-kilemi&catid=113:analizler-sosyo-kultur&Itemid=78 ;(Çevrimiçi) 15.02.2011. Aktaran: Deniz, Ç., Gümüş Dizisinin Arap Kamuoyuna Etkileri Bir Sosyal Medya İncelemesi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 3/1, 2010, ss. 50-67.

gelmiştir. Birçok ürünler hedef kitle ülkelerinde de bulunmaktadır. Fakat sırf Türkiye prestiji diye bu ürünler Türkiye’den almaktadır. Örneğin, Türk eşarplar birçok Kuzey Afrika ülkelerinde de satılmaktadır. Fakat kadınlar aynı fiyata bulunan bu eşarpları sırf prestijinden ötürü Türkiye’den almayı daha tercih etmektedirler.

Pazar maddesi açısından önemli kazançlar elde edilmiştir. Diziler aracılığıyla Türk pazarı her alanda ve her sektörde önemli artışlar yaşanmaktadır. Örneğin yabancılara konut satışlarında 2016 yılında bir önceki yılına göre %13,4 artış yaşanmış ve 1.462 konut satışı gerçekleşmiştir. Dizilerde en çok gösterilen şehir İstanbul’dur. Konut satışlarında da İstanbul 498 konut satışıyla ilk sırada yer almaktadır. Türk dizilerinde en çok dikkat çeken şeylerden biri de hazır giyimdir. Bununla birlikte bu alanda son yıllarda Kuzey Afrika’da bulunan birçok ülke Türkiye’den ciddi oranda mal ithal etmektedir.

Grafik 13:2011-2015 Yıllar arasında Türkiye’den Kuzey Afrika’ya İhraç Edilen Örme Giyim (\$)

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/>

Grafikte görüldüğü üzere Türk dizilerinin Kuzey Afrika’da yaygınlaşmasıyla, örme giyim sektöründe ciddi bir artış gözlenmektedir. Bazı ülkelerde düşüş yaşansa bile genel olarak değerlendirildiğinde, bu alanda çok önemli yükselişler

yaşanmaktadır. Türkiye'nin Kuzey Afrika ülkelerine örme giyimi ithalatı 2011 yılında 106.267.235 milyon dolar iken 2015 yılında 232.441.002 milyon dolara ulaşmıştır. Türk dizilerinin Türkiye pazarı genişletmeye katkısı net şekilde anlaşılmaktadır.

Türk dizilerinin Türkiye devleti ve toplumuna muhtemel getirilerindeki en son madde olan etkinlik bir sonuç olarak da değerlendirilebilir. Çünkü bütün maddeler gerçekleştiği zaman Türkiye hedef kitle tarafından ciddi bir etkinlik konumuna gelmektedir.

Turistlerin Türkiye'ye gelmeleri üzerinde etkili olan faktörler üzerinde bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmanın sonucunda dizilerin turizm sektörüne olan doğrudan etkisi aşağıdaki tablodan anlaşılabılır.²⁵⁹

Tablo 12: Turistlerin Türkiye'ye Gelme Kararında Etkili Olan Faktörler

	Kişi Sayısı	Yüzdelik
Arkadaşlar	33	%38
Türk Diziler	27	%31
İnternet	15	%17
Akrabalar	5	%6
Diğer sebepler	8	%8
Toplam	88	%100

Kaynak: Elif Nuroğlu, 5. Uluslararası İstanbul İktisatçılar Zirvesi

Turistlerin Türkiye'ye gelme kararında etkili olan faktörler incelediğimizde Türk diziler %31 oranında ikinci sırada yer almaktadır. Böylece turistlerin gelmelerinde doğrudan bir kaynak olarak görünmese bile, dolaylı bir şekilde turizm sektörüne çok büyük bir pazarlama sağlamıştır. Neticede özel sektör çerçevesinde

²⁵⁹ Elif Nuroğlu, *Dizi Turizmi: Orta Doğu Ve Balkanlar'dan Gelen Turistlerin Türkiye'yi Ziyaret Kararında Türk Dizileri Ne Kadar Etkili?*, Conference: 5. Uluslararası İstanbul İktisatçılar Zirvesi, İstanbul, 2013.

dizilerin üretimi ve yurt dışında pazarlanması yumuşak güç politikasında artık vazgeçilmez bir araç olmuştur.

Türk dizilerini farklı açılardan değerlendirmek gerekmektedir. Kuzey Afrika'yı genel olarak olumlu etkilemektedir. Fakat dindar sınıflar olumsuz olarak etkilenmektedir. Kuzey Afrika Türkiye'yle Osmanlı İmparatorluğu'ndan bu yana uzaklaşma bir dönem yaşanmıştır. Birçok kitle tarafından Osmanlı imparatorluğu sömürgeci olarak algılanmaktadır ve bazı diziler de bu imajı onaylamaktadır. Böylece tarih boyunca oluşan bu olumsuz imajı sürdürmektedir. Ayrıca 1923'ten bu yana birçok kitle tarafından Türkiye dinden çıkmış bir ülke olarak algılanmaktadır. Birçok dizi bu imajı dolaylı bir şekilde pazarlamaktadır, böylelikle bu algıyı devam ettirmektedir. Sonuç itibarıyla Türk dizilerinin Kuzey Afrika'da etkisi kişiden kişiye değişmektedir. Bir taraftan genel kitleler kazanırken, diğer taraftan dindar kitleler kaybetmektedir.

Kuzey Afrika ülkeleri batı ülkelerine hayran olan ülkelerdir. Ancak her zaman muhafazakar ve modern arasında orta bir yol bulunmayı çalışmaktadırlar. Bu imajı Türk diziler tarafından iyi bir şekilde pazarlanmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin Müslüman ülkelere bir model olabileceğini algısını oluşturmaktadır. Her ne kadar objektif bir model olmasa bile, diziler tarafından Türkiye, Arap ülkelerine bir model olabileceği renkli bir kılıfla sunulmaktadır.

Kuzey Afrika ülkeleri resmi diplomatik açılarından; ilişkilerin halen orta seviyede olduğu söylenebilir. Fakat halklar arasında Türk dizileri sayesinde yeniden tanıma fırsatı sunmuştur. Neticede diziler iki halk arasında kültürel bir köprü oluşturmuştur. Bu kültürel köprüyle beraber çok önemli ekonomik kazançlar sağlamıştır. Fakat unutmamız gerekir ki diziler özel sektör çerçevesinde çalışmaktadır ve özel sektör rekabete dayalı bir alandır. Bu nedenle Türk dizileri her ne kadar günümüzde büyük bir etki yaratsa da, zamanla bu etki kalmayabilir. Bu nedenle günümüzdeki mevcut yararların iyi bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir.

1.5. Türk Şirketleri

Çok uluslu şirketler yumuşak güç politikasında her zaman büyük bir yük üstlenmektedirler. Medya çerçevesinde büyük bir ses getiren diziler aslında şirket statüsünde çalışmaktadırlar. Bu nedenle her ne kadar siyaset gerekli diplomatik mekanizmaları ortaya koysa da asıl meydana inen ve büyük çalışmaları yapan özellikle ekonomik alanında büyük şirketlerdir. Bir taraftan Türkiye'nin ekonomisine katkı sağlarken, diğer taraftan da kültür elçisi görevi gerçekleştirmektedirler. Çok uluslu şirketlerin etkisini incelemek için Amerika ve Çin örneğine bakmak yeterlidir. Birçok insan Amerika Mc Donald, Coca-Cola ve diğer Amerika markasıyla tanışmıştır. Dünyada nerede fakir insan varsa Çin'i tanımaktadır. Çin onlara yardım ettiği için değil, ama onlara sunduğu ucuz mallar aracılığıyla tanışmışlar.

Kuzey ve Doğu Afrika'ya bakıldığında birçok Türk firması, bu bölgelere ciddi nüfuz edip Türkiye'nin kültür elçisi görevi yapmaktadır. Tumaş inşaat şirketi Etiyopya'da ve Libya'da yaptığı binalar sayesinde Türkiye'nin algısını inşaat alanında ortaya koymuştur. Günlük olarak ve herkes tarafından tüketilen su, Hamidiye anonim şirketinin Libya'da satışta olması sayesinde artık herkes tarafından bilinmektedir. Çocuklardan büyüklere, kafelerden toplantı salonlarına kadar herkes Hamidiye ismini bilmekte, kaynağını soranlara herkes Türkiye'yi söylemektedir. Bu da Türkiye'yi çok büyük bir kitleye tanıtmak demektir.

Oba salça şirketi birçok Afrika ülkesinde bulunabilmektedir. Bu da binlerce eve bir Türk sembolünün girmesi demektir. Salça hakkında yapılan televizyon reklamları, farklı yerlere asılan oba reklam panoları sayesinde, Türkiye'nin reklamı yapılmaktadır. Yapı merkezi inşaat şirketi Fas, Cezayir ve Etiyopya'da faaliyet göstermektedir. Büyük projeler üstlenen şirket artık bütün inşaatçılar tarafından bilinmektedir. Fas'ta Kazablanka kentinde tramvay inşaatını üstlene şirket artık bu tarihi proje çerçevesinde Türkiye'nin izini bırakmıştır. Bırakılan iz hem günümüzde hem de gelecek nesiller tarafından bilenecek ve Türkiye'yi çocukluktan beri artık tanıyacaktır.

Yemek kültürü açısından Türkiye'nin meşhur döner yemeği artık Kenya'da Türk usulüyle satılmaktadır. Avrupa'da ve Afrika'da halkın büyük bir kısmı

Türkiye’yi döner sayesinde tanımaktadır. Avrupa’da “Grek” denilen ve Afrika’da “Şavarma” ismi verilen yemeği Türk kültürünü genişçe tanıtmaktadır. BİM (Birleşik Mağazalar Anonim Şirketi) Fas ve Mısır’da yüzlerce şube açmaktadır.Sadece Fas’ta 225 şube açılmıştır.“Toptan fiyatına perakende satış” politikasıyla büyük bir kitleye cezbetmektedir.İnsanlar küçük dükkanlarda alışveriş yaparken artık mahallelerde bulunan BİM mağazalarında alışveriş yapmaya başlamışlardır. Ayrıca yurt dışında açılımı BİM’in kazançlarını%50 artırmıştır.²⁶⁰Her mahallede açılan BİM mağazası ile Türkiye’nin izleri bırakılmakta,Türkiye’ye yönelik bir merak başlatılmaktadır.Kısa sürede hızlı yayılan BİM mağazaları Türkiye’nin tanıtımı yapmak kadar, Türkiye’yi güçlü bir ülke olarak göstermektedir çünkü yurtdışında bu kadar nüfuz edebilenler ancak güçlü olanlardır. Günlük ihtiyaçları karışlayan BİM mağazaları sayesinde artık markete giden herkes, çocuklardan yaşlılara, Türkiye’yi tanımaktadır.

Mısır ve Fas’ta bulunan LC Waikiki markası artık bilinen bir Türk markası olmuştur. Türkiye’nin hazır giyimine hayran olan Arap dünyası artık Türklerin giyimini Kuzey Afrika’da da bulmaktadır. Türkiye’nin giyimi Arap dünyasında kaliteli olduğu için değil, daha çok prestij amacıyla giyilmektedir. Türkiye halkının giyiminde özen gösterdiği algısı tamamen dizilerden kaynaklamaktadır. Buna hayran kalan Arap ülkelerindeki insanlar,özellikle Türkiye’ye gelme imkanı olmayalar, LC Waikiki, Süvari vs. gibi markaların mağazaları bu kitlenin ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Muhafazakar giyimde daha çeşitli ve daha çok model bilen Türkiye, bütün muhafazakar kitlenin alışveriş yapmak için kıblesi gibi olmuştur. Bu fırsatı değerlendiren Tekbir, Modanisa ve Sefamer ve gibi şirketler ya yurt dışında şube açmaktadır ya da internet üzerinde alışveriş yapmak için bir sistem kurmuşlardır. Böylece nerdeyse bütün Kuzey ve Doğu Afrika’ya ürünlerini ulaştırmaktadırlar. Sonuç itibariyle;muhafazakar kitlelerde, modern giyim alışverişi yapmak istediklerinde bunu ancak Türk mallarıyla karşılayabilecekleri algısı oluşmuştur.Muhafazakar kitleler arasında Türkiye’den bir giyim eşyasının alınması

²⁶⁰Hişam Tsmart, *المغاربة يغيرون مول الحانوت بإقبال على المتاجر الممتازة*, (Faslılar Dükkanlardan Supermarketlere Yönelmişler), Hespress Elektronik Gazetesi, 11.01.2015, <http://www.hespress.com/economie/251286.html>, (Erişim Tarihi 29.01.2016).

artık bir prestij konusu olmuştur. Böylece yumuşak gücün kilit noktalarından biri olan “cazip olmak” konusunun bu konuda tam yakalamış olduğu gözlenmektedir.

Doğu Afrika’ya en çok ihraç edilen ürünlerden biri mobilya ürünleridir, son yıllarda bu alanda önemli miktarlarda ihraç edilmiştir, bunu daha net görebilmemiz için aşağıdaki tabloyu inceleyebiliriz:

Tablo 13:2011 Yılında Doğu Afrika’ya İhraç Edilen Mobilya

Ülke	Miktar (\$)
Etiyopya	1.672.057
Eritre	437.555
Cibuti	855.224
Somali	87.549
Kenya	2.322.747
Uganda	694.264
Tanzanya	1.280.554
Toplam	7.349.950

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/>

Tablo 14:2015 Yılında Doğu Afrika’ya İhraç Edilen Mobilya

Ülke	Miktar (\$)
Etiyopya	5.250.573
Eritre	76.526
Cibuti	2.025.387
Somali	3.901.225
Kenya	3.561.723
Uganda	891.487
Tanzanya	1.579.220
Toplam	17.286.141

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/>

Tablolarda gördüğümüz gibi Doğu Afrika'ya en çok ihraç edilen mobilya ürünlerinde son 5 yılda önemli yükselişler görülmektedir. 2011 yılında sadece 7.349.950 milyon dolar ihraç edilirken 2015 yılında 17.286.141 milyon dolara ulaşmıştır. İhraç edilen her ürün bir taraftan Türkiye'nin ekonomisinin büyümesini sağlamaktadır. Aynı zamanda Türkiye'yi dolaylı bir şekilde temsil etmektedir.

Doğu Afrika ülkelerinin çoğu elektrik problemi yaşanmaktadır. Bu durumu olumlu olarak değerlendiren Türk firmaları, Doğu Afrika ülkelerine son 5 yılda ciddi miktarda elektrik malzemeleri ihraç etmiştir.

Tablo 15:2011-2015 Yıllar arasında Doğu Afrika'ya İhraç Edilen Elektrik Malzemeleri (\$)

Ülke	2011	2012	2013	2014	2015
Etiyopya	7.630.898	10.754.015	19.461.930	23.915.303	14.317.212
Eritre	108.453	384.743	7.148	249	231.912
Cibuti	481.529	1.131.174	1.943.676	2.203.301	1.470.705
Somali	47.856	1.969.868	1.240.729	2.921.471	3.460.063
Kenya	7.520.042	9.611.189	11.378.775	11.451.102	10.545.742
Uganda	5.190.556	5.845.063	4.610.116	3.048.879	2.131.637
Tanzanya	7.432.435	9.380.707	7.895.204	8.846.005	7.123.220
Toplam	28.411.769	39.076.759	46.537.578	52.386.310	39.280.491

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/>

Tabloya baktığımız zaman Doğu Afrika'da hayati önem taşıyan elektrik, Türk firmalar tarafından son yıllarda ciddi miktarlarda ihraç edilmeye başlamıştır. Bunu ekonomik kazançlardan ziyade, hedef kitlelerin ihtiyaçlarını karşılaması sağlamaktadır. Bu yüzden hedef kitlelerin hayati önem taşıyan ihtiyaçlarını tespit etmek ve ona göre ihraç etmek yumuşak güç politikası açısından çok önemlidir.

Türk dizilerin etkisi altında kalan Kuzey Afrika ülkeleri, dizilerde gördükleri mobilyalar, yatak takımları, aydınlatma cihazları vs. ciddi bir şekilde Türkiye'den ithal edilmeye başlanmıştır. Bu durumu iyi değerlendiren Türk firmaları son yıllarda büyük miktarlarda o bölgelere mobilya göndermeye başlanmıştır.

Tablo 16:2011-2015 Yıllar arasında Doğu Afrika'ya İhraç Edilen Mobilya (\$)

Ülke	2011	2012	2013	2014	2015
Fas	11.189.422	14.744.381	18.960.011	24.051.415	24.295.881
Cezayir	24.860.201	23.229.602	26.106.042	49.108.146	57.375.950
Tunus	2.928.873	3.454.644	4.664.013	7.419.868	7.526.456
Libya	22.419.478	186.067.799	256.800.771	204.482.137	144.496.926
Mısır	14.988.940	23.159.783	25.672.707	29.792.845	30.762.816
Sudan	3.349.478	4.146.104	3.059.181	5.030.843	6.410.785
Toplam	79.736.392	254.802.313	335.262.725	319.885.254	270.868.814

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/>

Tabloyu incelediğimizde mobilya sektöründe ciddi yükselişler yaşanmıştır. 2011 yılında 79.736.392 milyon dolar iken 2014 yılında 319.885.254 milyon dolara ulaşmıştır. Bu nedenle özel sektör çerçevesinde çalışan Türk diziler ve Türk şirketleri, birbiriyle bağlantılı çalışmalar yapmalıdır. Böylelikle farklı boyutlarla kazanç elde edebilirler.

Kuzey ve Doğu Afrika'da bulunan Türk şirketleri neredeyse her alana girmişler; mobilyadan, inşaat, gıdaya, beyaz eşyalara, giyime kadar, bütün bu alanlara girmek, bütün kitlelere hitap etmek demektir. Her ne kadar bu şirketler maddi çıkarlarını düşünerek hareket etmiş olsalar da, bununla birlikte Türkiye'yi de tanıtmaktadırlar. Ayrıca bu bölgelerde bulunan Türk sivil toplum faaliyetlerinin önemli bir kısmı o ülkelerde bulunan Türk şirketler tarafından desteklenmektedir. Bu konuda sivil toplum kuruluşları ve özel şirketler yumuşak güç politikası çerçevesinde tamamlayıcı bir rol oynamaktadırlar. Sonuç itibarıyla, bu verilere bakıldığında özel sektör yumuşak güç politikasında hayati bir rol oynamaktadır.

SONUÇ

Yumuşak güç, devletlerin dış politikalarının vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. Güç, dış politikada sopa görevi görmektedir. Fakat bu noktada önemli olan; “Bu sopayı kullanmaya gerek kalmadan ve fazla çaba harcamadan nasıl kazanç elde edebilirim” sorusudur. Bunun cevabını, yumuşak gücün tanımı en iyi şekilde verir. Yumuşak gücün kilit noktası ilgi çekici eylemlerdir. Bunları gerçekleştirmek için de uzun soluklu çalışmalar yapmak gerekir. Parti hesabı düşüncesiyle değil, devlet hesabı düşüncesiyle hareket etmek gerekmektedir. Yumuşak güç politikası, nesiller yetiştirmek üzere yapılan bir çalışmadır ve hemen netice vermeyebilir. Bu noktada sabır ve azim çok önemlidir.

Yumuşak güç, akademik düzeyde yeni bir kavram olduğu için, araştırmacılar arasında uzlaşılan net bir tanımı bulunmamaktadır, fakat bu kavramın belli kriterlere sahip olması gerektiği noktasında bir uzlaşıdan söz etmek mümkündür. Bu kriterlerin en önemlisi de; yumuşak güçle hedeflenen kitleyi etkileyebilmektir. Bu kavram zamanla daha da gelişecek ve farklı boyutlara ulaşacaktır. Şu anki mevcut tanımlar ise gelecek adına ancak bir zemin oluşturabilmektedir. Yumuşak gücün, dış politikanın en etkili aracı olduğu kanaatini birden fazla devlet taşımaktadır, ancak daha çabuk sonuç almak için ön sıralarda gündemlerine taşımamaktadırlar. Sert gücün kalıcı ve olumsuz sonuçlar doğurması, güçlü devletler tarafından -ön sıralarda yer almasa da- yumuşak gücü, dış politikada önemli bir yere koyar. Yumuşak güç tamamen güven üzerine kuruludur, bu nedenle birçok faktör onu etkileyebilir. Örneğin; bir devletin tarihi ya da geçmişi, güven olgusunu önemli ölçüde olumlu-olumsuz etkileyebilir. Soyut faktörleri (tarih, geçmiş ilişkiler vb.) somut projelerle desteklemek gerekmektedir. Bu itibarla yumuşak güç politikası uygulanırken, hayata geçirilecek projeler ile devletin genel prensip ve ilkelerinin örtüşmesi gerekmektedir, aksi takdirde yapılan projeler yanlış anlaşılabilir.

Yumuşak güç için bilinen kaynaklar dışında, din kavramı da önemli bir faktör olabilir. Bu konuya bazı ülkeler hassasiyetle yaklaşıyor ise de, bazı ülkeler de çok istekli olabilmektedir. Bu nedenle uygun kitle bulunduğunda din, yumuşak güç çerçevesinde bir kaynak olarak kullanılabilir, üstelik diğer kaynaklardan çoğu zaman

daha etkilidir. Türkiye ve Suudi Arabistan bu kaynağı kullanarak önemli başarılar elde etmiştir.

Yumuşak güç, geçmişten günümüze süregelen bir eylemdir. Her ne kadar geçmişte bugünkü gibi tanımlanıp teorik olarak ortaya konmasa da, pratikte örneklerine rastlanan bir politikadır. Bu kavramın bir teori olarak ortaya çıkmasında eski medeniyetlerin önemli katkıları bulunmaktadır. İlk dönemlerde sadece bilge insanlar tarafından kullanılmakta iken, zamanla bir devlet politikasına dönüşmüştür. İslamiyet'in gelişiyle birlikte artık sadece devlet tarafından benimsenecek bir politika değil, herkes tarafından kullanabilecek bir güç olmuştur ve bütün vatandaşlara yumuşak güç politikasına katkıda bulunabilme fırsatı sunulmuştur. Osmanlı döneminde yumuşak güç, vakıf geleneği ile beraber müesseseleşme aşamasına gelmiştir. Bu dönemden sonra da teori aşamasına girmiş ve akademik arenada kendine geniş bir yer bularak tartışılmaya başlanmıştır. Bundan dolayı denilebilir ki, tarih boyunca bütün medeniyetlerin, yumuşak güç kavramının ortaya çıkmasında çok önemli katkıları olmuştur, gelecek dönemde ise bu gücü, güçlü devletlerin daha profesyonel bir şekilde kullanacakları aşikar.

Türkiye'nin dış politikası, "iktidar değişir ama devlet kalıcıdır" söylemi ile belli seviyede örtüşmektedir. Her ne kadar Türkiye'de mevcut iktidar daha proaktif bir dış politika uygulamaya çalışsa da, Türkiye'nin dış politikası, Cumhuriyet'in kuruluşunda oluşturulan kurallar çerçevesinde yürümektedir. Ayrıca gerçekleşen birçok başarı, eski zemine dayanmaktadır. Mesela; yumuşak güç politikasında kilit rol oynayan TİKA Kurumu, 1992 yılında faaliyet göstermeye başlamıştır. Mevcut iktidar, bu zeminden faydalanarak proaktif bir politika izlemeye çalışmaktadır. Mevcut iktidar, var olan prensiplerden yola çıkarak dış politikayı önemli bir şekilde geliştirmiştir, ama son yıllarda Türkiye'nin dış politikası bir bunalım yaşamaktadır. Bunu değerlendirmek için biraz beklemek gerekmektedir.

Türkiye modeli daha çok hissiyat üzerine değerlendirilmektedir. Bu nedenle hiçbir kriter kullanılmadan, daha çok duygusal söylemlere dayanarak ortaya bir model konulmaktadır, ancak uluslararası kriterlerle Türkiye'nin konumu incelendiği zaman farklı bir tablo ortaya çıkmaktadır; bu da Türkiye'nin ekonomik ve kalkınma

alanlarından daha çok, maddi yönlü bir model olmasından kaynaklanmaktadır. Adalet, özgürlük ve insan hakları gibi manevi yönleri içeren bir model karşımıza çıkmaz ve şu anda mevcut olan durumda kalkınma ve adalet yönleri dengesiz bir şekilde yürümektedir. Zaman ilerledikçe bu iki değer arasındaki mesafe de artmaktadır, bunlar telafi edilmediği takdirde mevcut sistemin devam etmesi imkansızdır. Bu nedenle Türkiye modeli ele alındığı zaman, bu ayrımın dikkate alınarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Yumuşak güç faktörleri devlet, sivil toplum ve özel sektör olarak üç sacayağından oluşmaktadır; bu üç faktör de Türkiye'nin dış politikasında mevcuttur. Bu yüzden "Türkiye'nin yumuşak güç politikası var mı?" sorusunun cevabı kesinlikle "evet" tir. Çünkü hem yumuşak güç faktörleri bulunmakta, hem de yapılan çalışmaların geri dönüşü bulunmaktadır. Dolayısıyla bu üç faktör birbirini tamamlayıcı rol oynamaktadır. Devlet gerekli mekanizmaları, desteği ve zemini hazırlarken, sivil toplum ve özel sektör de meydana inmektedir. Sivil toplum kuruluşları bulundukları ülkelerde iş ve yatırım imkanlarını araştırmakta ve özel sektöre sunmaktadır. Özel sektör ise sağladığı kazançla sivil toplum kuruluşlarını desteklemektedir. Böylece bu üç faktör birbirini tamamlayıcı bir rol oynamaktadır. Faktörlerin birbirleri ile rekabete girmeden işbirliği yapması gerekmektedir ve en azından asgari seviyede ortak vizyon çizilmelidir. Sivil topluma bakıldığı zaman, diğer faktörlere kıyasla her zaman daha başarılı ve daha etkili olduğu görülmüştür, çünkü yapılan çalışmalar genelde siyasi ya da maddi çıkarılara bağlı olmayan çalışmalardır. Bunun neticesinde hedef kitle tarafından sivil toplum çalışmaları her zaman daha hoşgörülü bir şekilde karşılanmıştır. Bu yüzden yumuşak güç çalışmalarının sivil toplum üzerinde yoğunlaşması daha isabetli ve kazançlı olabilir.

Türkiye'nin Kuzey ve Doğu Afrika ile ilişkileri üç önemli aşamadan oluşmaktadır; ilk aşaması Osmanlı dönemidir. Bu dönemde ilişkiler tabiri caizse daha çok abi-kardeş ilişkisi gibidir, bu nedenle devletler ya hüküm altında girmektedir, ya da Osmanlı ile rekabete zorlamaktadır. Bu dönemde din bağı bir etken olduğu için ilişkilerin belli seviyede tutulmasına çalışılmıştır. İkinci aşama Cumhuriyet dönemini kapsar. Bu dönem ilişkilerin en soğuk olduğu dönemdir. Bunun sebebi ise; bir yandan Türkiye'nin kendi iç sorunlarıyla ilgilenmesi, diğer bir

yandan da birçok Kuzey ve Doğu Afrika ülkesinin sömürge olmasıdır. Bu durum ilişki kurmayı imkansız hale getirmiştir. Bu dönemde sadece farklı ülkelerle ilişkilerin alt yapısı oluşturulabilmiştir. Üçüncü dönem ise 1998'den sonrasını kapsar. Bu dönem Türkiye'nin Kuzey ve Doğu Afrika ile ilişkilerinin en parlak olduğu dönemdir. İkinci dönemin hazır olan zemininden faydalanılarak, ilişkilerin geliştirilmesi hızlandırılmıştır, hem dış temsilciliklerin kurulduğu hem de ekonomik ilişkilerde büyük gelişme kaydedildiği görülmüştür.

Türkiye'nin Kuzey ve Doğu Afrika'daki yumuşak güç uygulamalarına bakıldığında çok büyük çalışmalar olduğu görülmektedir. Yapılan bu çalışmalar üç aşamadan oluşmaktadır; devlet kurumlarının oradaki farklı kurumlarla çalışmalar yürüttüğü görülmektedir, bu çalışmalarla geniş ve birbirinden farklı bir kitleyi muhatap alma hedeflenmektedir. TİKA bu noktada kilit bir rol oynamaktadır; bir taraftan doğrudan yardım yaparken, diğer taraftan da sivil toplum kuruluşlarına destek verip işbirliğine girerek yardımlar gerçekleştirmektedir. Söz konusu yardımlara bakıldığı zaman uluslararası gündemlerde ciddi bir şekilde yönlendirme yapmaktadır. Sözelimi 2011 yılında Birleşmiş Milletler tarafından yapılan çağrı neticesinde Somali, yardımlardan aslan payını almıştır, bunun neticesinde bir taraftan Somali ile ilişkiler güçlendirilmiş, diğer bir taraftan BM'den artı bir puan kazanılmıştır. Arap Baharı sonrası başa gelen iktidarların birçoğu Türkiye'nin mevcut iktidarının düşünce dünyasına yakındır. Bu yüzden bazı ülkeler Arap Baharından önce çok az yardım alırken, sonrasında bu yardımlarda artış görülmüştür. Bu nedenle hedef ülkenin mevcut iktidarı, Türkiye'nin yardımlarını teşvik edebilir ya da hoşgörüyle karşılamayabilir. TİKA'nın 2012 ve 2013 yılında Tunus'ta gerçekleştirdiği yardımları buna bir örnek teşkil edebilir. Diyanet Vakfının yapmış olduğu yardımlar, dini bir kurum kimliği taşıması sebebiyle her durumda halk tarafından hassasiyetle karşılanmıştır, bu nedenle Diyanet vakfının yapacağı yardımlarda hedef kitleyi özenle seçmesi gerekmektedir, aksi takdirde yumuşak gücün etkisi olumsuz sonuçlar doğurabilir.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) kurumunun kurulması, yumuşak güç politikaları açısından çok isabetli bir karar olmuştur. Gelecek nesillerle ilgilenmek yumuşak gücün stratejik bir yöntemidir. Türkiye'de

okuyacak uluslararası öğrencilerle YTB'nin ilgilenilmesi çok etkili bir yöntemdir. Bir taraftan başarılı öğrenciler için Türkiye cazip hale gelmektedir, diğer taraftan ise bu öğrenciler Türkiye'nin temsilcisi gibi hazırlanmaktadır. Böylelikle Türkiye'nin dış politikası için sağlam bir zemin hazırlanmış olur. Bu süreç kısa, orta ve uzun vadeli olarak Türkiye için önemli bir kazanımdır. Medya açısından da Türkiye önemli yatırımlar yapmaktadır. Medya kurumları ile bir taraftan Türkiye cazip hale getirilmeye çalışılmakta, diğer taraftan ise kriz dönemlerinde Türkiye'nin savunulması amaçlanmaktadır. Böylece aksiyon ve reaksiyon işlevi gerçekleşmektedir ve elde edilen kazançlar bir koruma görevi üstlenmektedir. Ayrıca diğer kurumların faaliyetlerini pazarlamak ve dünyaya ulaştırmak ancak medya aracını kullanmakla mümkündür.

Yumuşak güce bir ana faktör atfedilecekse bu, sivil toplum örgütleridir. Sivil toplum faaliyetleri gözlemlendiğinde hem geniş bir coğrafyaya ulaştığı hem de çok çeşitli olduğu görülmektedir. Devlet kurumlarının Kuzey ve Doğu Afrika'daki çalışmaları iki elin parmak sayısını geçmezken, sivil toplum örgütlerinin onlarca kurumu karşımıza çıkar. Sivil toplum örgütlerinin çalışmaları halk tarafından her zaman daha sıcak karşılanmaktadır, bu yüzden diğer faktörlere göre daha çok etki yaratmaktadır. Ayrıca toplumun tepkileri sorgulandığı zaman sivil toplum örgütlerinin ne denli başarılı yumuşak güç politikası işlediği belirgin bir şekilde gözlemlenebilir. Sivil toplum özel sektör için çoğunlukla zemin hazırlayıcıdır, hatta iş ve yatırım forumlarında iş adamlarına; “Bir ülkeye gitmeden önce sivil toplum örgütlerine kesinlikle danışmanız gerekmektedir.” şeklinde tavsiyelerde bulunmaktadır. Sivil toplum örgütleri yumuşak güç politikasında merkezi bir görev üstlenmektedir.

Kuzey ve Doğu Afrika'da inşa edilen sivil toplum kuruluşları isimlendirilirken üç kategoriye ayrılmaktadır; İlk kategoridekiler Türk isimlerini kullanmaktadır ve o bölgede Türkiye adına bir tarih yazmaktadırlar. Faaliyetleriyle Türkiye'nin izleri derin bir şekilde işlenmektedir. İkinci kategori; anlamlı yerel isimler kullanmaktadır, böylece yerel halkın güvencesini elde etmekte ve özellikle milliyetçi kesimdeki endişeler giderilmektedir. Böylece çalışmaların güvencesi sağlanmış oluyor. Üçüncü kategori ise modern isimler kullanmaktadır; bir taraftan

halkın ufkunu açarken diğerk bir taraftan da elit kesimler için bu kurumları cazip hale getirmektedir. Bu üç kategori sayesinde kitlenin çeşitliliğı ve genişliğı sağlanmaktadır.

Ekonomik sivil toplum örgütleri, Türkiye'nin Kuzey ve Doğı Afrika ile ekonomik ilişkilerini güçlendirmesi için kilit rol oynamaktadır. Devlet gerekli mekanizmaları hazırlarken DEİK söz konusu ülkelerle iş konseyleri kurmaktadır. TUSKON bu çalışmalardan yararlanarak Kuzey ve Doğı Afrika'da önemli işler ve yatırımlar gerçekleştirmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda bir taraftan Türkiye o bölgelerle ilişkilerini güçlendirirken, diğerk taraftan ise bu durum Türkiye'nin ekonomine büyük katkı sağlamıştır. Kuzey ve Doğı Afrika ile ekonomik ilişkiler 2000'li yıllardan önce 2.002.143.11 milyar dolar iken, 2015 yılında 11.681.182.861 milyar dolara ulaşmıştır, 2000'den önce ekonomik sivil toplum örgütleri buralarda ya bulunmamaktaydı ya da o bölgede yoğun bir şekilde çalışma yürütememekteydi. Fakat 2000'den sonra hem yeni ekonomik sivil toplum örgütleri ortaya çıkmış, hem de var olan örgütler o bölgeye daha fazla önem vermeye başlamıştır. Ekonomik sivil toplum örgütleri Kuzey ve Doğı Afrika'da ekonomik ilişkilerin yürütülmesinde ana faktör olarak rol oynamaktadır.

Kuzey ve Doğı Afrika'daki Türk okulları, yumuşak güç politikasında önemli bir görev üstlenmektedir, insani yardımlara hassasiyetle yaklaşan ülkelere eğitim faaliyetleri sayesinde nüfuz edilmiş ve Türkiye'nin varlığı sağlamlaşmıştır. Bu bağlamda çeşitli faaliyetler yürüten okullar başarılı ve gelecek vadeden bürokratlarla özel olarak ilgilenmektedir. Modern bir eğitim sunan okullar, ulusal ve uluslararası düzeyde ciddi başarıları imza atmıştır. Böylece o bölgelerde Türkiye'nin eğitim markası öne çıkmaktadır. Geleceğı yön veren yöneticilerle yakından ilgilenilmesi Türkiye'nin gelecek dış politikasına sağlam bir zemin oluşturmaktadır. Kültürel elçi görevini üstlenen okullar önemli platformlarda, devletin önemli kademelerinde Türkiye'nin kültürünü tanıtmaktadır. Bunun neticesinde uzun vadeli çalışmalara, kısa vadeli da kazançlar elde edilmektedir. Ayrıca bu kurumlar bazı dönemlerde insani yardım kuruluşlarına ve ekonomik sivil toplum örgütlerine zemin hazırlamakta ve onlarla işbirliğı yapmaktadır.

Yumuşak güç politikası gerçekleşmek için, sivil toplum örgütleri devletten daha önemli katkıları vardır. Kuzey ve Doğu Afrika'da Türkiye'nin sivil toplum faaliyetleri incelendiğinde, faaliyetlerin başladığı zaman Türkiye'nin Kuzey ve Doğu Afrika için dış politika gündeminin olmadığı görülmektedir. Daha çok sivil toplum örgütleri ile gelişen ilişkiler söz konusudur. İHH doksanların sonunda o bölgelere gittiğinde, o dönemde Türkiye'nin birçok Kuzey ve Doğu Afrika ülkesinde dış temsilcisi bulunmamaktaydı. Türkiye'nin temsili sadece İHH tarafından yapılmaktaydı. Türk okulları için de aynı durum söz konusudur; Tanzanya'da Türk okulları 1998'de faaliyete başlamışken, Türkiye'nin büyükelçiliği 2009 yılında açılmıştır. Türkiye'nin temsili, 11 sene boyunca sadece bu kurum ve benzer kuruluşlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Sivil toplum örgütleri, Türkiye'yi o bölge ile ilgilenmeye ve büyükelçilik açmaya dolaylı bir şekilde zorlamıştır, çünkü insani yardımlar, eğitim ve ekonomik faaliyetlerin o bölgelerde yoğunlaşması gerekli diplomatik mekanizmaları sağlamayı gerektirmiş, bunun neticesinde devlet o bölgelerle ilgilenmeyi gündemine almıştır.

Özel sektör de, yumuşak güç kapsamında önemli bir işlev yüklenmektedir. Türk dizileri o coğrafya üzerinde önemli bir etki yaratmaktadır ancak dizilerin etkisinin uzun vadeli olmadığını gözden kaçırmamak gerekir. Gündem etkisi yaratan bu dizilerden, Türkiye ciddi bir biçimde faydalanmaktadır, fakat uzun vadede beklentiye girmemek gerekir. Arap dünyasında 10 sene öncesine kadar Meksika dizileri gündemde iken, bugün Türk dizileri varlık gösteriyor, gelecekte de farklı ülke dizileri yer alabilir. Dizi sektörü rekabete dayalı bir alandır, ayrıca dizilerde bulunan sanat üretimi hızlı tükenmektedir. Bu nedenle belli periyotlarla yeni faktörler ortaya çıkabilmektedir. Bu yüzden Türkiye bu dönemde ileride bu fırsatın tekrarlanamaması durumuna karşı bu sektörden faydalanarak maksimum kazancı elde etmeye çalışmalıdır. Türkiye'deki çok uluslu şirketler, Kuzey ve Doğu Afrika ülkeleri ile yönetilen projeler ve satışı sağlanan ürünler sayesinde Türkiye'nin izlerini derin bir şekilde bırakmaktadır.

Özetle, Türkiye'nin Kuzey ve Doğu Afrika'daki yumuşak güç politikası iyi bir şekilde işlemektedir, ama büyük devletlerle kıyaslayınca çok geride kalmış olduğu görülmektedir. Bu bölgelerin Türkiye ile ortak değerler taşıması, Türkiye'nin

Kuzey ve Doğu Afrika’da geleceğini daha parlak hale getirmektedir. Bu amaca ulaşmak için yumuşak güç faktörleri birbiri ile rekabete girmeksizin işbirliği halinde olmalıdır ve ortak vizyon tasarlamalıdır. Bunu gerçekleştirmek için de gri alanda çalışmak, Türkiye’yi öne çıkarmak ve siyasi çıkarları arka planda bırakmak gerekir. Böylelikle o bölgelerde yakın bir gelecekte büyük devletlerle rekabet edebilecek duruma gelebilir.

KAYNAKÇA

Kitap

- Anaz, N., **ABD Örnekleminde Yumuşak Güç Kavramı ve Dış Politika**, Ankara Siyasal ve Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Ankara, 2013.
- Ateş, T., Karakaş, E., Ortaylı, L., **Barış Köprüleri Dünyada Açılan Türk Okulları**, Ufuk Kitap, İstanbul, 2005.
- Balcı, A., **Türkiye Dış Politikası: İlkeler, Aktörler, Uygulamalar**, Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2013.
- Brzezinski, Z., **Büyük Satranç Tahtası**, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 2005.
- Brzezinski, Z., **Tercih**, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 2004.
- Cleveland, W., **Modern Ortadoğu Tarihi**, Çev: Mehmet Harmancı, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2008.
- Çinkı, M., **Rant Lordları**, Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara, 2004. Aktaran: Yılmaz, S., **ABD Hegemonya Kurgusu**, 21. Yüzyıl Dergisi, Ocak / Şubat / Mart Sayı, 2008.
- Doğan, E., **Türk Dış Politikası ve Sivil Toplum Kuruluşları**, Sönmezoğlu, F., Baklacioğlu, Terzi, Ö., Özgür, N (ed.), XXI. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi, İstanbul, Der Yayınları, 2012. Aktaran: Uyar, C., **Dış Politika Oluşum Sürecinde Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü: Türkiye'nin Dış Politika Uygulamasında İşadamları Örgütlerinin Yeri**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2014.
- Hazar, N., **Küreselleşme Sürecinde Türkiye Afrika İlişkileri**, Yeni Türkiye Yayınları, 2003.
- İpşirli, M., **Osmanlı Devletinde Eman Sistemi, Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç**, TTK Yayınları, Ankara, 1999.
- Kavas, A., **Osmanlı-Afrika İlişkileri**, Tasam Yayınları, İstanbul, 2006.
- Kuran, **Tevbe Suresi**, 60. Ayeti.
- Nardin, T., Burchill, S., Linklater, A., Devetak, R., Donnelly, J., Paterson, M., Reus-Smit, C., True, J., **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, 3. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul, 2013.

- Nye, J., **Dünya Siyasetinde Başarının Yolu Yumuşak Güç**, 1.baskı, Elips Kitap, Ankara, 2005.
- Nye, J., **The Future of Power**, 1. Baskı, Public Affairs, New York, 2011.
- Orhonlu, C., **Osmanlı İmparatorluğu’nun Güney Siyaseti Habeş Eyaleti**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1996.
- Özcan, G, “Sunuş”, Doğan, E.,Mazlum,S, C,. (ed.), **Sivil Toplum ve Dış Politika Yeni Sorunlar Yeni Aktörler**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2006.
- Rehber Ansiklopedisi, Cilt 10. **İlim Bahsi**. Aktaran: Ulukuş, İ., **Olup Biteni Doğru Anlamak**, Cilt 2, Antalya, 2015.
- Sandıklı, A., **Atatürk’ün Dış Politika Stratejisi: Hedefler ve Prensipler**, Bilgesem Yayınları, İstanbul, 2014.

Editörlü Kitap

- Flazon, C., O’Leary, T., Sawicki J., (2013), **A Companion to Foucault** (1), Blackwell, W., *Truth and power*,Blackwell, USA,2013, ss. 300-318.

Tezler

- Akkaya, A., **Türk Dış Politikasında Afrika Kıtası ve 1998 Afrika’ya Açılım Eylem Planıyla Başlayan Yeni Dönemin Analizi**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2012.
- Alegöz, H, İ., **Uluslararası İlişkilerde İnsani Diplomasinin Rolü: Türkiye-Somali Örneği**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, 2013.
- Bolou Francis-K.Pierre, **l’Entree de la Turquie en Afrique Sub-Saharienne Face à L’influence Française et la Presence Chinoise**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi, 2001.
- Çamır, M., **Yumuşak Güç Kavramı ve Türk Dış Politikasında Yumuşak Güç**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü,2009.

- Çelik, A. H., **Sivil Toplum Kuruluşlarının Türk Dış Politikasına Etkisi**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2007.
- Uyar, C., **Dış Politika Oluşum Sürecinde Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü: Türkiye'nin Dış Politika Uygulamasında İşadamları Örgütlerinin Yeri**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2014.

Sürelili Yayınlar

- Akçay, E., **Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları**, Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, No: 005, 2015, s. 15.
- Ayhan, K., **Türk Dizileri ve Yumuşak Güç İkilemi**, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, 20.01.2010, [https://www.erudit.org/revue/ei/2010/v41/n4/045560ar.html](http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=552:tuerkdizileri-ve-yumuak-guec-kilemi&catid=113:analizler-sosyo-kultur&Itemid=78;(Çevrimiçi) 15.02.2011. Aktaran: Deniz, Ç., Gümüş Dizisinin Arap Kamuoyuna Etkileri Bir Sosyal Medya İncelemesi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 3/1, 2010, ss. 50-67.
• Barr, M., Mythe et Réalité du Soft Power de la Chine, Études Internationales, Cilt 41, Numara 4, Aralık 2010, s. 503-520. <a href=), (Erişim Tarihi 13.12.2015).
- Çavuş, T., **Dış politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Aralık 2012, Cilt 2, Sayı 2, ss. 23-36.
- Davutoğlu, A., (2008), **Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007**, Insight Turkey, Vol. 10, No.1, pp. 77-96.
- DEİK, **2015 Faaliyet Raporu**, DEİK, İstanbul, 2015, ss. 26-27.
- Demirkıran, C., **Türk-Arap İlişkileri Bağlamında Türkiye'nin Yabancı Dilde İlk Uluslararası Kamu Televizyonu: Trt Et Türkiye (Trt Arapça)**, E-Journal of New World Sciences Academy, 2011, Volume: 6, Number: 3, Article Number: 4C0101, ss. 424-432.

- Deniz, Ç., **Gümüş Dizisinin Arap Kamuoyuna Etkileri Bir Sosyal Medya İncelemesi**, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 3/1, 2010, ss. 50-67.
- Fazıl, Y., **القوة الناعمة (Yumuşak Güç)**, Elshra Dergisi, Sayı. 104, ss. 40-41, <https://www.shura.gov.sa/magazine/majalah107/majpdf/mkal2.pdf>, (Erişim Tarihi 02.11.2015).
- Gallarotti, G., **Soft Power: What it is, Why it's Important and the Conditions Under Which it Can Be Effectively Used**, Journal of Political Power, Vol:4, Issue 1, pp. 25-47.
- Karagül, S., Arslan, İ., **Türkiye'nin Afrika Açılım Politikası: Tarihsel Arka Plan, Stratejik Ortaklık ve Geleceği**, Uluslararası Hukuk ve Politika Cilt: 9, Sayı: 35, 2013, ss.21-55.
- Karagül, S., **Türkiye'nin Balkanlardaki Yumuşak Güç Perspektifi: Türk İşbirliği ve Kordinasyon Ajansı**, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi (8:1), 2013, s. 87.
- KYM, **Afrika Parlayan Yıldızı Kenya**, Ülke Analiz Raporu.
- KYM, **Gölgede Açan Nilüfer Çiçekleri Yetimhanesi**, Yetim Projeleri.
- KYM, **Katarakt**, 2014 Raporu.
- KYM, **Siyahlar ve Yetimler Ülkesi Sudan**, Ülke Analiz Raporu.
- KYM, **Somali Faaliyet**, Eylül 2014 Raporu.
- KYM, **2014'a kadar Kuzey ve Doğu Afrika'yı Açılan Su Kuyu Sayısı**, Temiz Su Raporu.
- KYM, **Kuzey ve Doğu Afrika'yı Yapılan Harcamalar**, Ülke Analiz Raporu.
- KYM, **Yetimler Sayısı**, Ükelere Göre Raporu.
- Lord, C., **Diplomatie Publique et Soft Power**, Politique Américaine 3/2005 (N° 3), ss. 61-72.
- Özyakışır, D., **Ulus-Devletin ÇUŞ'larla İmtihani**, Yarı Dergisi, Sayı. 47, Mart 2006, ss. 22-24. Aktaran: Zenginoğlu, S., **Çok Uluslu Şirketler: Uluslararası İlişkilerin Görülmemeyen Aktörleri**, Akademik Perspektif Enstitüsü, 17.11.2013, <http://akademikperspektif.com/2013/11/17/cok-uluslu->

sirketler-uluslararası-iliskilerin-gorulnmeyen-aktorleri/, (Erişim Tarihi 16.12.2015).

- Powell, C., **Statement on International Education Week 200**, U.S. Department of State, 07.08.2001, <http://globaled.us/now/fullstatementpowell.html>, (Erişim Tarihi 11.12.2015).
- Robinson, P., **The CNN Effect: The Myth of Media, Foreign Policy and Intervention**, Routledge, 2002, p. 22.
- Salaheldin, A., **Değişen Mısır ve Yeni Dönemde Türkiye-Mısır İlişkileri**, Orsam Tutanakları, No: 25, Haziran 2012, s. 17.
- Sarınoy, Y., **Atatürk'ten Günümüze Türk Dış Politikası Hakkında Genel Bir Değerlendirme**, Atatürk Araştırma Merkezi, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-48/aturkten-gunumuze-turk-dis-politikasi-hakkinda-genel-bir-degerlendirme>, (Erişim Tarihi 02.12.2015).
- Tağraf, H., **Küresel Stratejilerden Çok Uluslu Stratejilere Geçiş: Küresel Düşün Yerel Davran**, KMU, İİBF Dergisi, Sayı. 14, Haziran 2008.
- Tepeciklioğlu, E. E., **Afrika Kıtasının Dünya Politikasında Artan Önemi ve Türkiye-Afrika İlişkileri**, Ankara Üniversitesi, Afrika Çalışmaları Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, Bahar 2012, s. 71.
- TİKA, **2013 Faaliyet Raporu**, TİKA, Ankara, 2013, s.13.
- Top, M., **Türkiye'de Yükseköğrenim Gören Türkiye Burslusu Kuzey Afrikalı Uluslararası Öğrencilerin Arap Baharı Sonrası Türk Dış Politikası Algısı: 2002-2012**, Yayınlanmış Uzmanlık Tezi, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, 2014, s.99.
- Türk Kızılay, **Ekim 2015 Somali İnsani Yardım Operasyonu**, Türk Kızılay, Ankara, 2015, ss. 2-18.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, **Uluslararası Ekonomik Göstergeler**, Ocak 2015, s.15, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Yaynlar/Attachments/635/Uluslararası%C4%B1%20Ekonomik%20G%C3%B6stergeler%202014.pdf>, (Erişim Tarihi 16.12.2015).

- Uchehara, K., **Continuity And Change In Turkish Foreign Policy Toward Africa**, Gazi Akademik Bakış, Cilt:2, No:3, 2008, s. 52.
- Vahit, N, H., “Açılış Konuşması”, Almagül İsina (Der), **Kalkınma Yardımlarında Sivil Toplum Kuruluşları ve Kapasite Geliştirme**, İstanbul: Tasam Yayınları, 2007, ss. 15-17. Aktaran: Akçay, E., **Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları**, Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, No: 005, Ankara, 2012, s. 16.
- Yılmaz, S., **ABD Hegemonya Kurgusu**, 21. Yüzyıl Dergisi, Ocak / Şubat / Mart Sayı, 2008, ss. 87-200.

İnternet Kaynağı

- Allaoua, S., **Türkiye-Cezayir İlişkileri: Gerçek Olan Hayaller**, DiploAtlas Dergisi, <http://www.diplomat.com.tr/atlas/sayilar/sayi2/sayfalar.asp?link=s2-4.htm>, (Erişim Tarihi 30.12.2015).
- Anadolu Ajansı, **Tarihçe**, <http://aa.com.tr/>, (Erişim Tarihi 11.01.2016).
- Anka Haber, **Türkiye Yumuşak Güç Endeksinde 28'inci Oldu**, 27.07.2015, <http://www.ankahaber.com.tr/haber/8939/turkiye-yumusak-guc-endeksinde-28-inci-oldu.html>, (Erişim Tarihi 19.01.2016).
- Arabiaweather, شاهد ترتيب دول العالم بحسب عدد الزوار سنويا, (Yılda Ziyaretçi Sayısına Göre, Dünyanın sıralaması), 25.02.2014, <http://ma.arabiaweather.com/content/%D8%B4%D8%A7%D9%87%D8%AF-%D8%AA%D8%B1%D8%AA%D9%8A%D8%A8-%D8%AF%D9%88%D9%84-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%A7%D9%84%D9%85-%D8%A8%D8%AD%D8%B3%D8%A8-%D8%B9%D8%AF%D8%AF-%D8%A7%D9%84%D8%B2%D9%88%D9%91%D8%A7%D8%B1-%D8%B3%D9%86%D9%88%D9%8A%D8%A7%D9%8B>, (Erişim Tarihi 17.11.2015).
- Araştırma ve Yönlendirme Müdürlüğü, **Cezayir Ülke Raporu**, 24.05.2010, <http://www.aso.org.tr/kurumsal/media/kaynak/TUR/haberler/Cezayir.pdf>, (Erişim Tarihi 30.12.2015).

- Ayna Programı, **Cibuti**, 28.09.2015, <http://www.kure.tv/izle/ayna-cibuti>, (Erişim Tarihi 07.02.2016).
- Ayna Programı, **Etiyopya**, 16.05.2015, <http://www.kure.tv/izle/ayna-etiyopya>, (Erişim Tarihi 07.02.2016).
- Ayna Programı, **Kenya**, 24.09.2015, <http://www.kure.tv/izle/ayna-kenya>, (Erişim Tarihi 07.02.2016).
- Ayna Programı, **Somali**, 26.04.2015, <http://www.kure.tv/izle/ayna-somali>, (Erişim Tarihi 07.02.2016).
- Ayna Programı, **Sudan**, 16.05.2015, <http://www.kure.tv/izle/ayna-sudan>, (Erişim Tarihi 07.02.2016).
- Ayna Programı, **Tanzanya**, 16.05.2015, <http://www.kure.tv/izle/ayna-tanzanya>, (Erişim Tarihi 07.02.2016).
- Ayna Programı, **Uganda**, 24.09.2015, <http://www.kure.tv/izle/ayna-uganda>, (Erişim Tarihi 07.02.2016).
- Bilbassy, N., **Leave it to Turkish Soap Operas to Conquer Hearts and Minds**, Foreign Policy Dergisi, 15.04.2010, <http://foreignpolicy.com/2010/04/15/leave-it-to-turkish-soap-operas-to-conquer-hearts-and-minds/>, (Erişim Tarihi 22.01.2016).
- Castets, C., **Soft Power, Arme de Persuasion Massive**, le Nouvel Economiste Gazetesi, 26.09.2014, <http://www.lenouveleconomiste.fr/soft-power-arme-persuasion-massive-24249/>, (Erişim Tarihi 10.11.2015).
- Ceylan, M., **Muhteşem Yeni Yüzyıl Konutları'nda Metrekaresi 5 Bin 750 Liradan!**, Emlak Dream, 30.05.2015, <http://www.emlakdream.com/haber/muhtesem-yeni-yuzyil-konutlarinda-metrekaresi-5-bin-750-liradan/55606>, (Erişim Tarihi 19.01.2016).
- DEİK, **Afrika İş Konseyleri**, <https://www.deik.org.tr/#>, (Erişim Tarihi 17.01.2016).
- DEİK, **DEİK Afrika ile Büyüyecek**, 29.01.2015, <http://aa.com.tr/tr/ekonomi/deik-afrika-ile-buyuyecek/79662>, (Erişim Tarihi 17.01.2016).

- DEİK, **Türkiye-Etiyopya İş Konseyi**,
https://www.deik.org.tr/Konsey/18/T%C3%BCrkiye_Etiyopya.html, (Erişim Tarihi 16.01.2016).
- DEİK, **Türkiye-Fas İş Konseyi**,
https://www.deik.org.tr/Konsey/18/T%C3%BCrkiye_Fas.html, (Erişim Tarihi 16.01.2016).
- DEİK, **Türkiye-Kenya İş Konseyi**,
https://www.deik.org.tr/Konsey/18/T%C3%BCrkiye_Kenya.html, (Erişim Tarihi 16.01.2016).
- DEİK, **Türkiye-Libya İş Konseyi**,
https://www.deik.org.tr/Konsey/18/T%C3%BCrkiye_Libya.html, (Erişim Tarihi 16.01.2016).
- DEİK, **Türkiye-Mısır İş Konseyi**,
https://www.deik.org.tr/Konsey/18/T%C3%BCrkiye_Mısır.html, (Erişim Tarihi 16.01.2016).
- DEİK, **Türkiye-Sudan İş Konseyi**,
https://www.deik.org.tr/Konsey/18/T%C3%BCrkiye_Sudan.html, (Erişim Tarihi 16.01.2016).
- DEİK, **Türkiye-Tanzanya İş Konseyi**,
https://www.deik.org.tr/Konsey/18/T%C3%BCrkiye_Tanzanya.html, (Erişim Tarihi 16.01.2016).
- DEİK, **Türkiye-Tunus İş Konseyi**,
https://www.deik.org.tr/Konsey/18/T%C3%BCrkiye_Tunus.html, (Erişim Tarihi 16.01.2016).
- DEİK, **Türkiye-Uganda İş Konseyi**,
https://www.deik.org.tr/Konsey/18/T%C3%BCrkiye_Uganda.html, (Erişim Tarihi 16.01.2016).
- DEİK, **Türkiye-Uganda İş Konseyi**,
https://www.deik.org.tr/Konsey/28/T%C3%BCrkiye_Uganda.html, (Erişim Tarihi 29.12.2015).
- Dışişleri Bakanlığı, **Türkiye-Afrika İlişkileri**, <http://mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>, (Erişim Tarihi 24.12.2015).

- Dışışleri Bakanlığı, **Türkiye Cumhuriyeti Cezayir Büyükelçiliği**,<http://cezayir.be.mfa.gov.tr/Mission.aspx>, (Erişim Tarihi 29.12.2015).
- Dışışleri Bakanlığı, **Türkiye-Cezayir Siyasi İlişkileri**,<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cezayir-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (Erişim Tarihi 29.12.2015).
- Dışışleri Bakanlığı, **Türkiye-Cibuti Siyasi İlişkileri**,<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cibuti-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (Erişim Tarihi 29.12.2015).
- Dışışleri Bakanlığı, **Türkiye-Eritre Siyasi İlişkileri**,<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-eritre-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (Erişim Tarihi 29.12.2015).
- Dışışleri Bakanlığı, **Türkiye-Kenya İlişkileri**, <http://nairobi.emb.mfa.gov.tr/>, (Erişim Tarihi 29.12.2015).
- Dışışleri Bakanlığı, **Türkiye-Libya Siyasi İlişkileri**,<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-libya-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (Erişim Tarihi 30.12.2015).
- Dışışleri Bakanlığı, **Türkiye-Somali Siyasi İlişkileri**,<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-somali-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (Erişim Tarihi 26.12.2015).
- Dışışleri Bakanlığı, **Türkiye-Sudan Siyasi İlişkileri**,<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-sudan-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (Erişim Tarihi 30.12.2015).
- Dışışleri Bakanlığı, **Türkiye-Tanzanya Siyasi İlişkileri**,<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-tanzanya-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (Erişim Tarihi 29.12.2015).
- Dışışleri Bakanlığı, **Türkiye-Tunus Ekonomik İlişkileri**, 11.07.2014,<http://tunis.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=121683>, (Erişim Tarihi 30.12.2015).
- Dışışleri Bakanlığı, **Türkiye-Tunus Siyasi İlişkileri**,<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-tunus-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (Erişim Tarihi 30.12.2015).

- Dışışleri Bakanlığı, **Türkiye-Uganda Siyasi İlişkileri**, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-uganda-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (Erişim Tarihi 29.12.2015).
- Diyanet Vakfı, **Turkiye Diyanet Vakfı'ndan Etiyopya'ya Ramazan Yardimi**, 23.06.2015, <http://m.diyantevakfi.org.tr/site/haberler/turkiye-diyanet-vakfi-ndan-etiyopya-ya-ramazan-yardimi-1238>, (Erişim Tarihi 02.01.2016).
- Diyanet Vakfı, **II. Afrika Müslüman Ülke ve Toplulukları Dini Liderler Zirvesi Sonuç Bildirgesi**, 28.02.2012, <http://arsiv.diyantevakfi.org.tr/71/guncel/ii-afrika-musliman-ulke-ve-topluluklari-dini-liderler-zirvesi-sonuc-bildirgesi>, (Erişim Tarihi 03.01.2016).
- Elamani, F., **القوة الناعمة.. الإعلام الجديد أنموذجاً**, (Yumuşak Güç.. Medya Örnek olarak), Al Riyad Gazetesi, 14.04.2013, <http://www.alriyadh.com/825857>, (Erişim Tarihi 17.01.2015).
- Elanzi, F., **القوة الناعمة**, (Yumuşak Güç), Filistin Diyalog Forumu, 10.07.2012, <https://www.paldf.net/forum/showthread.php?t=1014416>, (Erişim Tarihi 18.11.2015).
- Elhamasi, M., **السبيل لإعادة تجديد القوة الناعمة المصرية** (Mısır'ın Yumuşak Gücü Yeniden Canlandırılması), Alrakoba Gazetesi, 30.03.2015 <http://www.alrakoba.net/news-action-show-id-188546.htm>, (Erişim Tarihi 03.11.2015).
- Erol, M, S., Altın, A, S., **Türk Dış Politikasında Afrika: Osmanlı Mirası Üzerine Ortak Gelecek-Etkinlik Arayışları**, Uluslararası Strateji Ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi, 09.05.2012, <http://www.usgam.com/tr/index.php?l=807&cid=646&konu=0&bolge=12>, (Erişim Tarihi 24.12.2015).
- Feyzioğlu, M., **Türkiye'de Hukuk Alarm Veriyor**, Baro Birliği, 03.05.2015, <http://www.barobirlik.org.tr/Detay.aspx?ID=63027>, (Erişim Tarihi 08.12.2015).
- Geun, L., **A Theory of Soft Power and Korea's Soft Power Strategy**, (26.09.2011), Korean Journal of Defense Analysis, Volume 21, Issue 2, 2009, pp. 205-218.

<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10163270902913962#preview>,
(Erişim Tarihi 26.09.2015).

- Gülgen, F., **Dizi Film İhracatı 50 Milyon Dolar'a Ulaştı**, Zaman Gazetesi, 15.01.2011, http://www.zaman.com.tr/ekonomi_dizi-film-ihracati-50-milyon-Dolar'a-ulasti_1079309.html, (Erişim Tarihi 19.01.2016).
- Gülgen, F., **Türk Dizi Film İhracatının 2013 Yılı Sonunda Yıllık 150 Milyon Doları Aşacağı Tahmin Ediliyor**, Sabah Gazetesi, 27.10.2013, <http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2013/10/27/turk-dizileri-rekora-kosuyor>, (Erişim Tarihi 19.01.2016).
- Haber Türk Gazetesi, **Somali'nin Astsubayları Balıkesir'de Eğitiliyor**, 13.08.2015, <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1115352-somalinin-astsubaylari-balikesirde-egitiliyor> (Erişim Tarihi 28.12.2015).
- Halawa, T., **المسلسلات التركية وفقاعة الاختراق والتأثير في الوطن العربي** (Türk Diziler ve Arap Dünyasına Nüfüzü), Jadaleya Elektronik Dergisi, 26.06.2013, <http://www.jadaliyya.com/pages/index/12426/%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%B3%D9%84%D8%B3%D9%84%D8%A7%D8%AA-%D8%A7%D9%84%D8%AA%D8%B1%D9%83%D9%8A%D8%A9-%D9%88%D9%81%D9%82%D8%A7%D8%B9%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%A7%D8%AE%D8%AA%D8%B1%D8%A7%D9%82-%D9%88%D8%A7%D9%84%D8%AA%D8%A3%D8%AB%D9%8A%D8%B1-%D9%81%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D9%88%D8%B7>, (Erişim Tarihi 21.01.2016).
- Hurriyet Gazetesi, **Türkiye Diyanet Vakfı'nın Yardımları Yüzde 53 Arttı**, 21.03.2015, <http://www.hurriyet.com.tr/turkiye-diyanet-vakfinin-yardimlari-yuzde-53-artti-28514740>, (Erişim Tarihi 02.01.2016).
- Huvaydi, F., **Aljazeera Kanalına verdiğı röportaj**, 06.04.2010, <http://www.aljazeera.net/programs/opendialogue/2010/4/6/%D9%81%D8%B6%D8%A7%D8%A6%D9%8A%D8%A9%D8%AA%D8%B1%D9%83%D9%8A%D8%A7%D8%A7%D9%84%D9%86%D8%A7%D8%B7%D9%82%D8%A9%D8%A8%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A8%D9%8A%D8%A9>, (Erişim Tarihi 09.01.2016).
- Hwişar, C., **الجزور التاريخية لنظرية القوة الناعمة**, (Yumuşak Güç Teorisinin Tarihsel Kökleri), Kültür ve Medya Noor Vakfı, 25.12.2014, <http://www.alnoor.se/article.asp?id=262101>, (Erişim Tarihi 07.11.2015).

- Hwişar, C., جوزيف ناي ونظرية القوة الناعمة, (Joseph Nye ve Yumuşak Gücün Teorisi), Uygur Diyalog Vakfı, 18.07.2013, <http://www.ahewar.org/debat/show.art.asp?aid=369043> (Erişim Tarihi 08.11.2015).
- İHH, **Cibuti**, 04.02.2016, <http://www.ihh.org.tr/TR/main/region/cibuti/22>, (Erişim Tarihi 06.02.2016).
- İHH, **Eritre**, 04.02.2016, <http://www.ihh.org.tr/TR/main/region/eritre/25/&page=13>, (Erişim Tarihi 06.02.2016).
- İHH, **Etiyopya**, 04.02.2016, <http://www.ihh.org.tr/TR/main/region/etiopya/26/&page=39>, (Erişim Tarihi 06.02.2016).
- İHH, **Kenya**, 04.02.2016, <http://www.ihh.org.tr/TR/main/region/kenya/33/&page=39>, (Erişim Tarihi 07.02.2016).
- İHH, **Kurumsal**, <http://www.ihh.org.tr/>, (Erişim Tarihi 30.01.2016).
- İHH, **Mısır**, 04.02.2016, <http://www.ihh.org.tr/TR/main/region/misir/40/&page=39>, (Erişim Tarihi 06.02.2016).
- İHH, **Somali**, 04.02.2016, <http://www.ihh.org.tr/TR/main/region/somali/16/&page=130>, (Erişim Tarihi 06.02.2016).
- İHH, **Sudan**, 04.02.2016, <http://www.ihh.org.tr/TR/main/region/sudan/17/&page=52>, (Erişim Tarihi 06.02.2016).
- İHH, **Tanzanya**, 31.07.2010, <http://www.ihh.org.tr/TR/main/region/tanzanya/50/&page=26>, (Erişim Tarihi 07.02.2016).
- İHH, **Tunus**, 04.02.2016, <http://www.ihh.org.tr/TR/main/region/tunus/52/&page=13>, (Erişim Tarihi 07.02.2016).

- İHH, **Uganda**, 04.02.2016,
<http://www.ihh.org.tr/TR/main/region/uganda/53/&page=13>, (Erişim Tarihi 07.02.2016).
- Kalın, İ., **Kamu Diplomasisi için Mola!**, Sabah Gazetesi, 27.10.2010,
http://www.sabah.com.tr/yazarlar/ibrahim_kalin/2010/03/27/kamu_diplomasisi_icin_mola, (Erişim Tarihi 02.11.2015).
- Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, **Türkiye'nin Dış Yardımları- 2012**,
<http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiyenin-dis-yardimlari-2012/35>, (Erişim Tarihi 11.12.2015).
- Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, **Türkiye'nin Dizi Film İhracatı 200 Milyon Dolar'a Ulaştı**, Haziran 2014 Verileri,
<http://kdk.gov.tr/haber/turkiyenin-dizi-film-ihracati-200-milyon-Dolar'a-ulasti/362>, (Erişim Tarihi 19.01.2016).
- KYM, **Kurumsal**, <http://www.kimseyokmu.org.tr/>, (Erişim Tarihi 16.01.2016).
- Meral, R., **Oyun Alanımız Bütün Dünya**, TUKON <http://www.tuskon.org/?p=content&cl=kurumsal&i=4>, (Erişim Tarihi 28.01.2016).
- Milliyet Gazetesi, **Sudan Hartum'da Hat ve Ebru Sergisi Düzenlendi**, 16.03.2015, <http://www.milliyet.com.tr/sudan-hartum-da-hat-ve-ebru-sergisi-ankara-yerelhaber-675435/>, (Erişim Tarihi 14.01.2016).
- Milliyet Gazetesi, **Etiyopya, Afrika'ya Açılımımızda Önem Verdiğimiz Ülkedir**, 08.02.2007,
<http://www.milliyet.com.tr/2007/02/08/son/sonsiy24.asp>, (Erişim Tarihi 26.12.2015).
- Mon Oncle Dergisi, **Soft Power Survey 2015/16**, 11.2015,
<http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2015-16/>, (Erişim Tarihi 19.01.2016).
- Nizam, Z., **العلاقات المغربية التركية وتطورها عبر التاريخ (Fas Türk İlişkileri ve Tarih Üzerindeki Gelişmeler)**, Arap Tarihi Dergisi, <http://www.attarih-alarabi.ma/Html/adad%2048/adad48partie9.htm>, (Erişim Tarihi 22.12.2015).

- Pinto, İ., **Türk Dizilerinin Rekori**, Aljazeera Kanalı, 21.02.2014, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/turk-dizilerinin-rekoru>, (Erişim Tarihi 19.01.2016).
- Portland Anket Şirketi, **UK is Global Leader in Soft Power, World's Most Comprehensive Analysis Finds**, 14.07. 2015, <http://softpower30.portland-communications.com/>, (Erişim Tarihi 16.01.2016).
- Salma, H., **القوة الناعمة الألمانية (Almanya'nın Yumuşak Gücü)**, Deutsche Welle, 28.06.2014, <http://www.dw.com/ar/%D8%A7%D9%84%D9%82%D9%88%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D9%86%D8%A7%D8%B9%D9%85%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D9%84%D9%85%D8%A7%D9%86%D9%8A%D9%91%D8%A9/a-17730715>, (Erişim Tarihi 12.12.2015).
- Sercan, **Türk Dizileri Hakkında Bilinmeyenler**, 01.02.2015, <http://www.bilinmeyenler.org/turk-dizileri-hakkinda-bilinmeyenler.html>, (Erişim Tarihi 201.01.2016).
- Tepebaş, U., **Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Afrika Ziyareti**, Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 19.01.2015, http://tasam.org/trTR/Icerik/9463/cumhurbaskani_erdoganin_afrika_ziyareti, (Erişim Tarihi 26.12.2015).
- Bir Gün Gazetesi, **Türkiye Demokrasi Endeksinde Nikaragua ile Aynı Sırada**, The Economist Dergisi, 21.01.2015, <http://www.birgun.net/haber-detay/the-economist-e-gore-turkiye-demokrasi-endeksinde-nikaragua-ile-ayni-sirada-74213.html>, (Erişim Tarihi 08.12.2015).
- TİKA, **Başkan'ın Mesajı**, <http://www.tika.gov.tr/tr>, (Erişim Tarihi 31.12.2015).
- TRT, **Kurumsal**, www.trt.net.tr/Kurumsal/TelevizyonTanitim.aspx, (Erişim Tarihi 09.01.2016)
- Tsmart, H., **المغاربة يغيرون مول الحانوت بإقبال على المتاجر الممتازة (Fashılar Dükanlardan Supermarketlere Yönelmişler)**, Hespress Elektronik Gazetesi, 11.01.2015, <http://www.hespress.com/economie/251286.html>, (Erişim Tarihi 29.01.2016).
- TUSKON, **Türkiye Afrika Dış Ticaret Köprüleri**, <http://www.tuskon.org/faaliyet/detay.php?id=18>, (Erişim Tarihi 28.01.2016).

- TUKON, **Türkiye-Somali Ticaret ve Yatırım Forumu**,
<http://www.tuskon.org/?p=content&gl=faaliyetler&cl=faaliyet&i=419>,
(Erişim Tarihi 28.01.2016).
- Turan, S., TRT Arapça Müdürü, **Aljazeera Kanalına verdiği röportaj**,
06.04.2010,
<http://www.aljazeera.net/programs/opendialogue/2010/4/6/%D9%81%D8%B6%D8%A7%D8%A6%D9%8A%D8%A9%D8%AA%D8%B1%D9%83%D9%8A%D8%A7%D8%A7%D9%84%D9%86%D8%A7%D8%B7%D9%82%D8%A9%D8%A8%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A8%D9%8A%D8%A9>, (Erişim Tarihi 09.01.2016).
- TUSKON, **Afrika Kadın Girişimciler Ticaret Köprüsü Programı**,
<http://www.tuskon.org/?p=content&gl=faaliyetler&cl=faaliyet&i=759>, (Erişim Tarihi 28.01.2016).
- TUSKON, **Türkiye-Afrika Ticaret Köprüsü-7**,
<http://www.tuskon.org/?p=content&gl=faaliyetler&cl=faaliyet&i=79>, (Erişim Tarihi 28.01.2016).
- TUSKON, **Türkiye-Doğu Afrika Ticaret Köprüsü Programını Düzenledi**,
<http://www.tuskon.org/?p=content&gl=faaliyetler&cl=faaliyet&i=757>,
(Erişim Tarihi 28.01.2016).
- Türk Kızılay, **Somali'den Türk Kızılayı'na Üstün Hizmet Berati**,
16.04.2014, <https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/1254>, (Erişim Tarihi 16.01.2016).
- Türk Kızılay, **Somali'den Türk Kızılayı'na Bir Takdir Belgesi**,
17.07.2014, <https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/1474>, (Erişim Tarihi 16.01.2016).
- Türk Kızılay, **Tarihçemiz**, <https://www.kizilay.org.tr>, (Erişim Tarihi 16.01.2016).
- Türk Kızılay, **Türk Kızılayı'nın Kurban Bereketi Ortadoğu ve Afrika'da Yaşandı**, 26.09.2015, <https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/2260>,
(Erişim Tarihi 16.01.2016).
- Türk Kızılay, **Türk Kızılayı'nın Merhamet Eli Kenya'ya Uzandı**,
04.08.2015, <https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/2198> (Erişim Tarihi 16.01.2016).

- Türkiye Diyanet Vakfı, **Afrikaya Yardım Zamanı**, 28.02.2012, <http://arsiv.diyanetvakfi.org.tr/33/guncel/afrikaya-yardim-zamani>, (Erişim Tarihi 02.01.2016).
- Türkiye Diyanet Vakfı, **Hakkımızda**, <http://www.diyanetvakfi.org.tr/site/icerik/hakkimizda-1038>, (Erişim Tarihi 02.01.2016)
- Türkiye Diyanet Vakfı, **Hayri ve Sosyal Hizmetler**, <http://arsiv.diyanetvakfi.org.tr/5/faaliyetler/yurtici-ve-yurtdisi-yonelik-hizmetler/hayri-ve-sosyal-hizmetler>, (Erişim Tarihi 02.01.2016).
- Türkiye İhracatçılar Meclisi, **Libya'ya Çıkarma Yapan İhracatçılar Yeniden Yapılanmaya Katkı Sözü Verdi**, 01.07.2013, <http://www.tim.org.tr/tr/tim-gundem-libyaya-cikarma-yapan-ihracatcilar-yeniden-yapilanmaya-katki-sozu-verdi.html>, (Erişim Tarihi 30.12.2015).
- **Türkiye-Cezayir İş Konseyi**, https://www.deik.org.tr/Konsey/16/T%C3%BCrkiye_Cezayir.html, (Erişim Tarihi 16.01.2016).
- Uluslararası Türkçe Derneği, **Hikayemiz**, <http://www.turkceolimpiyatları.com.tr/>, (Erişim Tarihi 08.02.2016).
- Vuving, A., (2009), **How Soft Power Works**, 28.09.2011, <http://apcss.org/Publications/Vuving%20How%20soft%20power%20works%20APSA%202009.pdf>, (Erişim Tarihi 28.09.2015).
- Yaşar, A, S., **Rönesans'ı Avrupa'nın Gündemine Endülüs Sokmuş**, Dünya Bulteni, 12.04.2010, <http://www.dunyabulteni.net/index.php?aType=haber&ArticleID=110969>, (Erişim Tarihi 12.11.2015).
- YEE, **Cezayir'de Osmanlı Motifleri Sergisi ve Konferansı**, 16.12.2014, http://www.yee.org.tr/tr/genelhaberler/cezayir-de-osmanli-motifleri-sergisi-ve-konferansi_316, (Erişim Tarihi 14.01.2016).
- YEE, **Cezayir'de Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümü Açılıyor**, 24.05.2014, http://www.yee.org.tr/tr/genelhaberler/cezayir-de-turk-dili-ve-edebiyati-bolumu-aciliyor_514, (Erişim Tarihi 14.01.2016).

- YEE, **Mevlevi Kültürü ve Musikisi Fas Halkıyla Buluştu**, 20.05.2015, http://www.yee.org.tr/tr/genelhaberler/mevlevi-kulturu-ve-musikisi-fas-halkiyla-bulustu_273, (Erişim Tarihi 14.01.2015).
- YEE, **Mısır’da Türk İzleri Konferansı**, 28.01.2014, http://www.yee.org.tr/tr/genelhaberler/misir-da-turk-izleri-konferansi_624, (Erişim Tarihi 14.01.2016).
- YEE, **Osmanlı Türkçesi Eserler Rabat’ta Sergilendi**, 18.12.2014, http://www.yee.org.tr/tr/genelhaberler/osmanli-turkcesi-eserler-rabat-ta-sergilendi_313, (Erişim Tarihi 14.01.2013).
- YEE, **Yunus Emre Uluslararası Kahire Kitap Fuarında**, 14.12.2013, http://www.yee.org.tr/tr/genelhaberler/yunus-emre-uluslararasi-kahire-kitap-fuarinda_665, (Erişim Tarihi 14.01.2016).
- Yeni Şafak Gazetesi, **Erdoğan Sudan'a Gitti**, 27.03.2006, <http://www.yenisafak.com/arsiv/2006/mart/27/5277.html>, (Erişim Tarihi 26.12.2015).
- YTB, **Kurumsal**, <http://www.ytb.gov.tr/kurumsal.php>, (Erişim Tarihi 06.01.2016).
- Zenginoğlu, S., **Çok Uluslu Şirketler: Uluslararası İlişkilerin Görül/nmeyen Aktörleri**, Akademik Perspektif Enstitüsü, 17.11.2013, <http://akademikperspektif.com/2013/11/17/cok-uluslu-sirketler-uluslararasi-iliskilerin-gorulnmeyen-aktorleri/>, (Erişim Tarihi 16.12.2015).
- Zenginoğlu, S., **Türkiye’nin Sudan’da Ne İşi Var?**, Akademik Perspektif Enstitüsü, 26.05.2014, <http://akademikperspektif.com/2014/05/26/turkiyenin-sudanda-ne-isi-var/>, (Erişim Tarihi 30.12.2015).

Diğer Kaynaklar

- Aktaş, İ., **Fas’ta Muhammet Fatih Türk Okulları Genel Müdürü**, 06.10.2015’tegerçekleşen röportaj.
- Ateşoğlu, İ., Andaç, A., **Yumuşak Güç Pazarlaması Kapsamında Türk TV Dizilerinin Uluslararası Pazarlanması** Sunumu, 2015, s. 8.

- Çiftçi, N.,**Mısır Kahire Türk Okulunda Eski Sınıf Öğretmeni**, 06.02.2016'da gerçekleşen röportaj.
- Güvel, O.,**Anadolu Ajansı'nın Arapça Bölümü Müdürü**, 11.01.2016'da gerçekleşen röportaj.
- İHH, **Libya Yardım Raporu**, E-mail üzerinde alınmıştır.
- İzzetin, A.,**TRT Arapça Haber Müdürü**, 01.02.2016'da gerçekleşen röportaj.
- Nuroğlu, E.,**Dizi Turizmi: Orta Doğu Ve Balkanlar'dan Gelen Turistlerin Türkiye'yi Ziyaret Kararında Türk Dizileri Ne Kadar Etkili?**,Conference: 5. Uluslararası İstanbul İktisatçılar Zirvesi, İstanbul,2013.
- Orakçı, S.,**İHH İnsan ve Sosyal Araştırmalar Merkezinde Afrika Uzmanı**, 30.01.2016'da gerçekleşen röportaj.

ÖZGEÇMİŞ

06 Şubat 1990 tarihi, Fas Oujda şehrinde doğdum. İlk, Orta ve Liseyi aynı şehirde tamamladıktan sonra, 2009 yılında Türkiye'ye geldim. Bir sene Türkçeyi öğrendikten sonra, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Fransızca mütercim tercümanlık Bölümüne kaydoldum ve bu bölümden 2014 yılında mezun olduktan sonra, aynı yıl içinde Beykent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladım.

Arapça dışında Fransızca, Türkçe ve İngilizce biliyorum.

Radouan YOUSFİ